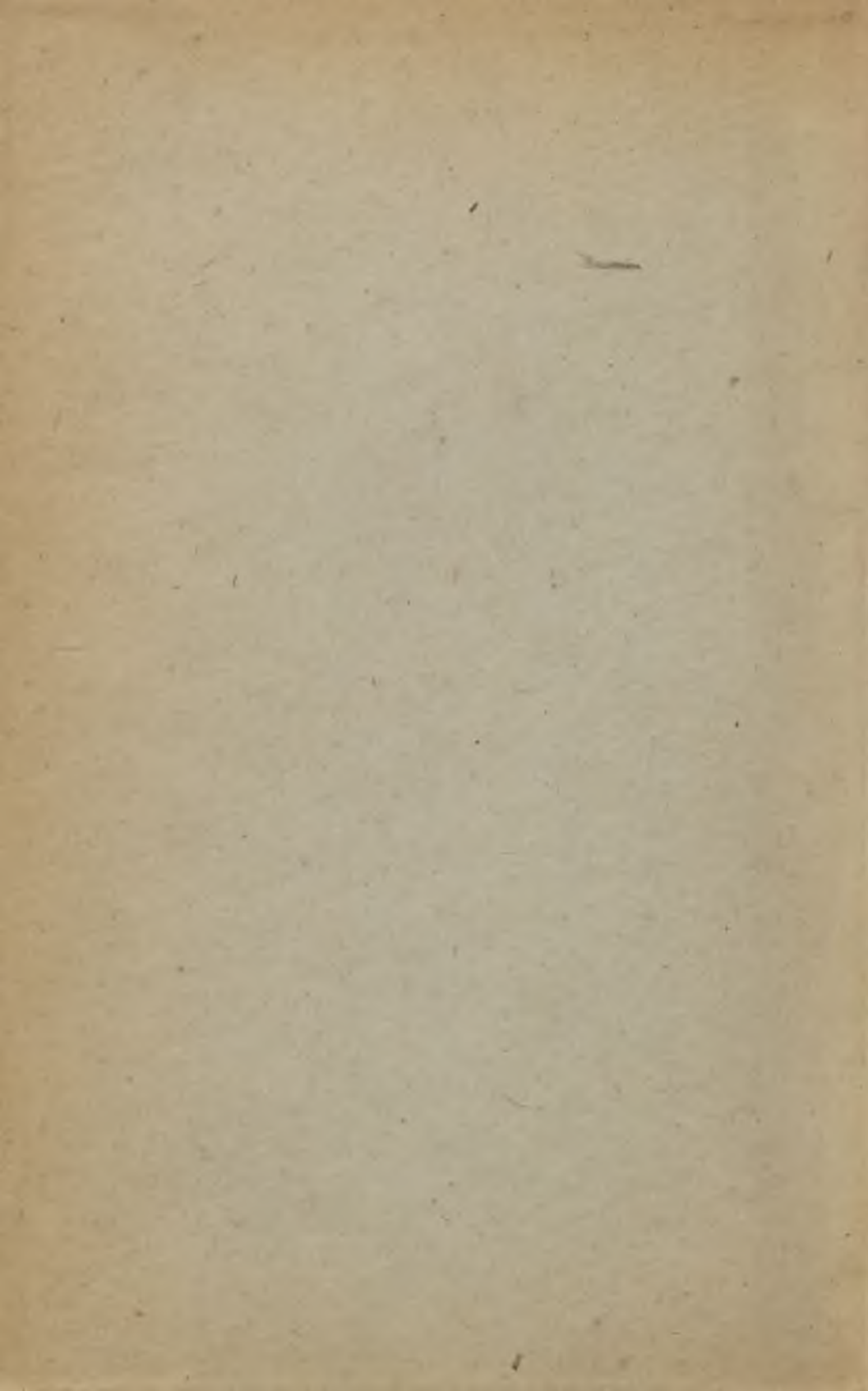

305.050

1167L 0.950

5.050

=

2/1863

M. Tört
0. 950/2

GYÖRI

TÖRTÉNELMI ÉS RÉGÉSZETI

FÜZETEK.

SIMOR JÁNOS

GYÖRI PÜSPÖK Ó MÉLTÓSÁGA PÁRTOLÁSA MELLETT

KIADJÁK

RÁTH KÁROLY és tdr. RÖMER FLÓRIS

A MAGYAR TUDOMÁNYOS AKADEMIA TAGJAI.

II. KÖTET.

3 kö- (a két első az 56., a harmadik a 225. lap elé kötendő) és egy
fametszettel.

GYÖR. 1863.

NYOMATOTT SAUERVEIN GÉZÁNÁL.

.305050

Előfizetési felhívás

a „Győri történelmi és régészeti füzetek“

III-dik kötetére.

Alulirt szerkesztők előfizetést nyitnak a III-dik kötetre 1863-dik év october hó 15-ig, 2 frt. 40 krjával o. é., mely összeget Ráth Károlyhoz (Győr, az olvasó-egylet könyvtárában, lakása Ujváros 2. szám, 1-ső emelet), vagy Rómer Flóris gimnaziumi igazgató (Pest, Redout-épület, 1-ső emelet), vagy Ráth Mór pesti könyvkereskedőhöz kérik beküldeni.

Győr, jul. 15. 1863.

Bolti ára egy füzetnek 1 frt. o. é.

A szerkesztőknél 60 kr. o. é.

**M. ACADEMIA
KÖNYVTÁRA**

Ráth Károly és
Rómer Flóris,

a magyar tudományos Akademia tagjai.

Az I-ső kötet tartalma:

	<i>Lap.</i>
* Ifju EN'SEL (Re'ső) SÁNDOR : A vizahalászatról a XVI-dik században	*) 351
JANKÓ MIHÁLY : Levéltöredék az ó-szőnyi római régiségekről	286
Ifju KUN PÁL : Adatok a Török-korhoz	361
RÁTH KÁROLY : Rédey Ferenc erdélyi fejedelem megbizottjának Sebesi Ferencnek követsége 1658-ban a budai vezérnél	1
„ Asszonyfai okmánytár	15. 116
„ Céhbeli szabályok	50. 155. 216
„ Őskori levelek	71. 160. 237
„ Mosonymegye főispányjairól s megyei regeszták	105
„ Bolgárfalvai Sebesi Ferenc budai követsége 1655-ben, II. Rákóczy György erdélyi fejedelem alatt	193
„ A magyar királyok hadjáratai és utazásai	257. 289
„ V. László magyar, cseh stb. királynak (a római pápa-, a görög császár-, Sicilia és Arragonia királya-, a modenai herceg-, a velencei doge-, a szerb despot-, a páviai püspök-, a lublói kapitány- s többekhez), továbbá a magyar országgyűlésnek (a pápához) és Kázmér lengyel királynak (V. László királyhoz irt) levelei .	305
„ Vegyes : Nemes Komornik István holmijának összeírása 57 l. Hunyady Mátyás királyunk mellképe Boroszlóban. 192. l. Csikvánd régi pecsége. 383. l.	
RÓMER FLÓRIS : A ft. győri káptalan könyvtárában őrzött Corvin-codex ismertetése	8
„ Klempai ájtatos alapítványok	60
„ Nyéki Vörös Mátyás a Boldogságos Szűzhez i énekei	65

*) E számok mindannyiszor azon lapokat jelölik, melyen a közlemény kezdődik.

IV

RÓMER FLÓRIS: Kesző 1592-ben	76
„ Német-járndorfi szentség-mutató	97
„ Adalék a boszorkány-perekhez	176. 219. 322
„ Régibb templomok ismertetése	186
„ A győri főegyház	272
„ Győr-sziget	278
„ A bönyi reformatus egyház XII—XIII századbeli pohara	334
„ Egy pár szó a magyarországi halászatról a középkorban	357
„ Békássy család 1417-dik évi cimere	379
„ Egy veleg: Orvosi rendeletek. 85. l. Krónika töredék. Római emlékek. 91. l. Pannonhalmi régiség-tár. 93. l. Árjegyzékek. 95. l. Telekesi-félék a XVII. század végéről. 191. l. Gyógyrendeletek. 281. l. Mutatvány a versekben irt német evangéliumokból. 282. l. Egy római kökorporsó Győrben. 284. l. Hunyady Mátyás mise-ruhája. 288. l. Ostyasütő vas 1565-ből. 382. l. Zürich városa arany emlékpénze. 384.	
SZERKESZTŐK: Okmánytár az Árpádok korából	207
„ Óskori levelek	207. 339
VÉGHELYI DEZSŐ: Bánfalvi Barius Péter temetési zászlója	172
„ Időjárási följegyzések a XVII-dik századból	174

A II-ik kötet tartalma.

ÁIGNER LAJOS: A bártfai vargák céh-szabályai 1499-ből	171
„ Éremtani ritkaság	286
„ Kis-martoni római régiségek	373
BOTKA TIVADAR: Rákóczy Erzsébet történetéhez	344
CSERY JÓZSEF: Korpona városának ismertetése	322
CSUKÁSI KÁROLY: Betlen Gábor erdélyi fejedelem zálogba veszi Hunyad várát s ahhoz tartozó jószágokat	380

• FRANKL VILMOS: A tudományok állapota hazánkban az Árpádok alatt, különös tekintettel a közepkori tudományosság állására a külföldön	214. 307
GARÁDY: A győri püspökök régi kedves mulató helyéről Rákosról	284
• GÉRESI KÁLMÁN: Török portáni követ-költség . .	287
HOLDHÁZI JÁNOS: Kazinczy Ferenc levele Tatay Jánoshoz	92
HORVÁTH KÁROLY: Zsigmond király Genfben . .	286
LICHNER PÁL: Leveles-tár	82
„ Gróf Széchenyi István levele egy pesti barátjához	94
„ Lippay György esztergomi érsek magyar levelei	184
„ Esztergomi érsekek levelei	270
MILECZ SZILVESZTER: Öregebb Betlen István kiáltványa a hajdukhoz I. Rákóczy György erdélyi fejedelem ellen	277
„ Szent-erzsébeti Pécsi Simon erdélyi kancellárról	349
NAGY IVÁN: Konkoly-Thege család oklevelei 14. 124.	240
NAGY IMRE: Mayad, Zazloph, Szabó Márton és Óropodány sopron-megyei régi helységekről . .	377
ÖTVÖS ÁGOSTON: Straszburg Pál követsége I. Rákóczy György és IV. Amurat szultánhoz az 1631-és 1632-dik évben	97
RÁTH KÁROLY: Rákóczy Erzsébet emlékezete . . .	28
„ V. László magyar, cseh stb. királynak (a római pápa-, a görög császár-, Sicilia és Arragonia királya-, a modenai herceg-, a velencei doge-, a szerb despot-, a páviai püspök-, a lublói kapitány- s többekhez), továbbá a magyar országgyűlésnek (a pápához) és Kázmér lengyel királynak (V. László királyhoz irt) levelei .	38
„ • Céhbeli szabályok. (A győri német vargáké)	68
„ • Céhbeli szabályok kivonatban	281
„ • A Duna völgyének leírása Tétényig, 1500 körüli időből	120
„ Mosonymegyei regesták a vegyes házakból királyok korából	141

RÁTH KÁR.:	Adatok Lessenyei Nagy Ferenc életiratához	151
"	II. Rákóczy György erdélyi fejedelem mozsara, és a legrégibb győri gyógyszerhárról . . .	188
"	Gróf Zrínyi Miklós, a költő, levelei . . .	193
"	Betlen Gábor 1619—1621-dik évi tábor-szál- lásai. Számos ezen hadjárat alatt eladomá- nyozott s beirt jószágok felemlítésével . . .	255
"	Zrínyi Péter, Frangepán Ferenc- Kristóf és Nádasdy Ferenc grófok elleni tanü-vallatás .	315
"	Tárca: Szinán basa és Bercsényi nótája. 96. lapon. Komáromi ágyu-öntőde a XVII-dik szá- zadban. 96. l. Vincze krakói püspök lengyel krónikája (Magistri Vincentii episcopi Craco- viensis Chronica Polonorum. Cracoviae, 1862.) 96. l. Szapolyay János király ágyufogatot kér a bakonybéli apáttól 1527-ben. 285. l. Hun vezér márvány rovatala Milanóban. 288. lap. Egy igazi török basás levél. 374. l. A bolognai magyar tanuló társulat. 380. l.	
RÓMER FLÓRIS:	A pesti kir. egyetem könyvtárában létező pannonhalmi latin codex	1
"	Kinisi Pál sirköve	56
"	Adalék a boszorkány-perekhez . . . 74. 158. 274	
"	Adatok a Corvin könyvtárból hazánkban fenn- maradt codexekhez	136
"	Az árpási sz. Jakabról címzett prépostság 225.	358
"	Tárca: Matusek prépost ur felszentelési költ- sége, a XVII-dik század vége felé. 95. l. A győri fő-egyház kincstára 1738-ban. 190. l. Ba- lony helység lakói, mint a győri fő-egyház harangozói. 192. l. Régi magyar orvosi rende- letek. 378. lapon.	
ROSOS MIKLÓS:	Egy ismeretlen erdélyi emlékpénz .	374
SZERKESZTŐK:	Árpádkori okmánytár	289
SZIGETHY DÁNIEL:	Ásatás egy régi kápolna alapján, az uj-malomsoki határban	375
VÉGHELYI DEZSŐ:	Rövid krónika a mohácsi vész utáni évek eseményeiről.	166

ZSUPPANEK ISTVÁN: Gróf Eszterházy Pál nádor
1682. augusztus 25-én kelt elöterjesztvénye I.
Lipót királyhoz, az ország megvédése érde-
mében 337

TÁRGYMUTATÓ

a II-dik kötethez.

Aba király 218-dik lapon.	Apafy Mihály 374, 375.
Aba (falu Komárom m.) 124. 126. 127.
129. 250. 251.	Apáti 141.
Abassa pasa 111.	Apollonius mester 224.
Abele Kristóf gróf 155.	Apponyi Pál 262.
Abos 262.	Arad 301. 304.
Abstemius Pál 192.	Aranyos 381.
Acsádi Pál 318.	Ardó 263.
Aczél Péter 166. 167.	Árpádkori okmánytár 289—306.
Agendorf 378.	Árpás 225—240. 358—372.
Ágnes magy. királyné 141. 142.	Arrabona 370.
Ágoston atya 219.	Árva 271—273. 332.
Agyagos 378.	Attila 122. 123.
Akol, Ákli 365.	Augustini Márton 335.
Alap 292.	
Alberik 224.	Bács 24. 61. 231. 245. 247.
Albert király 126. 128. 144. 145.	Bagamér 278.
Alberti Fábrián 248.	Bagos 278.
Alfons arragoniai király 44. 45.	Bajarám vezér 118.
Állia Sámuel 107.	Bajer Ádám 328.
Alramus földje 142.	Bajmóc 88. 150. 257.
Alsó-lindvai Miklós 247.	Bakay Gergely 156.
Alvinczy Péter 261. 351.	Bakony-bél 231. 237. 285. 359.
360. 363. 365. 372.
Amade István 150.	Balásffy Tamás 257.
Amurat 97. 108. 115—119.	Balling János 101. 102. 104.
András I. király 218.	Balony 192.
„ II. „ 291. 309.	Bana 145. 304.
„ III. „ 141. 219. 306.	Bánffy Erzsébet 28. 348.
Anna királyné 168.	Bánhida 145. 359.
Apáca-szakállós 258.	Baniasul 381.
Apafy György 106.	Bánk 149.

VIII

- Bány ezredes 29.
 Barajczy János 324.
 Baranya 24. 245.
 Barátföld 370.
 Barbély család 319. 324.
 Barcsai 210. 211.
 Barkóczy család 93. 272.
 Bars 29. 126. 348. 378.
 Bártfa 171—183.
 Basa 382.
 Batai Mihály 12.
 Bátor család 28. 32. 37. 57. 168.
 169. 189. 247. 348.
 Bátorkeszi 262.
 Bátyány Ignác 218. 221.
 Bazarád 241.
 Bazin 120. 121. 150. 260.
 Bechezthi 382.
 Béla III. (király) 219. 309.
 „ IV. „ 298. 299. 309. 310.
 Béla kutja 359.
 Béla vezér 61.
 Beler Gergely 250.
 Bellus 264.
 Belosost 381.
 Bélteki Bertalan 247.
 Béltek 283.
 Belus 306.
 Bencha 293.
 Bencius 293. 298.
 Bene 231.
 Benedek 108.
 Benete 22.
 Benicky Márton 335.
 Bercsényi 92. 96.
 Bercz 381.
 Beregszász 101.
 Bertold érsek 219.
 Berzence 168.
 Berzencei Lajos 320.
 Besenyőd 378.
 Besenyők 378.
 Beszterce 148.
 Besztercebánya 259. 265. 267. 268.
 335. 336.
 Betlen család 82—84. 90. 91. 97.
 101—105. 255—269. 277—280.
 287. 288. 335—337. 349. 351.
 353. 380—383.
 Beye 382.
 Bezenyei Farkas 149.
 Bezi 96.
 Bicske 332. 334.
 Bicske 145.
 Bietroza 381.
 Bihar 21. 90. 278. 299.
 Bihari János 96.
 Bik 141.
 Bykly Péter 250.
 Biró 57.
 Bitoc 289.
 Bocskay 200. 201. 322—338. 351.
 Bodak 167.
 Bodok család 131—133. 135.
 Bodó Gáspár 46—48.
 Bodrog 245.
 Boeronest 382.
 Bogáti János 326.
 Bogiesthi 382.
 Bogmay Simon 248.
 Boleráz 259.
 Boleslav 192.
 Bologna 384.
 Bone 319.
 Borgio, modenai herceg 45. 46.
 Bori 336.
 Bornemisza család 166. 167. 259.
 262.
 Boronch 302.
 Boros-jenő 374.
 Boroszló 50.
 Borsádi család 21.
 Bosnyák Tamás 268.
 Boszna 244—247. 302. 304.

- Boszorkány-perek 74—81. 158—165.
 Botesti 382.
 Bozok 324.
 Bőd 289.
 Bögöt 370. '
 Bójtós 192.
 Bőny 145.
 Brandenburgi Katalin 99. 102. 107.
 119.
 Braniest 381.
 Brasan 299.
 Brassó 107.
 Brechesthi 382.
 Brethiaza 381.
 Buda 102. 122. 145. 166. 169. 184.
 196. 197. 279. 280. 285. 341.
 Budai család 126. 261. 328.
 Budissin 60.
 Buchan 133. 135.
 Bucsányi Zsigmond 26. 27.
 Bukarest 107.
 Bulgária 110. 111.
 Bulzó 231.
 Buniclest 382.
 Bunije 382.
 Burnuk 304.
 Busor 382.
 Buthuniesthi 382.
 Buzád 302.

 Cantamir basa 280.
 Capilo János 118.
 Capistrán János 53.
 Cardianus György 334.
 Carnuntum 120.
 Céh-szabályok 68—73. 171—183.
 Cennenius Péter 137.
 Cilly gróf 50. 147. 148.
 Cirillus patriarcha 112. 118.
 Cognoscens 295.
 Colon 289.
 Como 300.
 Creta 108.
 Csák 377.
 Csákány 145. 257. 378.
 Csáky család 102. 270.
 Csáktornya 193—213.
 Csallóköz 257. 258.
 Csanád érsek 246.
 Csanád városa 21. 218. 231. 245
 —247. 302. 304.
 Csapi Ilona 169.
 Csató Mihály 152. 153.
 Csebi László 134.
 Cseh Tamás 11. 12.
 Cseke 378.
 Csender család 248.
 Csepel 123.
 Cserényi Farkas 106.
 Csernátoni Miklós 316.
 Cserépvár 359.
 Chezmice 299.
 Csik 350.
 Csire Balázs 147.
 Csiszér János 83.
 Csitvándi család 149.
 Csitvánd 149.
 Csomud 289.
 Chopou 300.
 Csorna 9. 236.
 Csöngé 370.
 Csuka 21.
 Csula István 248.
 Csupor Miklós 247.
 Csur 260.
 Csuzi család 129. 317.
 Czabányi Dániel 335.
 Czaramida 382.
 Czeglédy 146.
 Czenstochau 347.
 Czerbel 381.
 Czeriser 381.
 Czynieczesth 381.

X

- Czudar Simon 54.
 Czurdorf 145.
- D**ág 378.
 Dallos család 255. 267. 366.
 Danich 299.
 Daróci István 261.
 Deák Bálint 101.
 Debrecen 256. 265. 266. 583. 335.
 Dejenje 382.
 Dengeleg 247.
 Derecske 278.
 • Dévény 120. 166. 167.
 Dézs 105.
 Dichere 289.
 Dobóczy Márton 324.
 Dobronyiva 330.
 Dombföld 371.
 Domo 289.
 Domus 289.
 Donch 246.
 • Dömös 121.
 Drágffy Bertalan 283.
 Dragozineshti 382.
 Draco 308.
 Draskovits család 96. 188. 330.
 Drasmér 300.
 Drugcha nemzetség 299.
 Druget Vilmos 142.
 Dubesthi 382.
 Duimovits János 320.
 Duka 92. 93.
 Dundolskirchen 145. 378.
 Durugcha 299.
 Dvornikovits Mihály 384.
- E**csed 262.
 Ecsedi Benedek 324.
 Eger 89. 169. 190. 231. 245—247.
 258. 261. 302. 304.
 Egered 378.
 Egres 378.
- Enese 96.
 Enessey György 96.
 Enoch 292.
 Enying 237. 380—383.
 Eperjes 338. 345.
 Erdély 9. 21. 24. 97. 107. 169.
 194—204. 231. 245—247. 255
 —269. 287. 288. 302. 304. 381
 —383.
 Erdélyi István 105. 106.
 Erdőd 156.
 Erdődy család 28—37. 84. 85. 184
 —187. 203. 204. 270—272. 348.
 Erdő-bénye 256.
 • Érsek-Ujvár 260—262. 271.
 Ersénygyártó 317. 318.
 Erzsébet királynő 145.
 „ (szent) 219.
 Esich 289
- Esztergom 17. 18. 54. 121. 122
 125. 126. 169. 221. 224. 231.
 245. 246. 292. 298. 301. 341.
 Eszterházy család 58. 84—89. 102.
 103. 187. 237. 260. 337—346.
 Eszteru 369.
- F**arasesth 381.
 Farkadie 381.
 Farkas család 29. 96.
 Fehér 302.
 Fekete Mihály 169.
 Feketeváros 145.
 Felkeszi 64.
 Felső-vadász 30.
 Fenyér 258.
 Ferdinánd I. (király) 285. 167—170.
 „ II. „ 97. 99. 103.
 Ferecz 381.
 Ferminus 298.
 Festetits 65. 92.
 Fogaras 168. 265.
 Folkus-haraszt 132.

- Forgáts család 10—12. 37. 103. 264.
 326. 327.
 Frangepán Ferenc 315—321.
 Frank István 126.
 Frazineth 381.
 Freynstätzl 122.
 Földvár 370.
 Furdits Miklós 318.
 Furgia 382.
 Furgie 382.
 Füged 261.
 Fülek 261. 263. 265. 268. 269. 345.

G
 Gadana 382.
 Gálffy család 250.
 Galgóc 263.
 Galosdia 381.
 Garai család 54. 143.
 Garmanus 290.
 Gáta 142. 143. 149.
 Gecse 262.
 Gecz tábornagy 89.
 Géczi István 356.
 Geles 381.
 Gellért (szent) 218. 221. 224. 230.
 Genf 286. 287.
 Gentilis 284.
 Gereczi 65.
 Gerencsér 272.
 Gerendyek 37. 109.
 Gergely Domonkos 219.
 Gesztely 266. 267.
 Gesztes 359.
 Giletincz 267.
 Gimes 16. 18. 19. 241. 242.
 Giskra 148.
 Glöckner Jakab 334.
 Gorgo (Giurgevo) 110.
 Gornye 381.
 Gömör 21.
 Gömörpanit 262.
 Gothvitz 148.

 Görgei 85.
 Gróff család 144. 150.
 Groll Adolf 190.
 Gudi Pál 11. 12.
 Gugi István 252.
 Gurbonuk 300.
 Guruzlou 299.
 Gut 147. 247.
 Gutor 148.
 Guztaya 381.
 Gyalla 26. 27. 124. 133—135. 244.
 247. 248.
 Gyallai család 124. 129. 131—135.
 244. 247. 248.
 Gyarmat 262.
 Gyöngyös 283.
 Győr 54. 68. 73. 96. 121. 136.
 148. 188—192. 231. 245. 246.
 258. 264. 267. 284. 302. 304.
 344. 358. 384.
 Györi Mihály 12.
 Gyulafehérvár 256. 265. 278. 279.

H
 Hadad 152.
 Haga Cornél 111—118.
 Haimburg 120. 147. 260. 351.
 Haller István 106.
 Hanta 9. 367.
 Hanuskó 147. 149.
 Harcsa család 129. 134. 135. 248.
 Hatos Bálint 260.
 Hátszeg 381—382.
 Hecch 289.
 Hecs Pál 56. 61.
 Hédervári család 54. 65. 359.
 Hegyeshalom 142. 145.
 Heister 29.
 Helmeczi 94.
 Herbord 302.
 Hercenig 289.
 Heryod 249.
 Herman 289. 305.

XII

- Hermerstain Zsigmond 169.
 Hetényi Dénes 135.
 Hethei Endre 262.
 Hidvég-ardó 263.
 Hiltprant 123.
 Hindy család 16. 17. 24. 125.
 Hirmim 382.
 Hoher 28.
 Holger 298.
 Hollern 370.
 Homonnay család 84. 101. 272.
 Hont 64. 334.
 Horozcik (Rustsuk) 110.
 Horvát családbeliek 94. 167. 168. 247.
 262. 317.
 Höflein 378.
 Huczezthi 382.
 Huda 289.
 Hunyad 277, 380—383.
 Hunyadyak 54. 57. 60. 130. 147. 148.
 192. 240. 283.
 Hussain efendi 113. 136—140.
 Huston 244.
 Huszt 104.
 Huszta-pech 259.
- Ibrahim aga 194.
 Ibrahun 293.
 Igar 145.
 Igikazul 382.
 Iklád 133. 134.
 Iktár 277—280.
 Illésházy István 272. 327. 328.
 Iluba 289.
 Ilya 290.
 Imreg 93.
 Imre herceg 218. 219. 222.
 Iriczinikull helységek 382.
 István vezér 61.
 „ I. király 5. 118. 237.
 „ IV. „ 309.
 „ V. „ 192. 299. 309.
- Iszkáz 260.
 Iváncsi János 167—169.
- Jagoffy Ferenc 262.
 Ják 5.
 Jakabfi István 317—319.
 Jakusits család 36. 86.
 Jánok helységek 258.
 Jánosi János 261.
 Jászó 264.
 Jeskófalva 259.
 József csauz 112.
 József aga 119.
 Juba 381.
 Jurk 299.
 Jyva 300.
- Kaba 278.
 Kachat 122.
 Kajár 260. 365.
 Kalán (Alsó) 381.
 Kalastrom 272.
 Kálló 104.
 Kálmán király 192. 224. 308.
 Kalocsa 54. 231. 245—247. 284.
 301. 304.
 Kamacsza 290.
 Kamuti Balázs 353. 354.
 Kanizsa 194. 203. 204. 319.
 Kántor Bálint 263.
 Kapenull 382.
 Kapler János 146. 147.
 Kaplirc Péter 143. 144.
 Kapucsi Benedek 149.
 Karachin 243.
 Karner Dániel 258.
 Károly I. király 141. 142. 240.
 „ herceg 150.
 Károlyi Zsuzsánna 265. 353
 Károlyvár 204. 205.
 Kartafalva 144.
 Kartafalvi Herman 144.

- Kassa 107. 256—264. 322. 338. 340.
 345. 353. 355.
 Kassai család 106. 263.
 Kasza vára 317.
 Kata (Gáta) 142.
 Katalin (Brandenburgi) 103. 105.
 Katona Tamás 258. 261. 324.
 Kávai család 129.
 Kaza 262.
 Kazinczy Ferenc 92—94.
 Kázmér lengyel király 41.
 Keczi (Kiltsee, Köpcsény) 143.
 Kedendorf 143.
 Kegisesthi 382.
 Keglevits család 262. 349.
 Kékedi Zsigmond 106. 107.
 Kemenes 370.
 Kemény család 374. 375.
 Kenese 260.
 Kenesei család 260. 261. 319.
 Kenézlő 256.
 Kenyeri 370.
 Kerhenburg 147.
 Késmárk 256.
 Keszeg család 134. 135. 248.
 Keszi István 83.
 Keve 302. 304.
 Kevesdi Péter 167.
 Kinizsi Pál 57—67.
 Király István 248.
 Kirti László 248.
 Kisfaludy család 263. 377.
 Kismarton 86. 187. 373. 377.
 Kis-megyér 366.
 Kis-szözlős 260.
 Kis-tapolcsány 271. 272. 347—349.
 Kladaniesthi 382.
 Kladona 382.
 Klanyecz 37.
 Kleccer Pál 334.
 Kleckeus Pál 328.
 Klecko Mátvás 335.
 Klenowi Prezbyk 51.
 Klichesti 382.
 Klingsor 219. 221. 311.
 Kocs 145.
 Koczur András 157.
 Koháry Péter 262.
 Kollár Ferenc Ádám 258.
 Kolonics Lipót 30.
 Kolos 259.
 Kolosvár 102. 256. 265. 374. 375.
 Komárom 14—27. 96. 121. 124
 —135. 145. 166. 167. 196. 197.
 240—257. 270. 298. 344.
 Konkoly Thege család 14—27. 124
 —135. 240—254.
 Kont család 143. 149. 150.
 Konyár 278.
 Koppán 365.
 Kopus 297.
 Korbonuk 300.
 Korlát István 259. 261.
 Korlátkő 263.
 Kornis család 106. 353. 356.
 Koronó 191.
 Korpona 322—337.
 Kostonán 381.
 Kolthwitz 148.
 Kovacsóczy István 105. 106. 264.
 267.
 Kovács Péter 104.
 Kozák 118.
 Köpcsény 121. 143—147.
 Körmendy Pál 264.
 Körtvélyes 143.
 Köszeg 187. 260.
 Kövár 356.
 Kövesd 378.
 Krakó 192. 206. 207.
 Kramperg család 120.
 Krassó 302. 304.
 Krauz János 82. 263.
 Kreimhilt 123.

XIV

- Krifka 101.
 Krinnia 382.
 Kuchon 302.
 Kucsuk Mehemet hasa 374.
 Kulcsár család 244.
 Kurliczie 382.
 Kurtakeszi 250.
 Kurtyán 381.
 Küedorf 123.
 Künsfeldi kolostor 142.

 Lajos II. király 166. 168. 169. 283.
 Lajta 141. 142. 260. 378.
 Laki János 74.
 • Lakompak 260.
 Lancereth 302.
 Landau 187.
 László I. király 190. 192. 310.
 „ III. „ 309.
 „ IV. „ 192. 224. 299. 302.
 „ V. „ 38—55. 132.
 Lázár despot 115.
 Lázi Mihály 12.
 Leányvár 256.
 Lébény 370.
 Lejkoff János 335.
 Lelest 261.
 Lelez 381.
 Lengyel család 260. 264.
 Leo vajda 107—110.
 Leopoldvár 344.
 Lessenyei Nagy Ferenc 151—157.
 Léva 270.
 Lybagi Rafael 243.
 Likava 37.
 Lympert 381.
 Lippai család 184—187. 322.
 Lipót I. király 96. 150. 153. 155. 208.
 209. 337—346.
 Liptó 88. 264.
 Lita 141.
 Lorándi János 126.

 Losonc 10.
 Losonci István 247.
 Lotharingi Károly herceg 150.
 Lovas 260.
 Lőcse 145. 151. 153. 154. 259.
 264. 338. 345.
 Lök 266.
 Lőrinci 262.
 Lőrincfalva 265.
 Lövöld 262. 263.
 Lukács János 259. 263.
 Lunka 381.
 Lunka Nimli 382.

 Macsó 24. 245—247. 302. 304.
 Magas 365.
 Magiaro mezzeő 381.
 Magócsy Ferenc 329.
 • Magyar Balázs 247.
 Magyar Benigna 62—67.
 Magyar Bród 263. 264.
 Magyar Pál 16—19. 24. 25. 240
 —245.
 Mayad 376. 377.
 Majk 366.
 Malomsok (Uj) 375. 376.
 Mányoki 189.
 Marcal 368.
 Marcheavillei gróf 117.
 Marcelháza 129. 247. 248.
 Margita (Margareta) 377. 378.
 Mária királyné 143. 150. 167. 168.
 Mária-völgye 257.
 • Marmaros 277.
 Maróti Mátyus 247.
 Martianc 194—213.
 Marton 377.
 Martos 129.
 Máté vajda 110.
 Matskási Ferenc 106.
 Matusek prépost 95.
 Mátyás főherceg 325. 327. 330.

- Mead 376—378.
 Mecséri János 143.
 Meggyes 377.
 Mehemet vezér 118. 119.
 Mercse 24. 240. 242.
 Mihály vajda 109.
 Mykch 246.
 Mikó család 105. 106. 289. 350.
 Mikulich 208. 209.
 Milcz Jakab 258.
 Mindszent 264.
 Mynw 166.
 Myslen (Miszenovich) Márk 57—67.
 Miskolc 283.
 Myssendorfer család 120.
 Mithuikul 382.
 Moczkos Simon 64.
 Mod 289.
 Modrus 247.
 Modusa (Madocsa) 365.
 Mogiarosd 381.
 Győrőkerék 84. 85. 87.
 Mohács 166.
 Mohi 262.
 Moys 299. 304.
 Moki István 134.
 Mokus 293.
 Monostor 382.
 Monoszló 247.
 Montecuccoli Raimund 73.
 Mór 145.
 Mores (Maros = Csanád) 218.
 Morichida 358—372.
 Mortun 377.
 Morvai János 337.
 Mosony 141—150. 302.
 Mõlk 3.
 Mulgest 382.
 Munkács 101. 102. 104. 265.
 Muraköz 193—213. 319.
 Murad zultán 115—117.
 Murány 151—153.
 Murczina 381. 382.
 Murgest 382.
 Musina 300.
 Mutinus 309.
 Nádasd 264.
 „ (alsó) 381.
 Nádasdy családbeliek 153. 154. 168.
 169. 191. 315—321.
 Nagy családbeliek 74. 106. 148.
 151—157. 349.
 Nagy-cenk 260.
 Nagy-hegy 149.
 Nagy-martoni család 141. 142. 377.
 „ megyer 74.
 „ mihály 28.
 „ szeben 143.
 „ szombat 82. 83. 90. 91. 148.
 184. 186. 257. 260—264. 269.
 336. 337.
 „ szombati Márton 12.
 Nagy-várad 28. 50. 54. 90. 102.
 103. 262. 265. 302. 304. 341.
 347. 348. 351.
 Nándur 365.
 Nebojza 263.
 Negyet 244.
 Német Balázs 322.
 Német-fejéregyház 145.
 „ óvár 370.
 „ ujhely 258.
 Németi család 324. 334.
 Neszmély 145.
 Neusiedel 141—144.
 Newaygen 141.
 Newsyth Mihály 166.
 Nézsider 142. 147—150.
 Nézsideri Mihály 167.
 Nikolsburg 255—269.
 Nográd 21. 126. 302. 304.
 Noszlop (=Nuzlup) 231.
 Novaborda 53.

XVI

- Nunkovits 146.
 Nyári család 324. 341.
 Nyársardó 169.
 Nyavalád 260.
 Nyék 134—135. 366.
 Nyéki Imre 134.
 ° Nyerges-ujfalu 121.
 Nyitra 31. 88. 89. 151. 156. 221.
 245—247. 264. 302. 304. 336.
 Nyitraszeg 157.
 ° Nyulak szigete 123. 259.
- Ó-buda 122.
 Oczekulj 382.
 Odal Pál 261.
 Ohaba helységek 382.
 Oláh drifdia 382.
 Olajos István 324.
 Olasz Simon deák 166. 167.
 Omode 289. 302.
 Ondód 145.
 Onod 61. 338.
 Onyaza 381.
 Opor 242. 243.
 Orbáz 302.
 Orbova 36.
 Orli 262.
 ° Oroszvár 121. 144. 145. 147. 149.
 Ország Mihály 54. 147. 247.
 Ostfi-Asszonyfa 370.
 Oszlop 377.
 Őr helységek 378.
 Otlicze 382.
 Otman 270.
 Őtevény 370.
 Ötvös Ágoston 97.
 Örvendi Pál 351.
 Óvár (Mosony m.) 121. 143. 145.
 146. 150.
 Oztrozit István 267.
 Oxenstirna Axelius 98.
- Padrag 261.
 Padwey család 131. 247.
 Paduranj 382.
 Pakai Benedek 267.
 Paklissa 381.
 Palásti család 333—336.
 Palaznak 365.
 Pálfalva 261.
 Pálffy család 156. 184. 185. 187.
 Palocsai 29.
 Pályi 264.
 Pannonhalma 1—13. 257. 277. 291.
 Pápa 58. 149. 237. 317—321. 344.
 380.
 Pápóc 264. 370.
 Pardan 17. 19. 125.
 Parendorf 370.
 Parlagi György 247.
 Parnya 261.
 Patas 258.
 Pátka 263. 359.
 Patyi család 134. 250.
 Pattachich család 206—209.
 Pausár „ 134. 250.
 Pázmán Péter 103. 145.
 Pécs 54. 231. 245—247. 302. 304.
 350.
 Pecsényéd 348.
 Pecenitz 259.
 Pécsi Simon 349—357.
 Pécsvárad 38—40.
 Pek Márk 169.
 Pemffinger István 169.
 Péntek Mihály 328. 334.
 Perényi Ferenc 258. 336.
 Perna 382.
 Perneszi Orsolya 64.
 Persesth 381.
 Perstháza 64.
 Pest 1. 122. 147. 350.
 Pethe család 347. 348.
 ° Petneházy „ 263. 336.

- Pető család 41. 317. 318. 320.
 Petri 259.
 Petronell 120.
 Pilis 143. 257. 302.
 Piski 184.
 Pjatok András 334. 335.
 Plachinesthi 382.
 Pliske 303.
 Plop 381.
 Póczi Mihály 259.
 Podmaninok 364.
 Poeni 382.
 Poenil 382.
 Poganiezthi 382.
 Pogrányi család 262. 329.
 Poyniczathomae 381.
 „ Voyne 381.
 Pok 369.
 Pomogy 141. 142.
 Pongrácz 147. 247.
 Ponit 21.
 Ponyvád 365.
 Pordány helységek 376—378.
 Portol 289.
 Porubszky János 273.
 Porva 366.
 Posár család 129. 247. 248. 253.
 Potentiana 123.
 Pottendorf 315.
 Pozsony 10. 24. 40. 121. 141—148.
 166—170. 185. 245—247. 257—
 261. 263. 273. 336. 344.
 Prága 41—48.
 Praitendorfer Márton 145.
 Prczbyk 51.
 Predeme 299.
 Premyh 300.
 Preneste 293.
 Prodoniesthy 382.
 Przedziecki Sándor 192.
 Puchaim 88. 187.
 Purbach 145.
 Purri 382.
 Pusztavár 59.
 Püspöki 147. 167.
 Rába 360.
 Ráday György 12.
 Radován 58.
 Ragusa 46—48. 219.
 Rajk (Rojk) 302. 305.
 Rajka 145. 149.
 Raka 382.
 Rákóc 193. 194.
 Rákóczy Erzsébet 28—37. 347—349.
 „ család 26. 28—37. 84. 85.
 87. 96. 97. 102—107. 110. 119.
 184. 188. 189. 196. 197. 210.
 211. 277. 280. 347—349. 357.
 Rákos 123. 258. 280. 283.
 Rátót 236.
 Rauber András 171.
 Ravazd 359.
 Rédey Ferenc 90. 91. 210. 211.
 322—324.
 Regiep (Recep) basa 112. 113. 118.
 Reketter Menyhért 252.
 Remete 382.
 Remete Márton ülése 64.
 „ szent-pál (Buda m.) 169.
 Rendek 263.
 Renold 302.
 Réti 370.
 Revaiak 94. 332.
 Revede 130.
 Rimaszécs 152.
 Roghosan 382.
 Rohonc 260.
 Roith Orbán 262. 263.
 Roland 302.
 Rorau 370.
 Rosenauer Pál 328.
 Rotenstein 120.
 Rozgonyi család 54. 133. 247. 283.

XVIII

- Rozman Pál 331.
 Rőjtökör 378
 Ruchich János 193—213.
 Ruczinoza 382.
 Ruda 381.
 Rumuniesthi 382.
 Runk 381.
 Rusgrád 110.
 Rutkay 328.
 Ruthuker 378.

 Ság (Ipoly) 259.
 Sági Inre 167.
 Sajtváni Balázs 129.
 Sala 295. 297. 298.
 Sálám csauz 113.
 Salamon király 192.
 Sambuk 166.
 Sampasz 184.
 Sándor család 26. 27. 247—250. 267.
 Sancsáki János 254.
 Saponara 338. 346.
 Sári várnagy 19.
 Sáros 28. 29. 37. 348.
 Sáros-patak 102. 103. 256. 325. 326.
 Sárvár 344. 370.
 Sárvári Miklós 168.
 Sas 278.
 Scebesk 300.
 Schabolt Boldizsár 337.
 Schnaitperg család 121.
 Schnierer „ 334.
 Schönbrun 258.
 Schreiber Mihály 328.
 Schretberinfeld 145.
 Sebes 369.
 Seleg 378.
 Sempte 85. 87. 89.
 Sennyei István 102. 103.
 Serédy István 111.
 Serke 149.
 Siliter 303.

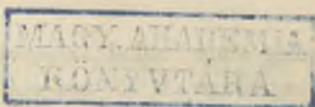
 Simonits András 318.
 Sina 278.
 Sirák 64.
 Siráki család 64.
 Sywl 167.
 Sobor 369.
 Solymos 258.
 Sólom 193—213. 302.
 Somogyi Ferenc 167.
 Soprony 82. 141. 145. 148. 258.
 260. 284. 289. 302. 376—379.
 Sorne Henrik 117.
 Sós család 126. 147. 148.
 Sou 302.
 Sovári 148.
 Spalatro 301. 304. 310.
 Spiegler Zsigmond 330.
 Sremper János 257. 258.
 Steifew 244.
 Steker 244.
 Stimikul 382.
 Straszburger Pál 97—119.
 Sumia 21.
 Surany 262.
 Suskovic 348.
 Sümeg 24. 299.
 Szabó János 318—320.
 Szabó Márton 376. 377.
 Szabolcs 278. 306.
 Szádvár 261.
 Szák 359.
 Szakacsány 156.
 Szakolca 83. 84. 263. 264.
 Szala 193—213. 302—304.
 Szala-apáti 236.
 Szalay János 167—170.
 Szalavár 237.
 Szalók 306.
 Szalonta 277.
 Szántó 122. 256.
 Szántóházi Ferenc 318.
 Szápár 3.

- Szapolyai János 283. 285.
 Szászi János 156.
 Szász-nagy-szöllős 374.
 Szatmár 104. 353.
 Saxanlondor Kristóf 169.
 Szeben 231.
 Széchenyi család 94. 95. 188. 284.
 Széchy család 21. 151. 152. 155. 156.
 202. 203.
 Szécsény 271.
 Szegszárd 296.
 Székely kapitány 336.
 Székesfehérvár 23. 143. 241. 245. 301.
 Szelényi András 335. 337.
 Zelepcsény 184.
 Zelepcsény György 271—273.
 Széleskut 260.
 Szelicy István 317.
 Szempcz 257. 263.
 Szend 366.
 Senensis Mihály 330. 334.
 Szent András 122.
 „ Balázs apátsága 4.
 „ Erzsébet 261. 349. 356.
 „ György 272.
 „ -györgyi gróf 57. 60. 120.
 „ János alamizsnás 166. 167.
 „ Kereszti monostor 141.
 „ Kereszt 261.
 „ Király 381.
 „ Margit 123.
 „ Mária hegy 141.
 „ Márton 278.
 „ miklósi Pongrác 147.
 „ „ (Rába) 367.
 Szepes 88. 259. 263. 264. 282. 283. 309.
 Széplak 261.
 Szepsi János 82. 262.
 Szeraphin 224.
 Szerb despot 48—50. 54.
 Szerdahely 378.
 Szerdahelyi Gergely 167.
 Szerém 24. 122. 245—247. 302.
 304. 332.
 Szerémi György 169.
 Szigetfő 294. 296.
 Sicambria 122.
 Szil 365.
 Szilágyi Erzsébet 283.
 Szilasi János 94.
 Sinán basa 96.
 Szinhegy 262.
 Szyrbi 382.
 Szkragina 382.
 Szlavnica 267.
 Szolnaggyör 302. 304.
 Szolnok 21. 24. 196. 197. 245. 279.
 302. 304.
 Szombathely 141. 260. 370.
 Szomolyán 87. 272.
 Szöny 145.
 Szörény 247. 302. 304.
 Sztrasznic 263.
 Szuginul 382.
 Suntheim László 120.
 Szurdok-püspöki 262.
 Szurdokull 382.
 Tabi Mihály 64.
 Tajti 261.
 Takács család 92. 93. 371.
 Táp 298. 359.
 Tapolcsány 29. 30. 35. 88. 261.
 Tapolca 264.
 Táp-Szent-Miklós 298.
 Tar Imre 283.
 Tarczy János 316.
 Tarján 292.
 Tarnóczy Mátyás 156.
 Tárnok 258.
 Tarródy 191.
 Tasi Ferenc 167. 168.
 Tata 166. 270. 298. 359.
 Tatamér 245.

XX

- Tauffhoffer Mátvás 337.
 Tege (Konkoli) család 14—27. 124
 —135.
 Tegech 289.
 Telek 381.
 Telekefy 190.
 Telky 236.
 Telmage 382.
 * Temesvár 64. 169. 286. 374. 382.
 Tener-ere 365.
 Tényő 292.
 Tepe 278.
 Terenye 148.
 Tergovist 107.
 Tesmag 259.
 Tét 369.
 Tétény 123.
 Teuffel András 68—73.
 Terzacki gróf 319.
 Tiborc (nagy) 300.
 Tibót Demeter 261.
 Tihany 236. 237. 262.
 Tyhemeresthi 382.
 Timpelius Erhard 328. 334.
 Timona 382.
 Tinnin 247.
 Tokaj 102. 265.
 Toldalagi Mihály 111.
 Tolnay Máté 3—5. 12.
 Thombe János 144.
 Thomest 382.
 Tomori Lőrinc 168.
 Topla 382.
 Toplic 381.
 Torcello 4.
 Tornallyai Jakab 285.
 Tökölyi Imre 29. 338. 346.
 Töltéstava 366.
 Török család 169. 237. 380—383.
 Trencsin 24. 88. 245. 264. 344.
 Treuttler Timoteus 329.
 Trnóczensis István 334.
 Tunyogi József 277.
 Turán 87.
 Turi Mihály 335.
 Turóc 88. 264. 332.
 Turzó család 168. 169. 263. 330
 —337.
 Udvarhely 256. 265.
 Ugrin 302.
 Ujfalu 262. 278.
 Ujfalusi János 319.
 Ujlaki Miklós 54. 247.
 Ujvári Miklós 324.
 Ulászló II. király 61. 149.
 Ungial 381.
 Unverzagt Ábrahám 328. 330.
 Uriás 191.
 Urzonie 382.
 Urzul 381.
 Uthmaresthi 382.
 Üki család 260. 321.
 Ürményi 184.
 Ürög 278.
 Vachun Miklós 335.
 * Vác 11. 122. 245—247. 302. 304.
 326. 336. 384.
 Vadany 381. 382.
 Vadic 206. 207.
 Vág 370.
 Vald 289.
 Valia Lupuluj 382.
 Valkó 24. 245.
 Valyero 381.
 Vándorf 378.
 Vanyola 260.
 Várad 50. 231. 245—247. 296.
 Varanó 283.
 Varasd 29. 84. 85. 203. 204. 271.
 272.
 Várday Pál 169.
 Várkony 261.

- Vári 257.
 Városlőd 366.
 Vas 19. 302.
 Vásárhely (Somlyó) 260.
 Vásárhelyi András 263.
 Vásáros-Palojta 259.
 Vasecz (Liptó m.) 257.
 Vaszar 264.
 Vatai István 261. 336.
 Vazara 302.
 Vázsony 56—67. 167. 237.
 Vék 248. 249.
 Véki János 129.
 Velezd 268.
 Vencsellő 306.
 Vép 289. 370.
 Verbai Márton 272.
 Verebély 259.
 Veres Jánusföldre 130.
 Vereskői Volfárt 143.
 Veres Mátyás 366.
 Vermecs 262.
 Vértes-Keresztur 359.
 Vérti család 129. 250.
 Vesselényi Ferenc 151. 152. 155.
 Veszprém 9. 21. 149. 168. 169. 223.
 245—247. 263. 302. 304. 317—
 321. 379.
 Vetih 22.
 Vické Péter 117.
 Wildt Mátyás 328.
 Wynden 141.
 Vinek 292.
 Vinpassing 378.
 Vinter János 328.
 Visegrád 121. 145.
 Viszlicz 192.
 Vitán 359.
 Vitéz György 105.
 Vitnyédi István 203. 204. 317. 320.
 Voycha 300.
 Volga 111.
 Wottenburg 121.
 Vörös József 96.
 Vulka 378.
 Wurschbauer Károly 374.
 Zadán 141.
 Zággráb 149. 212. 213. 245—247.
 283. 302. 304.
 Zambolat 115.
 Zawa (Szava) 369.
 Zazlop 376. 377.
 Zboro 272.
 Zecsenj 382.
 Zee Zumbothel 142.
 Zelen 65.
 Zelibb 365.
 Zelisthe 382.
 Zemere 378.
 Zemplin 37.
 Zeng 247.
 Zetzer György 260.
 Zichy család 37. 58. 59.
 Ziged 382.
 Zirc 93. 236. 237. 319. 366.
 Zytnicza 53.
 Zlazitisor 381.
 Zolthul 382.
 „ Valyero 381.
 Zólyom 126. 187. 261. 270. 329.
 Zólyomi Dávid 102. 104. 278.
 Zödi Demeter 133.
 Zmeskál Jaroslaus 263. 264.
 Zsámbokrét 335.
 Zsidózók 356. 357.
 Zsigmond király 9. 124. 143—145.
 286. 287.
 „ lengyel király 119. 190. 191.
 Zsitva 16. 18. 243. 244. 249.
 Zsolt 370.
 Ztvicesthi 382.
 Zupaniesthi 382.
 Zupuniesthi 382.

X.

A PESTI KIR. EGYETEM KÖNYVTÁRÁBAN LÉTEZŐ PANNONHALMI LATIN CODEX.

(Ismerteti Römer.)

Egyetemünk könyvtára ritkább kézíratai közt, melyek a terem közepén üveg alatt a látogatók figyelmét gerjesztik, feltűnt egy csinos írásu, nagyjából meglehetősen kicsided festményekkel ékesített hártya-codex. Közelebről vizsgálván azt, kimondhatlan vala örööm: mert ezen érdekes iratban a pannonhalmi bencések egyházi szertartási könyvükre ismertem, melynek egyik — hátsó — részét Pannonhalmán irottatnak tanusít a végszó; a másik alkalmasint szinte ott irathatott, azonban hogy ez is a pannonhalmi bencéseké volt, minden kétségen kivülinek merem állítani.

Található e kézirat: „Evangelica et preces“ cím VIII. c jegy alatt, arany metszetü, vörös fényes bőrkötésben, melynek gazdag aranyzása, és maguk a minták is, annak újabb voltát bizonyítja. Áll a kötölék (colligatum, több munka egy kötésben) két igen könnyen megkülönböztethető részből; elseje fényesb elég ügyes képecskékkel evangeliomokat tartalmaz, míg a másik kisebb írásu ügyetlen és többnyire piszkos festményü rész csupán imádságokat foglal.

A barna-sárgás hártya sok helyen penészfoltos, többen pedig az átlátszó vonalokban, szám- és betűhelyben, valamint a nagyobb, vékonyodott térekben horzsávali (Bimsstein) hosszabb dörzsölést árulnak el, sőt igen valószínűvé teszik azt, hogy itt ujrázott, a régire újra irt (palimpsestos), codexsel van dolgunk, mi épen nem csoda, ha a hártya akkori drágaságát tekintetbe vesszük.

Az elég sima, sehol szörtövet nem mutató hártya 11" 10'''nyi magasságu, 8' 3"nyi szélességü. A codex 1-ő csomagában, mely 1-ő laptól 24-ig terjed, felső széle 1" 9"', az alsó 2" 9'''. A kettős vonalból álló keret 1" 2" a kötéstől, 1" 6''' a könyv metszésétől. A belső vonalak 2'''nyira huzvák, s így tesz a könyv tükre 5"-t. A vonalzás igen halvány-barna ténával történt. Minden lapon áll 17 sor négy vonalnyi igen gyakorolt kezét áruló szögletes barátbetükkol.

A csinos közfal-diszitmények, melyek néhol egész-, máshol csak fél- idomu keretet képeznek, valamint a 4". 3" — 2". 1" 9''' — 2" 10'''. 1" 11''' — 2" 2''' □ — 3". 2" 9''' stb. közt változó kezdők festményei épen úgy tanusítják a festő meglehetősen ügyességét, mint a főünneppek kezdőinek, kereteinek és első két sorainak vastag aranyozása a rendelő gazdagságát, a könyvnek csak infulás misék alatti használatását látszanak bebizonyítani.

Hogy ezen becses műnek első része is — a másodikról benső okokból kétség nem lehet — a szent-mártoni apátságot illette, ebből vélem állithatónak: 1-ör) az első lap keretje alsó részén, bal oldalon látni sz. Mártont német lovag-öltönyben mint bibor köpenye részét a fehérbe öltözött, térdkalácsin fatányéron járó, balkezében padkaforma mankót — kis szék, melyet manap is használnak a földön mászó koldusok — tartó nyomorék számára levágja; a másik kis padka az uton áll.

2-or) 22-ik lapon ezek olvashatók: In festivitate Scti Martini Patroni hui9 Loci. A 3" 9''' . 3" 2'''nyi keretben álló H, és az első sor Homo qdā aranyosak, mit csak a főünneppeknél: karácson, husvét, pünkösöd és minden szentek ünnepjei kezdő soraiban veszünk észre.

3-or) Mind a minden szentek ünnepjénél álló, evangeliumot kezdő, V — Videns Jesus t^sbas ascnd^t képén látni öt szent alakot, középen az áldó, sötét-zöld ruhás, sugaras szentfényü, baljában a keresztes világtékét tartó Üdvözítő, jobbján két koronás nő a kelyhet tartó sz. Borbála és a kardra támaszkodó sz. Katalin, balra Krisztus háta mögött minden jelkép nélküli koronás sz. nő, és sz. Márton püspök, fején az ezen kort — XVI. századot — jellemző magasabb gyöngy ékítményü fehér püspöksüveg, hosszú miseingben és

vörös miseruhában; jobbjá nem látszik, baljában a vasnyárs a sült luddal. ¹⁾ Ehez egészen hasonló a fennemlített (22. lapon) nagy, arany, H mögött álló sz. Márton püspök. Az első lapon baretes és szakállos vitéz mint püspök szóretlen képü; a hosszú alba takarja lábait, a zöld dalmatika térden alul ér, a vörös pluviale pedig a földön terül el; jobbjában nyárson a lud, baljában a püspöki aranypálca; fején a fenn ismertetethez hasonló infula.

A felhozott idézet és sz. Mártonnak gyakori előfordulása eléggé bizonyítja, hogy ezen Evangeliarium a sz. mártoni apátságé volt, sőt specifice benedekiekének kellett lennie; mert a 6. lapon in Ramispalmarum vasárnapjánál áll: „Item aliud (evangelium) iuxta more mellicen²⁾“, Scd' Math.; 15-én pedig „In Natali Scti patris nri Benedicti“, mit magyaroznunk nem is szükséges.

Engedje meg a kegyes olvasó, hogy ezen első részt a másodikkal egészen egy korúnak, két külön ügyességü írótól és festőtől, de Pannonhalmán származottnak, és így magyar műnek állithassam, mely valószínűleg Tolnay Máté első főapát tiszteletére, vagy tán rendeletére készült.

A kicsided festmények mivolta nem csak hogy ezen állítást nem ellenzi, sőt azon időbelinek mutatkozik. Az egészen meztelen angyalkák, a boldogságos Szűzet 1. lap b oldalán egészen körül folyó fényár, az igen magasra emelkedő püspöksüvegek, a lombozat közt ékitmény gyanánt gyakran

¹⁾ Mennyire emlékszem és „Bakony“omban 128. lapon említettem, van Szápáron is egy sz. kép a templomban, mely a pannonhalmi egyház tulajdona volt; minthogy ezen is több szent ábrázoltatik, érdekes volna az itt leírottal összehasonlítani és tán ugyanazóságát bebizonyítani, mert meglehet, hogy itt Pannonhalma hajdani véd-szentei ábrázoltanak.

²⁾ Mit Czinár „Monasteriologia“ I. 105. lapján Schramb Anselm ellen felhoz: „Monasterium S. Martini Congregationi Mellicensi fuisse incorporatum cum fundamento asseri nequit.“ Ezen idézet által nem gyengítetik ugyan, de mindazonáltal a mőlkiekkel való összeköttetés — legalább az egyházi szakaszokra nézve, és ugyanazon időben, melyet Czinár maga is felhoz, t. i. a XVI. század kezdetén — nem tagadható.

használt fekete sugaru arany napocsokak eléggé tanusítják a gothika hanyatlását és a pogány, remek elemnek czimzett divatnak beállását. Feltűnő az, hogy egy két alakot kivéve, mint az apostolok, Krisztus, szent Benedek stb., többnyire szökék a személyek, és így inkább a német vagy tót, mint a magyar hajsziint képviselik.

A belső védvek tehát nem ellenzik a XVI. század kezdetét. Hogy pedig ezen codex Tolnay főapátnak volt szentelve, onnan gyanítom: mert az első lap alsó párkányzatán áll a könyörületes sz. Márton, képével szemben jobbról egy szakállas, főveg nélküli szent, ki jobb hónán zöld könyvet tart, míg baljával bárdot emel. Köntöse kék, köpenye vörös. Ezt apostolnak tartom és pedig Máténak, mert Caumont Abécédaire d' Archéologie I. része 415. lapján épen úgy állitatik elé ezen szent, bár „Mosaici Secundarii ... Della Basilica di S. Marco ... da Giovanni e Luigia Kreutz“ című diszmű XLVII. lapján sz. Máté kinszenvedése úgy ábrázoltatik, mint a hóhér pallosa által kivégeztetik; felette ezen vers áll: *Hiracus Rex huic precipit huc feriendo finire.* Alakjai szerint ezen kép görög művésztől való és a főtemplom legrégebbjeihez számítandó. A „Mittheilungen der kais. kön. Central-Commission“, Bécs, IV. kötete, 207-ik lapján látunk egy apostol-sorozatot, mely valószínűleg 204. l. 1. jegyz. szerint 550 év körül való, ebben Máté apostol neve kétszer jó elő: egyszer öreg ember formában, jobbát mellére tévén, baljával ruhája ránczait tartván; másodsor férfikorban, jobbát görög áldásra emelvén, baljával papirtekercset tart. Ha tehát egyikét Máténak, a másikat Mátyás apostolnak gondoljuk is, ezen képek után a jellemző sanyargatási eszközre nézve nem boldogulhatunk. — A Torcelloi szigeten (Velencében) levő rakművek szinte ábrázolják az apostolokat. Ezen mű XII. századbelinek tartatik, és ott sz. Máté úgy állitatik elé, mint legszebb fő, ősz hajjal, erős szakállal, latin módon áldva, baljában könyvet tart. — Ugyanott 180. lap. Sz. Balásról címzett apátság egyik XII. századból való casulán (miseruhán) az apostolok alakjai láthatók, mint fennebb, minden szenvedési eszközök nélkül. Jahrbuch d. k. k. Central-Commission. IV. kötet. 132. lap. — A ve-

lencei Márk-dómnak IX. vagy X. századbéli bronce-ajtókon lévő apostolok képei közt a IX. táblán sz. Máté úgy állitatik elé, mint két kezével nagy könyvet tart. — Idézett helyen 223. lap. Honunk legérdekesb művén, sz. István köpenyén, ül ágy-nemü pamlagon, jobb felé nézván, jobbájában tollal, mintha előtte álló állványon írni szándékoznék, bal hónában könyv. — A jáki templom kapuzata képe nincsen előttem, s így nem tudom, mily alakban ábrázoltatik ott a tizenkettő közt szent apostolunk.

Hogy ezen védszentet Tolnay apáttal viszonyba hozom, arra indít a két kép közepén, babérlevélköteg alatt álló paizs, mely alól fordított szamarhátu, felül csonkított oldalu. Ebben sötétkék mezőn tart két oldalról egy-egy vörös hajtókából kiálló kéz, arany, hármás liliumu ormokkal ellátott koronát. Ez lenne gyanításom szerint a Tolnay-család cimere. Meglehet, hogy ezt idővel jobban fogom okadatolhatni, és hogy véleményem biztos állitássá válik.

Lássuk már az Evangeliarium egyes részleteit. Az 1-ő lap párkánya áll különféle képzelmenyes virágu lombozatból, melyet ügyesen alkalmazott angyal- és madárkák elevenitenek. Alól a már leirt két kép, köztük a cimer. Az első — karácsony éjjelére szóló — evangelium *In galli cantu*: **E** (*xyt edictū a cesare*) aug: (ezek aranybetük) kezdő **E** azon korban divatozott Krisztus születését ábrázolja. Az istálló, a sz. szülők, a földön fekvő kised üdvözítő — a légben lebegő angyal, a pásztorok és a nyáj — semmi feltűnőt nem mutatnak.

A 2. és 26. lap *L* idomu pártázatok belhoni — meglehetősen festett — virágokból állnak. Az utóbbi lapon: **I** (*n principio erat verbum*) evangelium **I**-je evangelista sz. Jánossal van ékitve, légben a boldogságos Szüz a kis Jézussal.

36. lapon fél pártázatot látunk; a lombozat közt alkalmazott négy angyal a kinszenvedés eszközeit tartja; a környülmételés kezdője **P** — *Postquam consummati sunt* — mutatja ezen ünnephez való tény: a sz. anya fénykörrel, a kis Jézust ölében tartó főpap fehér püspöksüveggel.

4. lapon a \lrcorner idomu párkány lombozatos, valamint a **C** kezdőnek vörös alaponi ezüst vonalzati is.

5. lapon a pártázat \lrcorner forma. A függélyes szalagban

gyűrűk és ibrikszerű ékitmények közt lóg aranyláncról az \bar{O} , Omega, — ebbe kapcsolt zöld kövű gyűrűről apát-kereszt, mely az \bar{A} phával van összekötve. Az alsó szélesebb lapon látni fölül gyűrűt tartó arany medve(?) fejet, és aranyláncok- és lombozatokból álló ékitmény közt két meznélküli, tilinkós és furulyázó angyalt.

In Ramispalmarum-ra való evangelium \mathbf{C} kezdőjében látni a fekete-kék köpenyű Üdvözítőt szamar hátán nyargalva, és a vörös zubbont terítő népcsoportozatot áldva, mögötte két szentfényes apostolt: egyike — fiatal — János? másika — ősz szakállu — Péter?

6. lapon \square idomu lombozat közt látszanak kürtöt, mérleget, virágcserepet, koszorut tartó, ijazó és ülő angyalok.

6. b lapon \square függélyes lombozat közepén ül egy angyal, alól vörös klárisos gyerek tart kezében szélmalomszárnyat, milyent jelenleg is használnak ifjaink. Alól lépdelő medve mögött áll aranszárnyu angyal; a lombozat közepéből emelkedik egy szőke fiu, kinek nyakán sárga zsinegről lóggó kereszt vagyon; alól öltözött fuicska kapaszkodik a lombozat cikornyáiba.

Az \mathbf{A} (nte diem festum) kezdője mutatja az Ur utolsó vacsoráját.

8. lapon \square különféle arany ékszerek közt fővény-óra, mely szárnyas angyalfőn nyugszik.

A többinél nagyobb \mathbf{M} (aria Magdalene) Krisztus urunk föltámadását képezi.

8. b lapon \square függélyes vonala tövises rózsaszárt mutat öt külön állásu, mind szőke gyermekkel. Ilyenek látszanak a vízmentes lombozat közt is.

Az \mathbf{R} kezdőben Krisztus mennybemenetele. Csak a lábak és a fekete-kékes zubbony alja látható a felhőben, alól a szirt tetején lába nyomai, előtérben a bold. Szüz, körülötte 10 apostol.

9. lapon \square lombozat, arany napocskákkal, alól meztelen ifjutól tartva.

\mathbf{D} (ixit Jesus) kezdőjében a Szentlélek jövelele ábrázoltatik. A boldogságos Szüz körül 13 fénykörű férfi térdel; a szokásos lángnyelvek hiányzanak.

10. b lapon |— lombozat. Fölül arany oroszlánfő három gyűrüt tartva, lombozat és koszoruk közt szalagot tartó angyal.

A sz. Háromság a **C**(um venerit paraclitus) kezdőjében így állítatik elé: az Atyaisten terjedelmes fa-zsellezékben ül, kezeivel a keresztfán függő sz. fiát tartva, jobb füle mellett a Szentlélek fehér galamb alakban.

11. lapon In festo corporis Christi: |__ lombozat a **D**(ixit ihus turbis) kezdőjében egyszerű, de csinos, arany góth szentségmutató.

11. b lapon In festo Concepcionis, Nativitatis stb. |__ lombozatban pálcával játszó és nádparipán nyargaló, háromágu korbácsot emelő angyalokkal. A **M**(iber generacionis) kezdője közepén áll a sárga haju b. Szűz. Ruhája kék, sárga lángidomu cifrázattal. Baljánál egyszerű oltár. A sárga táblára festett kép előtt két sárga gyertyatartó, az abroszon két piros koszoru. A háttérben mellig emelkedő vörös szőnyeg mögött két zöldruhás ifjonc.

13. lapon In festo Purificationis |__ idomra elszórt virágszálak. Egy angyal fekete korsóból vizet önt. **P**(ostquam impleti sunt) kezdőjében a fehér palástu és süvegü főpap két kék ruhás nőnek adja át a szent fényü csecsemőt.

14. lapon In festo Nominis bte Marie és In festo Annüciacionis |— lombozat, kapaszkodó angyallal. Az első kezdő **L**(oquente ihu) kék alapon fénylik.

Az **M**(n illo tempore) szokott módon tárgyalja a b. Szűz Gábiel angyal általi köszöntését.

15. b lapon In festo scti patris nri Benedicti | lombozat; a kezdőben: **D**(ixit symon petrus) fekete pilisü, fekete széles ujjú kamzsában öltözött sz. Benedek. Jobbjában zöld — oldalain dudorodó — korsó; baljában a fehér kendővel ellátott apátbot. ¹⁾

16. lapon Johannis bapti |— lombozat. **E**(lizabeth impletü est). A bajusztalan, de kétágu szakállal bíró sz.

¹⁾ A Történelmi Tár II. kötetében lévő pecsétek között 81. ábra mutatja 1338-ik évről sz. Benedeket püspöki ruhában ülve, a 89-iki pedig 1480-ról szinte püspöki ruhában térdelve.

János bőr-ruhája fölött a bő vörös harangköpeny látszik. Jobbjával áld, balján a szent fényü fehér bárány nyugszik.

17. lapon In festo Petri et Pauli |— lombozat **V**(enit ihus in partes) kezdőjében a nevezett szentek, jelképeikkel, láthatók.

17. b lapon In festo Visitacionis |— lombozat angyalokkal. **E**(xurgens Maria). Szikla-szoros közt találkozik a két sz. nő. Erzsébet sárga ruhás, vörös köpenyü, fehér fejpatyolattal; a bold. Szűz, vele kezét fogva, kék ruhában, hajadon fővel. A sűrű, hosszú arany-sárga haj világos-sága egészen fehér hullámzatok által emeltetik.

18. b lapon In festo transfigurationis |— lombozat. **A**(ssüpsit ihus). **A** mint a 14. lapon az **L**.

19. b lapon In festo Assüpcionis. |— lombozat, **I**(ntrauit ihus). A koporsó körül 8 apostol, a fehér lepedőt belőle kihuzván. Felül felhőkben angyalföktől körülvelt b. Szűz, fején koronával, fölötte az áldó, koronás és a világalmát tartó Atyaisten.

20. lapon Michaëlis Archangeli. |— lombozat, **A**(ccesserut ad ihm). Sz. Mihály sisak nélkül, szivárványszínü szárnyakkal, ezüst páncélban nyaktól lábujjakig, hátán vörös köpeny. Jobbjában ezüst, egyenes kard, kezét vágásra emeli; baljában mérleg, a fölfelé emelkedő serpenyőben a gonosz torzképe, a nehezebben sárgára festett koronás lélek. ¹⁾

¹⁾ Legyen itt szabad, mintegy közbevetőleg, adalékul a szentek előállításihoz (iconographiához) egy-két szentnek régi képeivel járulnom. Caumont, Abécédaire ou Rudiment d' Archéologie I. 117. lapján közöl a St.-Michel d' Entraigues-i templom utó románkori, XI. századi, tympanonjáról egy könnyüdeden tartott, festőileg tárgyalt sz. Mihályt vezet elénkbe. A kör-szelvény húrja hosszában a sok tekervényű farkban kinyját elárulól szárnyas sárkány, mely fölött a hosszú ruhás, kiterjedt szárnyu angyal lebeg, jobb kezével zászlós dzsidaforma fegyverét a szörny fejének irányozván. — Ezen gyönyörű féldomborműven kívül látjuk ugyanazon egyházból, egy fallfestvényben ezen főangyalt, melyet az idézett szerző így rajzol: L' Archange y est accompagné de ses anges, selon le texte de l' Apocalypse (XII. 7. 8.) tandis qu' il est seul sur le tympan de St.-Michel d' Entraigues.

21. lapon *In festivitate Omnium Sanctorum* |— lombozat, aranybetűs 2 kezdő sor, a kép felől a hatodik szakaszban le van írva.

22. lapon *In festivitate S. Martini* |— lombozatban fehér kutyától üldözött nyúl. Aranyos az első sor. A kép már főlebb szinte leiratott. ¹⁾

L' Archange est monté sur un cheval blanc; il dirige contre le dragon une espèce de javeline très-mince; un ange, à côté de lui, tient un bouclier pointu par le bas.

(Ezen állítás hibásnak látszik, mert a kép szerint a paizst nem az angyal tartja, hanem ez inkább az arkangyal baljához van illesztve.)

Le dragon est accompagné lui-même de deux anges armés d'épées, à pied, et qui paraissent le défendre.

Elő góth korból — XIII—XIV. századból — közül u. o. 407. lapon egy sz. Mihályt, melynek töredékeiből látni, hogy egészen öltözött, szárnyas, fodros haju ifju a lelkeket mérlegezi. Lábainál fölfelé tekintő, vétkiek sulyától görnyedt, kapaszkodó alakocskák.

Ezeket mintegy alkalmilag a külföldről említjük; ugyanezen képekre és még más fölfogásra is példát találunk hazánk emlékeiben. Így látjuk Történ. Tár II. kötetében az erdélyi káptalan 5 pecsétjén 1291. 1394. 1598. 1609. 1729. évekről sz. Mihályt szárnyasan bokáig érő köntösben, a sárkányt, melyen áll, lándzsával döfvén. (L. 28—32. ábrát.)

Évvel megegyez 1280-ik évről való (35. ábr.) hantai prépostság pecsétjén lévő alak. Hasonló a veszprémi káptalan 1324-ki (62. ábr.) pecsétjén álló szárnyas, koronás angyal, ki a görnyedező sárkányon gerely nélkül áll. Azon, mely 1760-ban használtott (63. ábra), a szent fénykörü szárnyas angyal bokáig érő köntösben döfi mindkét kezével a sárkány tátogó száját. Az 1264-ki (61.) ábra mintegy áldásra kiterjedt kezű, szárnyas, fénykörü angyalt ábrázol.

Egy Pannonhalmán hajdan a catacombában volt oltárképen öt páncélosan, sárga, sarkantus csizmában, a lelkeket mérlegezve találjuk; de mindezekből elűt az 1393-ból fenmaradt csornai konvent pecsétjén (69. ábra), mely Zsigmond király egyik oklevelében így íratik le: a közepére vésve látszik szent Mihály arkangyal képe, jobb térdét meghajtvá, jobbájában füstölőt tart; jobb szárnya fölött négyyszögü vérthen sas látszik, mely ami cimrünk; u. o. 92. l. itt bizonyosan a: stetit angelus iuxta aram templi, habens thuribulum aureum in manu sua-t akarta a véső ábrázolni.

¹⁾ Az aradi káptalan pecsétjén 1358-ról (Tört. Tár II. 1. ábra) sz. Márton mint püspök ábrázoltatik, áldó jobbal. — 1514-ről (2. ábra) mint

23. b lapon *In festo Dedicacionis Ecclesiae* lombozat, melynek alsó végét sötétkék szárnyu angyal ölel. A kisdud templom kapuzata és három ablaka körivü, oldal-támokkal; tornya, mely a tető közepén ül, és süvege alsó részén hegyes gulyáktól támasztatik, két fehér szalag közt vörös szelemenü zászlók lobognak.

24. lap közepén alól végződik az evangelium.

24. b lap pedig egészen tiszta.

* * *

Hártya-codexünk második része, mely így kezdődik: *Incipiunt Benedicciones episcopales dominica prima in Aduentu* 25-ik levéltől 55-ig terjed és végződik említett levél b lap alján: *Finis. per manus fratris Pauli nati Thome forgach de losonch in die scolastice* vg. anno d. 1.5.16.

Tartalma a fennebbi áldáson kívül: *Item in alia dominica; In consecracione presbiterorum et aliorum ordinum; a karácsonyi kör; 3 sz. király; gyertyaszentelő B. A.; és vasárnapi, valamint miudennapi áldások. LXX-ma vasárnaptól husvétig, ugy szinte pünkösdre és ezutáni XXV vasárnapra való imák. In S. Trinitate; dedicacione ecclesiae; sinodo; Festo S. Benedicti; de S. Cruce; Johannis Baptiste; Petri & Pauli apostolorum; In assumptione sancte Marie; deolacione Scti johannis; Nativitate Sancte Marie; Sancti Michaëlis; omnium*

gyalog vitéz, köpenyét kardjával levágván; ily formában látjuk, bár újabb kora, a pannonhalmi főoltáron is. — 1540-ről, 52. ábrán láthatón van, mellette a koldus, fejénél jobbról hatágu csillag. Igy tüntetik elő Donner remekjében a pozsonyi főegyház oltárán, magyar dolmányban és kucsmában. A pannonhalmi pecséten megint mint püspök fordul elő, áldó jobbal, jobbról balról ifju alakocskák.

Azon köfaragványt, mely a pannonhalmi főegyház északi oldalába van befalazva, s melyet némelyek az utolsó előállítással hasonlatossága miatt szinte sz. Márton képének tartanak, megvallom, keresztény műnek nem nézhetem; sőt inkább azt hiszem, hogy a többi a falba rakott római emlékkövekkel együtt a vidékről felhozott és, mint a fapincében is látni lehet, előbb vagy később befalaztatott, annál inkább, mert tekercset tartó apát fiaival igen gyakran találunk a római siremlékeken.

Sanctorum; Sancti Martini; Concepcione virginis Marie; purificatione Marie; In festo vnus — Plurimorum apostolorum; Quatuor euangelistarum; Vnius martiris; De pluribus martiribus; De uno — pluribus confessoribus; vnus — plurimarum virginum. Végre pro iter agentibus. Ez a könyv foglalata.

Külső alakját mi illeti, ez egészen eltérő az első részétől. A lombozat több helyeni körülvágása eléggé mutatja azt, hogy ennek formatuma valaha nagyobb volt. Az alsó szélét kivéve, mely csak 2" és 2'''-nyi, tehát az elsőnél keskenyebb, és minden oldalvonás nélküli 20 sort tartalmaz, mivel a betűk is kisebbek, azaz csak két vonalnyiak. Első tekintetre látja a könyvészetben avatlan is, hogy ezen rész egészen más kéztől való. Az írás csinos, de az első rész jellegétől, mely csupa szögletes betűket állít elénkbe, a folyékonyabb gömbölyüdedre tér át. Sokkal feltünőbb a festés hanyatlása. A kezdők és lombozatok, mely utóbbiak itt gyéribben jelennek meg, rajzra nézve igenis kezdő — vagy ügyetlenebb kézről tanuskodnak, míg a szinezés helyességéről, tisztaságáról és elevenségéről épen semmi dicsérőt nem mondhatunk. Ezt kívánjuk főleg az egyedüli alakról: In die Penthecostes-nél értetni, hol Krisztus urunk alakja parasztok számára festett vásári sz. képekre emlékeztet. Az egyszerűen vörösre festett kezdők biztos kézre mutatván, azt kell gondolnunk, hogy a szinezetteket nem Forgach Tamás illuminálta.

* *

A harmadik rész 56—60-ik levélig terjed; foglalata: Forma quando nouicius profiteri debet még kisebb betűkkel, de ugyanazon kéztől ered. Minden lapon 24 sort olvasunk, egyszerűen ékitett betűkkel.

Ezen fontos egyházi tény kezdődik: In nomine domini nostri ih̄u xp̄i Amen Anno a natiuitate eiusdem. M.CCCCC. quintodecimo die xxj mensis octobris. Ego frater paulus de gwd Natus Thome chech diocesis Waciensis promitto stabilitatem meam et conuersionem morum meorum: et obedienciam secundam regulam Sancti Benedicti coram deo et omnibus sanctis: quo-

rum reliquie habentur in hoc monasterio Sancti Martini sacrimontis pannonie Jauriensis diocesis **sedi apostolice in mediate subiecto**, In presencia domini Mathei de tholna Abbatis eiusdem monasterij sub congregacione montis Cassinensis, (későbbi kéztől közébe írva: alias S. Justinæ de Padua.)

A zárszó pedig így hangzik: Anno domini, M. Q. quintodecimo per manus fratris pauli professi huius Monasterii s. Martini nati Thome Forgach de losonez. sub Reverendo matheo Abbate dicti Monasterij in Tholna nato est scriptum. Laus Deo cum tota celesti curia. secundo die animarum anno superiori, die sabbati.

Ezen iratban feltűnő, hogy Tolnai Máté 1515-ben az írótól csak Abbas eiusdem Monasteriinek címeztetik, holott, mint tudjuk, már 1506-ban II. Gyula pápától — Czinár Monasteriologia 45. l. — Abbas Generalisnak; X. Leótól pedig 1514-ben u. o. Archi-Abbasnak neveztetik; ha csak azt nem vesszük szemügyre, hogy itt egyházi foglalkozásban említetik Máté apát tiszti címe. Egyébiránt, mint emlékszem, még mai nap is ezen idézett formula szerint szóról szóra teszik le Pannonhalmán a szerzetes fogadásokat.

A másik az, hogy ezen időben találjuk a legelőkelőbb családok tagjait a sz.-mártoni monostorban, mint losonci Forgách Pált, csehi Gwd Pált, Tolnai Mátét. Azonban kétes, ez utolsó esetben nem kell-e inkább születéshelyet, mint talán a Martinus de Tyrnavia-, Georgius de Rada-, Michaël de Jaurino-, Michaël de Lázi-, Michaël de Batha- (l. Czinár Mon. 109. lap) stb.-nél, mint nemes családtőnevet sejdíteniünk.

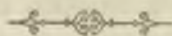
Szabadjon végre egy régen magamba fojtott ohajt nyilvánítanom. Valahányszor forгатom egyházunk ezen nagybecsű ritkaságait, melyek ha nem is mindig remekművek, de mégis tanúi a magyar szerzetekben és főegyházok körül virágzott kicsided-festészetnek, sajnálom, hogy ezek többnyire könyvtárinkban csak színük tűzét és tartósságát bizonyító curiosumok gyanánt fitogtatnak, vagy épen a molyok és penész lassan, de biztosan emésztő erejének átengedtetnek.

Ha vannak lovász-, vadász-, népviselet-, utazási s tudja isten még miféle albumaink, mért ne lehetne a magyar egyháznak is nagyszerű keresztény művészeti albuma, melyben minden korszakot jellemző festmények, egyházi szerek és ruhák — melyekben épen nem vagyunk oly szegények, mint egyáltalán vélik — mesterkezektől készült sorozatát nyitni.

Vagy tán nem elég buzgó a kath. papság, hol áldozni kell, egyháza kincsei fentartására és ismertetésére? Vagyis inkább csak mindig azt várjuk, hogy a külhoni tudósok, részint saját, részint magunk kormányától elégséges költséggel ellátva, mind fölszedjék előlünk ritkaságinkat, és mintegy gúnyolva és megvetve harsogtassák: lám ezt mind Magyarországból hoztuk, azon papság elől vittük el, mely azt nem ismeri és becsülni nem tudja.

Ezen utolsó vád nem sujthat bennünket, legalább nem az utolsó években és nem méltatlan átalánosságban. Igen, az áll, hogy még nincsen, mint szomszédinknak, annyi régészeti közlönyünk és egyediratunk, melyekkel ők majd könyvtárakat töltenek; de azért mozgunk, és ha a pénzesek iparkodásunkat elősegítenék, — mert költség nélkül nemzetünkhez, egyházunkhoz méltót nem közölhetni, — ha nálunk a komolyabb kutatásoknak is keletkeznék már valahára olvasó közönsége, — meg fognók a világnak mutatni: hogy volt idő, melyben a magyar szomszédival versenyzett, és ha méltányosságra számíthatnánk, még azt is lehetne követelni, hogy ismerjék el, miszerint ezen nemes versenyzésben nem mindig a legutolsó porát nyeltük.

En bizom a magyar kath. egyház azon szellemében, mely első szent királyunk drága ereklyéjéhez, korszerű, méltó szekrényt terveztetett és készíttetni fog! Sokkal kisebb azon áldozat, mely tervem fényes kivitelére szükséges, és ha egyszer megvan a kezdet, úgy hiszem, lesznek, kik azt régi művészetünk ismertetésére folytatandják!

XX.

KONKOLY-THEGE CSALÁD OKLEVELEI.

(Közli: Nagy Iván.)

Általánosan elismert igazság az, hogy a történettudománynak legbiztosabb forrásait a hiteles oklevelek képezik. Gyakran a legmagánszerűbb okmányoknak is köztörténelmi becse van, részint kortanilag, részint egyes kiválóbb mozzanatok megjelölésére nézve; melynélfogva főleg ez utóbbi tekintetben az események részletezésére, korszerinti színezésére becses anyagot nyújtanak, sőt egyes családtagoknak itt ott szereplését kimutatván, azoknak a történelem lapjaira iktatásával a családi érdekelttségnek a nemzet történelme iránt szorosabb vonzódását gyarapítják, és így a nemzet életét annak történelmével mintegy szervileg egybeforrasztják.

Ama tüzetes munkásság után is, melylyel főleg e század első felében magának a magyar nemzet történelmére nézve nem annyira okmányok gyűjtése, hanem inkább azoknak kiadása és így közkeletűvé tétele által a fáradhatatlan Fejér György halhatatlan érdemet szerzett; még folyvást — ami némüleg örvendetes is — azt tapasztalhatjuk, hogy a történelmi források emez ágát az Árpádok korára nézve sem meritettük ki, annál kevésbé a vegyes házi kor, vagy a közelebbi századokat tekintve. Régi okmányainknak roppant mennyisége hever még nem csak a szellőzetlen rejthelyek penészével küzdve és így teljesen ismeretlenül, sőt pusztulásnak kitéve, hanem habár kézirati gyűjteményekbe iktatva, vagy egyes gyűjtők és másolók tárcájába jutva is, még mindég kiadatlanul, és így a közhasználatnak még át nem adva; pedig — mint ezt már másutt is elmondtam — „halaszthatlanul itt

az idő, hogy az ősöktől elmaradt történelmi kincseket — bár mily csekélyeknek is látszassanak azok — a szétszóródás, megsemmisülés veszélyeitől biztosítsuk, megóvjuk, megmentsük. Nemzetünk gyökeres átalakulási kora, melyben élünk, intézményeivel mélyen behatott a családi levéltárak féltékenyen őrzött okmány-csomagaira is, melyekben tatár- s török-dúlás már ezelőtt pótolhatatlan csorbát ejtett. Az újabb veszély pedig, mely azokat még ezután mostohább pusztulással fenyegeti, az azok iránti közönyösségekben: az érdekesítésben alapszik; miután jogi viszonyaink változása által a régiebb és elévült okmányok anyagi szempontból értéktelenné váltak, bizonyára sajnos, — de több helyütt azoknak szellemi értékét, történelmi becsét föl nem fogva, kevésb gond és figyelem fog rájuk fordíthatni. És ha ez elhanyagolás nem is mindjárt az első nemzedéknél állandó be, ki fog biztosítani, hogy a második vagy harmadik izbeli unokák fogják mind azt kapni és fentartani, mivel mi még bírunk, még rendelkezhetünk; holott kötelességünkben is áll, hogy egy korszak átnyujtsa a másíknak az emberi művelődés fokozatos emelése tekintetéből elményeit, tanait, tehát egyszersmind történelmi adatait.....“

De okmánytári rendszeres gyűjtemény kiadását ha egyes tehetségek szellemi ereje megbírná is, a kiállítás anyagi terhét, viszonyaink számbavételével, senki magára nem vállalhatja. Ez csak társulati erővel eszközölhető, amint is a nemzet adományozásából alapított M. Tudományos Akadémia e hivatását felfogva, a „*Monumenta Hung. historica*“ első osztályában egy ily okmánytári kiadást már is létesített, és abból anyagi erejéhez képest örvendetes mérvben már eddig is hét tömör kötet látott világot, és ezek közt legutóbb Fejér György gyűjteményének mintegy folytatásául „*Codex diplomaticus Arpadianus*“ cím alatt külön folyamat kezdett és indított meg.

Mindezen igyekezet azonban a heverő készlet arányához mérve nem elég, s az akadémiai kiadások nem teszik fölöslegessé, hogy a kiadásra váró készletek másutt is a köztudományosság érdekében csatornát leljenek, mely által ha nem is kötet számra, legalább kisebb tömegekben eszközölt kinyomatások által ama tudományos társulatunk kiadásainak

terheiben is megosztozunk és azt könnyíteni igyekezünk; másrésztől régi okmányainknak ily kisebb csoportokban közlése által a történelmi források érdekében is lényeges szolgálatot teszünk, és lehet, hogy így sokat az elpusztulástól megmentendünk.

Régi emlékeink, különösen okleveleinknek ily kisebb csoportokban közlésére nézve is hivatott közegnek nézem én e jelen füzeteket, melyek ez által történelmi tekintetben egy becses kincstárt képezendnek.

Ami már az ily kisebb közléseknél az okmányok csoportosítását illeti, erre nézve véleményem szerint a monographiai alakban csoportosítások legérdekesebbek; például egyes személyek, helységeket, vagy családokat illető okmányoknak egy csoportba összeállítása, mely által az okmányok gyakran közvetlen belső összeköttetésbe is hozatván, egy teljes történelmi képet tárnak előnkbe. — Ily csoportban veszi itt az olvasó a következő 14 darab oklevelet, mindnyáját általam másolva és egybevetve az eredetiekből, melyeket nemzedék-tani munkámhoz használatra tulajdonosuk a Konkoly-Thege család átengedni szíves volt. Tartalmok a nevezett család birtokviszonyait tárgyazzák, egyszersmind Komáromvármegye két vagy három helységének, valamint a történelmi híró gimési várnagy Magyar Pálnak történetéhez jelentékeny adatokat hoznak, kivált pedig ez utóbbinak életrajzához a részére kelt adomány-levélben foglalt érdemei elésorolása által becses adatokat nyújtanak.

De minek részletelném tartalmukat, olvassuk és élvezzük magokat az okmányokat. Ime itt következnek:

I.

1306. Az esztergami káptalan előtt Konkoly András konkolyi ősi birtokát vérségi tekintetből Hyndy Tamásnak adja és örökösen bevallja.

Universis presentes literas inspecturis Theophylus prepositus et capitulum ecclesie Strigoniensis Salutem in domino sempiternam. (A)d universorum notitiam tam presentium quam futurorum harum serie volumus pervenire, quod Andreas comes filius Barnabe nobilis de Conkol iuxta fluvium Sytua ex

una parte, et Thomas filius Emirici nobilis de Hynd sororius seu sponsus eiusdem ex altera, coram nobis personaliter constituti, idem Andreas Comes terram seu possessionem suam Konkol nominatam, scilicet a prefato patre suo, hereditario jure sibi relictam, cum suis utilitatibus et pertinencijs univerrsis eidem Thome de Hynd et per eum suis heredibus, heredumque suorum successoribus intuitu cognationis et indissolubilis propingvitas ob respectum ex permissione cognatorum seu cometaneorum suorum ac beneplacito vicinorum de consensu, et specialiter Comitiss Pauli filii Pardani videlicet fratris ex licentia dixit et confessus est se dedisse et donasse sub antiquis metis et terminis perpetuo possidendam et tenendam. In cuius rei memoriam et perpetuam firmitatem presentes ad instantem petitionem Andree comitiss antedicti Thome de Hynd prenotato, sigilli nostri appensione dedimus communitas. Datum per manus discreti viri magistri Johannis ecclesie nostre lectoris. Anno domini Millesimo Trecentesimo sexto.

A Konkoly nemz. levéltárából az eredeti hártýáról, melynek hossza $9\frac{1}{2}$ hüv., szélessége $3\frac{1}{2}$ hüv. és felhajtott széléből vörös-zöld selyem zsinórról függ a jól megtartott pecsét. Az oklevél is ép.

Az okmány hátán ez áll: 1306. Andreas filius Barnabæ de Konkol perennaliter vendit possessionem suam Konkol dictam et in Cottu Komaromiensi situatam Thomae de Hind in Capitulo Strigoniensi.

II.

1327. Az esztergami káptalan előtt Hyndy Tamás özvegye és gyermekei atyjokról reá szállott azon konkolyi birtokot, melyet ez Konkoly Andrástól örökösödés jogán kapott, Magyar Pál gimesi várnagynak 33 markaért eladják, a szavatosságot is magukra vállalván.

Theophilus prepositus et capitulum Strigoniensis ecclesie. Omnibus christi fidelibus presentem paginam inspecturis Salutem in largitore salutis. Ad universorum tam presencium quam futurorum notitiam harum serie volumus pervenire, quod domina Elysabeth relicta quondam Thome filij Emerici de Hind, item Petrus et Benedictus filij praedicti Thome, Clara et Sebe filie eiusdem ex una parte, et nobilis vir magister paulus dictus Magor Karoli dei gracia Illustris regis

Hungarie domini nostri castellanus castri Kymes parte ex altera, coram nobis personaliter constituti, eadem domina Elisabeth, Petrus et Benedictus memorati filij predicti Thome, Clara et Sebe sorores eorundem, possessionem eorum Konkol vocatam, iuxta fluvium Sytva existentem, a prefato Thoma iure hereditario ad ipsos devolutam, ad quem similiter ab Andrea Comite filio Barnabe eodem iure fuerat devoluta, prout in literis nostris privilegialibus super hoc confectis luculencius vidimus contineri, dederunt, tradiderunt et vendiderunt pro triginta tribus marcis, ipsi magistro Paulo dicto Mogor in filios filiorum plene receptis et habitis, ut dixerunt ab eodem, sub antiquis metis ac terminis quibus eorum predecessores possederunt, perpetuo possidendam tenendam et habendam. Assumptantes heedem domine et fratres eorum, quod quemcumque ipse magister Paulus vel sui successores ratione predictae possessionis Konkol impeterentur vel traherentur in causam, ipsos magistrum Paulum vel suos heredes expedire propriis laboribus et expensis. In cujus rei memoriam et perpetuam firmitatem presentes eidem magistro Paulo sigilli nostri appensione dedimus communitas. Datum per manus discreti viri magistri Ladislai lectoris ecclesie nostre Strigonien-sis. Anno domini M^o.CCC^o. XX-mo septimo, in crastino octavarum nativitatis beati Johannis baptiste.

A. B. C.

(P. H.)

A Konkoly nemz. eredeti hártýára irt példányáról, melynek hossza 101 $\frac{1}{2}$, szél. 5 $\frac{1}{2}$. Az alól felhajtott szélből színehagyott szalmaszín s violaszín selyem zsinórról a káptalani (eléggé ép) pecsét függ. Az okmány is ép.

III.

1328. Károly király a konkoli birtokot Sándor országbíró előtt 1327-ben hozott ítélet folytán a pert megnyert Magyar Pálnak ismétlőleg adományozza.

(C)Arolus dei gracia Hungarie dalmacie Croacie Rame Servie, Gallicie, Lodomerie, Cumanie Bulgarieque Rex, Princeps Salernitanus et honoris, ac montis sancti Angeli dominus. Omnibus Christi fidelibus presentibus pariter et futuris presentencium notitiam habituris salutem in omnium salvatore. Quo-

niam ea, quæ ex iustis causis vel titulis aguntur vel conferuntur id solidum firmumque perseveret, literarum solet patricinio, roborari, ne processu temporum valeant in irritum revocari, proinde ad universorum notitiam harum serie volumus pervenire, quod cum magister Paulus dictus Magyar castellanus de Gymus dilectus et fidelis noster, ad nostram accedens presenciam propositis et declaratis sue fidelitatis obsequiis que nostre majestati impendit, quandam possessionem Kunkul vocatam in Comitatu de Kamarum existentem asserens eandem ad nostram de jure pertinere collacionem, pro suis fidelibus servitiis a nobis sibi dari et conferri perpetuo postulasset, nosque petitioni sue annuentes, dictam possessionem per Ladislaum filium Jule hominem pro testimonio capituli Strigoniensis sibi statui mandassemus, Stephanus filius Pauli filij Pardani et Nicolaus filius Andree statucioni dicte possessionis predicto magistro Paulo faciendo contradixerunt, sicque interposita legitima citacione inter partes coram comite Alêx(andro) bone memorie quondam Judice curie nostre causa diucius extitit ventillata, tandem per sentenciam ipsius Judicis iudiciaria dictante sententia ipsa possessio Kunkul dicto magistro Paulo extitit iudicata, eiusquidem iudicarie et definitive sententie formam in privilegialibus literis eidem, Comitibus Alexandri dictus magister Paulus exhibuit coram nobis, que talis est: Nos Comes Alexander Judex Curie Serenissimi et illustris principis dni Karoli incliti regis Hungarie, Comes Castri ferrei et castellanus de Saar memorie commendentes significamus quibus expedit presencium per tenorem univcrsis, quod cum anno domini M.CCC. vicesimo septimo magister Paulus, dictus magyar castellanus de Gymus Stephanum filium pauli filii pardanj, et Nicolaum filium Andree filij Barnabe pro eo, quod ydem Stephanus et Nicolaus hominem domini nostri regis a statucione cuiusdam possessionis Kunkul vocare in Comitatu de Kamarun existentis per regiam benignitatem ipsi magistro Paulo collate ut series regiarum literarum propensius coram fido testimonio honorabilis Capituli sancte Strigoniensis Ecclesie, ipsi magistro Paulo facienda contradixerant ad sabbathum proximum post vicesimum secundum diem festi nativitatis beati Johannis baptiste ad nostram

presenciam contra se legitime per eundem hominem regium citari effecissent, eodemque termino occurrente, causa ipsarum parcium legitimis causis prorogandi intervenientibus, ultimo ad octavas festi beati Michaelis Archangeli tunc proxime successivas fuisset prorogata, occurrentibus denique ipsis octavis, beati Michaelis, idem magister paulus personaliter contra ipsos Stephanum et Nicolaum coram nobis in figura iudiciaria proposuerat in hac forma, quod cum ex regie majestatis donatione tum etiam titulo emptionis quandam possessionem Kunkul nominatam, legitime optinisset, dumque eandem homo domini nostri regis sibi statuere voluisset, prelibati Stephanus et Nicolaus ipsum regium hominem a statucione eiusdem prohibuissent, cuius prohibitionis causam et rationem sibi tunc requirebat per eosdem assignari, quibus sic propositis, antedictus Stephanus et Nicolaus, quod eadem possessio Kunkul prenominati Andre patris eiusdem Nicolai fuisset hereditaria, et ob hoc jure hereditarie successionis ipsi Nicolao attineret, ipsi vero Stephano titulo cometaneitatis si vendicioni exhiberetur, competeret ad emendum, exadusque allegarunt, in quorum contrarium idem magister Paulus duo paria privilegialium instrumentorum predicti honorabilis Capituli unius videlicet anno dni M^o CCC^o sexto; aliud vero Anno domini M. CCC^o septimo emanata nobis presentavit, in quorum primo quod prefatus Andreas filius Barnabe quondam de Kwnkul eandem possessionem Kunkul Thome filio Emerici sororio suo, ut ibidem expressius habebatur, ex commissione et voluntaria suorum cognatorum cometaneorumque consensu perpetuo contulisset possidendam. In tenore autem alterius instrumenti, quod domina Elyzabeth relicta prelibati Thome filij Emerici, item Petrus et Benedictus filij ipsius Thome, Clara et Sebe filie ejusdem coram eodem Capitulo constituti, eandem possessionem pro triginta tribus marcis memorato magistro Paulo heredum per heredes vendidissent, contineri repperimus, Cumque autem Nos ipsos Stephanum et Nicolaum, quid contra huiusmodi instrumentorum seriem tenorem et efficaciam assererent, requisivissemus, ydem Stephanus et Nicolaus, nihil aliud, nisi quod eadem possessio eidem Nicolao iure hereditario, attineret, eidem vero Stephano eoquod sibi cometanea

esset, titulo cometaneitatis ad emendum pre alijs competeret, responderunt, literis ita habitis et peractis, cum nos annos emanacionis premissi prioris instrumenti, cuius titulo ipsa possessio eidem Thome donata extiterat, premissisque Nicolai etatem diligenti coniecturacione computassemus et considerassemus, compertum extitit, quod eadem possessio, antequam idem Nicolaus natus fuisset, ut videbatur, per spacium quatordecim annorum prius ipsi Thome donata fuisset, et collata, igitur quia idem Nicolaus ipsam donacionem pro eo, quod ante natiuitatem Suam ipsa possessio perspacium tanti temporis ut tactum (?) est ipsi Thome collata fuerat de iure revocaret, idem vero Stephanus pro eo, quod dominus noster rex ipsam eidem magistro paulo contulerat, racione cometaneitatis aliquatenus contradictione obviare non poterant, eandem possessionem cum iure regie collacionis cum titulo prelibate venditionis et emptionis cum prelati et Baronibus regni, qui eo tempore nobiscum pro tribunali considerant, videlicet Henrico wesprimiensi, et Chanadino agriensis ecclesiarum Episcopis, ac dno Johanne preposito wesprimiensi, vice-cancellarij aule domine regine, Item magnifico viro domino Thoma Woyvoda transylvano, et comite de Zonuk, Petro filio Nicolai de Zeech comite Neugradiensi, Item Bolar filio Benedicti de Borsad, Jacobo filio Ponit de eodem, magistro Chuka filio Johannis de Byhor, Valentino filio Bolezlai Thoma filio Mathie de Sumia ¹⁾, Sebastiano filio Andree de Gumur ²⁾ comitatibus, memorato magistro Paulo adiudicatori (?) debere decernentes, amicis nostris honorabilibus Capituli Ecclesie Strigoniensis prelibato iudiciaria authoritate ut suum fidelem hominem testimonio destinaret, in cuius presencia Stephanus filius Jule homo domini nostri regis accederet ad faciem prenotate possessionis Kunkul, convocatisque cometaneis et vicinis ejusdem possessionis, reambulet ipsam iuxta suas veras metas et antiquas et statueret ipsi magistro Paulo perpetuo possidendam, si non fuerit contradictum. Contradictores autem, si qui fierent, contra ipsum magistrum Paulum citaret ad pre-

¹⁾ Az átiratban e szó S w m i a.

²⁾ Az átiratban G w m e r.

senciam regie majestatis ad terminum competentem scribendum duxeramus, quod quidem Capitulum tandem nobis rescribebat, quod idem Stephanus filius Jule coram testimonio ipsius Capituli dictam possessionem per veteres et veras metas reambulasset commetaneis et vicinis ejusdem convocatis, dumque eandem ipsi magistro paulo statuerent, nemo contradictor apparuisset, sed tandem Vetih et filius Benethe nomine ipsius Benethe patris sui eidem statucioni racione dotis et rerum paraphernalium domine Clare consortis supradicti Barnabe, eo quod eedem res paraphernales et dos ex eadem possessione ex ipsis persolvi debuisset, contradictione obviassent, qua propter idem homo regius ipsos Vetih, et Benethe ad presenciam regie majestatis ad quintam feriam proximam post quindenam festivitatis omnium sanctorum evocaverat, occurente denique ipso termino, ijdem Vetih et Benethe personaliter ab una parte et prefatus magister Paulus ex altera de nostra permissione mediantibus probis viris ad talem supra memoratis dote et rebus paraphernalibus pacis devenerunt unionem, quod idem magister Paulus quinquaginta marcas racione dotis et rerum paraphernalium eisdem Vetih et Benethe persolvit coram nobis, ijdem vero Vetih et Benethe prohibitorum sue, quam pretextu earumdem dotis et rerum paraphernalium in statucione ejusdem possessionis effecerant, penitus renunciando, ipsum magistrum Paulum super honore dotis et rerum paraphernalium iam dictorum a quibuslibet impetitoribus expedire assumpserunt propriis laboribus et expensis heredum per heredes partis utriusque in perempnem successionem, si vero ipsum non expedirent, centum marcas ipso magistro Paulo persolvere tenerentur; nos itaque his ita peractis tum pro eo, quod idem magister Paulus ipsam iure regie donacionis, tum etiam titulo emptionis pro eo eciam quod nemo exceptis ipsis Benethe et Vetih, quos ipse magister Paulus ut dictum est, sufficienter expedit, coram nobis eandem possessionem cum suis utilitatibus et pertinencijs universis sub metis et terminis ac limitationibus, quibus ipsam alii possessores ipsius possederunt, sepedicto magistro Paulo et per eum suis heredibus absque preiudicio iuris alieni ut superius est decretum, adiudicari et adscribi fecimus ordinaria auctoritate perempniter

possidendam heredum per heredes sepedictis Nicolao et Stephano perpetuum silentium imponentes, in his scriptis. In cuius processus testimonium et adjudicacionis nostre firmitatem perpetuam, has literas nostras privilegiales pendentis sigilli nostri munimine roboratas ipsi magistro Paulo et ipsius posteritatibus duximus emanari faciendum. Datum in alto Castro in octavis beati Andre apostoli anno domini Millesimo Tercentesimo Vicesimo Septimo. Nos itaque prenotatis literis privilegialibus eiusdem Comitum Alexandri non abrais non cancellatis nec in aliqua sui parte viciatis de verbo ad verbum prefatibus (?) in scriptis, consideratisque fidelitatibus, et fidelium servitiorum preclaris meritis, que ipsum magistrum Paulum nobis et regno nostro, a tempore quo regnum nostrum Hungarie iure geniture nobis debitum intravimus, pro exaltacione nostri regiminis et honoris, pro redintegracione et augmento rei publice, ac pro reformacione pacis in regno cum sui et suorum sanguinis effusione laudabiliter hactenus exhibuisse cognoscimus, et incessanter exhibere sentimus in presenti, ac exhibiturum prosummo credimus in futurum, tam interlocutorios processus, quam determinacionem ipsius cause sue definitivam dicti iudicis sententiam datam iudicarie in causa prenotata, diligenti examinacione prehabita legitimos fore reperientes, approbantes, acceptantes, ratificantes et de Prelatorum ac Baronum nostrorum deliberato consilio ex certa scientia presentis scripti patrocini perpetuo confirmantes, dictam possessionem Kunkul ex processibus dicte cause recognoscentes ad nostram de iure pertinere collacionem, eandem cum suis utilitatibus et pertinencijs universis sub antiquis metis et terminis suis, quibus ab olim limitata extitit, et possessu, dedimus, donavimus et contulimus prefato magistro Paulo dicto Magyar et per eum suis heredibus heredumque suorum successoribus iure perpetuo et irrevocabiliter possidendam, tenendam et habendam. In cuius rei memoriam firmitatemque perpetuam presentes concessimus. literas nostras privilegiales novi et authentici sigilli nostri dupplicis munimine roboratas. Datum per manus discreti viri magistri Endre prepositi ecclesie Albensis, et aule nostre Vice-Cancellarii, dilecti et fidelis nostri Anno Domini Millesimo Trecentesimo

Vicesimo octavo Sexto kalendas aprilis, Regni nostri anno similiter vicesimo octavo. Venerabilibus in Christo patribus dominis Bolezlao Strigoniensis, locique eiusdem Comite perpetuo, et fratre Ladizlao colocensis, aule nostre Cancellario, Ecclesiarum Archi-Episcopis, Benedicto Chanadiensis, Nicolao Jauriensis, Georgio de Sancto Irineo, Ladizlao Quinqueecclesiensis, fratre Petro Boznensis, Iwanka Waradiensis, Andrea transylvano, Laurencio Wachiensis, Henrico wesprimiensis, et aule domine regine consortis nostre carissime, cancellario, Chanadino Agriensis, et Ladislao Zagrabiensis Episcopis ecclesias dei feliciter gubernantibus, Magnificis Viris Mykch Bano totius Slavonie et Comite Symigiensi, Thoma Woyvoda transylvano, et Comite de Zonuk, Demetrio magistro Tawarnicorum nostrorum comite Bachiensi et Trenchiniensi, Paulo iudice Curie nostre, Johanne Bano de Machow, Comite Swrniensi de Wolkow de Bodrog et de Baranaa Johanne magistro Tawarnicorum et Desew Judice Curie predicte domine Regine, Stephano Agasonum, et Dyonisio Dapiferorum nostrorum magistris, Nicolao Comite posoniensi, aliisque compluribus Comitatus regni nostri tenentibus et honores.

Az okmány hátán egykoru kézzel írva ez áll: Privilegium super Possessione Kunkul in Comitatu de Camarum existente confirmatorium. Utóbbi kézzel folytatva: Paulo Magior Castellano de Gymes Anno 1328.

A Konkoly-Thege nemzetségnek jól megtartott eredeti példányából, mely nagyobb darab hártýára van írva, s melyről a pecsét vörös-kék selyem zsinórról függött.

IV.

1352. A budai káptalan előtt Magyar Pál komárommegyei Konkoli és Mercei birtokát Hyndi Tamás fiának Benedeknek eladja, általadván egyszersmind e birtokokról szóló okleveleket is.

A. B. C.

Capitulum Budensis Ecclesie, Omnibus Christi fidelibus presentibus pariter et futuris presentem paginam inspecturis Salutem in Omnium Salvatore, Ad universorum tam presen-

cium quam futurorum noticiam harum serie literarum volumus fieri manifestum. Quod magistro Paulo dicto Magyar ab una, item Benedicto filio Thome de Hyndy. parte ex altera, coram nobis propriis eorum in personis constitutis, per eundem magistrum Paulum propositum extitit ministerio vive vocis et confessum, quod ipse quasdam duas possessiones suas Konkál et Merche vocatas in Comitatu de Kamarum existentes vigore Instrumentorum et literalium munimentorum serenissimi Principis domini Karoli olim Incliti regis Hungarie beate recordacionis aquisitas et optentas cum earundem possessionum utilitatibus scilicet terris arabilibus, silvis, nemoribus, pratis, aquis, aquarum decursibus et lacubus aliisque fructuositatibus universis quibusvis nominis vocabulo vocitatis in superficie earundem existentibus cum plenitudine sui juris et utilitatum integritate memorato Benedicto filio Thome et successoribus eiusdem pro centum marcis — — — 1) per eundem Magistrum Paulum ut dixit habitis et receptis jure perpetuo et irrevocabiliter dedisset, vendidisset, et tradidisset, dedit tradidit et vendidit coram nobis per hempnaliter tenendas, possidendas pariter et habendas nichil Juris, nichilque proprietatis vel dominiij a modo et deinceps sibi reservans de eisdem, ymo totum et plenum dominium earundem in ipsum Benedictum filium Thome et successores eiusdem transtulit ex integro, ad quarum possessionum plenariam et perfectam vendicionem universa Instrumenta, et literalia munimenta regalia ac aliorum Capitulorum privilegia, quorum vigoribus easdem possessiones sub suis veris metis et certis usque adhec tempora pacifice possedissee in manus dicti Benedicti ipse coram nobis assignavit, alias vero literas aut munimenta literalia, si que vel quas idem magister Paulus in fraudem reservacionis dictarum possessionum reservaret, vana existant, et inanes esse commisit magister Paulus prenotatus. In cuius rei memoriam perpetuamque firmitatem presentes literas nostras privilegiales appositioneque sigilli nostri pendentis munimine roboratas alphabeto per medium intercisas ad petitionem parcium dicto Benedicto duximus concedendas.

1) Három szó olvashatlan.

Datum per manus magistri Dyonisii lectoris ecclesie nostre in quindenis festi nativitatis beati Joannis baptiste anno Domini Millesimo tercentesimo quinquagesimo secundo, presentibus viris discretis magistris Petro Cantore, Johanne Custode, Emerico, Ladislao, Michaele, Petro et Cosma ceterisque Canonici Ecclesie nostre in eadem domino iugiter famulantibus.

A Konkoly nemzetség hártýára irt eredetiéből, melyről a pecsét megfakult selyem zsinóron függ.

A levél hátán ez áll: Anno 1352. Páulus Magyar vendit perennaliter possessiones suas Konkol et Merche predium vocatum in Comitatu Comaromiensi habitas Benedicto filio Thomæ de Hind in Capitulo Ecclesiæ Budensis.

Az oklevél ép, csak közepén egy kis foltot tett olvashatlanná a nyirkos helyen tartás.

V.

1412. A nyitrai káptalan előtt nemes Bucsáni Zsigmond komáromvármegyei Gyalla nevü egész pusztáját 36 m. arany forintért zálogba adja nemes gyallai Sandor Osvaldnak. a kiváltás idejeig a szavatosságot is magára vállalván.

Nos Capitulum Ecclesie Nitriensis memorie commendamus per presentes, Quod nobilis Sigismundus de Bwchan nostram veniens in presenciam. Sponte et libere est confessus in hunc modum: quomodo ipse pro quibusdam suis necessitatibus ipsum ad presens multum urgentibus evitandis totale predium suum Gyalla vocatum in Comitatu Komaromiensi existens, ipsum jure hereditario concernens simulcum cum cunctis eius utilitatibus et pertinencijs quibuslibet terris scilicet arabilibus cultis et incultis, agris, pratis, pascuis, campis, fenetis, silvis, nemoribus, montibus, vallibus, vineis, vinearumque promontoriis, aquis, fluvijis, piscinis, piscaturis, aquarumque decursibus, molendinis et eorum locis, generaliter vero quarumlibet utilitatum et pertinentiarum suarum integritatibus quovis nominis vocabulo vocitatis, ad Idem de iure et ab antiquo spectantibus, pertinereque debentibus Nobili Oswaldo Sandor de Gyalla in et pro triginta sex fl. auri hun-

garicalibus plene ut dixit ab eodem levatis et realiter perceptis usque tempus redemptionis eiusdem possidendum et tenendum pignori obligasset. Imo obligavit coram nobis; assumens nihilominus prefatus Sigismundus de Bwchan memoratum Oswaldum Sandor de Gyalla in pacifico dominio pretacti predij usque predictum tempus redemptionis contra quoslibet legitimos impeditores, causidicos et actores protegere et conservare suis propriis laboribus et expensis harum nostrarum vigore et testimonio literarum mediante. Datum in festo beati Lamperty Episcopi et martyris Anno Domini Millesimo Quadringentesimo duodecimo.

A Konkoly-Thege nemzetség papirosra irt eredeti leveléröi, melynek hátára van a káptalani pecsét nyomva. A 4-rét ivnyi okmány aajtásoknál már megkopott.

(Vége következik.)

XXX.

RÁKÓCZY ERZSÉBET EMLÉKEZETE.

(Ráth Károlytól.)

A szerencsétlen Rákóczy Erzsébet, mint a Rákóczy családnak ide alább csatolt nemzedék-rendjéből kitünik, Pál országbirónak unokája s László sárosi főispánnak, ki 1664-ben májusban Nagy-Várad ostrománál esett el, nagy-mihályi Bánfy Erzsébet nejétől született leánya, egyetlen gyermeke, volt.

Erzsébet az 1655-ik évben született s már 9 éves korában veszté el atyját. Atyjának nénje Anna mint bécsi apáca halt el, így tehát a magyarországi, szinte gazdag Rákóczy-ág összes javai is az ő birtokába jutott.

Ez időtájban már a kormánynak szokása volt a gazdag és főrangú családok magány viszonyaiba avatkozva, intézgetni. Így történt, miszerint a bécsi udvar elnézte, hogy Erzsébet az erdélyi fejedelelnő Bátori Zsófiának a catholicus tanokhoz hajló udvarában neveltetett, kinél kivált a fejedelemlenek 1660-ban junius 7-én Nagy-Váradon történt halála után, az eddig is csak külszinüleg követett református vallást félretéve, nyíltan lengették a catholicismus zászlóját. Bátori Zsófia már a szerencsétlen 1657-diki lengyelországi táborozás évében kimenvén magyarországi jószágaira lakni, itt a jezsuitáktól környezve mind fiát I. Ferencet, a címzetes fejedelmet, mind az országbiró unokáját Erzsébetet is azok vallásán neveltette. Az udvar beleegyeztével adathatván férjhez a gazdag nagyok leányai, Erzsébet kénytelen volt — mint maga mondja — sok szép fejedelmi és uri szerencséiről lemondani s egy hü magyar nagynak gr. Erdödy Imre (1681—87) tárnokmesternek fiához (ki 1678-ban a Hocher elnöklete alatt tartott pozsonyi gyűlésen jelen volt) gróf Erdödy Ádámmal férjhez menni.

Mikor történt ezen házasság s mikor halt el férje, megmondani nem tudjuk, csak annyi bizonyos, hogy Erzsébet nem volt boldog. Mennyi ideig özvegyeskedett, azt sem tudjuk meghatározni. Második férje volt gróf Erdődy György, ki nálánál 10 évvel volt fiatalabb. Ez Tököly-pártjáról 1684-ben Leopold királyéra térvén át, Árva-, Bars-, Sáros- és Varsas megyék főispánja, királyi tárnokmester, majd országbíró lett. Rákóczy Erzsébetet minden esetre 1684-ben történt átterése után vette el nőül, magáról adott assecuratoria után, de mily érdemben, nem tudjuk. Evvel sem volt szerencsés élete. 1694-ben még nem bomlott meg köztük a béke, mert Kis-Tapolcsányból még jó hírségekkel teljes levelet küldött férjének, mely így hangzik:

Tekintetes és Nagyságos Gróff Erdődi György Nékem kedves Uramnak eő kegyelmének adassék.

Sok jókkal áldgya megh Isten kegyelmedet kívánom.

Palócsai Uram hozzám érkezvén, mivel nem tudom mint eddigh továbbis kegyelmed mellet léssené, azért nem Akarván it tartóztatnom, im kegyelmed után el ment ő kegyelme, nem akartam el mulatnom kegyelmedet ez alkalmatosághal levelem által ne tudósítanám az hírek mi voltárul, mai napon it lévén az nemes vármegye gyűlése, annak alkalmatosságával ide érkezvén farkas Sándor Uram beszéli aszt báný nevű oberster az derék ármadábul irt vólna levelet anaga reghimentyefeled német tiszteteknek akik Esztergami, és új vári Comendántok mostanában, hogy jóllehet 13 Septembris derekasán kezte volt őket az török ostromlani, 17 napjáigh löt hozzájuk, de még Edig kevés kár eset benne, mert mindenkor a törököt vissza verték és hogy sok eset volna el amiat a törökben, Végtére valami ot atáján lévő szighetben vontá vót maghát a török 13000, akit egy felől atisza, s — mas felől a duna foly kít latuán háizler Uram rajtok kütte az gránátérosokat, kik is anyra emberkettek az Pogány ellen hogy az tizen három ezer törököt avizben ugratták, melynek nagyob része vizben veszet volna, az töb sáneczban lévő miéink penigh csak az horvát országhi, és az brandenburgus segítség-

ghet várták, amint hogy ezen az felyől irt verekedes után mind odais érkeztek vólt, fel tet szándíkjok vót mind edgyüt rajta mennyenek az Poghánysághon, de még enek nincs hire meg leté már vagy sem, s vannak miéink jó reménséghben s adgya Isten anál is öruendetesbeket halhassunk: Kis Tapolcsany die 28 7bris 1694.

Kegyelmednek jót kiuánó társa

G: R: E: m. k.

(Gróf Rákóczy Erzsébet.)

(Veres viaszba nyomott gyönyörű kis gyűrűpecsét, melynek címere kicsinyben ép olyan, mint amilyent Wagner Károly: „Collectanea Genealogico-Historica illustrium Hungariæ familiarum, quæ jam interciderunt. IV Decas“ mű mellékletén a 9. rajz alatt szemlélhetni. Köriratos betűi: C. E. R. D. F. W., azaz: Comitissa Elisabetha Rákóczy de Felső-Vadász.

A pozsonyi ág. evang. gyülekezet levéltárában fentartott eredetiéről közlé velem t. Lichner Pál tanár s magyar tud. akad. tag.)

Ezután nem telt bele egy év, Erzsébet — ki ekkor 40 éves volt — távol tartá magát férjétől, mert amint alább felhozandó levelében írja: „tovább életem veszedelmével, lelkemnek kárhozatjával ő kegyelmével tovább laknom nem lehet.“ Erre gróf Erdödy György Kolonits Lipót esztergomi érseknél bepanaszlá nejét, ki a király és királynénak elbeszélvén a hallottakat, ezek az érseknek megparancsolták, hogy írjon Erzsébetnek s az adja okait elválásának. Az érsek 1695-ben május 24-dikén irt is egy német tudakozó levelet Erzsébethez, de ez csak június 3-án válaszolt, mivel a vidéken nem kaphatott németül tudó egyént, ki félig meddig is megmagyarázhatta az esztergomi főpap levelét. Szószaporítás elkerülése végett egyszerűen közlöm a választ, melyből a vizsályt, noha homályosan, megértheti a t. olvasó.

Gróf Rákóczy Erzsébet — gróf Erdödy Györgyné — levele Kolonits Lipót esztergomi érsekhez s bibornokhoz, melyben férjétöli elválásának okát adja s kéri, eszközölne ki számára csendes és nyugalmas életet, hogy senkitől se háboritassék élte utolsó éveiben. Kis-Tapolcsány, 1695-ki jun. 3-n.

†

Méltóságos Kardinalis nekem kegyelmes Uram.

Kegyelmes Urunk és Aszszonyunk éő Fölségek parancsolattyal Eminentiad Bécsbül 20 May nekem irt Levelét nagy alázatossággal vettem, melyre Eminentiadnak hogj oly késsön adhatok választ, alázatossan kérem nekem megh bocsásson melynek nem égyéb az okka csupán csak az a mint irtam vala Eminentiadnak 24 May alázatossan irt Levelemben **nagj nehezen szerezhethvén magannak ara alkalmas Embert, a ki nagyából megh Magyarászhatta az Eminentiad nekem Német nyelven irt Levelét.**

Az mi Groff Erdödy György Urammal valo állapotomat illeti hogj éő Fölségek jnformáltattak volna az éő kegyelmétül valo magam ell vonyása iránt, és hogj okát parancsoltyák éő Fölségek megh jelentenem, mirt erre érdemetlen vagyok, hogj éő Fölségek méltoztatnak legh kissebbik alázatos szolgálóiokru megh emlekezni, kiértis Isten éő Sz. Fölsége hogj meg áldgya, éltesse és szerencséltesse éő Fölségeket kívánom. De hogj ha (ne talántán) az más fél busította aziránt éő Fölségeket nem kevéssé csudálom, a holott (nem tudom mi okra nézve) éő kegyelmek magok voltak okka, s— inditói minden állapotnak, kit ha jól megh tutták volna gondolni, nem hogj oly sok Országos gondgyai közot köllet volna éő Feölsegek füleit vele terhelni, és ilyen nyomorult igyefogyot s— megh károsodot Aszon álattal fell tenni ilyen méltosságos Uraknak, de még annak bé palastolasaban kellet volna fáradoznyok? Mivel penig éő Feölsegek okkát akariák tudni miért, mint hogj Groff Erdödy György Uram legh elsőbenis Méltosságos Magyar Országai Cancellarius Uramat busította iránta (kiben én semmit sem tudván) melyre nézve Méltosságos Kancellarius Uram (reménségemen kívül) Nittrára érkezvén udvarlására mentem vala, éő kegyelme világossan hozta elő az ketök közt valo állapotunkat, sok féle modokkal éő kegyelme engem megh intvén, s— javallássit adván, s— modokat keresvén az Groffal valo megh egyezésünkben, de én rész szerint némely bizonyos okait megh jelentvén éő kegyelmének Istenirtis reménkettem, éő kegyelme magát sem penig elmeit ezzel ha-

szontalanul hogj neis fárassa, mindenek fölöt Lelkemet tekintvén, és ugyan akkor véghső képen ki adot resolutiomat erős hit alat is ki mondottam. Mivel penig sok jrasommal Eminentiadat nem merészlem terhelni, hanem kérem méltosztassék Eminentiad kegyelmes Urunkat és Aszonyunkat aláztossan kérni (minthogj éő Fölségek parancsollyák jelencsem meg ezen dolgoknak mivoltát és okait) méltóztassanak éő Fölségek méltosságos Kancellarius Uramat kegyelmessen meghalगतni, s— éő kegyelme által a dolognak kezdetit s— mivoltát és okkait meghírteni, melyeknek meghjelentésére Méltóságos Cancellarius Uramat fogomis kérni, kit meghértvén éő Fölségek, vagyok oly hiszemen éő Fölségek méltosztatnak kegyelmességet hozám mutatni, s— kevés javacskaime s— eletem, es örök kárhozatra czelozo veszedelmimet ezzel hogj ell akarom kerülni, tudom méltosztatnak kegyelmessen magokbanis ell itélni. En ha a Méltóságos Erdödy háznak, magamnak és Attyámfiainnak böcsületit nem tekintetem volna, annyi eleinten fogvást valo sok fele rövidségimet magam, s— méltán annak rendi szerint az éő Fölségek Lábaihoz borulván, alazatos jnstantiakkal hoztam volna elő, de ezen resolutiomat (sok féle türésjm s— szenvedesim közöt) s— okaimmalis már meghjelentvén, kormányosztam ugj a dolgot hogj éő Fölségek ne busitassanak s— mint a két részről inkább más nyugodalmasb, csendesebb, és böcsülletesb modokkal és ne egymás kissebbitéssekkal legyünk ell egy más nélkül. Tudva lehet éő Fölségek előtt Istenben ell nyugott Eöreg Attyám minnémő igaz hiv alázatos szolgália vala éő Fölsegeknek, és az öregh Attyámis hasonló képpen, életétis le tévén az éő Fölsegek hivsegeben, a keresztén vért Szomiuhozo Elenség által, magam penig az éő Fölségek szárnyai s— Protectioia alat, ugyan az éő Fölségek igaz hiv szolgália nehaj Bathori Soffia feiedelem Aszon keze alatt nyöltem s— nevelkettem, Isten akarattyából penig azontul ugyan az éő Fölségek kegyelmessége által, és hirivel, s— Consensusával két izben mentem Férhez (melyhez noha mind az kétszer szrenesetlen valék) és töb érdemet éő Fölsegek hogj ha méltosztatnak itélni s— mindenek fölöt penig az Isten érdemiért éő Fölsegeknek Eminentiad által is nagy aláztosson konyörgök

(ragaszkodván továbbis az ő Fölségek kegyelmességekhez (kit ne vessenek e miát ő Fölségek az magok kegyelmességéből, hogj tovább életem veszedelmével, Lelkemnek kárhozattyával ő kegyelmével tovább laknom nem lehet, tudom oly kegyelmes Urunk s— Aszonyunk ő Fölsegek, hogj Lelkemnek kárhozattyára valo dolgot sem kivanhattyák tőlem, Űdömnnek nagyob részit sok féle szenvedésekben s— nyomorosságokban töltvén ell az Groff mellet, akkor mégh az Iffiussághis töb Szervedésekre segitet, már most életemnek utolso napiaiban jutván, ezen kevés üdöt Istenessen és nyugodalmasson az ő Feölségek szárnyai alatt saiat kevés Iószágocskában közel a fölséges Udvarhoz legh fő képen, hogy tölthessem lelki nyugodalommal, és ne kintelenitsem Lelkemet Istennek az örökségét, ő kegyelmével, vagyis miata örök kárhozatra vesztenem, s— ott az ő Fölsegek kegyelmességekhez ragaszkodván ha ő Fölségeket mint igasság szerető Fölséges Urunkat es Aszonyunkat miben megh találom, vagyok oly hiszemben az magok kegyelmessegit, megh nem vonnyák tőlem, s— a szerint Eminentiadis az maga részérül, mely Eminentiadatis nagy alázatossan kérem; hogj pedig Eminentiad abbanis érdemem fölött, az maga kegyelmességét hozám mutatni igyekezik igasságos ügyömben maga gratiaiát hozám mutatni igiri, ha én megh nem szolgálhatom kivánom Isten Eminentiadnak fizesse megh, és hogj igyekezék közben járó lenni az köztünk valo megh alkultatásban, én ezen Eminentiad Gratiaiárais érdemetlen vagyok de a fölöl megh irt kárhozatos okaimra nézve, Istennek Vire hulásának érdeméirt kérem Eminentiadat Lelkemet tekintvén, tőlem ily lehetetlen állapotban oly kívánsága ne legyen, hanem abéli megh igirt gratiaiát ő Fölségének elejbe teriesztendő (ha az szükséghez hozná magával kintelenitetném ő Fölségeket alázatos késésimmal busitanom, alázatos Instantiámnak promoteállására conserválom, melyre idein alázatossan kérem Eminentiadat. Hogj penigh ily moddal az Groffal már szemben nem lehetek Eminentiad itilettben hogj ne vegyen s— gratiaiabul ki ne rekeszen alázatossan könyörgök, hogj penig az Meltóságos Erdödy háznak annak Attyafiainakis gratiaiabul e miát tellességessen ki ne rekesztessem, kirem Emi-

nentiád méltosztassek jo szo szolom lenni, megh gondolván azt éő kegyelmek mennyi sok szép feidelmi és Uri Szerencseimet (az Ur magáru adót assecurationiára nézveis, mellyeknek eleget nem tet) vetettem megh éő kegyelmeket az én firhez menetelemet sok kéréssek után megh böcsülvén, s— eleitül fogvást mennyit szolgáltam éő kegyelmeknek, kit meghis bizonyithatok, s— tekintvén eleitül fogvást valo szenvedésjmet, hozám már végtére mutassák gratiaiokat, és jo akaratokbul ki ne rekesztessem. E mellet Eminentiadat alazatossan kirem méltosztassek (kire noha érdemetlen vagjok) G. Erdődy György Uramat én nevemmel megh követni, nekem Isten irgalmaért kirem megh bocsásson elejtül fogvást emberi gyarlosságbul viseltetvén, ha valamiben vetettem, és Lelkemnek örök kárhozattyát az által kerülvén, továbbá személyemet meg vonszom éő kegyelmétől; Ennek penig mint-hogj maga volt az oka, s— inditoia, és az éő kegyelme Attyafiai s— némely jo akaroi az kiket mind szoval, s— mind Levelei által minden ok nélkül éő kegyelme szemeimre hánt, és azért Isten s— világh előtt ment legyek, és az én szerencsétlenségemről éő kegyelme mind azokkal edgyüt az Istennek Itélő széke előtt (legh fő képen számot) ezen kívül penig távul létemben Istentől minden üdvöséges jokat, és áldásokat kívánok éő kegyelmire, kirvén azon eleitül fogvást valo ir-demimetis tekintvén, ugy az maga Lelki ismiretit fönt tartvan nekem rövidségemre ne ipparkodgyék, és éő kegyelme már már igen megh fogyatkozot állapotokban lévén utolso napiaimra köcsönözésekre, és kodulásra ne jussok, lenne refusiomis, kiértis Isten megh áldgya éő kegyelmet s— énis távul létembenis jo emlekezetikben lenni igyekezem éő kegyelme felől. Ha penig ennyi kérésem s— érdmem sem volna (kit noha nem reménlek) s— mindenek fölöt penig ily nagy közben járó személyek érdemit sem tekintené éő kegyelme, ha koldulásra köl is jutnom, Isten mennyire reá segít (kit noha ell akartam kerülni) ha mint lehetis életemet, böcsuletemet, javaimat; s— Lelkemet az altalis varhato üdvöséget, annak szokot modgya s— rendi szerint oltalmazni kéntelenitettem, mely miát, 's— azok által, avagy azok közöt hami nagyob és illetlemb allopotok hogj ha hozodnak elő (mely böcsületes

Embereknek mind alkalmatlanságára, s— mind füleinek megh terhelésére valok ha lesznek, én annak se legyen oka, remélnem olykoris igasságos ügyemben éő Feölségek magok kegyelmességit hozám mutatni méltoztatnak, a szerint Eminentiad, melynek gratiáiában nagj alázatossággal magamot aianlván maradok

Eminentiadnak

Legh kissebik alázatos szolgálóia
G. Rakoczy Erzebeth.

Kis Tapolcsánij die 3. Juny.
1695.

(Íródeák által szépen letisztázott levél, melyet azonban nem Rákóczy Erzsébet irt alá. A pozsonyi ág. evang. gyülekezet levéltárából közlé velem t. Lichner Pál tanár s a magyar tud. akademia l. tagja.)

E levél írása utáni napon egy folyamodványt készítetett, melyben kéri a királyt, hogy a jószágairóli szabad rendelkezhetést engedje meg. A kérelem így hangzik:

Feölséges, és kegyelmes Uram.

Házasághban férnél léuén udgjan, de eddigh mégh magzat nélkül uóltam; noha Istennek eő szent Feölségheinek aldássiban semmi kétségem ninczen: mindazonaltal miuel az Emberi Elme iüuendeő, s— teörténheteő dolgokat nem tudhattja, illik hogj ki ki maga Istentül adatot Iauainak el rendeléssérül emlekezek, és szorgalmatos légjen: erre nézue hogj holtok utánis néhaj Rákoczy Pál eörögh Attjammak, és Fianak Rakóczy Laszlónak édes Apamnak Feölségheis Austriai Ház Hjueinek eörök emlekezetben légjen Neuek, szabadon kiuánnék minden ingó, és ingatlan javaimról, az kik Rakoczi Familianak másik Lineaiát nem illetik idein éltemben rendelést tennem.

Minek okaért nagj alázatossággal köniörghek Feölségednek, hogy Feölséged méltoztassék az én Felséges Austriaj Hazhoz való igaz hiúségemet, s— teökéletességemet, az kiuel ez mostani uészedelmes ez Országban ualó indulássokban,

és forgásokban, az Feöl feöldeön való csak nem minden Iószághomnak utulso veszedelmivel hiv, és álhatatos maradtam, és ki mondhatatlan károkot vallottam kegyelmes tekintetben uenni, és az Fölséged igaz s— hiv Iobbagjárais Gróff Erdödy Geörgj kedues hazas Uramra, maga, és boldogh emlekezeteő Elej Erdödiek által is Feölséges Austriaj Háznak, és Magjar Országhi szent Coronanak hasznos szolgajára nézue, ennékem az én ingó és ingatlan jauaimrúl, Iószághomrúl, ezen Magjar Országban és másutis emlétet Szent Coronanak, és Feölséged hatalma allat léueökröl Attiamtul, s— Anniamtul marattattakrúl, és azokrúl is, a kikket magam serénségemmel szerzettem, auagj júuendöbenis szerezhetek, yegybélirúl, és elseő Uramrúlis ream nézendeökrúl, mostani emlétet Uramnak, és másnakis az kinek akarom szabad rendeléssre, vallassra, s— hagiassra telljes hatalmat kegyelmessen adni, s— engedni. Melli kegyelmességéért az mégh élek maradok mindenkoron

Feölségednek

alazatos ahéjtatos

szolgálója

Groff Rakocj Eörzebet.

(A pozsonyi ág. evang. gyülekezet levéltárában levő fogalmazási ivről, melynek másik felén e folyamodvány latinul van, közli t. Lichner Pál tanár s a magyar tud. akad. tagja. A kelt egy később kori kéztől van oda írva.)

Béke lett-e köztök, vagy nem? arra válaszolni bizonyítékok hiányában nem tudok.

Erzsébet 1707-dik év november hó 8-dikán halt meg, 12 év mulva ezen események után, élte 52-dik évében. Eltemtetett a klanitzi (illetőleg Klanyeczi varasdmegeyi) minoríták egyházában, hol koporsójára ezen szavak vésettek:

E. et I. C. D. Elisabetha Rakoczy de F. W. et I. C. D. Georgii Erdödy de M. Jud. Cur. Reg. C. Consors. Obiit anno ætatis suæ 52. die 8 Mensis Novembris. 1707. ¹⁾

Férje ezután még megnősült, elvévén orbovai Jakusich Teréziát, de sem első, sem második nejétől utódi nem maradtak.²⁾

¹⁾ Wagner IV. 99. — ²⁾ Nagy Iván IV. 62. 66—68.

Meghalt 1714-dik évben, özvegyét Zichy Ádám vette nőül.

A Rákóczy- és Erdődy-háznak ide vonatkozó származási táblája következő.

Felső-vadászi Rákóczy János likavai kapitány

Ferenc zempléni alispán
1584.

Zsigmond
erdélyi fejedelem 1607—1608,
neje Gerendy Anna

I. György erdélyi fejedelem
1630—1640.

Zsigmond
† 1620.

Pál országbíró
† 1636.

II. György erdélyi fejedelem
1640—1660.
neje Bátori Zsófia

Anna
bécsi
apáca.

László
sárosi főispán.

Ferenc címzetes fejedelem
neje Zrínyi Ilona

Erzsébet
† 1707.

Ferenc † Rodóstóban 1735.

1-ő férje gr. Erdődy Ádám
2-ik „ gr. Erdődy György.

Gróf Erdődy Kristóf

György. Imre Erzsébet.
tárnokmester,

Gábor

neje Forgács Éva

Mária, Borbála, Sándor, Kristóf, György
† 1714.

Ádám,

neje Rákóczy Erzsébet.

országbíró

1-ő neje Rákóczy Erzsébet,
2-ik neje Jakusits Terézia.

XV.

V. LÁSZLÓ MAGYAR, CSEH stb.

királynak (a római pápa, a görög császár, Sicilia és Arragonia királya, a modenai herceg, a velencei doge, a szerb despot, a páviai püspök, a lubló kapitány s többekhez), továbbá a magyar országgyűlésnek (a pápához) és Kázmér lengyel királynak (V. László királyhoz irt) levelei.

(Közli Ráth Károly.)

(Vége.)

VI.

V. László király erélyes levele V. Miklós római pápához, kérvén őt, hogy a pécs-váradai prépost kinevezése által az ország szabadságain ejtett sérelmet sziveskedjék megszüntetni, másként a perlekedők élete tartamáig a javakat királyi szükségére használja. Pozsony, september 12-n (év nélkül).

Beatissime pater, et domine metuendissime. Rursus aduocatur querelis subditorum, ut pro libertate Regni nostri, et curam iteremus et scripta, cuius certe Jura turbari magis dolemus, quam a turbatoribus frangi timeamus; Superioribus litteris scripsimus et significauimus Sanctitati Vestræ iuxta documenta consiliariorum nostrorum, quam inordinate nitatur quidam Paulus de Polonia, Præposituram quandam de Castro Quinqueecclesiensi ingredi, quantumque molestiæ per censuras Ecclesiasticas procuret Regno et subditis nostris, contra morem et libertatem ac consuetudinem eiusdem Regni hactenus observatam. Cumque per ea scripta sperassemus ab huiusmodi turbationibus per Sanctitatem Vestram liberari, utpote

in cuius tutela magnam spem possidendi Juris nostri iuuenilem hanc ætatem agentes, reposuimus, aliter tamen et contra spem nostram actum intelleximus; Iterato enim cumulantur iniuriæ, impugnantur subditi, atque id quod solum Regni nostri turbationibus deerat, censurarum minæ multiplicantur, per quas præfatus Paulus Polonus, beneficium supratactum, ne obtinere tantum sed excutere uiolenter elaborat. Quæ sane res, cum in manifestam nostram, et Regni nostri Iniuriam uergat, quippe in qua Juspatronatus Regium, mos, ordo, libertas et consuetudo eiusdem Regni turbatur, non est opus multis sermonibus contentionem miscere, sufficiat nunc replicata uice significare, ita deliberatum, ita denique persuasum nobis esse, ut Jura, libertatem et consuetudinem Regni nostri, quæ et quam, a patribus accepimus, omnibus modis nobis possibilibus tueri et manutenere curemus, quod quidem ut eo efficacius agere, et competentius efficere ualeamus, iterum atque iterum ex speciali confidentia S. V. præsidia inuocamus, Supplices, ut S. V. rememorans quanto et quam prompto fauore, per precessores suos in his, et similibus rebus, progenitoribus nostris, anteacto tempore delatum sit, dignetur et nostram hanc ætatem, a talibus, quas supra tetigimus turbationibus absolutam reddere, sicque Apostolicis utatur Juribus, ut nostra non debeat, parati autem sumus et nos præfato Paulo, scilicet alijs actoribus dare locum, ut secundum ordinem et modum ab olim seruatum, apud Prælatos, et Iudices regni nostri, Jura sua producere ualeant et prosequi, ita ut eis iudicium et iustitia non desit euidens et condigna; In casu uero quo ydem sprete Judicibus et Juribus Regni nostri, alio quouis pacto agendum putauerint, libere ex libera fiducia S. V. confitemur, quod eosdem, eorumque neminem, ne Beneficiatos solum, sed nec Incolas Regni nostri futuros patiamur; Jubebimusque licet inuiti, beneficia ipsa, quam quibus impugnamur, usque ad ipsorum causidicorum finem uitæ, apud manus nostras Regias detinere. Conseruet dominus Sanctitatem Vestram regimini Ecclesiæ suæ sanctæ. Datum Posonij xij die Mensis Septembris.

VII.

Magyarország egyházi és világi nagyjai a római pápához ugyan a fenirt érdemben. Pozsonyi országgyűlésből september 13-án. (Év nélkül.)

EX PARTE PRAELATORVM ET BARONVM, SVPER
EADEM RE, AD DOMINVM APOSTOLICVM etc.

Beatissime pater, et domine metuendissime. Trita multis iam sermonibus allegatio nostra est, de libertate Regni huius, ac modo et ordine, quibus in ipso Regno beneficia aquiruntur, quæ cum apud S. V. iam sæpius notificata, et plerumque acceptata sit, replicare eandem opus non fuit, quinimo id nobis præcipue nunc tedio est, quod fatigati querelis sociorum, Sanctitatisque Vestræ aures superinde cogimur fatigare, de facto præposituræ Sanctj Johannis de Castro Quinqueecclesiensi, in hac congregatione nostra, in præsentia Regiæ Maiestatis occurrit quærela, aduersus quendam dominum Paulum de Polonia, quod eandem per processus peregrinos, ac censuras Ecclesiasticas, forinsecus, contra morem et consuetudinem libertatis præactæ, fulminatas, apprehendere niteretur; in qua re cum Serenissimus dominus noster Rex, de intentione sua, ex consilio nostro, Sanctitati Vestræ latius scripserit, nobis hoc solum præsentî supplicatione adicere uisum est, ut Beatitudinem Vestram per debitum paternum, et per necessitudinem, qua Regni huius deuotio, Apostolicæ sedi copulata est, obtestando deprecemur, quatenus dignetur potius communi libertati nostræ, quam priuatorum quorumpiam ambitioni deferre, uelitque nos, et Regnum hoc, ab huiusmodi inconsuetis processibus ac nouitatibus reddere quietatos; Instat enim tempus, uel potius iam extat, in quo pro fide et patria, magis opportunum certamen nos monet, quodsi et huiusmodi libertatis tuendæ, Beatitudo Vestra nobis hoc ipso tempore necessitatem imponet, pondus, non subsidium curæ nostræ adiciet. Re-committimus nos pedibus Sanctitatis Vestræ quam dominus conseruet foeliciter. Datum in Conuentione nostra Posoniensi xij die mensis Septembris.

VIII.

V. László király levele Kázmér Lengyelhon királyához, melyben értesíti cseh királyllyá történt koronázatásáról. Prága, november 10-én 1453.

LADISLAVS etc. Serenissimo principi domino Kazimiro, eadem gratia Poloniæ Regj, ac Magnoduci Lithwaniæ etc. fratri nostro charissimo, Salutem et fraternum affectum. Serenissime princeps frater charissime; Juuat magnopere benevolentiaë mutuaë officia cumulare, quibus Jure quodam, vicaria fraternæ necessitudinis debita moueri utrinque possint, ac simul promoueri, ut in quanto nobis major causa fraternitatis incessit, in tanto ampliori profectu, ipsa fraternitas supercrescat, quippe de qua semper hincinde et præsummere tuta, et credere illesa opus erit; Eius autem fraterni debiti, id in primis ratio, debitumque exposcit, ut gradum, cursumque status et rerum, nobis ac uobis pariter succedentium amica uicissim notificatione (quopacto agantur) palam facere teneamur, utpote quibus et otia simul et negocia, quocunque ordine, prospero uidelicet uel aspero, in medium aduenerint, communia fore, ac indiuidua futura non dubitauimus. Nos igitur in primis debitum hoc sicut recognoscere, ita et soluere dignum putantes, de statu personæ nostræ, quem diuino munere sospitem nunc ac incolumen agimus, et idem de celebritate solenni coronationis per nos susceptæ, qua nobis auiti, paternique Juris possessio, in hoc Regno Bohemiæ, cum dignitate mera, atque decore accessit, omnem ordinem per fidelem nostrum Egregium Nicolaum Pethew familiarem Cameræ nostræ referendum Fraternitati Vestræ notificauimus, præsertim uero quanta concordia, et quam plena unione, terrigenæ huius Regni, præsentiam et auctoritatem nostram colant, obseruent, et exceperint, quasquidem res in eum finem cum ipsa Vestra Fraternitate communicare uoluimus, ut eadem e regione in eo numero fratrum nostrorum, sese per nos reputatam agnoscat, cui omnes successus nostros et affectu obire æquum est et profectu. Datum Pragæ die decima Mensis Nouembris.

IX.

V. László király levele egy nagyságos urhoz, melyben értésére adja, hogy cseh királylyá koronáztatott. Prága, 1453, october 30-án.

Magnifice fidelis dilecte. Celebris solemnitas nudius tertius acta est, expectatæ Coronationis nostræ, ad quam ardenti et fideli voto Gubernatoris, Baronum, Procerum, ac omnium indigenarum huius Regni nostri Bohemiæ, euocati primum, et tandem foeliciter perducti, paterni, Auitique Juris nostri, rem, cum titulo hæreditaumus, et in qua nobis efficacius Regiæ dignitatis augmentum magno decore accessit; Quæ quidem Coronatio et si statui nostro opportune successerit, rebus tamen agendis non parum necessaria fuit, utpote quæ sola antequam susciperetur, interpolare nos cogebat plurimam incumbentium negotiorum copiam, et per quam dono domini iam consummatam, liberior nobis potestas incessit, omnem occurrentem opportunitatem cum maiori auctoritate pertractandi; hanc itaque rem, huiusque coronationis nostræ foelicem consummationem, quæ dominica die nouissime præterita, videlicet in festo beatorum Simonis et Judæ Apostolorum, præsentibus et assistentibus pluribus ducibus Marchionibus, Comitibus, cæterisque principibus, ac Baronum, Procerum, terrigenarum huius Regni magna decora et vnamini multitudine, peractis rite omnibus opportunis Ceremonijs habita est, Ex Speciali beneuolentia; fidelitati vestræ per medium fidelis nostri N. familiari curiæ nostræ significandum duximus, et eo libentius Vestram fidelitatem in Nostræ præsentis prosperitatis communionem suscipimus, quo Vos status nostri foelicis audum credimus auditorem, et cuius animo cuncta nostra commoda non dubitamus accommoda fore. Datum Pragæ tertio die festi Simonis et Judæ. 1453.

X.

V. László király levele a római pápához, melyben AEneas sienai püspököt a bibornoki méltóságra ajánlja. Prága, 1453, december 12.

BEATISSIME PATER ET DOMINE metuendissime.
Post debitam subiectionem ad pedum oscula beatorum. Dela-

turi honoris uicem gratis admodum, amicisque obsequijs Reuerendi patris domini Eneæ Episcopi Sennensis; Idoneam occasionem nacti sumus, qua affectus animi nostri, amorisque in eum effectus publicetur, quippe cuius inter cæteros ministerio, ac (quantum in eo fuit) ope et opera, ne educati solum ad hanc ætatem, verum etiam ad Jura paterna euocati sumus, Is enim aduocatus infantiae nostræ, Is Juris nostri commendator egregius, peritia, prudentiaque iuxta magnus Luctatus est pro nobis sæpenumero, solerti cura, et docto ingenio, cum oppositis superiorum temporum difficultatibus, ita seruiuit Imperatori, ut æqua dispensatione officiorum et nobis deseriret. Quo fit ut nos quidem morari gratitudinem, ipsum recte atque ordine mereri constet; Cum igitur nobis nouissime significatum fuerit, qualiter Episcopus præfatus, paucis post diebus, Italiam, Curiamque ac præsentiam S. V. petiturus sit, suasum est nobis a consiliarijs nostris, et facile persuasum, ut curæ eius de nobis habitæ, referamus uicem, honorique pariter et promotioni suæ consulamus, utpote qui deinceps magis ac magis et cordi et vsui nobis futurus est. hunc itaque virum de nobis optime meritum, Sanctitati uero Vestræ non tam Vultu quam opinione notissimum, ad promotionem ampliorem, præsertim uero ut cum fiducia exprimamus, ad Cardinalatus dignitatem consequendam, attente, instanter, humiliter, deuote et diligentissime commendamus, quam quidem ipse hactenus non suscipere auidus studuit, sed mereri; In quo si S. V. uirtutis eius rationem habuerit, satis, abundeque sufficiet Notitia, et testimonium B. V. commodis suis, etiam si nullus intercessor accederet, nihilominus tamen nos debito nostro, ac merito suo ducti, quod ipse per se emeruit, dignum duximus postulare; Ex qua re honori S. V. hic quoque cumulus accedet, quod duo efficiemus debitorem, licet unus beneficium consequitur, reputare tamen et nobis hoc beneficio dignum erit, ipsum ad dignitatis, nos uero ad desiderij culmina ascendisse; Ita namque promotioni suæ gratulabimur, ut per illam non magis personam suam, quam fiduciam nostram erectam censeamus. Supplices instancius B. V. quatenus dignetur non tam personam ipsam, quam expectationem nostram in promotione præacta, fauore desiderato munerare, retribuereque et

uotis nostris, et meritis suis, ut ad hanc ipsam promotionem perueniat, per quam idem nobis nunc amabilis, deinceps plus Venerabilis efficietur. Factura in hoc B. V. erga nos, rem sui pariter et amoris, et moris, quo videlicet dum opes Apostolicæ potestatis in usum benemeritorum dispensat, et maxime, sed et nobis quo consultum faciet, ut exinde ex animi spe erecta, phas sit decætero optare potiora, tantum autem his obstringemur indultis, ac si nostræ peculialiter vtilitati proficiant, quicquid scilicet Idem noster ætate pater, professione amator, fide amicus acceperit. Conseruet dominus Sanctitatem Vestram foeliciter regimini Ecclesiæ suæ sanctæ. Datum Pragæ die xij Mensis Decembris. Anno dominj M. CCCC^o L^o tertio.

XI.

V. László király levele Alfons Arragonia és mindkét Sicilia királyához, melyben töle históriai tartalmu könyveket kér. Prága, 1454, augustus 2-án.

Serenissimo Principi ALFONSO, dei gratia Aragonum, et vtriusque Siciliæ etc. Regi, fratri et consanguineo nostro charissimo. LADISLAVS eadem gratia Rex Hungariæ, Bohemiæ, Dalmatiæ, Croatiæ etc., necnon Austriæ, Slezix, Lucemburgensis et Lusatiæ dux, ac Marchio Moraviæ etc. Salutem et prosperos ad vota successus, Serenissime princeps, frater et consanguinee noster charissime. Cum nobis relatum esset Serenitatem Vestram cæteris uirtutibus suis, quibus ipsa in pacis, bellique rebus, inter alios nostri temporis princeps, singulariter clara existit, Illud quoque adiungeret, ut litteris et scripturarum studijs, libenter operam adhibeat, intendens videlicet per hoc in utroque et scripturarum et rerum exercitio, par priscis uirtuosis principibus uideri pariter et haberi, persuasum nobis euestigio fuit, ut exemplo S. V. cum aliquando nos a Regnorum et principatum nostrorum Negotijs, ad otium, solatiumque pro nostra ætate conferimus, gestorum veterum et rerum, quæ imitatione digna sunt, studia et notitiam aperimus. Quod ut efficacius consequi ualeamus, opportunæ visum fuit nostra super hoc vota S. V. aperire, vt videlicet ab ea in idipsum adiumenta requiramus, a qua exemplum suscepimus; Quamobrem singulari fiducia

requirimus et rogamus S. V. quatenus librum aliquem uel libros, unum uidelicet aut duos, qui uetera Romanorum seu aliorum principum egregia et uirtuosa gesta, aut alia antiquorum studia, solidius et grauius exprimunt, et qui apud nos legi digni sunt, quorum uidelicet apud Vos uberem copiam aggregatam intelleximus, nobis pro Vestra erga nos beneuolentia, per hunc Oratorem nostrum, mittere uelitis, nos uero uersauice, si que ex nostris V. S. ¹⁾ grata cognouerimus, morem gerere S. V. nullo pacto postponemus. Datum Pragæ Ciuitate Regni nostri Bohemiæ, die secunda mensis Augusti 1454.

XII.

V. László királynak levele Borsio (Borgio) fenséges fejedelem, Modena és Reggio vezére, és Estei határgrófhoz stb., melyben könyveket kér. (Bizonyyal ugyan akkor.)

LADISLAVS DEI GRATIA, etc. etc. Illustri principi BORSIO, Duci Mutinæ et Regj, Marchioni Estensis, ac Rodigij Comiti, fratri et amico nostro charissimo. Salutem et fraternum amorem. Illustris Princeps frater et amice noster charissime; Cum nobis utiliter persuasum iri cognoscamus, **ut dum aliquando nos a Regnorum et Principatum nostrorum. negocijs, ad otium, solatiumque pro nostra aetate conferimus, gestorum ueterum et rerum, quae mutatione (így) dignae sunt, studia et notitiam capiamus,** sequendo in hoc priscorum principum morem, qui in vtroque ex et rerum uidelicet et literarum exercitio clari habiti, ad ipsarum quoque rerum gubernacula fuisse idonei, commendantur id efficacius sequi et consequi uolentes, opportunum duximus, nostra super hoc uota, inter alios amicos V. F. aperire, eo respectu, ut confidenter nos aperte ostendamus illa omnia, quae vel ad status uel animi nostri decorem accedere possunt, Fraternitati Vestrae nobiscum fore diuidua; Reuocamus enim nobis in quotidianam fere memoriam summam Vestram in nos beneuolentiam, ac singulare honorandi

¹⁾ Vestra Serenitas.

studium erga Nos declaratum eo tempore, quo cum domino Imperatore fratre nostro a uobis magno honore suscepti, et magnifica liberalitate tractati fuimus, ubi dum Virtutes principe dignas et generosum animum in uobis quantum ætati nostrae congruum fuit perspiceremus, magnam ibi ad uos affectionem portauimus, magnumque abinde Vestri amorem nobiscum egredientem exportauimus; His igitur ducti rationibus speciali confidentia requirimus et rogamus fraternitatem Vestram, ut ad complenda vota nostra superius expressa librum aliquem, uel libros etc. ut supra vsque ibi quorum etc. quorum uidelicet uberem copiam in archiuis domini Vestri Ferrariensis aggregatam intelleximus etc.

XIII.

V. László királynak levele Foscari Ferenc velencei dogehoz, melyben felhívja, hogy alattvalóin, kívált raguzai hivein elkövetett zsarlástól tartóztassa vissza magát; levele vivője Bodó Gáspár udvarnok által egyébről is őt értesítvén. Prága, 1454 június 14.

LADISLAUS DEI GRATIA etc. Illustri Principi Francisco Foscari, Duci Wenetiarum etc. Salutem, et amicum amorem. Illustris Princeps amice nobis dilecte. Vsum patientiæ nostræ quo pacto gratum tuleritis optabamus (æquis amico debito indicijs) experiri, et his præcipue, quæ nobis honori potius futura essent quam oneri, quandoquidem hanc ipsam patientiam nostram magis vsui vestro aptam, quam abusui destinatum, pro Vestra prudentia existimare dignum erat. Postquam (uti consiliarijs nostris contestantibus) accepimus, bella quaedam et armorum turbines, inter diuum olim Auum nostrum, et nos coortæ, utrumque cessarunt, nec ipse Auus aut Inclytus condam genitor noster, dum uiueret, sed nec tandem in nouissimo absentia nostræ interregno, Gubernator Regni nostri Hungariae, aut pacis tenorem fregit, aut quicquam nouitatis commouit, quo dissensionem innouandæ seminarium fuisse datum obici posset, quorum nos quoque in hoc more subsecuti uestigia, quo primum Regnorum nostrorum gubernacula, manibus nostris reddita sunt, Id egere decreuimus, ut nostri, et nostrorum parte, omnia uobis tuta, omnia quietata, omnia denique illa

exhibita sint, quæ ad æquum amicitiae cultum, ac pacis quietis et beneuolæ uicinitatis Jura requiruntur; Et hæc quidem omnia tanta patientia seruata sunt, ut quamuis pro crebris, Iniuriosis nouitatibus, pro occupatione certorum bonorum ac Jurium coronae nostræ, quæ per uos, ne solum sine causa, sed etiam sine omni recta occasione, post obitum praefati condam genitoris nostri, illatæ et factæ sunt, iustam non nunquam dissenciendi rationem admoueritis, nihilominus tamen contractæ fuerunt nostrorum manus ab omni via facti, nihil ultionis, nihil denique nocumenti attentatum etiam eo tempore, quo rebus et armis Vestris aliorum inclinatis, difficilior uobis defendendi, paratior uero uos offendendi, facultas incenserat, Ita ut facilius passi simus nos Vestri parte Iniuriis hactenus, quam Jure amicitiae superari, quorum respectu, quales in Nos uel iam fueritis, uel deinceps futuri sitis, nouissima quaedam iniuriosa nouitas, nobis in causa Ragusinorum nostrorum patefacta, non parum ostendit, quos in primis omni libertate possessa (uti didicimus) exuere, ac intra septa proprii littoris concludere, omnemque opportunam exeundi, defendendi, ac etiam ut ita dicamus uiuendi facultatem eis adimere conamini. Quamquam eosdem uetusto nauigandi et mercandi, ac legitimo defendendi Jure priuare possetis, mare omnibus, (nisi patientibus) liberum, omnibusque praeterquam uicinis Vestris peruium statutis Vestris interdixistis, res ipsorum plurimas, quas pro ueteri consuetudine uel deferebant uendendas, uel emptas referebant, rapi in ipso libero mari fecistis, et auferri decreuistis, Nouas leges, noua onera, exquisita grauamina, et insolita thelonia, in alieni Juris, alienaeque libertatis praeiudicium, alia super aliis cumulando; Quo fit ut egressi supra modum, ditionem Urbis Vestrae, in orbem ipsum Jus dicere uideamini, ubi quantum ad partem nostram, si aequitate, si prudentia, pace, si denique amica uicinitate, digna res agatur, uos pro uestra prudentia, facile diiudicatos non dubitamus, nobis uero quia haec, et his similia, Juri, libertati et possessioni nostrae, ac nostrorum praeiudicialia. Ceterum communi paci et amicitiae meritis minime consentanea uisa sunt; Requirimus, hortamur et rogamus A. V. ut pro debito iustitiae, et aequitatis communis, legalitatisque ac

prudentiae vestrae, placeat innouata reformare, damna nostrorum refundere, omnesque introductos de nouo in nostri praeiudicium, passuum, et theoloniorum, excessus, deponere, ut praesertim Ragusini nostri supradicti, quos pro singulari fide et virtutibus eorum, charissimo affectu complectimur, ab his et similibus oneribus et nouitatibus absoluantur; permittentibus eisdem tam in terra quam Mari, ea ipsa libertate et quiete perfrui, qua temporibus antefatorum progenitorum Nostrorum Vsi dicuntur, nec fiat apud Vos deterior vicinorum quam repugnantium conditio; Cum enim mens et intentio nostra, more hucusque seruato solida sit ad ea omnia tam seruanda quam statuenda, quae Vestrae quieti, et communi paci vigorem conducere possunt, dignum erit vestra prudentia reputare, ut tantae patientiae nostrae meritum et amicitiae cultus, vsui vobis futurus sit potius quam contemptui, prout super his omnibus clarius, (si opus erit) Is fidelis noster Gaspar Bodo Aulae nostrae Miles declarabit mentem nostram, per quem, ut nobis amice respondeatur expectamus. Datum Pragae Ciuitate Regni nostri Bohemiae die XIII Mensis Junii. Anno dominj M. CCCC^o quinquagesimo quarto.

XIV.

V. László királynak levele a szerb despothoz, melyben levele vételéről értesíti; írja továbbá, hogy szomszédival elvégezvén ügyeit, visszajön Magyarországba és azon részek gondoskodására fogja főleg figyelmét fordítani.

Ladislaus etc. Despoto Rasciae.

Illustris princeps fideles dilecte. Letiores optassemus fuisse litteras Vestras, eas videlicet, quas per hunc familiarem Vestrum harum gerulum nouissime ad nos misistis, in quibus scribitis casum, damna, spolia, ac incendia terrae, et ducatus Rasciae per Turcos facta, quae cum uehementer animum nostrum permouerint, non potuimus non dolere, haec, et talia improuise contigisse, accusantes coram Deo et hominibus violatas treugas, ac illorum crudelium paganorum infidam fidem, uobis etiam plurimum in hoc casu compatimur, utpote qui haec omnia pro uera fide Christi, et fidelitate seruata perulistis. Attamen inter haec cuncta, flagella quidem diuini

Iudicij pacienter sufferentes, enitamur et conemur pariter, in uindictam lese fidei et fidelium infideliter oppressorum; praeterea in ipsis litteris Vestris exprobrare uidemini et imputare nobis, ac si Nuncijs et intimatis Vestris, quibus haec incommoda futura praedicebatis, paruam credulitatem (igy) adhibuissemus, Quod si ita creditis, non bene informati estis de sincera affectione et dilectione nostra erga uos, quae certe tanta est, ut non solum credere uobis, sed nec dubitare de quibuscunque dictis aut litteris Vestris, nos plene cogit; Quamobrem bonam de nobis opinionem habeatis, neque ponatis in animum, illam esse apud nos reputationem et aestimationem de uobis, quae de bono et fideli principe ubique haberi deberet nec diffidatis in dilectione nostra in uos concepta, si illorum Regum nos esse haeredem creditis, qui pro Vestris optimis meritis uos in praecipuo semper amore tenuerunt. Postremo in ipsarum litterarum tertia et ultima parte requiritis nos pro adiutorio exhibendo, optatisque e uestigio, per scripta nostra informari, si est spes aliqua de assistentia uobis, et Vestrae defensionis faciendia (igy); In qua parte hoc solum molestius nobis fuit, quod iam hac, quae supra tangitur Iniuria percepta, desperare seu diffedere aliqualiter uidemini de auxilio et illa assistentia nostra, cum tamen recte uos non lateat, quod impugnatio illa, quam ab infidelibus pro fide suffertis, magis nos concernat quam uos, quandoquidem plura sunt haec nostra, quae Turcus ille impugnare parat, quam illa uestra, quae iam impugnat; Quapropter in cor Vestrum deinceps nullum ascendat dubium, quin ita nobis cura protectionis Vestrae in animo est, sicut nostrae pacis conseruatio; Nullum enim grauamen uobis contingere potest, quod per Vestra uulnera non deriuetur in nostra, quodque nobis uobiscum aequè diuiduum non putemus, ut autem maiorem spem futuri adiutorij habeatis; significamus fidelitati Vestrae, habuisse nos iam pridem plenam intentionem illac versus, et ad Regnum nostrum hungariae redeundi; verum audito casu praetacto substitimus paulisper, ne inprouisus reditus noster animum potius daret hostibus, quam terrorem. Restabant etiam in his partibus necessario aliqua disponenda, quae si neglecta fuissent, magnum nobis impedimentum dare post tergum potuis-

sent; Sed uolente domino his omnibus in bona via dispositis, factaque iam pace cum omnibus vicinis nostris, dissensionem nobiscum habentibus, ecce constituimus conuentionem habere cum Serenissimo Rege domino Poloniae fratre et sororio nostro, aliisque quam pluribus harum superiorum partium Principibus, quae ad festum Sanctj Nicolai proxime uenturum, in Ciuitate nostra Wratislauensi futura est, ubi inter caetera agenda hoc praecipua erit (igy).

XV.

1455. V. László királynak levele János páviai püspök s az apostoli szék követéhez.

LADISLAVS DEI GRATIA etc. Reuerendissimo in Christo patri domino IOANNI Episcopo Papiensi etc. APOSTOLICAE SEDIS LEGATO, amico nostro dilecto; Salutem et affectionem. Reuerendissime pater amice dilecte; hodie cum accessisset ad presentiam nostram dominus Io. Episcopus Waradiensis Cancellarius noster, retulit se habuisse litteras R. P. V. per quas inter alia ex parte eiusdem monitus est, ut sollicitaret mitti legationem super omnibus rebus Turcorum, et alijs, quae apud Serenissimum fratrem nostrum dominum Imperatorem agenda sunt. Addidit etiam per eadem litteras significatum sibi esse, quod Paternitas Vestra binas super eadem re sollicitanda litteras ad nos dedisset, ad quarum neutram hactenus responsum decernere et mittere curassemus. In horum primo operam P. V. magnificimus, quae rebus ceptis adhibet curam se et suo officio dignam; parebimus monitis, mitemus breui legationem ipsam, et missemus hactenus, nisi legitima impedimenta obstitissent. Habemus iam apud Nos Illustrem consanguineum nostrum Comitem Ciliae, quem unum et praecipuum inter alios uenturum expectabamus; habemus etiam Praelatos et Barones ex Regno hungariae potiores, qui attulerunt seriem, et decretum magnificae dispositionis contra Turcos in ipso Regno factae. Restat solum, ut deliberatione habita paucis post diebus absoluamus, quae exspectantur a nobis. Caeterum de litteris prioribus P. V. fatemur equidem accepisse eas, ac pariter de reddendo responso curam habuisse, nam cum nuper pro certis

rebus misissemus ad Imperialem Maiestatem, Oratorem nostrum Egregium Prezbyk de Klenow, ex Regno Bohemiae consiliarium nostrum, iniunximus simul eidem cum litteris nostris Credentialibus, loqui cum R. P. V. praesertim in his, quae ad nos scripserat in litteris supratactis, quod si omissum est, voluntas suppleat, que sermo non attigit. Nosque P. V. pro suo honore semper paratum reputet. Datum Wiennae die tertia Mensis Marcij etc. 1455, deo gratias.

XVI.

Dénes esztergomi érsek és hibornok, Ráfáel kalocsai érsek, János váradi, András pécsi püspök, György szerb despot, Hunyady János besztercei gróf, Garai László nádor, Ujlaki Miklós és Rozgonyi János erdélyi vajdák, Cudar Simon királyi főpohárnokmester, Ország Mihály főudvarnokmester, Hedervári Imre és Magyarhonnak többi Győrött összejött nagyjai, zászlóssai és nemeseinek levele Callixt római pápa ő Szentségéhez.

SANCTISSIMO IN CHRISTO PATRI ET DOMINO, DOMINO CALIXTO (az x fölött St.) DIVINA PROVIDENTIA SANCTAE ROMANAE AC VNIVERSALIS ECCLESIAE SVMMO PONTIFICI, domino nostro clementissimo.

Beatissime pater. Post humilem nostri commendationem ad oscula pedum beatorum. Concusso terroribus infidelium orbe nostro, languidiorem futuram ducebamus rem nostram communem, ex lugubri hac tempestate, et insperato obitu Sanctissimi foelicis memoriae domini Nicolai Papae quinti, qui videlicet magnam suae probitatis opinionem, illis potissimum indicijs, palam omnibus commendabat, quod in huius pestilentis temporum fragoribus, sancto suo Apostolico nomini, curam pariter ac sollicitudinem Apostolici pastoris adiacerat. At nunc susceptis litteris B. V. ac simul Reuerendissimorum dominorum de sacro collegio, cum intellexissemus, quod pio dei nostri Iudicio, et ipse praecessor S. V. quieuerit, et ipsa V. S. successerit, in consolationem versus est meror noster, et luctus in gaudium; Aequa communis laetitiae cunctis oborta est ratio, par studium, et conformis deuotio incessit, ad gratias superinde auctori bonorum omnium peragendas, cuius clementi prouidentia actum percepimus, ut et praecessor ipse

reficeretur digne pro laboribus et successor Idoneus pijs oneribus praeficeretur. Obijt ille foelicem mortem, hic pium laborem adiit, uterque purae deuotionis fidelium, purae uenerationis cultu prosequendus. Verum inter haec, eo respectu praecipuo gratulamur, nunc Sanctae Apostolicae Sedi, gratulamur et nobis, ac toti simul Reipublicae christianae, quod ei opportuno recte tempore, denunciatur Pontifex datus, Sanctus, religiosus, et pius, qui duplicato Sanctissimi praedecessoris sui spiritu, erectus ad curam fidelium, salutaria emittit vota, salutaria spondet obsequia. Significatum enim est nobis, B. P. compluribus scriptis et literis, quo pacto, et quo feruore S. V. inter ipsa sui pontificatus principia, se, et sua saluti fidelium deuouerit, quidque promiserit circa exaltationem Catholicae fidei, quid pro liberatione Ciuitatis Constantinopolitanae, nuper ab infidelibus captae, et quid pariter intendat pro eorundem infidelium ab Europa expulsionem, magna certe uoti huius dignitas, magna dignatio sic uouentis, haec sunt signa uera, haec clara inditia Apostolico Pastore digna, qui non ante nobis praeesse cepit, quam prodesse uoluit, praedestinauit equidem afflictis fidelibus aperta pietatis remedia, et in ipso simul uocationis suae exordio miserationis officia presignauit. Restat ex dono domini, ut quo uouente in his rebus, eodem et executore gaudeamus; quantum autem nunc, et quam extreme praesidio S. V. erumosa christianorum conditio indigeat, tam et si B. V. peruigilem attentionem non lateat, amplius tamen ex his, quae Legatus Apostolicae Sedis, ex conuentu Nouaeciuitatis nouissimi retulit, intelligere potest; vbi post damnum opportuni temporis, et spes deceptas hoc solum actum est, ut hostis noster nihil actum laetaretur; Nescimus quid charius vel deferri eidem uel prorogari potuerit, quam ut hoc tempore christianorum potentatum iactantia abutatur Simulachra s' deinceps non homines obuam armari putat. Accedit huc recens casus calamitatis christianae, qui necessitati communi subleuandae, ampliorem causam adicit, hostis Turcus, mox ut didicit perperam isse praeconia de uiribus et armis christianorum commouendis resonantia apparatus omnes tam concitatae suae quam coemptae potentiae, quos ad resistendum parauerat, contulit ad nocendum;

Itaque inuasit de nouo ducatum Rasciae in ea parte, quae apud vulgum Zythnicza nominatur, ubi solito more praede et rapinis uacans, demum opportunitate accepta, Arcem et oppidum Nowaborda appellatum obsidione constrinxit; oppido primum facile capto, post, Arce ipsa insultibus et tormentis pulsata, paulo tardius potitus est. Misit deinde ad oppugnandas caeteras Arces, paratque totum Ducatum illum in deditionem accipere, quae res profecto et si forte relatione tam breui, parua uideri possit, grandi tamen reuera vulnus ex ea suscepimus. Haec erat Arx caput illius patriae, haec certe patria nutrix et robur status Ducalis in Rascia, solo fertilis fructibus copiosa, Minerarum Auri et Argenti quam maxime ferax. Nouerat hostis ipse praecipuum illum durantis defensionis nostrae neruum, nouerat et suae impugnationis contrarium obicem, quem calide cognitum, mox praecidere et cassare properauit. Is igitur casus priorum cumulo appositus, quod quantum a S. V. pectore commiserationis exigat, eidem aestimandum relinquimus, quae religiosi et paterni cordis sui Iudicio prius flecti cepit ad pietatis commercia quam rogari; In hoc duntaxat uno B. V. sollicitudinem cum filiali confidentia admouentes, ut in prosecutione Voti sui salutiferi opportunitatem concessi adhuc temporis non negligat, neue opinetur fortificato latius hoste, similem presenti commoditatem exurgendi redituram; Nam sicut nemo est apud nos modo qui Europam adhuc liberari posse non iudicet ita post paululum, nemo futurus est, qui iudicet. Nos interim solita constantia quantum nobis erit possibile; parabimus uires omnes ad conseruationem nostram, deliberauimusque S. V. beneficia, etiam cum damnosa mora nostra expectare, habemus inter has expectationis angustias, confortatorem Idoneum Venerabilem fratrem Johannem de Capistrano ordinis minorum, qui peragratis multis partibus Almaniae, adierat Poloniam; Inde per Slesiam et Morauiam, iterato regressus in Austriam, concessit tandem ad has partes, clarus ubique in fidei zelo, clarus in doctrina, apud nos uero pro conditione rerum nostrarum, exhortationibus necessarijs clarissimus, huius sermonibus recreamur, huius deuotione reficimur, huius denique merito familiam totam ordinis illius hactenus nobis charam, de cae-

tero chariorem amplectimur utilis est statui nostro, opportunus spei, et nec minus gerendis rebus quam maxime necessarius; hunc sua Virtute S. V. fauore dignum, nos singulari testimonio denunciamus digniorem; In eoque, et cum eo totam illam familiam, quo ad omnem eius profectum B. V. deuotissime commendamus; Quam dominus conseruare dignetur foeliciter consolationi nostrae, et regimini prospero Ecclesiae suae sanctae. Datum in Conuentione nostra apud Ciuitatem Jauriensem habita. XXIIJ^o die Mensis Junij 1455.

E. V. S. 1)	}	Dyonisius Cardin. Strigoniensis	} Archiepiscopi,
		Raphael Colocensis	
		Johannes Waradiensis	
		Andreas Quinqueecclesiensis	
		dei gratia Ecclesiarum	} Episcopi,

Georgius Despotus Rasciae,
 Johannes de Hunyad Comes Bystriciensis,
 Ladislaus de Gara Regni Hungariae Palatinus,
 Nicolaus de Wylak
 et Johannes de Rozgon } Wayuodae Transyluanienses, ac
 Symon Zvdar pincernarum Regalium magister,
 Michael Orzag Magister Curiae Regiae Maiestatis,
 et Emericus de hedrehwara, Caeterique Praelati, Barones,
 et nobiles Regni Hungariae Jaurini congregatj. 2)

XVII.

V. László király levele János páviai püspök- s az apostoli szék követéhez.

Ladislaus etc. Reuerendo in christo patri Johanni Episcopo Papiensi, Apostolicae Sedis legato. Salutem et sinceram affectionem. Reuerende in christo pater amice noster dilecte. Modestius tacuisse rati distuleramus respondere incusationi priori per Oratores Imperialis Maiestatis aduersus innocentiam nostram in Ratispona factae et conclamatae, rectius uidelicet futurum existimantes uanitatem illam silentio spernere, quam

1) Eiusdem vestrae Sanctitatis.

2) Hasonló tartalmu levelet intéztek a magyar főrendek a pápához Budáról 1445. jul. 11. Lásd Hunyadiak kora II. 377—380. l.

ut responsione idonea ei pondus deferendo, dignam nostra excusationi faceremus; scilicet quia, ut ex posterioribus litteris paternitatis Vestrae, et item ex significatione aliorum amicorum intelleximus, ipsi Oratores patienti silentio nostro uehementer abusi, dum nostram dissimulationem considerat uel cedere nos, vel defuturos causae huic crediderunt, ita ut accusationem ingeminantes, ea ipsa aequanimitate nostra ex qua mitigari debuerant, magis aduersum nos coarmati tantum studij, iteratis criminationibus exegisse uisi sunt, ut absentiam domini Imperatoris fratris nostri nullu pacto sine nobis nocentem decerni consenserint; Idcirco dissimulare ultra non oportuit, ne iam non modestiae, sed negligentiae esse incipiat, si distulerimus in his rebus ueritatem detegere, quae suis ipsa uiribus semper enititur ut superet, potissime uero ne dum criminationes uanas confutare contemnimus, non solum cedere causae huic, sed etiam uires concedere uideamur. Respondebinus autem ne uerbis tantum, quibus solis indignum putamus incusatoribus nostris uicem reddere, sed ipsa rerum ueritate, qua duce propositum nobis est modestiae, non uindictae studio vincere, aduersantes et non nocere superatis. Dicunt Oratores praefati, dominum Imperatorem magno cordis et animi ardore intentum fuisse neglectae hactenus christianae tutelae operam dare, ut suis temporibus attentius procurata foelior euaderet; ad quam scilicet promouendam, et sua sponte dudum erectus, et nouissime per Santissimum dominum nostrum Summum Pontificem adhortatus erat; Cumque huic rei exequendae opportunam sollicitudinem accomodare pararet

— — itt a 114-dik lapon megszakad, a többi, hány levél?
a történelem nagy kárára ki van szakitva.

KINISI PÁL SIRKÖVE.

(Rómertől.)

Ime itt mindaz, mi a magyar nemzet legdicsőbb hőse emlékéből fennmaradt!

Régi, majd gyermekkori eszmém volt a magyar nemzet nagyjai és gazdagjai **sirköveit**, mint a történelem hiteles forrásait, a fegyverzet- és jelmeztan — a pecséteken és érmeken kívül — elvitázhatlan alapjait gyűjteni és kiadni.

Tekintsünk csak szét e nagy hazában! itt egy gyönyörű sisak valamely udvar pillerjébe befalazva, ott remek oroszlány, melyen valaha egy hős lába nyugodott a kapuzat fölött, itt különféle emlékek iratos töredékei rendetlenül — mint virágágy keretjei — körülrakva, ott a leggyönyörűbb faragvány talapzatnak vagy szögletkönek felhasználva! S ezek — míg a rómaiak siremlékeikre többnyire a homokkővet használták, és az alakok előállításában ritkán a középszerűen felül emelkednek — nálunk mind vörös márványból remekül faragvák, a honi művészet, vagy legalább a honi műpártolásnak elég világosan szóló példányai. ¹⁾

A mit Kinisi Pál sirkövéből a mult századok vandálistusa, vagy tán inkább az idő vas foga fennhagyott, Hees Pál úr, a vásónyi uradalom kormányzójának hazafias igyekezete által a vásónyi magtárban összeállítva őriztetik. Hol és mikor törtetett így össze Kinisi emléke, meg nem tud-

¹⁾ Sz. Margit vörös márvány koporsóját Lombardiából meghitt Albert és Peteur szobrászok készítették; Pray Vita El. Viduae nec non B. Marg. Virg. 307. l. után Radványi Margit-sziget története 64. l.

Hajz Bomer Flóris

Győri Tört. és regész. Fuz. II. kötet

Ny. Rohn és Grund, Pesten 1862.

hattam. A történelem említvén e követ, csak azt állítja, hogy a töröknek golyója e képről visszapattant, és a lövészt magát találá. ¹⁾ Azonban a golyó csak egyes helyen sérthette a faragványt; hogy oly vastag kő ennyire összezuzassék, miszerint darabjainak csak csekély részét sikerült összeállíthatni, arra sokkal nagyobb erő volt szükséges. Én tehát azt gyanítom, hogy, mivel az akkori divat szerint a védurak sirjai nagy kőkoporsók alakjában az általuk alapított templomokban a föld színe fölött emelkedtek ²⁾ és a sirtáblák által — mint manap is még több helyen hazánkban is, de még inkább külföldön láthatni — vízmentesen zárattak, hogy valamint Myslen Márk (melyről más alkalommal), ugy Kinisi Pál emlékköve nem volt függélyesen befalazva, hanem a négyszögű, tán — mint lenni szokott — 3—4 lábnyira emelkedő tumbára volt fektetve. Összedülvén a pompás sz. Mihály temploma, — ha csakugyan ott volt Kinisi temetve — mert a helyszínén még azt sem sikerült megtudnom, valjon a pálosok templomában, vagy a várkápolnában volt-e az emlék felállítva? — nem csoda, ha az akármily erős sirtábla is, melynek alja csak a hős testét tartalmazá, annyira összetörtett, hogy részeit a romhány alatt nem sikerült többé összegyűjthetni.

A helyszínén más a vélemény. Azt mondják, hogy Kinisi bőszejobbágai zúzták volna össze a kemény, vagy — mint a hagyomány festi — zsarnok földes ur emlékét! Mig ezen állítás hitelesen be nem lesz bizonyítva, a magyar köznép becsülete megmentése tekintetéből legyen szabad ezen botrányos, szent helyen, a haza legnagyobb hőse ellen, em-

¹⁾ Topographia Magni Regni Hungariae 140. l. ezen tényilletőleg azt mondja: Siquidem resiliens a marmore globus ultus est incredibile Barbari odium, cum ex templo de jumento, quo vehebatur, vitaque proturbando Natum inde proverbium: Kinisium nec a morte deffendendae rei christianae curam posuisse, Barbaris vel sua in effigie formidabilem esse.

Ugyan ezen tárgyat költőileg felhasználá Erdélyi Schultz testvérpár „Világtörténeti elbeszélések“ 80. l.

²⁾ Elég legyen itt a Sz.-Györgyi Gróf, Báthoryak, Hunyadiak és újabb időből Biró veszprémi püspök kőkoporsóit említeni.

beri erőt majd felülmúló vandalismust kétségbe vonnom, annál inkább, mert az ugyanazon helyen állt Myslen köve is — alkalmasint az általam gyanított bedülésnek lett áldozata.

Nem akarom itt érintetlenül hagyni, mit Fényes M. O. geographiai szótára IV. k. 280. l. jegyzett föl Kinisi sirjáról: „E templomban — sz. Mihály templomát érti, — melyről a vásonykői uradalom levéltárában 1726-ról szóló okmányban ezt olvasom: *Monasterium S. Mariae alias S. Michaelis Archangeli* II. csomag 8. sz. — egy másikban pedig 1779-ről *Clastrum beatae Mariae Virginis appellatur uti alias saepius S. Michaelis nuncupatur. u. o. II. cs. 25. sz.* — e templomban voltak letéve Kinisi Pálnak s társának Miszlencicsnak tetemei az oltár előtt levő sirban, mely sir egy márványfedéllel (melyre Kinisy és társának domboru képei bámulatos ügyességgel csaknem emberi nagyságban kifaragvák) volt befedve. A sir az omladékok ¹⁾ alá levén temetve, sokáig sértetlenül maradt, míg nem némely kincskeresők a sirt feldulván, a testeket kihányták. Kinisinek tetemei egy rézsodronyból kötött mesterséges páncél-ingben valának; mellette feküdt vitézül forgatott kardja. ²⁾ A sir-

¹⁾ 1642-ben már *dirutum Monasterium*nak nevezetik, és 1651-ben kelt okmányban „*prohibentur homines, ne lapides de ruderibus claustris asportent, quin Judium defenset.* Vás. levéltár II. cs. 25. és 5. szám. 1723. P. Radován, ha jól emlékszem pápai Pálos házfőnök, Eszterházy Imre ellen, ki állítá, hogy a vásonyi kolostorban csak hatan éltek, azt hozza fel, hogy 26-nál is többen laktak benne. Vás. l. II. cs. 17. sz., vajjon Kinisi idejében? vagy említett évben? jegyzeteimből nem tudom bebizonyítani.

²⁾ Ezen kardról olvasható „*Cimeliotheca Musei Nationalis Hungarici*“ című munkának 89. (jobban 83.) lapján: „*Gladius supra tres digitos latus, utraque parte acutus, qualis scilicet hodie Lictoribus esse solet, capulo eburneo, et vagina laminis aeneis, proque adpendendo loco annulis instructus*“, és a jegyzetben: „*Quum eius, quae etiam numin arce Vasonkeő existit, tumba an. 1768 adperiretur, cum reliqua armatura integre repertus est; defunctus Pincernarum regalium Magister Franc. e Comitibus Zichy de Vasonkő an. 1812 nomine Illustris, Familiae hoc venerandae antiquitatis monumentum posthac in Museo nationali custodiendum... ordinavit.*“ Kinisi kardja hossza 33“ 5””; a markolatnál 1“ 11””, három hü-

dülés után az uradalmi főtiszt a tetemeket új koporsóban a kath. parochialis sz. egyház mellé eltemettette, a sirt fedező márványtáblát a Pusztavár falaiba berakatta, a páncélos ing és kard pedig a felügyelői házba vitetett.

A siremlékromokat illetőleg kénytelenítetünk fájdalommal bevallani, hogy — mi tulajdonképen legérdekesb lenne — hazánk hőse arcját megtalálni eddig nem sikerült. Eddig csak a vállaktól kezdve a törzs a bal lábbal van meg, és pedig azon kora lovagi fegyverzetben. Nyakán lóggott a dülényes kövekből álló láncz, karjai, fejét díszes rózsza ékíti. A rákpánczél ¹⁾ mellén oldalról emelkedik lilimoktól párkányzott diszitmény, mely a nyakláncz alatt nagyobb lilim-

velyknyire végétől 1'' 5''' széles. Mindkét oldalon három 16''nyi hosszú, keskeny vércsatorna látszik, a jobb oldalon lévő mélyedés végét foglalja az aczélba 3'''nyi véső élével belevert betűalak vagy jel, mely 1'' 8''' hosszú, és legszélesb helyen 6'''nyi. Lásd II. Tábla 2. ábráját. A fekete vonalokból kipattogott az arany, a fehérek manap is aranyosak. A markolat 5'' 10'''nyi—3'' 10'''nyiig sárga rézkeretbe foglalt elefánt csont van, három kerek sugarassárga rézgombbal. Alól a alakú sárgaréz kézvéd 2''nyi.

A kard hüvelye fából van, a foglatok (Beschläge) sárgarézből valók, és egyenlő alakúak, azaz hosszúkás négyszögűek, melyek szögei kerekítettek, hosszabb tengelyeiken pedig félkörtől tetéztettek. A felső kettő foglalja a gyűrűket, melyek a hataly és nyolczaly középalakjától tartatnak, vagy világosabban: egy kőb alaktól, melynek csúcsai tompítottak. A harmadik foglat vékonyult, a legalsó mindkét oldalon három három négykarély van áttörve. Az egészet fekete bőr borítja, mely alig ha egykoru a karddal. Hüvelyén már alig olvashatólag ez áll:

Gladius Herois et Belluducis Pauli Kinysi anno 1768 in eius tumba repertus quae et nunc in Castello Zichyano Vásonkőiensi asservatur. Ugyan ezt állítja Bél Mátyás az esztergami érsek könyvtárában őrzött kéziratában, melyben Vásony eredetét tárgyalva — végre Zichy Imrére térvén át, azt mondja: in cuius armamentario asservatur gladius et lorica Kinisii non minus et statua e rubro marmore.

A Cimelothecában említett Kinisi vasdrót inge, fejevéde és keztyűje semmi kitűnő nem mutatnak.

¹⁾ Így neveztetnek azon óvószerszámok, melyeknek lemezei egymásba dugva — mint a rák farka — a mozgást mindenfelé megengedik.

mal végződik. A combok nyelvezett (lanquettirt) drótingtól védetnek, s azonkívül csatos szijakról lóggó vértescskék is, melyek denevérszárny alakra csipkézettek fődik. A combvért kifelé ráncos, a térdkalács denevérszárnyas védje oldalt fülidomú díszszel van ellátva, a lábakon igen hosszú rákfarkidomú, hegyes, végükön lekonyult, s így egyedül lóháton használható, csőr-csipők (Schnabelschub) vannak. A hiányzó jobb láb-nak feje görnyedező orozslányon áll. Ennek arcaorra hiányzik, csak bal elő és jobb hátsó lába és sőrénye látható. Ez, mint a vitézség jele, jelenik meg a hősök sirjain, úgymint a Sz.-Györgyi Grófén, Fuxhoffer Monaster. II. 204. lap. Myslen Márkén stb. Az orozslányon, mint a hősiség jelké-pén, állnak a hősök már a XIII. században, épen úgy mint az asszonyok vagy főpapok a kutyán; a hűség vagy a gyi-
k on a házi boldogságnak jelén (Bericht des Alterthum-Vereins zu Wien, I. köt. 50. l.); lásd Caumont Radiment d' Archaeologie (Architecture religieuse) 475. 486. 487. 620. Cudar László pan-nonhalmi apát 1372. két kutyán áll. (Tudománytár új foly. V. év 64. l.) Az állatok a sirkövekeni használata annyira el volt terjedve, hogy Weingartner Mitth. der k. k. Central-Commission VI. k. 114. l. egy püspök sirkövét leirván, mondja: übrighens ohne irgend eine Thierfigur unter den Füßen. Így előző az orozslány a pecséteken is, mint p. Zsigmond királyén (Pray de Sigillis, XIV. tábl. és Mátyás király szobrán Budissinban (Archacol. közlemények I. köt.) és azok cimerei alatt is, mint Mátyás király cimere alatt, (lásd Archacol. közl. II. kötethez való képatlasz utolsó tábláját.) A balláb hosszú köntösű, kucsmás, szakállas, jobb kezét emelő, baljával hasát takaró törököt nyom; s ezen előállítás lehetett tán oka a fennemlített lövésnek, minthogy a török dű-hösségében nemzetének ezen gyaláztatását akará megboszulni.

A bal oldalhoz a hosszú egyenes kard van csatolva. A háttért foglalja virágos szőnyeg festői redőzetben, és ezen jó elé egy kevésse görbitett, hegyén kiéltett, vércsatornákkal ellátott, rövid kard, melynek markolatja szintén kissé gör-bülő. ¹⁾

¹⁾ Ezt talán az úgynevezett magyar kard első előjöttének tekintetjük, bár Palma Heraldicae Hungaricae Specimen 2-ik

Minekutána nemzetünk dicső fiának arcát látnunk az irigy végzet nem engedé, mert vagy a föltézetett templom összedülése alkalmával egészen megsemmisítettett, vagy ma napig fölfedezetlenül hever a romok közt, mindenesetre leg-érdekesebb része sirkövünknek a kard markolatától balra függő cimer. Megmondom miért!

Ha igaz, mit Verebi Soma „A Testvérhaza Történet-kincsei“ című 2-ik füzete 17. lapján mond: „A sirkő jelenleg az uradalmi felügyelő Hecs ur magtárában több darabokra törve található, s rajta csak nagy nehezen e felirat vehető ki:

„Erex asoni ustra Kinis heros

Ill hac urna m. ossa cub.“

Vagyis: Eredit Vasonia claustra Kinisius heros,

Illius hac urna marmoris ossa cubant,

tabláján, sz. László király, Ulászlónak 1506. évről való tallér nagyságu ezüst pénzén, szinte ilyen karddal ábrázoltatik; mert akár sz. István kardját tekintsük, akár az említett emlékeken, cimereken. pecséteken, p. o. Béla vezéréen 1268. évből és István vezéréen 1351-ből (Pray de Sigillis Tab. VIII. és X.) Sz. Márton kezében az onodi prépostság 1514-ben vésett, és egy 1540-ki pecsétjén (2. és 52. ábra, a Magyar történelmi tár II. kötetében). Sz. Péterében XIV. és XV. századbeli pecséteken (3. 4. 5. ábra), és 1526-iki évről a bácsi káptalan pecsétjén (9. ábr.) Sz. Mihályéban pedig 1588-ikin (60. ábrán) fennmaradtakat, mind széles, egyenes karddal állítatnak elé, úgy szinte a magyar pénzekén is; és ha a nemzeti muzeumban vagy magánosok fegyvertáraiban őrzött valódi régi magyar kardokat vizsgáljuk, mind igen hosszúak, majd csak két kézzel kezelhetők, egyenesek; úgy hogy mostani diszkardjaink alkalmasint csak a törkök idejéből vétettek át a magyarok fegyverzetei közé.

Itt csak a fegyverzetről van alkalmunk szólni, s úgy hisszük, hogy ez, ily emlékeken egészen hűn van ábrázolva. Ennek részletei oly gazdagságra és változatosságra mutatnak, mely eléggé tanúsítja, miszerint ebben sem állt a magyar hátrább a külföldieknél. Sokkal érdekeseb lesz idővel az említett kútfők után az első két kor jelmezeit is összeállítani; természetes, hogy itt leginkább a királyok, főurak, és papokra vonatkozó ruházatot találhatjuk, de minthogy eddig erre nem igen adták magukat buváraink, jó lesz ezen irányban is működnünk, mert a magyar nemzet magán élete, úgy hiszem, épen oly érdekes reánk nézve, mint a hős királyok legdicsőbb tettei és csatái!

ha mondom igaz, mit Verebi mond, akkor egy percig sem szabad kételkednünk, hogy Kinisi Pál sirköve előtt állunk. ¹⁾

Azonban engedje meg Verebi ur, hogy míg ezen állítása be nem bizonyíttatik, azt kétségbe vonhassam; mert épen Verebi ur ezen leírása után kerestem a csak nehezen ki-vehető irást, és legalább nekem nem sikerült a jelenleg a magtárban összerakott darabokon annak legkisebb nyomát találni. De többet mondok: méltán kételkedem arról is, valjon lehetett-e ezen felírás a sirkövön akkor, mikor Verebi ur

¹⁾ Mit Jászay „A Magyar nemzet napjai a mohácsi vész után“ 378. lapján állit, hogy Magyar Benigne, Kinisi Pál és Myslen Márk özvegye, miután a két férjet egy sir, és e sirte egy hideg márványkő fedezte, az együtnyugvók képeit csaknem életnagyságban, Kinisi kegyes alapítványának emlékét pedig következő latin versekben mutatta: „Erexit stb.“ minden esetre hibás a követ illetőleg; mert a hősök képei külön köveken vannak, és itt Jászay alkalmasint az idézett Fényes Magyarország geographiai szótár IV. k. 281. lapján álló — „mely sir egy márványfedéllel . . . volt befedve“ — szavak hal értelmezése miatt esett tévedésbe. Mit pedig a fennidézett magyarra így áttett:

Hős Kinizsit, ki Vázsonban
E zárdát rakatta,
Hamvaiban e mély védrü
Márványkő fogadta,

sirirásból mond, melyből 1496. év jőne ki, ha az egy M-met kihagyjuk a Marmoris szóban; nem merem ugyan állítani, hogy még ezen időben Chronostichont nem csináltak volna, mert Otte Handbuch der kirchlichen Archaeologie 246. lapján mondja: hogy némely kijelölt betűk által már 1426-ban egy kehely felírásában találni Chronostichont, sőt az ismeretes harang felírásokban: O rex glorie Christe veni cum pace, szinte lehet az 1273. évet találni; de épen mivel ez utóbbi jelmondat századokig használtatott, és ezen szám-
betűjáték leginkább XVII. és XVIII. századokban dívott, továbbá, mivel föltennünk alig lehet, hogy a vásonyi Chronograph épen egy M-mel többet használt volna, a már felhozottakból gyanítom, és azon kor közdivata miatt, mely a sirkövekre nem verseket vésetett, hanem a halott czimét, halála napját és évét örökíté, hiszem, hogy e sirirás valószínűleg később készült; s e mellett maradok, míg be nem lesz bizonyítva, hogy e sirirás tán az összetöredezett kő keretét díszíté.

azt 1857-ben láthatta és leírta, mivel Dr. Arányi Lajos barátomtól 1830 körül készült rajzon, mely Kinisi alakjának csak térdig való derekát foglalja, a betűnek semmi vonása, holott Myslen sirköve darabjain az írást hiven másolá. Ha csak föl nem tesszük, hogy Verebi ur tán a kép keretjét, melyen ezen írás lehetett volna, találta meg egész kiterjedésében, s hogy ez azóta megint elveszett, azt kell gyanítanunk, miszerint ezen írás egyedül Budai Esaiás, Magyarország Lexiconában (II. darab 467—474-ig) található Kinisi Pál némi csekély változtatással átalakított, életéből vétetett, sőt: hogy kötoredékeihez illőbb legyen, itt ott önkényleg némely betű ki is hagyatott, anélkül azonban, hogy a töredékekkel egyezőleg nemcsak egyes betűk — hanem egész mondatrészek kihagyattak volna. Így csinálunk archaeológiát! — így mutatjuk be a hiszékeny olvasónak „A Testvérhaza Történetkincseit“?!

Egyébiránt nem Budai Esaiás idézte legelső a fennemlített verseket, már a „Fragmen Panis Corvi“ című munka 251. lapján olvasható, azon különbséggel, hogy ott valamint a Topographia Magni Regni Hungarie 140. lapján ¹⁾ és Ungaria suis cum regibus 22. lapján ²⁾ nyilván olvasható, hogy Kinisi az általa alapított sz. Mihályról címzett templomba temettetett, míg Budai, nem tudjuk mi források után indulva, mondja: hogy minden testamentum nélkül meghalt, és csak úgy tartják, hogy Vásonnban temetődött.

Bizonyos levén tehát az, hogy a fennmaradt kődarabokon az említett írást többé látni nem lehet, egyedül a megmentett címer az, mi bizonyoságot teszen Kinisi Pál valódi sirkövérol. Ezen címer mutat egy jobb a paizs felső vízszintes vonalától majd derékszög alatt, cimertanilag jobb oldal felé hajtott kart, mely rövid, egyenes kardot tart, és ez által né-

1) Templum Arch-Angelo Michaeli magnificum erexit, immensis opibus dotavit, usque in eodem a morte conderetur, **ultimis tabulis sanxit.**

2) 1483. — constructo Michaeli Archangelo Templo, praeter immentas opes, se ipsum a fatis dedit. Valjon Kinisi alapította-e ezen monostort, vagy csak ujitotta, és jószággal bővítette-e, némileg kétesse válik ezen állítás által: dicitur Kinizsy Claustum **de novo fundasse et construxisse.** Vás. lev. II. cs. 3. sz.

mileg hasonlít a perneszi Orsola sirkövén létező karhoz, lásd Bakonyom 119. lapját A kézen a védkesztyü; az egész kar vértezett, hónánál ruha ránczokkal. A meghajlott kar szöge és a kard közt látni nyolcágú csillagot, a paizs lapját lombozatos szőnyegrajz foglalja.

Hogy ez valóban Kinisi Pál cimere, bebizonyíthatom egy 1494. évben kelt Kinisi-féle okmányról kék és sárga selyem zsinóron lóggó pecséttel, melyet a Grassalkovits család levéltárából Zmeskál József ügyvéd ur sziveskedett velem közleni, s melynek másolatát itt (II. tábla I. ábra) mellékelem, mig az okmányt Ráth barátomnak köszönhetem.

Kinisi Pál országbíró s temesi fő-ispán bizonyosság levele, melyben a Siráki nemzetségnek Perstházai Moczkos Simonnal, Felkeszi máskép Sirák, Hont megyei helységben levő „Remete Márton ülése“ nevü jobbágytelek iránti perük bevégezése s Moczkos Simonnak történt végképi átengedése foglaltatik. Budán, február 2. 1494.

Nos Comes Paulus de kynys Judexcurie Serenissimi principis domini Wladislai de gracia Regis Hungarie Bohemie ꝛ. Comesque Themesiensis Memorie commendamus Tenore presencium significantes Quibus expedit Vniuersis Quod Michael de Thab, pro Johanne de Syrak ac Sebasthiano Sigismundus et Andrea flys eiusdem Johannis Georgio et ladislao flys condam Blasy, de eadem Syrak, cum procuratorys littcris Conuentus Ecclesie de Saag ab vna, parte uero ex altera Symon Moczkos de persthaza personaliter Coram nobis constituti sunt confessi et retulerunt in hunc modum Quod licet inter ipsos Racione et pretextu, cuiusdam Sessionis Jobagionabilibus Remethe Marthon Ilese, vocate in possessione felkezy vocata alio nomine Syrak in ordine simplicis ordinis de plaga Meridionali utputa in fine eiusdem, uersus plagam occidentalem existentem et eiusdem pertinentem in comitatu, Hontensi adiacente et habite, hic in Curia Regia nonnullae lites et controuersiones materie mote et suborte fuerint Tamen interueniente nonnullus probis et Nobilibus Viris inter ipsos propace laborantes sopitis prius et sedatis vniuersis Causis dampnis Iniuryis litibus et lituum processibus inter ipsas partes habitis et existentibus, ad talem pacis et concordie deuenissent vni-

Pala. Romae. Floren.

Kinisi kardján

lévő jel.

Györi Tört. és régész. Füv. II. kötet.

Ny. Rohn és Grund, Pesten. 1862.

onem prout deuenereunt Coram nobis eomodo Quod prenominatus Michael de Thab nominibus et in personis dictorum Johannis de Syrak, ac Sebastianj Sigismundi et Andree filiorum eiusdem Johannis, ac Georgy et Iadislai filiorum Blasy vocate procuratoria prenotata prescriptum Sessionem Jobagionalem Remethe Marthon Hese, simulcum linea, foro platea aparte possessionis Zelen adiacente, Cum cunctis ipsarum vtilitatibus et pertinencijs quibuslibet Terris scilicet Arabilibus cultis et incultis Agris pratis Siluis Nemoribus Vineis vinearumque promonthorys et generaliter quarumlibet vtilitatum et pertinenciarum integritatibus, quocunque nomine vocitatis, ad eandem de Jure et ab antiquo, spectantem et pertinere debentem, prout eciam Annis superius vigore quarundam litterarum condam Magnifici domini laurency de Hederwara alias Regni Hungarie palatini extradate fuissent, prelibato Simoni Moczkos, et per eum suis heredibus et Successoribus plene et integre et sine defectu, prout et in quantum ipsa platea et Sessio se extendere posset perpetuo possidendam reliquisset et commisisset ymmo reliquit et commisit Coram nobis harum nostrarum Quibus Sigillum nostrum autenticum est appensum vigore et Testimonio litterarum mediante, Datum Bude feria quinta proxima post festum Beati Mathie Apostoli, Anno domini Millesimo Quadringentesimo Nonagesimo Quarto.

lecta per Gereczij.

Kék és sárga selyem zsinórról függő nagy viaszpecsét. Eredetie a Grassalkovits család levéltárában.

Ezen kétségtelenül Kinisi Pál cimere, bár nem igen éles nyomatu, mutatja ugyanazon kardos kart; de csillag nélkül, bár Vásony városa régi pecsétjén a csillag is előjön, hanem e kard — természetesen — magyarosítva? azaz görbitve állítatik elő.

A két említettten kívül birjuk Kinisinek még két más cimere is, melyek annyiból érdekesek, minthogy azon eszmére vezettek, hogy a keszthelyi könyvtárban őrzött érdekes magyar imakönyv, melyet nem rég „Festetics codex“ név alatt a m. akadémia számára lemásoltam, Kinisi Pál özvegyeé, Magyar Benignáé volt; miről nemcsak a hártycodexben előforduló cimerek, de azon imádság is tanúskodik,

mely a 177. lapon így kezdődik: Paal wram betegseegerawl zerzet Imaadsaag kyt mynd papokh mynd barathok mynden egyhaazban megh mondnak stb.; hogy itt csak a nagy birtoku Kinisíróról lehet szó, tán nem is kell bizonyítgatnom.

A fennemlített címerek egyike a nevezett codex első lapján látható alul, lombozatos keret kellő közepében. A körben foglalt négykarély (Vierpass) két karélyon áll, és vastag arany vonásoktól körítetik. Az orrok ¹⁾ zöld levéldiszítmenyt foglalnak. A négykarély lapja sötétszederjes, ezen látszik a világoskék paizs, mely bal oldaláról, címertanilag véve — eltérőleg a két fennebb említett címertől — a redőzetes ujjkar tompa szög alatt nyúlik a jobb függélyes paizs keretig. Az egyenes kard eléri a vízszintes felső vonalt, és a hatágu arany csillag, mely a fölfelé hajlott félhold homorusága közt emelkedik, majd a címer közepét foglalja el.

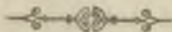
A második díszlapon gazdagon aranyzott lombozatos keret alját teszi két egybefűzött négykarély, melyeket igen csinosan festett, sokszínű szárnyakkal díszített angyalok tartanak. A négykarélyok egy-egy karélyra állítvák, és az érintkező karélyok egymást szelik. Talajuk égbékszíntű, fehérvonalu lombozattal. A jobbik orrai hígpirosak, a balé testszínűek — a címertartó angyalok ruhái épen ellenkezőleg színezvők, t. i. a jobbé testszínű, a balé hígpiros — az átmetzés közt credt mondola eleven zöld. A két paizs az orrok csúcsait éri. Hogy a festőnek inkább díszítmenyről, mint címertanról volt fogalma, eléggé mutatja az, hogy itt Kinisi címerének lapja arany; az ezüst bőredőzetű ujjas bal kar a jobb oldalról nyúlik tompa szög alatt, az egyenes kard jóval kiáll a felső, vízmentes vonal fölött. Az aránylag nagy, fölfelé fordított ezüst félhold szarvai közt hatágu ezüst csillag áll. Az ezüst feketés. Az ikerpaizs valószínűleg a Magyar család címere. Csak az kár, hogy a vastagon felrakott festék egy része lepattogott, s a tárgyat többé tisztán kivenni nem lehet. Az arany mezőn barna — fehér és testszínű világvo-

¹⁾ Orroknak nevezetnek azon csúcsos görbe vonalú háromszögek, melyek a kör és a karélyok közt állanak.

nalzatú — orosz lány ágaskodik balra, farka egyszerű, de modoros — elő- és hátlábai közt lenyúlik egy vastagabb barna szelvény, — hal-e? vagy ív-e? kivenni nem lehet. A paizs bal szögéből sugaras nap tündöklök. Mind a két paizs arany talaját elevenítik a reá nyomott — punzirozott — kari-kácskák. ¹⁾

Igy egészítik ki egymást a történelem segédtudományai! Így nem lehetvén többé kétségünk arról, hogy az említett, bár sirírás nélküli kő valóban Kinisi Pálé volt, szinte nem kételkedhetünk egy pillanatig is, hogy az előttünk fekvő dísz-hártyacodex, mely különben egész festészete tekintetéből is a XV. század végére vagy a XVI-é elejére teendő, Kinisi özvegyeé volt, és így a Döbrentei által, „Régi Magyar Nyelv- emlékek“ II. kötetében leírton kívül Magyar Benigna asszonynek egy másik nagyfényű i m a k ö n y v e v e l is gazdagodott a magyar ősirodalom!

1) Nem tudom, helyes-e ítéletem, de a leirt cimerek után lehetetlen azon gondolatra nem jönnöm, hogy gr. Andráshy Manó által az Archaeol. közlemények képes atlaszában „Pecsétgyűrűk VI. Tábláján közlött 5. gyűrű nem volt-e Kinisié“; legalább a paizs egészen egyenlő, hogy a csillag és hold felül vannak, a cimertan akkori szabadságánál nem ellenkezik véleményemmel. Ez, mondom, csak gyanítás, de, mint hiszem, elég alapos, ha gondolatom ellen más fontosabb ok fel sem hozható; vagy ha a 16. és 18. szám alatti — ugyan olyan, de a görbitett kard miatt későbbi — nem valami ismert családé voltak, melyeknek a gyűrűk 5. számát is kellene tulajdonítani. Ezt leginkább a közlő Gr. ur határozhatná meg, mert csakugyan sok családnak cimerén van a kardos kar.

VI.

CÉHBELI SZABÁLYOK.

(Közli Ráth Károly.)

(Folytatás.)

IV.

A győri német vargaközönség céh-szabályai, kiadva Teuffel András, győri vár-parancsnoktól 1582. mart. 1.

Gr. Montecuccoli Raimund győri várparancsnok ugyanezt megerősíti s sajátkezüleg aláírja. 1665. Apr. 3.

Handwerchs Ordnung N. der Maister
aines ganczen Ersahmen Handwerchs
der Deütschen Schuechmacher alhie
in der Besaczung Raab, so den
Ersten tag Martij der 1582.
Jahrs aufgericht vnd
bestüt worden ist.

Aufgerichte Handwerchs Ordnuug vnd Zunfft
N. der Maister, Vnd Knecht Aines Ersamen
Handwerchs der Teütsschen Schuechmacher
alhir in der Kayserlichen Statt vnd
Besaczung Raab in Wngern.

An heüt den Ersten tag des monats Marty im Tausent
fünff Hundert zway vnd Achtzigisten Jahr, hab Ich Andres
Teüfl freyherr auf Gunderstorff vnd Ennzerstorff an der
Vischa, der Röm: Kays. Maytt. etc. auch der Fürstl: Durchl:
Erz-Herzog Ferdinanden Zu Össterreich beider Rath, Obrister
alhie in der Kaysserlichen Statt Vnd Besaczung Raab in
Hungern, vnd derselben vmblickenden vnd zuegethannen Prä-

uinen, auf das vielfaltig schriftlich vnd mündtlich gehorsambist anhalten, bitten Vnd begehren, N. der Maister aines ganzen Ersamen Handtwerchs der Teütschen Schuhmacher alhir, Ain Handtwerchs Ordnung Vnd Zunfft, Ihrem vnd aines Ersamen Handtwerchs der Schuester zu Wienn, vnd anderer Stätt in Vnter Össterreich gewonheit vnd gebrauch nach gemäss, Wes Sy sich, vnd ihre zugethanne Schueckknecht vndt Handtwerchs genossen, in Ainem vnd dem Andern hinfüran gegen einander verhalten sollen, (in ansehung vnd erwögun, dass ich solliches Ihr gehorsambs billiches begehre nit allein für billich eracht, sondern weil auch dasselb, vnd diese In Handtwerchs Ordnung und Zunfft zu befürderung (Gemaines Nutz alhie gereicht) ordenlich aufzurüchten vnd zumachen zuegelassan, vnd bewilligt, Will Ihnen Ainem Ersamen Handtwerch alhie auch solliche Ir auffgerichte vnd gestelte Handtwerchs Ordnung (yedoch mit nachbegriffnen austrückhlichen Condition vnd Vorbehalt) als Obrister in nachfolgenten Artikeln vnd Puncten, in krafft dieses, hiemit volkhumenlich und allerdings, Hezo vnd hunfüran Ordenlich willigt, Confirmirt, bestät, vnd Bekräftiget haben, vnd Laut angezogene Handtwerchs Ordnung mit ihrem inhalt von Articl zu Articl wie hernach steet.

Anfenckhlich vnd Erstlich Volgt wessentlich die Maister aines ganzen Ersamen Handtwerchs gegen einander Verhalten sollen.

Erstlichen. So solle das ganze Handtwerch alle Jahr zween Zöchmaister aus Inen erwöhlen, so darzüe tüglich, vnd dem Handtwerch notturffig können fürzehen.

Zum andern sollen alle Maister der Teütschen alhie zu Raab, alle Monat vmb zwölff Vhr in des Zöchmaisters hauss khumen, nach Handtwerchs gebrauch, vnd alda ausslegen, yeder vier Hungerisch. Wellicher aber solliches nicht thette, der solle von den Maistern gestrafft werden, Vmb ain Bechtel.

Zum dritten. Soll ain Maister ain Jahrlang die Schueckknecht Herberg haben, vnd dasselbig soll ain Jahr vmb dass Ander vmbgeen.

Zum Vierten, soll ein Jeder Maister, so eines Schueckknecht notturffig, von der Herberg ainen sezen, nach Handt-

wercks gewonheit, Im fahl aber ain Maister ain Schuecknecht, ausserhalb der Herberg seczen wurde, der soll vom Handwerch gestrafft werden.

Zum fünfften, Wouer ain Maister dem Andern sein Gesindt wurde aufreden, vnd abwendig machen, der soll von dem Maistern darumben gestrafft werden.

Zum Sechsten, Wan der Vatter die Schuecknecht nit ordentlich, nach Handwercks gebrauch, wurde einbringen, so soll Er doppelt gestrafft werden.

Zum Sibenden. Wan ain Maister ainen Schuecknecht acht tag gefürdert hat, vnd der Ime alle Tag Sechs paar Schuech aussmachen kann, soll er ihme Zum Wochenlohn geben achzehen Khreiczer vnd das Flickherlohn, Aber kain Trinckhgelt, Wellicher aber bey Ainem Maister das Stuckhwerch arbeit, solle ihme der Maister von ainem paar schuech zu machen geben zween Vngerisch aber kein Flickherlohn.

Zum Achten, Ob sichs begäb, dass ain Maister sturb, vnd sein nachgelassne Wittib bey den Handtwersch bleiben wolt, vnd aines Predtmaisters dar zue nottdurffig wäre vnd ain Maister ain Schuecknecht hette, Es were in wellicher Werchstatt es wölle, so soll sie zu den Zöchmaistern geen, die sollen ihr denselben einbringen, vnd desselben Maister soll ihm Ir nit verhalten.

Zum Neüntem, Wan aine im Handtwersch sturb, so sollen die Zöchmaister durch den Jungsten Maister zum begräbniss den Maistern vnd Schuecknechten lassen ansagen, dieselben sollen solliche Leich Christlich vnd ehrlich zur Erden helfen bestätigen, ob aber Jemandt, ohne Vrsach, aussblich, der solle von den Maistern darumben gestrafft werden.

Zum Zehenden. Wan ain Schuecknecht allhero käm, vnd begehret Maister zu werden, so soll Er zuuor ainem Maister Ain Jahr lang arbeiten, damit man khüne sehen, Ob Er mit der Arbeit zum Maister länglich ist, oder nit? Vnd wen Er begehrt in das Handtwersch, so soll er zu den Zöch Maistern gehn, vnd sich bey ihnen anmelden, Alssdann sollen die Zöchmaister nach seinem begehren, das gancz handwerch zusammen fordern lassen, vnd wan Er seine Lehr vnd Geburtsbrief auflegt, solle Ihme die Maisterschafft eruolgt, vnd be-

villigt werden; Es soll auch demselben über das halbe Jahr vnbeheyrat das Handtwerch zutreiben nit zugelassen, noch gestatt werden; Im fahl Er aber seine Lehr vnd Geburtsbrief nit aufzulegen hat, solle ihme sein begehren auch abgeschlagen werden. Ob auch ainer Verhanden oder khünfftig herkhumen möcht, der sich vnter das handtwerch nicht begeben, sondern für sich selbst Maistern wolte, deme soll mit Hülff der Obrigkeit das Handtwerch zutreiben Nidergelegt, vnd gewöhrt werden.

Zum Eilfften, Weil es überall handtwerchs gebrauch ist, das Meistermall zugeben, solle der Jenig, so begehrt Maister zuwerden, für dasselbig. 22. Taller in die Laad zulegen schuldig sein, Damit dem dürfftigen desto stattlicher dauon müge geholffen werden, vnd den Maistren soll er nit mehr, alss zwo Khandl Wein zugeben verpundten sein.

Zum Zwölfften, Wan ein Maister ain Lehrbueben zum Handtwerch will dingen, soll er ihm Zuuor Vier wochen, ob Er zum Handtwerch tauglich ist oder nit, Versuechen, Ist er tauglich vnd Ehrlich geboren, soll er ihne für das Handtwerch fürstellen, vnd daselbst auf drey Jahr lang verdingen, Wan Er nun die drey Jahr erstreckht, vnd aussgelehent hat, solle ihm der Lehrmaister wider fürstellen, vndt bey dem Handtwerch frey sagen, Damit Er sein erlehrt handtwerch an Ort vnd Emden, wo es ihne gelust vnd gefällig, gebrauchen müg, Es soll Ihne auch sein Lehrmaister sein Ordenlichs Lehrkläydt zugeben schuldig sein, vnd ihne Verkehr nit aufhalten.

Zum dreyzehenden. So ain Schuechknecht zu ainer Witfrauen des Handtwerchs Heyrathen wurde, der soll in die Laad zweén Taller zulegen schuldig sein.

Zum vierzehenden. So aines Maisters Sun wurde Maister werden, der soll auch in die Laad zween Taller zulegen schuldig sein.

Zum fünfzehenden, Wo ain Schuechknecht zu aines Maisters Tochter heyrathen wurde, der soll auch Zween Taller in die Lad zulegen schuldig sein.

Zum Sechzehenden und letzten, solle der Jüngist Maister des Handtwerchs schuldig sein, dem ganczen Handtwerch

anzusagen, vnd das Ihenig, was die Zöchmaister mit ihme schaffen werden, fleissig ausszurichten.

Hierüber vnd zum bechluss will ich Vorgenannter Andres Teüfl freyherr als Obrister obgemeltem Ainem Ersamen Handwerch den Schuesstern für das Erst bey Statt Ernstlich auferlegt, eingebundten, vnd khaines weeges zuegelassen, noch bewilligt haben, dass Sy die Maister Ir Arbeit, oder Schuech, Aintweders etwas schlechter, vnd geringer, (wie bisshero beschehen) machen vnd verkauffen, oder aber dieselb ihres gefallens staigern vndt Übersetzen, vnd also dieser Irer zugelassenen Handwerchs Ordnung allain zu ihrem Wortl vnd aigen nucz gebrauchen wolten, Sondern Sy sollen Ir arbeit vnd schuech, ihrem beschehnen erbietten vnd zuesagen nach, gerecht vnd guetmachen, vnd dieselben vmb ainen Christlichen vnd billichen Pfenning vnd werth geben vnd Verkauffen, vnd damit hierinnen Niemandts beschweren — Es soll auch das Handwerch durch ihre zween Zöchmaister alle vierzehnen tag Ihrem Handwerchs gebrauch nach, iedes Maisters arbeit vnd Schuech, ob die gerecht vndt guet gemacht sein, oder nit, ordenlich vnd fleissig besichtigen vnd beschauen lassen, vnd die Jenigen, so mit der Arbeit vnrecht vnd falsch befunden werden, nach notturff darumben straffen.

Fürs Ander So solle nit allain den Jetzigen Maistern dess Schuester Handwerchs, so mir, als Obristen, vnd meinem Vntergebnen Regiment mit Kriegssdiensten, vnd sonst zuegethann vnd Vnterworffen, bey verlierung diesser Irer zugelassenen Handwerchs Ordnung, vnd Freyheit gänzlich verbotten, vnd gewert sein, Dass Sy weder ycze, noch hiefüran, vnter die Hungarisch Burgerlich jurisdiction nit begeben, noch das Burger Recht an sich nehmen wöllen, sondern es sollen sich auch die Jenigen Schuesster, so alhie Häuslich wohnen, vnd des Handwerchs Maister worden wöllen, desselben allerdings enthalten, Vnd mir als Obristen, vnd gemeltem meinem Vntergeben Teütschen Regiment, ohne mitl in allen gebürlichen sachen, vndt Auflagen yder Zeit vnderthänig, gehorsamb, gewertig, vnd unterworffen sein.

Dess zu warem Vrkundt hab ich vorgenannter Andres

Teüfl freyherr, obangedeüte aines Ersamen Handwerchs der Teütschen Schuechmacher alhie aufgerichte vnd beschriebene Handwerchs Ordnung in allen Articln vnd Puncten mit meinem aignen angebornen Insigl vnd Handtschrifft verfertigt, Bestattigt vnd bekräftiget. Actum vt supra.

Andree Teüfl m. k.

Jennen hieuer begriffnen puncten der Freyheiten des Schuester Handtwerchs, ist auf gebührend: inständiges anhalten derselben sambtlichen Maister diser, alss der Siben Zehente Punkt noch beygefügt worden. Raab den 3. Aprilis. 1665.

Es soll keiner dem Handtwerckh einuerlebter Maister, Der bereits mit Leder handelt, oder noch handeln will, nicht macht haben, das Leder an Jemand andern, alss die Maister, so in Handwerch seind, zuuerkauffen, bey Verlust dessen, was Verkauft worden, welches halb der hohen obrigkeit, vnd halb dem Handtwerckh haimb fallen thuett.

R. G. Montecuccolj m. k.

Györmegye levéltárában levő eredetiről.

WXX.

ADALÉK A BOSZORKÁNYPEREKHEZ.

(Közli Rómer Flóris.)

(Folytatás.)

VI.

Anno 1.6.27. 8. die Martij en Lakj Janos. komarom Varmegje Vice Ispannia es Nagj Andras ezen Varmegienek Eskütie Inquiraltunk Nagj Megieren.

1. Tano Kalmar Janos. megh esküt, hiti utan azt uallia. semmit sem tud.

2. Tano. Supry Peter megh esküt hütj utan azt vallja Vizvari peternel lakot feniegette az giermekit az Varro asszoni ki hanya az hazbol, mondotta nem te uagy az gazda asszony hogi ki hannad, azon közben kj ment az uarro asszonj az hazbol, es az leania mondotta es az leania Vizuarj Peterne azt mondotta hogj nem hacz beket neki kitudgia olljat cseleköszek rajtad hogj megh banod es az feniegetes utan ugj let az fel keze- nek dolga hogj most sem bir iol vele.

3. Tano. Supry peterne megh esküt hütj utan az keze megh vesteset egiarant vallja az urauat, eztet hoza teszi hogj nem halgacz mert tud amaz anjam.

4. Tano Kosa Mathe megh esküt hütj utan, aztot hal- lotta hogj Czepy Dömöteör tud giogiettanj semmit sem tud egiebet.

5. Tano Kosa Matene Vizuary peterne, Vizuary Peter. Farkas Peterne megh eskütt hütj utan semmit sem tud.

9. Tano Farkas Tamas megh esküt hütj utan, ezt hal- lottam, magatol Varro asszontol, hogj ha ő nekj ualami tör- tent uolna, kettőnek uagy baromnak gondgia löt uolna.

10. Tano. Szölös pal...., Miklos peterne....; Kolmar Janosne, Kosa lorincz, Kosa Lorincz szolgálja megh esküt hütj utan semmit nem tud.

15. Tano Kouacz Mathias megh esküt hütj utan azt vallya hogy az az Zörlere (zsellerje?) orszik asszonj totnak az felesege czeplöt azt mondotta hogy az uarro assonnak három estendeigh uolt uolna loua. kosa Matene, monduan hogj im lattiatok. miképen el peökdöstenek. Arczal es rut uarasis uolt, es az szaiat is felre uontak uolt. egiebet semmit sem tud.

16. Tano. Hegedus Tamas megh esküt, hutj utan semmit szemit tud.

17. Tano Kouacz Andras megh esküt hutj utan nem tud.

18. Tano Kouacz Matjas szolgálja megh esküt hutj utan szemit nem tud.

19. Tano. Kouacz Matjasnac az Szörlere megh Karkoczi Matiasne. azt uallia hogj mikor az Varro Aszonj hazanal lakot, neminemő dologbol eözue. szolalkoztanak. az Varro Aszonial. ki mint megh feniegette. es azutan ugj let az giermekenek az fel laba hogj föl sugorodot, ez iden szinten Apro szentek napiara uirradolan. kiert az varro Aszonira gianakozik. mint hogj még is feniegette volt Kosa Matenehoz uitte uolna giogieitanj es az azt mondotta hogj ő nem merj föl fogni. mert nem engedik megh giogieitanj.

20. Tano. Kys Giorgy megh esküt hutj utan szemmit nem tud.

21. Tano Kis Giörgjne megh esküt hütj utan azt uallja hogj. harmadeka. mikor igen beteges uolt uolna. haza ment. Kosa Matene latnj. Kerdete mint uagion es niaualaiat elő szamlaluan. mondotta, hogj holnap ieöy hozam. es fördöt tsinalok üli bele. oda ment es latta hogj tahat az Varro Aszoni immar az feördöben üly. es hon ez latta az aito eleöt tsak le feküt es azonban. dunaj Istuane is ot leuen. mondotta Kosa Matenenak. te ugjmond ennek az hires Kurua-neőnek ne segelj. mert bizonj te banod meg. ha az elő masnak atta az rakot agja mast is az fő embereknek. egjebet semmit nem tud.

22. Tano Andras Kouaczne megh esküt hütj utan szemmit nem tud.

23. Tano, Monda andrasne megh esküt hutj utan azt uallia, hogj ez előtt ket esztendőel karacson Innepe, mint hogj az ura giakorta járt oda innia, egj kor utanna ment az uranak hita haza horuat Giorgis ot uolt, neki atta az rauasat az Tanonak monduan erezi Anyia uigi bort ezen rauasamra az ti hazatokhoz mi minyiarast utannad megiünk mijs, es mikor megh töltette uolna az korsot, ismegh be tert oda az Varlo assoniekhöz es az korsw bort el rantuan töle, magat kitaszjgalta az hazbol, mas nap ismegh ezen Tanonak hazokhoz mentenek horuat Giorgi es az maga Ura az Varro assonis oda ment es hogj hertelen elő nem atta az korso bort ez tano megh haragut az uarro Assonj eliöt onnet.

Masodsor hogj bort uitem uolna hat az Vizuarj peter haza előtt ment uolna az uarro Assoni az maga hazabol, megh szidalmazuan megh feniegette ugian azon jouendo ejel megh veztettek az giermeket és minden ejel eztendeig tikszotol fogua fol sziualkodott az giermek az ota fogua rnindenestul fogua el szarat az giermek, mint hogi megh feniegette az Varro assoni tehat mind ő rea gianakozik.

24. Tano. Szabo peterne megh esküt hütj utan azt vallja egikor hogj igen beteges uolt uolna hogj az kezet megh uezstettek uolt tehat racz istuane Assoniom mondotta az Varro Assonnak bizoni igen beteges az Kosa Matene, arra azt mondotta az köl nekj, mert artja abban magat az kire nem kerik, az mit kereset megh találta,

25. Tano. Barat Martonne megh esküt hütj utan azt vallja hogj ő nem tud semmi egiebet, hogi mikor Nagi Tot Martonneual ösue ueset uolt az Varro assonj Szidogatta, az nagi Totnet monduan az honna ala mutatua szenki nein tudgia mi uagion ezen honom alat, nem felek bizoni szenkjtol, en ugi mond.

26. Tano. Ekeczy Pal megh esküt hutj utan az vallja, szemmit szem latot szem hallott hancm az mi keppen egi masra hamtak az Varro assonval Iuani Andras morgolodas keppen,

27. Tano Vizuari Janosne, Ekeczy palne, Burjan Gergelne, Kis Péterne, Barackajne, Vizuary Janos megh esküt hutj utan az vallja szemmit nem tud.

28. Tano. Burjan Gergoli megh esküt hutj utan azt vallja

hogy Tauali mikor polgar uolt Megjeri biro mellet, tahat Szkaliczkanak uolt uolna Ados. Burian Istvan f. 2. kit az tanonak adot, hogj megh agia Szkaliczkanak, Az is penigh uolt ados. Barat Bollobasnak. f. 2. es megh tartatta ez tanonal. az penzt, az utan kerte Szkaliczkine az penzt. es mint hogj tartua uolt nala nem atta megh feniegette osztan. monduan. hogj no bizoni megh banod. megh ezt. mert im en mast el uennem az eötsedtől az ket Tallert. harmadfel forintert. es az utan osztan tsak hamaragjaban. egj eyel Aito be zaroluan. bement. es tsak megh allot az hazban az agj elöt, es nem alut, kerdette töle monduan. mint uagj, kire mondot. mint im latod. azonban mingjarast az fel kezeuel, az egiek labat megh fogta, az iob kezeuel. es az masik kezeuelis hogj boza akart niulnj; ez tano mingjarast el fordult arrol az oldalarol. es azonban el uezet elöle. az utan osztan igen gonoszul uolt az labaval. Két het mulua. Nagj Janostol azt hallotta hogj mikor be uittek uolna Komaromba Szkaliczkinet. Az Szent Pali egihaz tajan mondotta. hogj en ot maradok Komaromban. megh szaporodom en ot, megh harnat hozatok mellém.

34. Tano Lukacz Benedekne, Szabo Görögyne, Giüvesy Mihalj, Giüvesy Peter, Szabo Görögi megh esküt hütj utan, szemit nem tud.

39. Tano Varga Pal megh esküt hitj utan, azt vallja, Egjkor mikor az felegese giermek szulesenek idejen uolt uolna. be ment az hazaban és hogi latta hogi mas Baba Assonj uagion ott ki ment ismet az hazbol ugi löt az felesegenek dolga hogi szemmi testeuel nem birt, es az giermeket szem hozhatta elől, miuel hogi az elöt egy kalau Vaj miat illjen szoual megh feniegette uolt, monduan akarned megh ha az all feledet megh Vakarethadnat annak utanna ez tano kj ment es agik kerte az Varro Assont hogi mennien be es ha mit szeget az felesegenek ne hadgia be ment es czak rea tötte az fel kezet ismeg föl kelven kj ment hazbol es aleg akart ki mennj az hazbol mingiart elő hozta az giermeket.

Azt is mongja hogj egik giermekagjaban az felesegenek ugj let dolga. hogj tsak iaigatni kezdet es eö almabol föl serkenuen kerdette hogj mi dologh, kire mondot az felesege.

hogi jay ne hagj edes Vram im megk furak az fülemet es ki ueuek az feiem ueleiet, Annak utanna mindentől tudakoztunk uolna. hogj ki tudna megh giogieitanj. kerdez-tük ha az Varro Aszoni tudnae ahoz. azt monda Szabo Martonne hogj. az bizoni nem tud ahoz. hanem Kosa Matene tudna. annak megh mutatank. es az monda hogj az Keleuenien kiuöl ualo niauualiarol. tehetnek. de az Keleuenről nem. azt is megh monda akkor Kosa Matene. hogj eö rea Delan Lörinczne hatta azt az tudomant. azt is mondotta Kosa Matene. hogj uettek el harom Vijniera az feie Valasztiat egy mastol. Kosane hozot osztan sirt oda. de nem hatta magat kenni uele az felesege magat.

Azt is mongja hogj egikor ment ki az kert ala es ot talaluan Kosa Matet beszélgetenek ot azonban ment oda az Beteg aszonihoz Kosa Matene. es tudakozodot töle monduan. hogj mond meg edes Margit aszonj ha eösmertede az ki ezt tselekette raitad, de nem mondotta megh az felesege arra az kerdezesre. hanem annak előtte is megh mondotta ezen. tanonak az felesege. hogy Kosa Matene tselekette es az utann is megh mondotta. es mikor kinzottak. az Aszont eyel. Kosane akkoris azt mondotta. ez tano felesegenek hogj felsze hiszem mast tölem. Azt is mondotta hogj Vizuari Andrasne uolt egik de az hoza sem niult.

40. Lukats Benedek, hiti utan azt uallia hogj semmit sem tud.

41. Delan Istuane, hiti ntan azt uallia. hogj egjkor az kutban eset uolt es az heuizben uitette uolt magat, Azt mondotta az Varro Aszoni hogj bizoni ot megh nem giogiulsz, hanem az oruos Aszoniok tudnak megh giogitani, mert bizonj embertől ualo niavaliad uagion. Azt is tudgia hogi egikor. Mikor meg Hartline aroltatot bort it megieren, az Varos hazanal uolt ez tano es ruhaiat föl foztuan mutatta az ott leuö Aszonioknak, monduan hogj ihon minemen. el mardaltanak kire mondotta. Gaspar Deakne akkorj tsaplarne, hogj bizonj eördöngös uagj te kuruanak az leania, hazutt monda.

42. Szöleös Palne, semmit sem tud.

Lukats Janos, hiti utan semmit sem tud. egiebet hanem,

Iuan Andrastol hallotta, hogj az Varro Aszonj uesttette megh az niakat

43. Farkas Giörgj, ugj uallia mint az Vra Burian Gergelitől hallotta es magais meg uallotta Iuan Andrastis hogj megh uesttette, ugj hallotta mint az elöt valo tano mongia: Iuani Andrastol azt is halotta hogj az Varro Aszoni azt monddotta hogj Bereczk Boldisarnak. minden marhaiat leuereti az döggel.

44. Kis Giörgi, semmit sem tud.

45. Kis Peter, hiti utan, semmit sem tud.

46. Varga Jakab hiti utan tsak azt mongja az mint az Apja Varga Pal uallotta.

47. Kouats Gergeli hiti utan azt mongia. hogj mikor egjczet az Varro Aszoninak fonalat uetet uolna az Vra ugj let dolga hogj tsak nehezen uegezhetto el az fonal uetest. mingjarast az feiere es szemere oli nagi faias iöt ki miat agjban eset. es maid egj holnapigh köllött fekünny. Annak utanna hogj hamareb megh szöhesse az fonalat, mosta az feiet, es annira let osztan dolga, hogj megh annal inkab el nehezölt, es megh az agiban is aligh talalta het, azt is latta hogj oda iöt az Varro Aszoni es rea nezet az Vrara, es az szemet megh dörgelte. Annira let azonnal dolga: hogj az szöuest is el köllött hadni es nem munkalhodhatot mikor penigh neki szöt akkor könnieben uolt dolga.

48. Vizuari Gergeline és Barbel Gergeline semmit sem tud.

49. Vizuari Gergeli hiti utan. azt uallia hogj azt tudia hogj lakot nala egi Tamas biro A kinek az felesége. Asztatot uolt, az Hundert Janos halas tauaban ualamj kendert, es mivel hogj az elött. az Varro Aszonis asztatot uolt. azon toban kendert, es arrol az hantokban uet el Tamas birone es rakta az eö kenderere. ezen özve vesztenek es megh feniegette az Varro Aszonj. Tamas bironet. három hetet ha el mulatot, mingjarast megh Vakolt az Aszonj es az utan Aratot ezen Varro Aszoni ez tanonak — es monddotta neki. hogj ha jambor Aszoni leania uagj — mind eltigh te read uet az en sellierem az szeme miat. kire mondot, hogj biszoni tsak kitsini dologert, de maga talala maganak. mondam Arra,

hogj ha ugj tselekettel vele giogieitsatok megh szegent, erre azt monda, hogj nintsen ez uilagon az az ember a ki azt megh giogithatna. hanem ha az Isten: ezt hallotta pasztor Mihalineis es az is azt mondotta hogj Istentelen aszoni miert vesztetted igj ez Aszont, mi nemö szep munkas uolt ez. az Vrat is ez tartotta. tudomant tet azon pasztor Mihalne is akkori Vra elöt annak az Aszonnak.

50. Barbel Gergel hiti utan azt uallia hogj hallotta azt hogy. Chepi Andrasra az Apiatol maradot uolna az tudomanj, hallotta eöis hogj Simon Ferenczne. 1. kalan sz. gieörgj harmatiat. töltöt. egj fertali liszt köziben es anni let belöle hogj tsak nem ki folt az technicöböl. Azt is mongja hogj. Takats Ferencznek. egj kis fiat megh uezette uolt az Varro Aszonj. hogj ugj föl pattagozot az gyermeknek az teste, mint egj eökölj. es egy Ludmonj es egj tikmonj. osztan ö maga mondotta az Varro Aszonj. hogj uagdaliak megh az fökelieket es uegiek megh az rutsagat aki ki foli belöle ö uagta megis megh uettek kenöt tsinalt belöle kentek uele es megh giogiult uolt. az utan megh holt az gyermek azt is mondotta hogj ha tutta uolna: hogj megh fogiak ö el mehetet uolna elötte.

51. Bari peter megh esküt hutj utan azt vallja oh megieriek nem találtoke en nalammal nagioib ördögöt akkor mondotta hogj Komaromba vittek volna.

52. Barat Martonne ezt megh el felete uolt meg mondanj hogj egj korban esztendejg fajt az feje es az varro assoni az mondotta Köttes egj Reczet az leanjomnak es az kosaneual megh giogiettot.

53. Kouacz Andrasne, Barj Giörgine, Barj Tamas, Vida Mathe, Barj Giorgi megh esküt hütj utan azt vallja, szemit nem tud.

58. Kouacz Andras megh esküt hütj utan azt vallja, Czepi Andras felöl hallotta hogj tudna.

59. Vajda Peterne megh esküt hutj utan azt vallja. hogj Iuani Andrastol azt hallotta hogj Kiss Pal azt mondotta neki hogj en adigh megh nem giogieithatlak. ualamigh otthon megh nem bekellesz. az Varro Aszonal. es az másik imegben uagyon:

Azt is hallotta az napatol Vajda Andrasnetol, hogj mikor Vaczi Istuan az feleseget haza akarta uinnj mondottak, hogj nem szereti az matkaia. Rets Gergeliné azt mondotta nekj hogj 'Istuan Vram Ali az Veröfeniben es en az Arniekodot föl kerekettem es olliát tselekeszem uele hogj szeret ez utan.

60. Tot Marczinak az Annja megh eskut hutj utan azt Vallja nem tud.

61. Racz Miclos szörkre megh eskut hutj utan azt Vallja hogj Matjas Kouacznenak az aniatul hallotta hogj az Varro Asszoni az. szemet megh vesztette ismet maga megh giogietta.

62. Racz Istvanj megh esküt hutj utan azt Vallja, hogj hallotta mastol Czepi Andras az affele ördögseget tudna.

63. Racz Istuane, Racz Miklos, Racz Miklosne — megh esküt hutj utan azt vallja szemit nem tud.

66. Török Jakabne megh esküt hutj utan azt vallja hogj Barat mikor az feie fait uolna oda mene Varro Assoni monduan köt egi reczet az en leaniomnak megh giogiettatom az Kosaneual.

67. Fejer Tamasne megh esküt hūti utan azt vallja hogj szajabul hallotta Varro assonnak azt kerdette töl, Ismere ezeket en azt mondottam nem ismerem nem tudok en affelehöz ez ejelis annion iöttek uolt hozzam az mondotta az Varro Asszoni az kaljhaban volt az kapczam aztis az ajto ala hor-dottak.

Oldalt. Szabad az uczaban alas föl, Jarni.

68. Szalal Gergölj, Skaliczki Gijörgi, Ujhelj Matyas, Tot Marton, Abraham Lörinczne m. e. h. u. azt vallja szemit nem tud.

73. Tano Szöleös Janos megh eskut hitj utan azt vallja, hogj eő semit nem tud egiebet, hanem mikor az Varro Aszont megh fogtak it megjeren. azt hallotta maga szaiabol az Varro Aszontol, hogj azt mondotta, oh megieriek. hogj nem tudatok nagj ob eördögeöt en nalamnal megh fognj.

(Folytatjuk.)

VIII.

LEVELES T A R.

(Közli Lichner Pál m. tud. akad. tag.)

Bethlen Gábor erdélyi fejedelem levele Szepsi János a dunántuli királyi jövedelmek kezelőjéhez, hogy Artner Erhardot sopronyi harminczadi ellenőrnek iktassa be. Nagy-Szombat, November 26. 1620

Egregio Johannj Zepssy prouentuum Regiorum in partibus Ultra Danubianis Administratorj etc. Fidelj Nobis dilecto.

GABRIEL DEI gratia Electus Hungariae, Dalmatiae, Croatiae, Sclauoniae etc. REX, Transyluaniae Princeps, et siculorum Comes etc.

Egregie fidelis Nobis dilecte. Salutem et gratiam. Soproni Varossunkban lakozo hiuünknek Artner Erhardusnak, bizonios okokbul, accedaluán az magad informatioiais, az ott leueő harminczadnak Contrascribasagat kegielmessen Vigore aliarum nostrarum Donationalium conferaltuk; meli tiztben mind ez mainapiglan sem statualtatta magat, Hadgiuk azert es parancholliuk teneked kegielmessen, ez leuelünk latuan penes Donationem Nostram az megh neuzet Artnert, az Contrascribasagnak Tiztiben debito modo introducaliad. Secus non facturi. Datum in Ciuitate Nostra Libera Tyrnauiensis die. 26. Nouembris Anno Dominj 1620.

Gabriel m. k.

Johannes Kraus m. k.

Eredetie tek. Artner Tivadar pesti ügyvéd ur családi levéltárában.

Bethlen Gábor erdélyi fejedelem megparancsolja Nagy-Szombat városának, hogy Keszi István s egyéb pártosoknak vagyonát Csiszér János udvari szolgájának adja kezébe. Nagy-Szombat, febr. 26. 1621.

Az mint értésünkre adgiak egy Keszi Istvan nevu itt valo varostokbeli ember nem gondolvan hazajaval es nemzetségével teob magahoz hasonlo tarsaival eggiwt az ellensegnek partjara es keozibe menven mar regolta Ellenunk es hazaia ellen az ellensegh keozeot minden artalmas igiekezetbe avatta magat es fegyvert fogvan ellenwnk, mostis azon rebellioiban volna es perseveralna: Igy leven azert az dologh mivel affele nylyvan valo hazaia es nemzetsege ellen rugodozo latornak nem chiak feie elete hanem minden res mobilisse es akarmi nevel nevezendeo marhaia dispositionkra jutott. Ez okon hadgiuk es serio parancziolliuk is ez lewelunk latvan a meli asztalra valo szwnieghi onszerszami es egieb akarmi nevel nevezendeo ingo marhay javay itt a varoson vadnak erős hüttel mindeneknel, valakikhez sor es gianosagh vagion felkerestetven és kezekbeol kivévén mingiarast minden heaba valo exceptiokat ide stova valo mutogatasokat hatra hagyvan adgyatok Czyzer Janosnak udvari zolganknak kezében. Secus non facturi Datum Tyrnaviae die 26. Febr. Anno Dni 1621.

Gabriel m k.

Eredetie a pozsonyi ág. evang. gyülekezet levéltárában.

Bethlen Gábor erdélyi fejedelem meghagyja Nagy-Szombat városának, hogy karácson ünnepének előestéjére tábora számára pénzért kenyeret szállítasson Szokolczára. Szokolcza városában, December 22. 1621.

Ennek eleotte is megh paranchioltuk vala Hüsegteknek hogi minden fele elest, de feőkeppen kinieret menteöl teobbet kuldenetek, mivel azert az élés feokeppen penigh a kinier hadaink keozt zwk kozelebb is erven mar it Zakolczan benunket. Hadgiuk s paranchiolliuk is denuo ighen serio, sub gravi indignatione nostra hogi ok vetetlen minden fele elest de kivalkeppen kinieret ha eleb nem is az innep estire penteken harmincz vagi negiven zekerrel mindjarast kuldgietek

ide Zakolczara, mert ha elmulattiatok bizoniosson el hidgietek hogy kemini buntetes nelkwl el nem zenvedgiwk, senkieteol senkinek it bantasa nem lezen, hanem melto arra(t) az kieniereknek megh adattiuk, kibeol a kereskedő embereknep zep haznok lehet. Secus haud facturi Datum in civitate Zakolczensi die 22. Dbris Ao 1621.

Gabriel. mk.

Érdekie a pozsonyi ág. evang. gyülekezet levéltárában.

Gróf Eszterházy Miklós nádor levele gróf Erdődy György varasdmegyei örökös főispánhoz, melyben panaszkodik sempitei német vendégei alkalmatlanságán, s a kormány tehetetlenségén I. Rákóczy György erdélyi fejedelem ellenében. Sempite Május 7. 1643.

Spectabili ac Magnifico Domino Comiti Gabrieli Erdeodi de Mogiorokerek Montis Claudij et Comitatus Varasdiensis perpetuo Comiti Sacrae Cæsareæ Regiæque Maiestatis Consiliario, Cubiculario etc. domino Affini observandissimo. (p. h.)

Spectabilis ac Magnifice Domine Comes
Affinis observandissime.

El ueóttem az kegyelmed leuelét. En azért a mint annak eleotteis mostani állapattiában, Istenteol kiuánok uigaztalást kegyelmednek, a kit egiébaránt magam nem adhatok, hanem az magam peldaiát, ferendum est, quod uult deus.

Az mi penig vendegim dolgat illeti, bizon dolog terhemre uadnak, de nem csak magam, hanem nemzetem becsielletiértis, elkel eztis uiselnem. Vgi uagjon holnap el igiekezik mennj a herczeg de uiszont hirem jeoue, hoga Homonnai Vramis utba uagjon, es ide siet hozzam, s— talám csak Szombatonis el érkezik, megh kel azert jmmár aztis uárnom, de touáb nem, hanem hetfeoiq uagi leg felieb keddig, s által megiek Isten hireuel a dunán, mert az természet a szokott curat megh kiuánnja s— ugi láczik, hoga akadekossal halasztottam eddigis, mikorra jeohetek penig uisza ide, azt en nem tudom, s— ninchis az magam hatalmában mindazáltal irok onnatis Isten megthartuan kegyelmednek. Az

mi az hírek állapattiat illeti azok bizoni rosszul uadnak, az ellenség ugi latom nem aluszza el dolgot, hanem ha bekesegnek kell is lennj, facilitalni akaria az maga reszére valo conditiokat, adná Isten ne uolnánk magunk okai magunk akadekinak, de az bekeséghez ualo remensagre nézue chak nem eosze teotwk kezwnket, Ezt en sokszor az eleottis, de mostis utolszor megh mondottam nekik Bechbe hogi igj iarnak, de az Georgeitekkent ha chak Istenre bizzák, s— nem eonteözik, nem sok kapoztáiok leszen ugi látom, mert az Isten megh kiuánnia hogi magunkis munkalodgiunk ha mit akarunk. s— ugj eojs kész concurralni. Eltesse Isten kegyelmedet. Semptauia 7. Majj. 1643.

Spectabilis ac M. D. Vestrae

Servitor Affinis paratissimus

Comes N. Ezterházj m.k.

Eredetie a pozsonyi ág. evang. gyülekezet levéltárában.

Gróf Eszterházy Miklós nádor barátságos levele gróf Erdődy György Varasdi megye örökös főispánjához, melyben egészségéről, továbbá a protestansokon kinn Németországon vett győzelemről értesíti, végre gúnyosan megjegyzi, hogy majd ezt megírja Rákóczy György fejedelemnek, ki majd üdvölvé-
seket fog tétetni. Kis-Marton 1643, December 2.

Spectabili ac Magnifico Domino Comiti Gabrieli Erdeődi de Mogioro kerek, Montis Claudij et Comitatus Varasdiensis perpetuo Comiti, Sacrae Cæsareæ Regiæque Maiestatis Consiliario Domino Affini observandissimo. (p. h.)

Spectabilis ac Magnifice Domine Comes

Affinis observandissime.

Az kegyelmed Posonbol irt leuelét szeretettel ueottem, megh szolgalom kegyelmednek hogi egessegem iobbulása feleol tudakozik, Istennek hálá szemlatomast iobbulni kezdettem miolta el wzem ezeket az doctorokat teolem, noha debilitast ugian érzek még kivaltkeppen lábaimban, de iol alhatom s— ehetem is, mire adgia Isten touáb legien az eo kedues aka-

rattia. Az Rhenus melleol valo hiris igen io Istennek hálá s— bizonios is kit ennekem maga izent megh kegyelmessen eo felsege Jakusith Vramtol, csakhogi izente aztis hogi ne sies— swk még publicalni, hanem mara vagi holnapra megh kwldi az particularitasatis az egesz harcznak, kit el uárok, noha azonban masunetis értem, hogi derék es gloriosa uictoria, ki— uel ha ugi tudnanak már élni, az mint megh tutták giözni az ellenséget, hogi persequalnák heuenjeben, minthogi nem is kisseb mesterség élni tudni az giozedelemmel, mint megh giozni az ellenséget, ugi hiszem hogi Isten akarattibol facillitalhatnak az generalis bekeseg tractaiat. Aláb kezdette ugi uezsem eszembe Rakoczi feiedelemwnkis, s— egi olian mint uult et non uult piger, kiualtkeppen ha ezt megh érti a giozedelmet iobban megh cheokeonik s— le swti a feiet, Az felkwldeot Consilium feleol nem hozot semmj irást Jakusit vram, szoual izent chak ualamit imperfecte eo felsege, s— nem irt Cancellarius Vramis semitis, magam sem tudom azért még derekassan mibe hadgia eo felsege. Tarcha megh Isten kegyelmedet. Kis Maton 2. Decembris 1643.

Spect. Magnif. Dominationis Vestræ

Servitor et Affinis

paratissimus

Comes N. Ezterhazi m. k.

Ezt mi regen irtuk uolt az leuelet, nem tudom michoda distractio miat esett hogi el nem költwk, azonban annak az mostani historianak megh köldeotte eo felsege az particularitasatis mit (mint helyett) leot progressusa miraculose tudom kegyelmed megh érti Ersek Vramtolis, en azert nem terhelem kegyelmedet uéle. Elég ha Isten bizoni opportuno tempore atta, s— minden iot remelhetwñk ez utanis. Im enis szinte most keszitek posta keouetet az feiedelemhez, s— megh irom neki, talam eoreomeöt fog leovetni.

Eredetie a pozsonyi ág. evang. gyülekezet levéltárában.

Gróf Eszterházy Miklós nádor levele tekintetes és Nagyságos monyorókerék gróf Erdődy Gábor urhoz, melyben a Kassáról visszavont magyar-német hadsereg, úgy a maga állapotját leírja. Sempte 1644. Julius 17.

A borítékra irt külcim hiányzik.

Spectabilis ac Magnifice Domine Comes
Affinis observandissime.

Az kegyelmed leuelét chak szinte hogi megh érkezém tegnap ide Semptere estue, akkor hozá egi Szamolanij szolgália kegyelmednek, meliet eoremest lattam es oluastam, minthogi a miolta abban az peregrinatioban járunk oda, nem tudom ha veottemé leuelét kegyelmednek, en penigh eginéhániszor irtam, de a meli leueleket innen feliwl irtis kegyelmednek, s— az szerint az mi leueleinketis inkább mind intercipialtak, vgi uagion az mi ide fel irt leueleinkbeol nem sok consolatiot ueottek, ha találtakis intercipialni, de az feliwl jeöt leuelekebeol feokeppen egiczter igen exacerbaltattak azok a felföldiek s— kedue szerint eset Rakoczinak is, hogi any kinchehet nem adhattak uolna neki, a kiuel inkább nem akaria s— aul giwleoltet most benwnket es plausibiliter publicalia. Vgianis amint oztan szemwnkre utettek nemeli dolgot, sok uolt azokban irua, a melieket uagi nem kellet uolna pennara bizni, uagi penig moderaltak uolna, ugimint Relligio, es szabadsagok dolgát kwzeonsegesen az Varosoknak es egiéb hæreticusoknak, de azt jmár uisza nem uonhattwk. Elég ha annjera megh indultak raita, hogi készek mind pórokat fel tamasztani s— mind magokis az Nemesség fegiuert fogni az catholicusok ellen, Most chak az teszen akadékot dolgokban, hogi igen megh faradtanak, s. el unták mind az két hadnak niakokon ualo wlesét, mert bizon dolog hogj a magok fele sem kimillette eeket, En ezt latuan az eo megh altalkodasokat, hogi ex defectu leuis armaturæ militum és maiorum tormentorum muralium progressusunk nem lehet s— élésbeolis fogiatkozást szenued houa továb annj sok nép, az uolt legfeob gondom, hogi az hadat megh tarcham, s— ugi hozám lassan lassan eléb az Armadát, es az eo felsege parancholattiatbol a fátrán jnnet hattam Turan neueo falunál hogi subsistalianak,

ahol en hat napra prouidealtamis nekik, s— touabis Trinchenbeol Aruabol es az Bania Uarosokrolis prouidealhatnak az Comissariusok, csak addig lehetnenek mar ot Turoczban, a meg Nitran uarmegieben be takarodnak az aratassal, kasszalással, minthogi ot még zeold a gabona, it penig mind szepen megh ért es sokatis arattak jmar, de ha bejeon a had még most azonnal eszek uezsne az szegénisegnek s— félbe hadnák es uezseöbe mindeneket. Egiébaránt ugian nem uélem, hofi sokaig tarthassuk Turoczban eoket, mert fwueok nagon keues, ha által kel hozni Baimocz és Tapolcsan keozze az rétes heliekre kel szállítani, Decsak az Insolentianak s. kasteliok faluk es uárosok fel uerésenek hadnának békét a Uitezleo nép. Egiebekbenis ne akadekoskodnanak kezem alat, találnek en abba modot, hofi keues nap alat egi penzenelkvl eo felsegenek Negiuen, eotuen ezer mecz lisztet szerzenék.

Azt a penzt a kit utolszor Pucham Uramtol küldéot eo felsege, még nemis láttuk, a mi az eleot voltis, keues keolt el benne, ha igaz leszen a profont mester, hanem mind az en feiem fwsti ment a miat fel, s— en szerzettem az Élést. Vgi uagion hofi nem mindenwt lehetet egiant, de ugian nem hattam ugi megh fogiatkozni, hofi ehel csak egi soldatis megh holt uolna, mert ha keniere nem uoltis egi uagi ket nap, barma elég volt, s— sois uolt hozzá és a husát meg swtuen feozuen, a beoriuel satorat fedte bé, Egiebarant sem esot az uitezleo népben ualami notabilis kár az ellenség fegiuere miat, hanem az sakmaniolo pagasia giakorta rendetlen es touáb menuen hofi sem az Magiar orszaghi allapat szenuette, chak a parasztoktolis, es ala s fel leselkedeo gázságtol boligattanak megh. Az receptusban feokeppen teliesseggel noha Szepesig, seot Lipto határig késértették benwnket, chak egi szekerwnket el nem tutták nierni, egi barmunkat el nem kaphatták, hanem uéres aggial szalatt mindenkor visza, mind teoreokie, kurtanija, magjarja, ugi hofi mondhatnak hirt, ha akarnak, de eoket ha igen uerikis tagadgiak, hofi wteotte uolna ualaki, azonban latiuk valo, azert hofi megh fárattanak, s— ha az bekeseget nem akariak io synceritással, most uagion eo felsegenek modgia benne amint compescalia ez

sokszori insolentiat, de euel nem kesni, hanem minden uton modon sietni kellene mert az kesedelem nehezitené a dolgot, feokeppen ha az Teoreokótis fwggóbe tartiuk az Orator be küldesséuel.

Az mi magam dolgát illeti, nem tudom meniere contentus eo felsege es kegyelmetek az en szolgálatommal. en bizoni io igassaggal mind ezen beteges uen erőuelis, ualomit megh tuttam gondolni chelekedni az eó felsege meltoságara es szolgálattiarara, el nem mulattam, seot csudalom s— csudalhattia másis, hoga giöztem ercommel es belé nem holtam.

Egri Pwspeok uram dolgátis a mi nézj, maga tudgia micsoda dispositiual esmet vagion eo kegyelme, de a mit en feleolem mondat, uagi mondatot massal Gecz Marsalknak ugi teczik nem kellet uolna lennj s chak hoga hozzá szoktam már effele calumnja szenuedeshez, de szolhatnék enis ualomit, abba hagiom ottan, ha mi hasznot uehet eo kegyelme beleole. Kegyelmedet kiuánnám látnom s— beszellenemis uele, de minthoga Cancellarius Vram ala jeot, onat nem alkalmaztos kegyelmednek. el ieroni s. miis fárat ereouel leuen niugszom it egi keuésse Sempten. Eltesse Isten kegyelmedet. Semptauix 17 Julij 1644.

Spectabilis M. D. Vestrae

Seruitor et Affinis
paratissimus

Comes N. Ezterhazy mk.

En csak tegnap erkestem keseon estue ide, mert munkalottam az Eles dolgaban it Nitra Varmegiebenis, baiom 's mukam soha megh ennel nagjob nem uolt.

Az alá- s utóírást a nádor saját kezével írta. Az eredetiről, mely a pozsonyi ág. evang. gyülekezet levéltárában őriztetik.

Rédey Ferencz, arany sarkantyus vitéz, bihari főispány, s erdélyi fejedelmi tanácsos, Nagyvárad parancsnoka és mezei főkapitány biztosító levele Nagy-Szombat városa részére. Nagy-Szombat, october 4. 1619.

Franciscus Redey, eques auratus, comes comitatus Bihoriensis, serenissimi principis et d. d. Gabrielis Dei gratia regnorum Hungariæ Transylvaniæque principis et Siculorum comitis consiliarius arcis et præsidii Varadiensis supremus et certorum exercituum generalis capitaneus. Adom tudtara mindeneknek az kiknek illik ez levelemnek rendiben hogy mivel az mi Kegyelmes urunktól eo Feölsegeteől bizonyos számu hadakkal az magiar nemzetnek keozeonseges javara és régi szabadságának helyére allatásara szolgáló dolgokban expedialtatvan es Nagy Zombat ala érkezvén, az benne való lakozok semmi idegenseget es az eo Feolsege hadaihoz ellenkező szandékot nem mutattanak hanem az eo Feolsege hűsege ala meghhaylottanak, mely eo Feolsegehez valo husegekért én is az eo Feolsege ide érkezetteigh az megh nevezet Nagy Zombat varosaban lakozó minden rendeket ez levelemben meghirt conditiok zerentth assecuralok az mi Kegyelmes urunktól adatott tellies authoritassomból eleoszeor hogy eo Feölsege az mi kegyelmes urunk kegyelmessegebeol az ország gyuléseigh Nagy Zombat varossát minden privilegiumiban zabadsagiban teorvéniben zokasiban javaiban jeovedelmiben, mind kwlseokban belseokban megtartia es egiebekkel is eo Feolsege megtartattia. Masodsor hogy az varosnak mind kulseo belseo lakossit nemesseket nemteleneket akarmeli nemzetbeol allok legyenek nevezet zerentth penigh magyarok nemetek totok és olaszok kik az eo Feolsege hwsege ala magokat kotelezttek, az Nagy Zombatiak annak elette a hon maradott papi rendek es zerzetesekis s mind az egesz kösésgh minden zabadsagokban, prærogativaiokban kwlseokban belseokban javaikban eoreoksegekben megtartatnak, religioikban megh nem haboritatnak az teob szabad városoknak az régi zent királioiktól adatot példaikra, es az város lakossi beleolle ki nem vitetnek senkiteol. Harmadszor hogy mind az mi Kegyelmes urunk eo Felsege es eo Feolsege utan valo generalis capitaniok is minden bantastól kartól eeket megholtalmazzuk es akarmeli rendbéol nemzetbeol álló vitezlő rendek-

nek reyajok szállasatol batorsagossa tezzwk oli seregeket be
nem zalitunk kiteol valami bantasok károk keovetkezhethnek
hanem ha kiteol isten oltalmazzon az szwkseg ugy kivannia
es valamely ellenseg ellen kelletnek bele helyheztetneok.
Kireol az Nagy Zombati varasnak attam ez kezem irassaval
es pechietemmel megherösitetett levelemet Datum ex libera
civitate Tyrnaviensi die quarta octobr. Anno Millesimo sexcen-
tesimo decimo nono.

Franciscus Redey m. k.

Eredetie a pozsonyi ág. gyülekezet levéltárában.

IX.

E G Y V E L E G.

Kazinczy Ferenc levele Tatay Jánoshoz.

Még soha nem érzett öröm és sajátos lelkesedés lángja lett urrá egész valómon, midőn a napokban egy megbecsülhetetlen kincs jutott kezeimhez. Ez a nagy Kazinczy Ferencnek, ódes nyelvünk halhatatlan regenerátorának egy kiadatlan levele a közelebb elhunyt b. e. Tatay János győri kanonokhoz, akkor még szombathelyi theol. tanárhoz. E derék férfiú, életkorának erőteljében, a jelen század első tizedén túl, hazánk akkoriban ébredező szelleméletének jelentékeny tényezője, újabb nemzeti irodalmunk fejlő ifju korának nem utolsó — bár csak közvetve működő — napszámosa, s a keszthely-kemenesaljai lelkes körnek, mely a nagyemlékű Festetics György gróf, és Berzsenyi dicső alakjaik körül csoportosult, egyik lelkes tagja s kiegészítője volt. Neve hazánk miveltségtörténetének évlőiben maradandó helyet biztosított magának. Erdemei Berzsenyi poetái munkáinak első kiadása —, meg a régi magyar nyelvemlékek gyűjtése körül ismeretesebbek; semhogy azokat itt újból felemlítenem kellene. . . .

Ezen kitünő előnyök, s leginkább Dukai Takáts Judithozai irodalmi viszonya, kinek verseit Kazinczyval megismerteté, voltak azon arany kapocs, mely őtet irodalmunk nagymesteréhez oly szoros-gyengéden csatolá, mint azt jelen levél is tanúsítja, melyet, az utolsó írásjegyig híven, ezennel közölhetni szerencsémnek tartom:

Széphalom, január 12-d. 1815.

Kedves barátom.

Utolsó leveledre, mellyben nekem a' Takács kisasszony' levelét és verseit megküldeni méltóztattál, nem mingyárt feleltem, részént mivel Döbrenteitől vártam bővebb tudósítást Duka eránt, részént azért is, mert a' rövid napokban minden időmet elvoná Osszián, és a' gazdasági gondok új eszt. körül, és ezek ugyan annyira hogy nagy halom levél várja válaszaimat. Elkésésem' hibáját azzal hozom helyre, hogy a' Te leveledet az elsőik közzé számlálom, a' melyek választ kapnak tőlem. — Hogy a' mi Dudink, — mert az az Izraelita név nem szépen hangzik, az Ossziáni pedig nagyon affectált — leveletem bizonyosan vehesse, Téged tészlek postámmá. Tedd bizonyossá szives tiszteletem felől mind magát ötet mind érdemes atyját, kinek ragyogó szerencsáját irigylem.

Kevés napok múlva B. Barkóczy László Imregen fogja elmondani első miséjét. Ott emlékezni fogok rólad, s elszalasztott Zirczi szerencsémről.

Munkáim közzül már három kötet készült el, de én még csak az egyiket láttam, holott Erdélyi barátim olvassák már a másodikat is, a' Szivképző Regéket, megtoldva a' jó anyával és a' Paramytheekkel. A' harmadik kötetet Gessnernek Ábele, Daphnisza és Első Hajósa teszik. Most Gessnernek Idylljei, Evandere s Erasztja vannak sajtó alatt. Ezek előtt a' Révai, a' General Orczy 's a' Kapitány Csehy képeik állnak, mint az első előtt a' Pászthoryé. A' Júniusi vásárra a Telemach fordítójának és Primás Barkóczynak képeik lépnek közre; ez már kész és kezemben vagyon, amaz most készül Erdélyben. — Mit itélnek nyelvemről e' kötetekben nálatok? Kérlek, a' mit illyet hallasz, jót rosszat, mind egy, de kivált ha okkal — támogatott rosszat, ird-meg bátran, elhallgatván nevét az itélőnek, a' mire szükségem nincs. A' dicséret meg nem szédít; tudom én mit ér az olyan; de a' gáncsot vágyok érteni, hogy ha fontos, megtérhessek, ha haszontalan, megczáfolhassam. Eggy valaki nem messze tőled minap előmbe adta okait, de a' melyek ki nem mozdíthattak. Egy más valaki hátam megett szólla, 's épen nincs mit csudálnom. Megmondta

a' Christus: Ex operibus cognoscetis eos. A' ki maga rossz író, hogy izlelhetné az azt a' mit Révai csinált? hogy azt a' mit a' Révai barátja irt? Légyen hamis út a' melyre én vezetek mást, annál jobb: írásom' vétkei látni fogják a' jobbak, 's vétkeim nem lelnek követőket. Hát Rómában minden Író egyformán irt e? A' Göthei Darabok' kötetében az Olvasók egy olyat is lelnek, a' melylyet magok is való és tiszta magyarságnak fognak ismerni. Jele hogy én úgy többet is tudtam volna. De ott úgy kellett, máshol nem úgy.

De élj szerencsésen, kedves barátom. Idvezeld Horváth Elek barátunkat! Talán tőle jö hozzám Helmeczi által két csomó, mellyek felől utolsó postával vettem hirt. Ajánlom magamat barátságodba.

Most még csak azt jegyzem meg felvilágosításul, hogy a boldogult kanonok — mint egykori papnöveldei kormányzó — könyvtárát a papnövendékeknek hagyományozá végrendeletileg. A könyvek egyikében több irat találatott; s így jutott kezeimhez a fennebbi levél is két másikkal, melyek közül az egyiket a nagy Széchenyi István gróf, a másikat Szilasy János néhai nagyváradi kanonok s akad. tiszt. tag, még mint papnövendék, írta volt.

Közli Holdházy János,
növ. pap.

Gróf Széchenyi István levele egy pesti barátjához. Pozsony, 1844, febr. 16.

Igen tisztelt Barátom!

Vegye legszivesebb köszönetemet f. h. 12-ikén irt barátságos soraiért! Bizony csak szaporán elvitte Isten kis Juliett mellyet nagy örömrökre ajándékozott. — Bizony csak így vagyunk e földön. — Alig veszhettem el volna valamit mit annyira sajnálnék! — Feleségem tegnapi volt ágyban, és már oly gyenge, hogy valóban félni kezdettem. — Tegnap óta azonban sokkal jobban van. — Önnek sorait mindjárt közlém feleségemmel is, s hidje el mind neki mind nekem igen igen jól estek.

Itt megvagyunk félig meddig! Nem úgy mint én
o hajtánám.... de csak még sem egészen ebül.

Ha egy kissé felvidorodik az idő le megyek Pestre.
Addig is tartsa önt Isten. — Ön pedig barátságát nekünk és
kivált nekem, ki azt legőszintebben osztozom és viszonzom!

Széchenyi István, m. k.

Pozsony Február 16. 1844.

T. Lichner Pál tanár ur gyűjteményéből.

Matusek prépost úr fölszentelési költsége. XVII. század vége felé.

Expensæ diversæ ad Rationem Andreæ Matusek
Pro Benedictione.

Faces	f. 3.
Aliæ faces 6	f. 4.
Candelas & panes	20
duo Barilia	f. 1.
Capellano aurei 3	
Sacristanis	f. 2. 50
Sutori	f. 1. 50
	<hr/>
	9. 20

Béchi vásárlás.

9 réff	f. 18.
Arany czipke 11 Lat p. f. 1.	
den. 80.	f. 19. 80
6 szék	f. 6. 15
Selyem Strimpfli	f. 5.
Főső	50
Egy tuczet citrom	60
Szereczendio virag fel font	f. 3.
Haia mondola és hajatlan	
2 font	f. 1.
Fahey 8 Lat	f. 1. 20
harmadfel nadmez	f. 1. 22
Huszár Istoknak 2 reff rását	f. 2. 20
Faolaiat	f. 2. 20
Donatio	33. —
	<hr/>
	93. 87
	9. 20
	<hr/>
	103. 7

Rómer.

a' Christus: Ex operibus cognoscetis eos. A' ki maga rossz író, hogy izlelhetné az azt a' mit Révai csinált? hogy azt a' mit a' Révai barátja írt? Légyen hamis út a' melyre én vezetek mást, annál jobb: írásom' vétkeit látni fogják a' jobbak, 's vétkeim nem lelnek követőket. Hát Rómában minden Író egyformán írt e? A' Göthei Darabok' kötetében az Olvasók egy olyat is lelnek, a' melylyet magok is való és tiszta magyarságnak fognak ismerni. Jele hogy én úgy többet is tudtam volna. De ott úgy kellett, máshol nem úgy.

De élj szerencsésen, kedves barátom. Idvezeld Horváth Elek barátunkat! Talán tőle jő hozzám Helmeczi által két csomó, mellyek felől utolsó postával vettem hirt. Ajánlom magamat barátságodba.

Most még csak azt jegyzem meg felvilágosításul, hogy a boldogult kanonok — mint egykori papnöveldei kormányzó — könyvtárát a papnövendékeknek hagyományozá végrendeletileg. A könyvek egyikében több irat találtatott; s így jutott kezeimhez a fennebbi levél is két másikkal, melyek közül az egyiket a nagy Széchenyi István gróf, a másikat Szilasy János néhai nagyváradai kanonok s akad. tiszt. tag, még mint papnövendék, írta volt.

Közli Holdházy János,
növ. pap.

Gróf Széchenyi István levele egy pesti barátjához. Pozsony, 1844, febr. 16.

Igen tisztelt Barátom!

Vegye legszívesebb köszönetemet f. h. 12-ikén írt barátságos soraiért! Bizony csak szaporán elvitte Isten kis Juliett mellyet nagy örömkre ajándékozott. — Bizony csak így vagyunk e földön. — Alig veszthettem el volna valamit mit annyira sajnálnék! — Feleségem tegnapi volt ágyban, és már oly gyenge, hogy valóban félni kezdettem. — Tegnap óta azonban sokkal jobban van. — Önnek sorait mindjárt közlém feleségemmel is, s hidje el mind neki mind nekem igen igen jól estek.

Itt megvagyunk félig meddig! Nem úgy mint én o hajtánám.... de csak még sem egészen ebül.

Ha egy kissé felvidorodik az idő le megyek Pestre. Addig is tartsa önt Isten. — Ön pedig barátságát nekünk és kivált nekem, ki azt legőszintebben osztozom és viszonzom!

Széchenyi István, m. k.

Pozsony Február 16. 1844.

T. Lichner Pál tanár ur gyűjteményéből.

Matusek prépost úr fölszentelési költsége. XVII. század vége felé.

Expensæ diversæ ad Rationem Andreæ Matusek
Pro Benedictione.

Faces	f. 3.
Aliæ faces 6	f. 4.
Candelas & panes	20
duo Barilia	f. 1.
Capellano aurei 3	
Sacristanis	f. 2. 50
Sutori	f. 1. 50
	<hr/>
	9. 20

Béchi vásárlás.

9 réff	f. 18.
Arany czipke 11 Lat p. f. 1.	
den. 80.	f. 19. 80
6 szék	f. 6. 15
Selyem Strimpfi	f. 5.
Föső	50
Egy tuczet citrom	60
Szereczendio virag fel font .	f. 3.
Haia mondola és hajatlan	
2 font	f. 1.
Fahey 8 Lat	f. 1. 20
harmadfel nadmez	f. 1. 22
Huszár Istoknak 2 reff rását	f. 2. 20
Faolaiat	f. 2. 20
	<hr/>
Donatio	33. —
	<hr/>
	93. 87
	9. 20
	<hr/>
	103. 7

Rómer.

Szinán basa és Bercsényi nótája.

Enesei Enessey György enesei és bezi (Györmegyei) közbirtokos 1795-ben egy kis munkát irt következő cím alatt: „Fragmenta de statu Hungariæ, et Incolarum, sub jugo Ottoman-Turcico, a tempore nempe infelicis Hung. cladis ad Mohács, usque expulsionem Turcorum, et recuperationem partium Hung. sub Leopoldo I. Imp. et rege, idest ab anno 1526. usque ann. 1699. pacem nempe Carloviczensem, universim annos 173 in se complectente.“ Ebben nagyobbára török basák levelei foglaltatnak, azonkívül egyéb jegyzések. Ez utóbbiak közt említi, hogy esméretes a győri muzsikusoknál Sinán basának tábora dalja 1594-dik esztendőből fogva. Olvasva a jegyzést, tüstint kérdést tettem Farkas Mihálynál, vajon tudják-e ezen dalt, vagy hallott-e róla valamit az öregektől (ő ugyanis a híres Bihari János unokája,) mire válaszolta, hogy nemcsak ezen régi, de még a közelebb eső Rákóczy Ferencz korából fenmaradt Bercsényi nótát sem tudják. Sajnos, hogy ezen kézirati jegyzést csak most találtam meg, s így a tavasszal elhunyt Vörös Józsefnél, ki 70 éves, és a híres Bihari banda utolsó tagja volt, utánna nem kérdezősködhettem.

E két zenedarab létezéséről álljon tehát itt e néhány sor.

Ráth.

Komáromi ágyu-öntöde a XVII-ik században.

Draskovits János nádor 1648-dik évben meghagyja Györmegyének, hogy a hiányos és elrepedt ágyukat a komáromi öntödébe küldjék kiigazítás végett, mire azonban, mint a megyei eredeti jegyzőkönyv mondja, nem volt szükség, mert azok jó állapotban voltak. Egyszersmind örömét fejezte ki a megye, hogy ez által a sok hurcolkodástól a szegény györmegyei lakosság megmenekedett. (Lásd az eredeti jegyzőkönyvet.)

Ráth.

X.

STRASZBURG PÁL KÖVETSÉGE

IV. AMURÁT SZULTÁNHOZ

AZ 1631- és 1632-ik ÉVBEN.

— Dr. Ötvös Ágostontól. —

E követjelentést, a tudomány s barátai nagy veszteségére, a múlt évben korának delében elhalt Dr. Ötvös Ágostonnak köszönjük, ki azt a füzetek számára az eredetiből kivonatban fordítá. — Az eredeti kézirat a kasseli könyvtárban van s nyomtatásban megjelent 1725-ben Majna melletti Frankfurtban a következő című gyűjteményben: *Historiæ Ecclesiasticæ, Politicæ et Literariæ XVI et XVII Sæculi Monumenta Selectiora et Rariora.*

Midőn Gusztáv Adolf svéd király a Protestantismus védelmére 1631-ben hadaival Németországba jött, Straszburg Pál udvari titkos tanácsosát küldé követül Erdélybe s Konstantinápolyba, szinleg sógorasszonya Bethlen Katalin ügyeinek gyámolítására; de valódilag, hogy I. Rákóczy Györgyöt s a Szultánt II. Ferdinánd elleni szövetségre s háborura szólítsa; felszólítása azonban sem Erdély fejedelménél, sem a portánál a kívánt sikerre nem vezetett.

De olvassuk a terjedelmes műből fordított érdekes kivonatot. —th.

Odera Frankfurtból april 21-én 1631-ben kiindulni akarván engem nagy betegség környezett meg, melyből isten segedel-méből felüdvén, azonnal Burkusországba indultam. Itt kísé-retről, szolgálkról, szekerekről, lovakról, ékes öltözetekről (ornatu) és minden egy hosszas s a király ő felsége tekintélye fentar-

tására szükséges uti-eszközökről kellően gondoskodtam, hogy a keleti népek előtt pompával és fényes kíséretemmel fellép-
vén, előttök királyom nagyságát és méltóságát annál jobban
kittüntethessem; mely dolgok elrendezése és elintézése körül
Oxenstirna Axelius ur ö nagyméltósága és királyunk főkor-
látnoka engem kegyelmesen utasított. Itt dolgaim rendbehoz-
ván, mielőtt utra kelnék, Varsó- és Dáncziból leveleket ka-
pok, melyekben intetem: hogy Lengyelországban utamat figye-
lemmel kísérik, s minden utat, mely engem Magyarországba
vezetne, katonákkal foglaltattak el. Ez okból tanácsosnak lát-
szott, hogy egy alkalmas egyént menesztessenek Varsóba, ki on-
nan nekem Salvus Conductus-t hozzon; mindazonáltal, mivel
gen lehetett tartani, hogy a lengyelek ezen konstantinápolyi
utamat meggátolandók, minden lehetséges okot annak meggá-
tolásában fel fognak használni, annál fogva a főkorlátnok ö
excja úgy vélte, hogy én magam siessek véletlenül a lengyel
udvarba bemenni, ott személyesen a Salvus Conductus ügyét
elintézni. Tehát

November hó 22-én kísérőimmal Elbingából kiindultam
és Soldau felé (Prussiában) igyekeztem. 27-én nap lemente
felé a legelső lengyel helységbe, Mlavvába egy kis falucs-
kába érkeztem. Midőn e faluba érkeztünk, a nép iszonyu
rémületben futkosott: egyik feleségét, másik gyermekét, má-
sok ismét házi eszközöket stb. hurcoltak templomba, tornyokba,
temetőbe stb. Melynek okáról tudakozódván azt felelték:
hogy bizonyos rablók, kik magukat confoederatusoknak és
disoffsciánusoknak hívják s akik egész helységeket is szoktak
megtámadni és kirablani, a falu közelében mutatkoztak. Ezek
elől hordják tehát féltő portékájukat a templomba, mint biz-
tos helyre, hol a nagyobb erő ellenében is megvédhessék.
Ezen dolog engem is aggasztani kezdett, annyival inkább,
mivel ezt bizonyos politikai cselnek gondoltam lenni, hogy
t. i. ez által a lengyelek felvett utamtól visszariasztani
igyekeznek stb. — Elöttem három eset állott: vagy utamat
Varsó felé folytatni, és így, hihetőleg, a rablók kezébe esni;
2-or: Mlavva faluban megmaradni és a rablók kifosztásának
magamat kitenni; vagy 3-or: visszatérni székelyennel. — Ezek
között legtanácsosabbnak tartottam a faluban maradni, ott egy

jó kőházat kibérteni, hová kíséremmel stb. beszállván magunkat védelmi helyzetbe állítsuk, és ha szükség, a latrok ellen fellépni s azokkal meg is vívni. Ezalatt cirkálók is járván, reggel hírtül hozák, hogy a rablók Prussziába Prasznicz felé mentek. Én is tehát utamat egyenesen Varsó felé intéztem. Később kitünt, hogy mindezekkel engem akartak utamtól visszariasztani.

Dobrowka faluban, mely Varsótól csak egy katonai mértföld, megállapodtunk. Innen biztos emberekkel a főkancellár ajánló-leveleit a lengyelországi kancellárhoz Zadzik Jakab kulmi püspöknek megküldtem; egyszersmind magam is irtam neki levelet, melyben írák, hogy felséges királyom Brandenburgi Katalinhoz küld követségbe, kérvén ötet, hogy tekintete és magas állása által utamat könnyítse és előmozdítsa; s mivel jelenleg fegyverszünet van, ez okból számomra Salvus Conductust is adni igyekezzék. — A lengyel király udvarában ekkor nagy szomorúság uralkodott; Zsigmond király beteg lévén, a királyné hirtelen meghalt; Ferdinánd császár rettenetes megveretést szenvedett, és Prága elfoglaltatott; mely hir éppen ez nap jutott Varsóba. — Ez okból embereim a király udvaránál nem igen kedvesen fogadtattak, annyival is inkább, hogy konstantinápolyi küldetésem felől is bizonyosokká lettek. — Zadzik kancellár tehát Oppalinski országmarschallal és Daenhoff palatinussal, meg több udvari tanácsosokkal két egész napig tanácskoztak: mi teendők lennének? — Nastacki Staniszlót, a király kamarássát, hozzák küldvén Dobrowkába. Ez magát ajánlva nekem a kancellár levelét kézbesíté, és szokásuk szerint nagy eloquentiával a késleltetés okát magyarázgatá. A levél foglalata ez volt: Csudálkozik, hogy én ily nagy utra és külországokra indulván, nem bírok uti-levéllel; mert ámbár a nemzetek törvénye és közös egyezkedések (pacta mutua) szerint szabad a következőknek utazni; de azon országnak, melyen keresztül utaznak, főbb hivatalai tudta nélkül — nem. Továbbá: ámbár igen fontos okokból utam folytatását országokon keresztül gátolhatnák, de a jó békekesség és barátság fentartásaért — nem ellenzik, és hogy utam bátorosabb lehessen, kíséremnek a fenirt kamarást rendelték, melyet én megköszöntem; jövőndő

kísérőmet igen barátságosan fogadva nagyon jól megvendégeltem s poharak között az elindulás idejét is elhatároztuk.

Minthogy kísérőm valamivel többet iddoggált a szokottnál: követségem céljáról és utazásom felől több kérdéseket tett, és nyíltan megvallá: hogy ők ugy hallották, mintha én nem csak Magyarországra és Erdélybe szándékozom, hanem mint követ a török portára is be akarok menni, — mi nekik kedvök ellen van különféle okokból: mert a török-svéd szövetség az éppen most folyamatban lévő békességi alkudozásra káros hatást gyakorolhatna, mit én mint pohár közötti barátságos közleményt egykedvűleg és barátságos ábrázattal hallgattam, csodálkozásomat fejezém ki e hírek felől. A poharazás késő éjjel tartott, és a midőn alkalmatlan vendégem hazatért, — mint később hallám — csaknem a Vistulába bukott be.

December 6-án Dobrowkából kiindultam és szerencsésen Lublóba érkeztünk, hol a várnagy a király rendeleteinek mindaddig nem hitt, míg Nastacki a kancellár levelét neki meg nem mutatta. Nastacki az egész uton minden alkalmat és módot felhasznált, hogy tőlem és kísérőimtől utazásom céljáról tudomást szerezhessen, de szándékában célt nem ért stb.

Karácson előtti este Sámbor városba Magyarország határához érkeztünk; másnap az evangélikusok isteni-tiszteletén jelen lévén, Lengyelországnak legvégső határáig jutottunk. Utunk egy hegyi patakon vitt keresztül, mely befagyván, szekereink nehézsége alatt megtöredezett, és lovaink, szolgálk, szekereink jó mélyen bele merültek, sőt Nastacki is majdnem elpusztult, mert bátorságát akarván mutatni, vakmerőn kezdett cselekedni, s csak hosszu — róka-bőrrel bélelt — lengyel ruhája menté meg; mi egyébiránt engem felette mulattatott, hogy e nyugtalan, titkaimat kilesni akaró, inkább kémem, mint kísérőm a hidegben jól megfőrdött. Azonban kis kárral és isten segítségével kimenekedtünk a vízből, mindnyáján jól megfőrdstve, s éjféel felé szállásra értünk.

Ezen szállás állott egy alacsony kunyhóból, mely friss sárból volt összeállítva, és melyben füstön és ganéjon kívül egyebet látni nem lehetett. Ez a hegyi ruthenek lakása, még a lithvániai és livoniai parasztnk gunyhójánál is rosszabb. Itt a kiállott napi fáradaImakat kipihenni, és az Ur születése nap-

ját étel és ital nélkül megünnepelni alkalmunk volt: mert itt, hol szinte semmi műveltség nincs, csak fekete, izetlen és félig sült kenyérrel élnek. A sör felette ritka, és az is zabból készült. A pálinka rossz, tisztátalan. Marhatenyésztésből élnek és kecskétejjel tengődnek. Ily hegyi uton 6 napig kell utazni Pannoniáig. A közép uton egy Krifka nevű falu van, mely Lengyelhon és Magyarország határa, hol Nastacki tölem bucsut vett, és én felette örvendettem, hogy ezen alattomos ellenemtől megszabadulhattam; udvariasságból azonban engemet az előmbé jött magyarokhoz kísért, kik 200 gyalog- és 80 lovassal jövének, hogy nekem biztos utazást szerezzenek és a király követe irányában is elegendő tiszteletet mutassanak, s minthogy ők szokásuk és disciplinájuk szerint hosszú rendben mendégéltek, és kifejtett lobogójukkal Lengyelország felé mutatgattak; ezen szertartás Nastackit felette ingerlette, s félig haragosan ment el innét; de egy apródja által megkért, hogy levelem által Zazik kancellárt utam felől tudósitanám, mit azon nap teljesítettem is.

A lengyelektől szerencsésen megszabadulván, a magyarok között is nem csekélyebb veszély fenyegetett; mert ám-bár Bálling János munkácsi kapitány mint evangélikus, ügyünknek előmozdítója, és azonkívül még Bethlen Gábor idejéből személyes barátom volt; azonban a szomszéd tartomány az osztrák császárnak hódolt, hol Homonnay katolikus főúr 300 német gyalogot tartott, figyelmeztetve a lengyelektől keleti utam felől, könnyen utamat állván elfogathattak és rabba tehettek volna királyom parancsolatival együtt; melyet Diack (Deák) Bálint, okos és egyenes férfi, a munkácsi kapitány biztosa a többi tisztekkel jól megfontolván, éjjel s nappal küldötték a közelbe embereiket, a dolgok mikénti állásáról hirt hozandók; azalatt Deáknak a fia is számos lovas és gyalog új sereggel hozzánk megérkezett. és így akadály nélkül szerencsésen Munkács várába vonultunk.

Fekszik e vár Felső-Magyarországban, Kassa fővárostól 12 mértföldnyi távolságra; nagy törvényhatalommal bír, kastélya erős, dombon épült, köröskörül lapályos. Ezen várhoz három mezőváros és 340 falu tartozik, ezek között Berekzaz (Beregszász) igen dicsértetik jó termő földjéről és híres bo-

ráról, melylyel Lengyelországba nagy kereskedést tiz. Ezt Bethlen Gábor Brandenburi Katalinnak kötötte le és adta nászajándékba, melyre Ferdinánd császár és a magyarországi rendek jóváhagyását kinyerte; mégis Bethlen halála után azt kívánták, hogy a császár részére Eszterházi nádor kezébe adassék vissza; mely okból Bálling az erdélyi fejedelmet Rákóczyt segítségre híván, Eszterházinak és a többi pópista uraknak fegyveres kézzel ellentállott.

Midőn a vár közelébe érkeztünk, nagy számu nemesség jött előnkbe, a felséges svéd király iránt nyilvános hódolatuakat tenni s bennünket puska- és ágyu-lövéssel megtisztelni, mely dolog — mivel a császár birodalmában akkor háboru villongott — sokak előtt nagy ujságnak és szokatlan dolognak tartatott. E várban 12 napig mulattam, s ez idő alatt szüntelen Katalin fejedelemmővel, ki ekkor Tokajban lakott, levél és követség által közlekedtem, s állapotáról biztos és kimerítő tudomást szereztem magamnak, t. i.: hogy a fejedelemnő, Csáki István magyar báró tanácsára, a megerősített Tokaj várát a császárnak átadta; őrségét hűsége alól felszabadítván elbocsátotta; hogy Bálling Jánosnak Munkács várára nézve ugyanezt parancsolta; hogy Csákira kész pénzét, Sennyei Istvánra magyarországi kancellárra pedig minden drágaságait és ékszereit gondatlanul rábizta; hogy Rákóczy fiait örökösienek fogadta, s arról keze-írását és pecsétét is adta; hogy Rákóczy a fejedelemnőt bámulandó hízgeléssel körülvévén, az ő és Bethlen István közötti idegenségét mindaddig, mig a fejedelemséget Rákóczy maga részére meg nem nyerte, felhasználván szörnyen ámitotta, azután pedig üldözte és javaiban károsította. Ugyanis: miután Katalin a fejedelemségből kituratott, Bethlen István a gubernator, fia és veje által Rákóczyt a fejedelemség elfogadására szállította fel; mert a pópista főrendek ellenei lévén, semmi reménységet nem táplált magában az iránt, hogy fejedelemnek megválasztassék. Nagyobbik fia 300 lovassal Váradról Budára a vezérhez ment, ott Rákóczyt ajánlani; veje pedig Z. Dávid Patakra Rákóczyhoz utazott, hogy apóssa nevében Rákóczynak a fejedelemséget ajálja, s az egész Bethlen-család segedelmét, egyetértését és pártfogását elébe terjeszse. Azonban Kolozsvárott fegyveres ország-

gyűlés tartatván, mind az evangélikus, mind a pápista főrendek Bethlen Istvánt választották meg fejedelemnek egy szóval és akarattal. Az elsők vallási és érdemei tekintetéből; az utolsók, hogy Rákóczyt kikerülhessék. Mindezek Bethlennek reménységén és várakozásán kívül történtek, melyek őt nagy zavarba ejték; mert vagy a megválasztott fejedelemségről kelle önkényt lemondania, vagy pedig Rákóczyt hite ellen megcsalni. A pápisták tanácsára Rákóczyt levélben tudósítá a dolog véletlen új fordulatáról, barátságosan felkérve őtet, nehogy Erdélybe haddal lépjen be és belháborut támaszson. De a dolog már sokkal messzebb terjedt, hogysesem Rákóczyt ily könnyen leültetni lehetett volna; mert Rákóczynek a Bethlen fia és veje esküt tévén le, már Patakról kiindult, sőt elég oktanul Várad is kezébe adatott, és a szabad hajduk közül igen felesen Rákóczy pártjára állottak. Ehez járult még Katalinnak Bethlen iránti haragja, mint ki a fejedelemségből kiszoritást egyenesen Bethlen és pártja ármányjának tartá, s ezáltal mind ő, mind nem megvetendő pártja Rákóczy részére tért át, és ezáltal Rákóczy lett a fejedelem. — Mint barátaim a dolgot nekem előadák: fejedelemsége kezdetén Rákóczy a fejedelemnő iránt csakugyan megelőző tisztelettel és szivességgel viseltetett; de mindez csak addig tartott, míg a fejedelemnő elámittatva javaiban annál inkább megkárosíthatott. Mit Rákóczy a hiszékeny fejedelemnőnél könnyű módon eszközölhetett, miután ő még német belső embereit és szolgálait is maga mellől eleresztette, s magát egészen a magyarokra bizta. Ezek nem a fejedelemnő méltóságára és javára, hanem magán érdekekre igyekeztek, és Rákóczyt célja elérésében segítették. Mikről majd később.

Most utam folytatását adom elő. Midőn én a Ferdinánd császár földjére beléptem, igen hihető volt, hogy Forgács (Forgatz) Miklós felső-magyarországi tábornok igyekezni fog azon, hogy engem elfoghasson, mivel éppen ez időben történt Lipcse mellett Tyllienek roppant megveretése; ezen földekre való bemenetelemet megvetésnek tekinthették. Továbbá: mivel Ferdinánd magyarországi kinevezett király, Pázmán Péter bíbornok és esztergomi érsek, Eszterházi Miklós nádor, Sennyey István kancellár, a fennevezet Forgatz tábornok s

több végvárok kapitányai nagy félelemben és rettegésben valának részint az én boldog emlékezetű királyom szerencsés fegyverének győzedelme és sikeres hadakozása, részint a töröknek szünteleni becsapása miatt; hanyatló erejüket a vármegyék által pótolni igyekeztek; de a megbántott főrendek, nagy része a nemességnek és sok városok előbbi üldöztetésekről és injuriákról megemlékezvén, a segedelem megadásában nem igen siettek; sőt a vallás-türelmetlenségért és a nádor kiállhatatlan büszkeségeért és uralkodási vágyaért annyira fel valának a kedélyek ingerelve, hogy könnyen kitöréstől lehetett tartani. Az érsek és a nádor egymás közt a legelleneségesebb lábon állának, a többieknél is a csend csupán szükségből tartatott fenn, honnan kétséges és veszedelmes határozatok, elégtelen tekintély: sem tanács, sem kalács; annyira, hogy kevés erővel az egészet könnyen felforgatni lehetett volna, kivált ha az erdélyi fejedelem is véletlen reájok üt. — Ehez járult az is, hogy egy Kovváz Péter nevű magyar, 600 lovas vezére a császár szolgálatjában, a szászoktól Lemburg mezőváros mellett Csehországban szinte egészen tönkre tétetett, a menekvők pedig egész Magyarországon a Ferdinánd részén lévők között elbeszélések által iszonyu rettegést terjesztettek. — Ez okokból szükség volt a legnagyobb elővigyázat utam folytatása körül, mely okból Bállingot megkértem, hogy minden felé kémeket küldvén a dolgok állásáról hiteles híreket hozzanak; Kassa, Tokaj, Kálló és Szathmár felé meg embereimet küldtem, kik visszatérvén úgy adák elő a dolgot: hogy legtanácsosb leend nékem utam felől Rákóczyt tudósítani, és mig onnan előmbe kíséret érkezik, az egész hónap alatt Munkácson maradni stb.

Utazásomat elhatározván, miután Bálling az azelőtt elpusztult hidakat is emberei által helyreállította, Munkácsról január 25-én (1632) 500 fegyveres kísérelével Huszt felé Bethlen Istvánhoz indultam. Bálling hiedelmében csakugyan nem csalatkozott: mert 700 magyar lovas és 300 német gyalog katonára Szathmár- és Kállóból éjnek idején utamat állotta, melyet megtudván Zólyomi Dávid erdélyi fővezér, összegyűjtvén körülte lévő erejét, megtámadott és szétvert; s így békével Husztra érkeztünk. — Itt a jó öreggel 3 napig vitáztam

a fejedelemnő igazságtalan lemondatása felől, melyet ő sok okokkal védelmezett, s a maga mentségét, meg a dolog folyamát írásba is letette. Elmenetelemkor tisztelete és hűsége felől tett bizonyossá, s a körül lévő vármegyékből 800 embert rendelt ki a roppant hó eltakarítására, az erdőkön és szokatlan helyeken utcsinálásra, hogy az austriaiak földét kikerülhessem. Minden szekérhez 30 ökröt fogtak, mégis az iszonyu bérceken és mélységeken (juga et praccipitia) keresztül a legnagyobb veszedelmek közt haladtunk. Sábortól egész a dézsi sóaknákig 50 mértföld, mely utat legnagyobb részt gyalog kelle megtennem. Dézsen a fejedelem biztosai: Erdélyi István és Vitéz György, szokatlan pompával fogadtak. De minthogy itt ezeknél a miveletlenség még nagy mértékben megvan, annál fogva szokásaik is igen visszataszítók (ingrati): így ünnepélyes vendégségeknél nem csak mód felett dözsolnek, hanem azonkívül fa- és cserép-edényekkel rakják meg asztalukat, mely idomtalan szokás és vendéglési mód a fejedelem udvaráig hatolt.

Ide február 9-én (1632) érkeztem, előmbe jöven Kovazoci (Kovácsoczi) István kancellár 80 lóval és egynehány szekérel, engem szokás szerint a fejedelem nevében üdvözlőlvén. — Másnap meglátogatott Mikó Ferenc erdélyi főkamárás (Supremus Trans. Camerarius), ki hosszas beszéd után Rákóczy tiszteletét mondván el, tudakozá fejedelme nevében: ha az én követségem a fejedelemnél köz és országos dologban történik-e? vagy pedig Katalin magán ügyeit illeti? hogy a fejedelem annál jobban adhasson követségemre választ; mert ha magán ügy, akkor a fejedelem azt ohajtja: hogy az én királyom akaratát és kívánatát az ő jelen nem létében terjeszszem tanácsosai eleibe, minthogy azon viszály okairól Bethlen kormányzó és a tanácsos urak adhatnak legjobb felvilágosítást. Melyre azt felelém: hogy az én követségem köz és magán ügyet egyformán tartalmaz; szükség tehát, hogy követségemet a fejedelem jelenlétében terjeszszem föl, és leghatalmasb királyom kívánatait így adjam elő, mielőtt a portára utamat folytatnám; mert ha a fejedelem ily fontos dologban engem tanácsosaihoz utal, akkor királyom méltósága van azzal megbántva. — Okaimat Mikó is helyeselte; de azt felelé: hogy a

fejedelem szilárdul elhatározá, mikép ő a fejedelemnő lemondása és viszályai okainak előadásán jelen lenni nem kíván. — Melyre én is azt mondám: hogy ha ez így fogna történni, inkább kész vagyok a fejedelem előtt hitlevelemet elő sem mutatva utamat azonnal Oláhország felé venni, mintsem királyom parancsolatától egy hajszálnyira is eltérjek. — Midőn Mikó látá, miszerint ez nálam szilárd akarat, a fejedelemhez ment és őt a dologról értesítvén ajánlá: hogy engem követségem kihallgatásában (melyet „audientia“nak neveznek), tanácsosai jelenlétökben, ő maga fogadjon el.

Ezen kihallgatás február hó 11-én reggeli 9 óra felé ily renddel és móddal történt: a fentt már említett Kovácsoczi (Kovazoci) kancellár, mint más udvaroknál is szokás, a fejedelem kocsijával és lovaival szállásomra érkezett, ki előtt udvari főemberek (aulae familiares ut vocant) és roppant, félig meztelen néptömeg haladott elő. A kocsi két oldalánál udvari trabantok, az utcán hosszú sorban az udvari katonák valának elhelyezve; a palota előtt Kékedi Zsigmond udvarmester (helyesebben: főudvarmester és tanácsos). Az előszobában a szolgák nagy számmal, a többi szobákban nagyon feles nemesség, a belső szobában pedig az ország tanácsosai voltak. A fejedelem fedetlen fővel az ajtón kívül állott, felette barátságos és vidán ábrázatot mutatván, hosszú bibor palástba öltözve és kócsagtollal diszítve, kit két fia: egyik 10, a másik 8 éves, követett. Az asztalra a bajor fejedelemtől (dux) ajándékozott s ritka művészettel készült órát, meg a megaranyozott gyöngyökkel kirakott buzogányt helyezték. Midőn őt királyom nevével üdvözöltem és ő felsége iránti jó akaratát illendő szavakkal előadtam volna, mély tiszteletét mozgásával és szóval is kifejezte; de midőn hitlevelemet átadtam, deák nyelven felelt üdvözetemre, kijelentvén örömét királyom győzedelme és a dolgok szerencsés állása felett. A leveleket átolvastván behivatta tanácsosait, u. m.: Kornis Zsigmondot, Kovácsoczi kancellárt, Erdélyi Istvánt, Cserényi Farkast, Mikó Ferencet, Apafi Györgyöt, Haller Istvánt, Kékedi Zsigmondot, Nagy Pált, Maskaschi (Matskási) Ferencet és Kassai Istvánt. Ezek komoly ábrázattal állva hallgatták írásból olvasott előterjesztésemet. Ezt elvégezvén, a kancellár miután mind-

egyik véleményét kihallgatta, mindnyájok nevében felelé: miután ők ő felsége kívánságait tisztelettel hallgatták, azokra készek is felelni; de hogy ez annál jobb sikerrel történjen, néhány napig várakozni ne terheltessem; ezalatt a fejedelemnöveli controversiát is írásba fogják foglalni. — Mint-hogy ezalatt az ebéd ideje is megérkezett, az udvarmester felkért, hogy az ünnepélyes ebédnél lennék jelen: mert a fejedelemnö huga mélt. Allia Sámuel urral éppen ma tartja lakodalmit, melyre a fejedelem is igen barátságosan meghív. E célból sok nemes urak és főrendek érkeztek meg Fehérvárra. A menyasszony híres volt születése-, szépsége- és gazdagságáról. Követek és ajándékok érkeztek Lengyelország-, Magyarország-, Moldva- és Oláhországból. Az összeesketés röviden, a lakoma részegség nélkül történt; a táncmulatság illendően és tisztességesen végződött, és semmi nem mulasztott el, mely királyom ő felsége tiszteletére és méltóságára bizonyításul szolgált. — A többi tartózkodási időm Erdélyben unalmas alkudozásokkal tölt el. A fejedelemnö ügyét Konstantinápolybéli visszatértemig kelle elhalasztanom. Midőn elindulni akarék, a kancellár a fejedelem nevében bucsut vett tőlem, és kért: hogy ő felsége nevében a fejedelmet a török császár és vezérek előtt ajánljam. A többek közt azt is mondá: miszerint ő és Kékedi Zsigmond egy pár hónappal ezelőtt a német császárnál mint követek lévén, hogy a kassai békét a császár megerősítse; ott ők a miniszterektől oly hidegen és megvetőleg fogadtattak, hogy sem ő, sem collegája még kihallgatásra sem érdemesítették, s ily lealázó állásban fél évig kénytelenítették várakozni, míg Lipszénél Tyllei hada (szep-tember 7-én 1631) tönkre tétetett. Ekkor hirtelen megváltozván minden kívánatukra ráállottak, s őket is tisztességesen bocsátották haza.

Március 4-én Brassóból (egy meglehetősen város) kiindultam, és Tergovistára (Oláhországban) érkeztem, hol az oláh fejedelem vagy vajda, Leonak biztosai fogadtak és egész Bukurest fővárosig a fejedelemhez kísérték. Midőn a főváros-hoz közel jutottam, Leo, ki születésére nézve görög, az ország főrendeivel és nagy katonai kísérettel szándékozott előmbé jöni, mit én bizonyos okokból elleneztem; mégis midőn a na-

gyon széles kiterjedt mezőváros mellé érkeztem, 100 tegzés főnemes, kiket bojéroknak neveznek, ellenség módjára iramodó lovakon jött előmbe, kik fejedelmük nevében üdvözlének és szállásomra vezetének. Este felé a fejedelem udvarmestere más napra ebédre hívott meg. Midőn a vajdához (kit az író többnyire palatinusnak nevez) mentünk, kocsinkat 200 udvari katona környezte, kiknek mind fegyverök, mind öltözetök jobb volt az erdélyiekénél. Minden utca és piac drága portékákkal telvék, melyeket olasz, görög, oláh, török és örmeny kereskedők árulás végett tettek ki. A népnek oly ropant tömege járt és kélt azokon, hogy az ember az egész oláh nemzetet mintegy ide összegyülekezve gondolta volna lenni. Az udvari szolgáltnak sokkal nagyobb a száma és az öltözetben, meg a felczafrangozott lovakban nagyobb a fényűzés, mint az erdélyieknél. A fejedelmi lak régisége, és a fejedelmek gyakori változása miatt — romladozott. A fejedelem az auditorium ajtajában fedett fövel fogadott, és török módra: két kezét mellére nyomva és nyakát előre hajtva, üdvözölt. Két szék volt magasb helyre felállítva, melyek közül a ballal (durva népeknél a jobbnál elsőbnek tartatik) kínált meg; de én nem fogadtam el. A vajda oldalánál egynehány török is üldögélt; mint vélem: vagy tanuul, vagy tanácsadoul. Jobb kézről az ország főhivatalnokai állottak, mindegyik cobolybörből készült ruhákban — mint nagy ünnepélyeknél szokás — felöltözve. Én olasz nyelven köszöntém őket és átadám királyom levelét, kérvén egyszersmind, hogy országukon keresztül békés átmenetelt engedjenek. Elmondott beszédemet Benedek fráter tolmácsolta. Ez krétai születésű és udvari hitszónok volt, ki a török és görög nyelven kívül az olaszt, deákot és németet is beszélte, s Vittenbergában a theologiát 7 évig hallgatta. Ez az én beszédemet ékesen lefordítá törökre és görögre; azután a fejedelem nevében és szavaival megígérte, hogy alkalmas emberekkel, kik nyelvemet és szokásainkat tudják, fog Konstantinápolyig elkisértetni. — Elvégződván a társalgás, a vendégség kezdetét kürtök és trombiták harsány megfuvása által adatták tudunkra. Az asztal jobb oldalán én és kíséretem, a bal oldalon a vajda (palatinus) és az ő oláhjai ültenek. A fejedelem előtt ezüst készület

állott; az asztal közepén tiszta és fénymázos agyag-edények, a végén pedig fa-tálak és tányérok valának rakva. Az egész ebéd alatt az ételek nem hordattak ki, hanem több órán keresztül újabb meg újabbak hozattak be, melyek egymásra helyezve nagy halomra nőttek fel. A bor válogatott és nemes volt, melynek gyakori használata mellett a vendégek fesztelen és szabadon társalogtak. Végre, miután a vajda egy iszonyu nagy pohárból ö folsége egészségére és győzedelneire ivott, megszólaltak a lövészek és a réz-ágyuk, melyeknek dörgése alatt az egész romladozó épület megrázkódott és az asztalokon lévő edények is inogtak. Midőn a főbb urak és bojérok vajdájuk egészségéért és szerencséjeért ittak, szokásuk szerint rendre letérdelve itták ki poharaikat. A lakoma ily multság között késő estig tartott, honnan kiki szállására ment. — Másnap a vajda engem egész udvarával, 1000 lovassal és 600 gyalog katonával akart elkísérni. A pompa növelésére elől vitetett egy rendkívüli nagyságu vörös zászló, melyet Amurát török császár ajándékozott a vajdának, és még más országjelvények (*Insignia Principatus Valachiae*). Trombiták harsogtak és dobok peregetek. Két oldalról az ország főurai és a bojérok ázsiai lovakon fényes öltözetben menének. A vajda körül citerások és hangászok mendegéltek, kik oláh nyelven nagy zajjal hazafias verseket énekeltek. Egymás mellett lovalgolván a vajdával kérdém: mennyi katonaságot lehetne országból kiállítani? — Csak 10 ezer lovas és 2000 gyalogot, felelé a vajda; holott Mihály vajda idejében — sajnálattal és sohajtva tevő hozzá — 50 ezer volt fegyverben. — Az ország jövedelme mennyire terjedhet? kérdém. — Mire válaszolá: mintegy 300,000 arany, a hal, só, viasz, méz, marhák és nyájak tizedéből, a kész pénz jövedelmeken és rendkívüli adókon kívül. Leggazdagabb és jövedelmezőbb arany és ezüst bányáikat törvény szerint nem mivelik, nehogy a török ezeknek gazdagságát megtudván, azokat tőlük egészen magához ragadja. Alattvalói nyugtalanúsága-, ros szelleme- és zendülésre hajlandó természetéről keservesen panaszkodott, és azokat közelebb legyöztvén Bukurest mellett éppen azon helyeken utazánk keresztül, hol ő az ütközet helyét, az elesettek halmait, és a győzelem emlékére felállított keresztet tulajdon kezé-

vel mutatá; a menekvők Rákóczyhoz szaladván azokat kérésére sem adá ki; a porta előtti controversiájukat, pereket stb. e miatt emlité; mert Oláhországban az a szokás, hogy azoknak, kik vajdaságra vágyódnak és legyőzetnek, örökös gyalázatukra jobb orrukat levágják, és így megbélyegezve a vajdaságra alkalmatlanná tétetnek. (Máté, vetélytársa, Erdélyben Rákóczynál volt ekkor, ki Leo után a vajdaságba succedált. Leo nagy összeg pénzen kérte Rákóczytól Máté kiadatását, de hasztalan.) — Egy óráig utazván így, a vajda megkért, hogy egy szép mezőn állnánk meg és reggelizzünk; míg ez elkészült, azalatt a vajda ügyességét és bámulandó erejét a lovaglásban, lövésben stb. tüntette ki, melyet a bojérok s más főurak is követtek; és valóban szép vetélkedést mutattak, melyet hogy a vajda annálinkább fokozzon, azokat, kik vagy serénység, vagy ügyesség által magukat kitüntették, maga kezével több aranyokkal is jutalmazott meg. A többi között kísérem közül is egyik célt találván, Bukurestből azonnal 10 sing selyem szövetet hozatott és azt adván néki ajándékba. — A napnak déli sugaraí nagyon hevesen sütöttek bennünket, melyet észrevévén a vajda, tisztelet és barátsága jeléül megparancsolá, hogy azon nagy ország zászlóját, melyet már fenn megenliték, sátor gyanánt felettünk terjeszszék ki. A katonai multságokkal annyi idő tölt el, hogy a reggeliből becsületes ebéd lett, melynek végeztével a vajda elbucszván tőlem, udvarával és kísérével visszafordult; mi pedig az ő szekerein szolgálva a Dunához indultunk.

Ezekután az író leírja, hogy Oláhország az egész kereszténységben legtermékenyebb ország, nagy termő legelői vannak, melyeken számos marhák és nyájak; sok vad-, mádár-, hallal stb. bir. Van gyapja, lene s bőre. A sóbányák kimerithetlenek. Lovai igen jelesek. A méhek magukra hagyatva készítik a mézet. Bányái gazdagok, és a fővényben is aranyat találhatni. A szőlőt mivelik stb. Az erdélyiek-, lengyelek-, törökök- s illirekkel kereskedést üznek; pénzök jó. Az éghajlat és lég egészséges. — Oláhországot Bulgáriától a Duna választja el, mely akkora, mint az Elbe Hamburg mellett, de az ennél sebesebb. Partjain Gorgó és Horozcik erődök vannak; ezektől nem messze Rusgrad nagy és népes város, hol

Abassa pasa lakik. Itt őket német ruházatjokért a nép megbámulta; mert a magyar és lengyel követek itt utazván keresztül, a barbár öltözetet nem idegenek viselni; az angolok, franciák, olaszok és belgák pedig tengeren utaznak Konstantinápolyba. Bulgária a Haemus hegyig mivelve van és termékeny, s elég falu is van benne. Lakói a Volgától jöttek ide, azért nyelvök a szlávval rokon lévén, előttök nem látzott idegennek. Görög vallásuak, de eldurvultak, és a szolgaság miatt uraik iránt bizalmatlanok; ezért fegyveröktől fosztva vannak és a várak lerontattak, nehogy magokat uraik elől oda vonhassák. A Haemus sok helytt igen erdős és utai rosszak, azért az utazás azon keresztül felette bajos. Aljában sok falu van, melynek lakói semmi adót nem adnak, és közterhet nem viselnek, azért, hogy a rablókat üldözzék és a kereskedőknek biztos utat szerezzenek; azért mind nappal, mind éjjel örködnék. Az utazás 2 napig tart e hegyen keresztül, és Bulgáriát Thráciától választja el, mely Romániának nevezetik. Fővárosa Byzancz, melyet Pausanias alapított, és Konstantin császártól, ki a császárok lakhelyét ide tette, Konstantinápoly-nak is nevezetik. Midőn ehez közelebb jutott, szükségesnek látta Cornelius Haga belga főkövetet, kit utazása felől már Erdélyből és Oláhországból is előre tudósított, közeledéséről bizonyossá tenni, hogy a fővezért érkezése felől tudósítsa.

Ezután újból így folytatja: Ezáltal nem csak a vezérek, hanem maga a szultán is megtudá, hogy én ajándékokat a portára részint a kétszínű barátok, részint a nyílt ellenség miatt nem viszek; egyébiránt fontos megbizásaim vannak, melyeknek előterjesztése és elfogadása a portának nagy hasznára leend. Ez okból a fővezér megjelenésemen nagy örömét jelentette ki. Cornelius Haga és az erdélyi főkövetek: Tholdalagi Mihály és Serédy István, april 6-án Konstantinápolyhoz közel lévő faluba előmbe jövének, és ott elhatározók, hogy april 8-án az ott való szokás szerint csauszok vezessenek engem be a fővárosba. Harminc egynehány csausz és annyi lovas kíséretében csakugyan azon nap tisztességesen be is vezettek. Lakásul a szultán rendeletéből a moldovai fejedelem palotája rendeltetett számomra. A butorok és szobák feldiszítése

közköltségből történt, sőt költségemre az ottani szokás szerint még pénz is küldetett számomra. A palota erős kőfallal volt környezve, mi nekünk a belháborgások és tüzvész ellen jó szolgálatot tehetett. A lakra janicsárok ügyeltek. Az asztalok és székek, mint nálunk szokás, különös gonddal készítették. Két szoba kárpitok- és szőnyegekkel volt felcifrázva, melyet a követeknek kedveskedés okáért mint első ajándékot mutatnak be. A falak körül különféle színű igen ékes, selyemből készült, arannyal himzett párnák helyeztettek, a düllszkedőknek kényelmes és lágy fekvést szerezvén. A szobák padlata szép szövetekkel bevonva, az ablakok virágokkal feldíszítve: egy szóval minden elkövettetett, hogy jelenlétünköni örömeiket kifejezzék. — Alig érkeztem Konstantinápolyba, a fővezér Regiep pasa főuri szolgálói: Zsolficar aga és József csausz által tiszteltetett és jelenté: hogy engem, mikor nekem tetszeni fog, kész elfogadni. Zsolficar elbucsuzván egy himzett keszkenőben 4000 osporát tett le asztalomra, mely a mi pénzünk szerint 36 imperialis tallért teszen. Okát kérdezvén, mondák: hogy az tiszteletet okáért történik, miután náluk az a szokás divatozik, miszerint a külföldi követek a portától kapnak élelmezést stb. A francia és nagy-britanniai szónokok (oratorok), ugy szinte Cornelius Haga még érkezésem napján titoknokjaik által üdvözöltek, a velencei pedig és Cyrillus patriarcha más nap. A husvéti ünnepek végett egykevéssé megpihenvén, a fővezér- és a többi főpasákhöz ápril 15-én tettem ünnepélyes látogatásomat, mely így történt: tisztelet és bátorság okáért elől egynehány janicsár ment, kezökben botot tartva, melynek markolatja elefántcsont- vagy ónból készült, ez az ő hivatali jelvényök. Ezek után páranként a követ szolgálói mennek hosszú rendben; azután a titoknokok, nemesek, dragománok vagyis tolmácsok, utána a követ cifrán felszerszámozott ázsiai lovon. Ez minden követnél így van, kivéve az austriait, ki kocsiban szokott menni. — Konstantinápolyban az utcák szűkek, a kövezet sok használat által elkopva és sikamlós; a város — Romához hasonló módra — hét hegyen van építve; népsége pedig annyi, hogy két Páris is kitelnék.

Midőn a fővezérhez mentem, az erdélyi követek megkértek, hogy ők is velem jöhessenek; hihetőleg azért, misze-

rint királyom barátsága fejedelmök irányában ezáltal kitünjék a porta előtt. — A fővezér Regiep (Reczep) pasa a spanyolnak és az austriai háznak nagy ellensége, nekünk pedig fellette jó akarónk levén, semmi sem lehetne előtte kedvesebb: minthogy ő felsége szerencsés győzedelmeit, és a dolgok jelen állását én általam izente meg a portának. — Az ő palotájához érkezvén, ott nagy néptömeget találtunk, a vezéreknek és pasáknak gyönyörű poroszkáló lovaikkal; ott volt a többi között a mufti egyszerű vörös posztóval behuzott kocsija, melybe 2 rosz gebe volt fogva. — A lépcsőzeten felmenve senki előnkbe nem jött, az ajtójában Sálám csausz, ki a követek dolgát intézi el a vezérnél, csupán csak tekintet által fogadott el, és a mellék-szobában kényelmes padra leülni intett. — Ezen csekély tisztelettel okát kérdezvén az erdélyiektől, felelék: Régi időkben a követek a portánál nagy tisztelettel fogadtattak, — de most nem csak az angol és francia követ, hanem a császár és lengyel király követe is nem igen tiszteltetik, mert a keresztény követek magán haszonból és irigységből egymást becsmérelvén, a keresztények a törökök előtt becsüket veszítették, és a követséget mint irántuk tartozó kötelességet úgy tekintenek; midőn az erdélyiek ezt nekem hosszasan elbeszelnék, fenn irt Sálám csausz bennünket bejelentvén, a fővezér a spáhik kapitányait hozzám küldötte, és jelenteté hogy bennünket elfogad. — A keresztény követek a fővezért stb. fedett fővel, és testek kevés meghajtásával szokták üdvözleni, melyet ők főhajtással viszonzoznak. — Székjeik azaz: padjok négy szegletű, alacsony, és lapos; egymástól 3' lépés távolságra, és egyenes vonalba helyezettvék. — Az egyik padot, mely az ajtó felé néz, a pasák foglalták el, — a másik a követeknek engedtetik. — Közepén köztök a dragomán áll. — Midőn engemet a fővezér tisztességen elfogadott, — az erdélyiek fedetlen fővel sietve a fővezérhez léptek, és hódolatok jeleül, köntösse alsó szárnyát megcsókolták. Ezalatt a fővezér ő felsége egészségéről tudakozódván, midőn ő felsége levelét átadtam, — két kezét mellére kapcsolta, és úgy fogadá azt el; mi nálók nagy megtiszteltés jele. A vezér bal részén a mufti — Hussain Effendi nevü — ült; egy öreg, sovány ember, saturninus ábrázattal; ki azonban

felette nagy tekintettel bír, és szava határozólag dönt. A szultán után az egész birodalomban első; mert ámbár a világ 3 részeiben elterjedt török birodalom bel és külügyeit a fővezér tartozik elvégezni; de a mufti tudta és hire nélkül nagyobb dologban nem határozhat. — Azért a fővezér fontos dolgokban még éjjel is sokszor a muftihoz kénytelen menni, attól tanácsot kérendő. — Ő felsége levelét a fővezér, jelenlétemben adá át a dragománnak, hogy arabs nyelvre fordítaná. — Ezen látogatásom éppen azon időben történt, midőn a törökök 40 napig böjtölni szoktak, és nap lemente előtt soha sem nem esznek, sem nem isznak; ez okból a fővezér a muftitól kérdé: ha tisztelet okáért bennünket zerbetthel (egy ital, mely áll: nádmézből, rózsa- vagy citromnedvből — hidegen) megvendéghel-e? — Ki szeliden és nyájasan azt felelé: hogy a vallás szokásaitól eltérni nem szabad. — Miután elbucsuztunk, a fővezér kamarássa felső öltönyömbre egy szük, bokáig érő, posztóból és aranynyal kivarrott subát adott fel. Ehez hasonló ruhák, de csekélyebb áruak adattak uri rendű kiséretemnek és a dragománoknak is. Ezen öltönyökben — mely tisztelet kijelentés okáért szoktak adadni — mentünk az utcákon keresztül szállásunkra, melyet a nagy sokaságu nép felette meg szokott bámulni. — A követek rosz szokást hoztak be az által, hogy ily alkalommal a csauszoknak, udvari szolgáltnak stb. ajándékot osztogatni szoktak; — ez által ezen durva emberek annyira fel vannak tolakodva: hogy az ajándékot, mint valami tartozást tekintik, — én is 30 taléért ajándékozni voltam kénytelen.

Egy néhány nap mulva a muftit és a kapitány-pasát — a tengeri-erő fő-felügyelőjét — látogattam meg. — Midőn a muftinál voltam, éppen husvét-ünnepök volt, melyet ők bajaramnak neveznek. Ekkor a fővezér, és a többi vezérek is meg szokták tisztelni a muftit, — ki elejekbe menve, arabs nyelven őket meg szokta áldani. — Leülvén, apró csészékben valami itallal — melyet ők Khaffa-nak (Caphe) neveznek — vendégheltettek meg. Ezen italt forrón szörpölve szokás inni, és a bő nedv és hurut ellen jó szernek tartják. A szobában parázsra tett aloë fából igen kellemes jó illat terjedt el. Azután jó szagu vizekkel ábrázatokat és szakállokat megmosván, eltávoztak a muftitól.

A kapitány-pasát, kinek Zambolath a neve, és a császár sógora, ennek hugát tartván feleségül, meglátogatván, — ez igen jó szívvvel fogadott. — Nagy tekintetű, eszes ember, és a csillagászatban a Káldeaiak módja szerint, igen jártas. — Kérdezé tőlem: Svédország mily fokban és clima alatt fekszik? mily népe van? és mily országokkal határos? — Földgolyó hozatván, megmutatám neki, hogy az ő felsége birodalma ez időben a Lappoktól kezdve egész Argentoratusig terjed. Melynek nagyságán felette csodálkozott. — Midőn a hajó-gyárba bementünk, mindkét oldalról roppant pénzmenyiséget halmoztak fel, a hajó-nép fizetésére — mint mondák. — 80 ezer realis vagy fülöp tallér volt, — a tolmács mondása szerint. — A kapitány-pasától elbucuzván, gazdag öltözettel ajándékozott meg, és ígéré, hogy ő felsége barátságát a szultánnál ajánlani fogja.

Majus 2-án a szultánnál volt audientiam a Bosphorus partján a Kalcédoni részen épült pompás császári palotában. — 9 órára reggel volt ez kitüzve. — A konstantinápolyi csatornán 3 csolnakon tisztességes kísérettel és pompával vitettem keresztül, honnan a szultán portájához Cornelius Haga arabs lován, mely drága szerszámokkal volt felcafrangozva, mentem. — Elöl menvén kíséretem, szolgálaim, és a dragománok a szokás szerint. — A kapticilar kihája (a fő-janicsár) jó akorolag fogadott. — Itt a szultán kertje van, mely nagyságára és szélességére nézve híres, — mely minden gyümölcsel bővölködik, és benne véghetetlen sok cyprus fa, és a legszebb virágok tenyésznek, — de a fekvése mind ezeket felyülmulja. — Itt egy kevéssé a fővezér megjelenésére várakoztunk, ki engem azonnal igen büszke kísérettel nyomban követett. — Elöttünk elmenvén, én és embereim ötet a keresztények módja szerint köszöntöttük. — Kivel én a szultán palotájához érkeztem. — Mentünkben előmbe jött a Bosztandzi pasa, csausz pasa, Capi pasa, és még több török főúr. — Az udvarba beérkezve, feladatott ruhámra a császári öltözet; bal oldalról a Bosztandzi pasa, — jobb felől pedig a csausz pasa hozzám közeledvén, két karomnál fogja szorossan meg fogának; mely szokás azóta divatoz nálok, miolta Lázár serviai despota bérence egy követség alkalmával Amurát császárt

megölte. — Legelőbb a fővezér ment be a szultánhoz, kinek kötelessége az idegen követeket a nagy urnak bemutatni; — azután a főpasák vezettek be engem, ki ajándékozott ruhám bősége, és főkép hosszasága miatt — alig valék képes mozdulni. — Leghátul jött a kancellár, és az én tolmácsom. — Amurát szultán elfogadó tereme szabályosan négyszögű volt, — a falak, a mennyezet mesterségesen készült aranyos virágokkal volt felcifrázva, — az ablakokból való kinézés a bosphorusi canalisra, és a szemben levő Bithiniára szolgált. — A padlat drága szőnyegekkel és kárpitokkal befödve. — A szultán a szoba bal szögletében az ajtóval szemben egy alacsony és lapos helyen ült, komoly tekintettel, kezeit összeszedve, és lábait maga alá ruhája által elfödötten tartva. — Fején egy gyenge és hófehér füveg volt, melyet turbán-nak neveznek. — Hosszu öltözte a legfinomabb kék színű posztóból volt, mely cobolbőrökkel volt béllelve. Alsó öltönye fehér selyemszövetből állott, gyönyörű himzéssel teljes és gyöngyökkel díszes. — A szultántól 3 lépésre a fővezér állott, ettől valamivel távolabb pedig a Kapi aga és a nagy deftertár; az első főudvarmester, a 2-ik pedig a kincstartó levén. — Minekutánna az oda való rendtartás szerint a szultánhoz bevezettetve annak ruháját megcsókoltam volna, hátat nem fordítva visszavezettettem. A terem közepén egy néhány lépcső emelkedett, melyek mellé az én tolmácsom letérdepelt, és homlokát gyengén a földhöz érintette. — A szultán előtt, kivéve az erdélyi, moldovai, oláhországi és más a török birodalom alá tartozó országok követein kívül, senki nem áll fedetlen fővel, és a midőn ezt Fridrik cseh király követe tette, hibául vétett. — Ezután midőn olasz nyelven tartott üdvözlő szónoklatomat bevégeztem volna, a dragomán királyom ő felsége levelét aranyozott posztó tekercsbe betakarva két kézzel tartva, a fővezérnek átadta. Ujból a szultán öltönyét megcsókolván, a nélkül hogy beszédemre valaki bár egy szót szólott volna is, kegyelmesen a szultántól elbocsáttattam. — A pasáktól kivézetve a külső szobában mintegy 40 némát, törpéket, herélteket, bolondokat találtam, kik a szultánnak multságára levén, midőn azokkal igen bizalmas viszonyban állott, nem csak egy oly hatalmas császár gyalázatjára, hanem az emberi-

nem szégyenére is szolgált. — Ezalatt a fővezér a királyom ő felsége levelét annak törökre való lefordításával a szultánnak bemutatta, és követségem okát előadta, melyet kedvesen fogadván, engem sok szóval biztosított a felől, hogy a hatalmas svéd király barátsága a szultánnak nem csak a jelenben kedves, és nagy becsü; hanem jövődre nézve is a szultán maga részéről azt szentül és hiven megtartani igyekezik. — Ezek végeztével kávéval és zerbettel vendéglettek meg, és főbb kíséremnek, s dragománaimnak arany fonallal himzett selyem ruhákat, különböző színűeket ajándékozott. — Én is az ifjabb dragománnak, a csauszoknak, ajtónállóknak, kertészeknek, és az udvari gyalog katonaságnak 10 ezer osporát, és 100 tallért ajándékoztam, és a szultántól ajándékozott öltönyeket egész a zsidó-kapuig a népnek mutogattam. — Maga Murád szultán közép termetű, 27 éves, kövér ábrázatu férfi, fekete tüzes szemekkel, kurta nyaku, széles vállu, és kövér, izmos tagokkal; jeles lovagló, és nagy erővel biró. Egyébiránt: indulatos, gögös, kegyetlen, bosszu-álló, szeszélyes, a nőnemet a mértéken túl szerető, nyakas, nagyra-vágyó, kétszinü, fösvény, jó emlékező tehetséggel, és helyes felfogásu ítélő tehetséggel bir, — ki birodalmának a nagy-apja, atyja, és bátyjai kormányzások alatt lesüllyedni indult állapotját minden módokkal helyre állítani, és előbbi régi fényére visszahelyeztetni igyekszik. — Elvégezvén a szultánnal és a vezéreknél követségemet, a keresztény oratoroknál udvaroltam, kiknek Katalin dolgát ajánlottam. — Ez időben a francia király követe a portán Marchevillei gróf Sorné Henrik volt, egy — a külső fényre és udvari szokásokra mód felett ügyelő férfi, de a közdolgokban járatlan, és mivel a katolika vallásban egész a babonaságig buzgólkodott, és a Jézsuiták tanácsát oraculum gyanánt tartotta, sokszor sokat oktalanul és rendetlenül követett el. Tisztelkedésem közben a király ő felsége szerencsés győzedelmein örömét mutatta, de beszéd közben homlokát többször redőkbe vonta, és figyelmeztetni kívánt, hogy ő attól fél: nehogy később e politicalai harc, vallási háborura fajuljon stb.

Az angliai főkövet Vicke Péter arany gyapjas vitéz, a Bukingham pártjáni létéért előttünk ámbár gyanus, de a mint

kitudtam, pártunkat és az ő felsége ügyét mindenben és mindenkor pártolta; ide jövetelemtől igaz érzelmeinek valószínű jeleit azzal bizonyította be, hogy a portán a vezérek előtt ő maga nyíltan bevallá, hogy korunkban egyedül ő felsége volt az, ki a vallás és hazai szabadságát fentartotta stb. — A svéd és angol szövetséget felette ajánlotta stb.

A velencei oratórt Capilo Jánost igen okos, és ildomos férfinak tartották közönségesen, de tetteiben oly félénk volt, hogy a legkisebb ügyet is előmozdítani nem merészkedett. Ő felsége szerencsés győzedelmeit egykedvűleg hallgatta, melyből észrevehetem: hogy ő felsége előhaladása a velencei közvélemény előtt nem kedves stb.

Hága Kornél már több évek előtt is bebizonyította ügyünk melletti buzgólkodását, — a portán minden alkalommal azt pártolta, ajánlotta, ellenségeink előtt védelmezte stb. Ott létebben is úgy viselte irántam magát, mint azt egy híves barától várni és kívánni lehetett stb.

Cyrillus patriarcha a király ő felsége levelét a legmélyebb tisztelettel fogadta, minden dologban, mely a közügyet érintette, mind a muszkánál, mind a kozáknál, mind pedig a portánál elősegíteni nem mulatta el. — Felette tudós férfi lévén a kereszténység nagy előmozdítója, és az ő felsége győzelmein szívből örülő stb.

Midőn a követeket és a patriáráhát meglátogattam volna: Regiep (Reczep) pasa tanácslá nekem, hogy Mehemet és Bajaram vezéreket is látogatnám meg, Mehemet Egyiptom alkirály, Bajaram pedig a szultán sógora lévén. — Mehemet a többi között azt kérde tőlem: mi okból fosztatott meg a megholt lengyel király és annak utódi a svéd koronától? — Bajaram pedig kérde: ha igaz-e az, hogy ő felsége csatázásainál bőr-ágyukat használ? és a midőn én azt a szerint lenni állítottam, mondá: ő nekik is az ily ágyu a hosszu és rosz utak miatt a perzsák elleni háboruban jó szolgálatot tenne, ha Amurád császár készen ilyeneket szerezhetne.

Ezek a nevezetesebb eseményeim és beszédeim a Byzantiumba való követségem alatt stb. — Most már a török birodalom mostani állása leírásához fogok stb.

Ezekután így folytatja: Egész itt mulatásom alatt a leg-

nagyobb tiszteletben részesültem, magától Mehemet fővezértől ünnepélyek alkalmával a többi követek felett tiszteltettem meg, — ajándékban bárányokat, szárnyas állatokat, gabonát, gyümölcsöt, fűszerszámokat, zerbetet, jó borokat, árpát lovaimnak s más holmikát kaptam, melyek ellenségeim epéjét főzték fel, látván hogy nekem mindenek felett több kitüntetés jut a portától; melyhez járult még az is, hogy Velencéből azon hír jött oda, miként ő felsége Ferdinánd császár és a Ligisták hadát Lycu bavariai folyam mellett szétverte, mely hír a portánál jól fogadtatott. — Ekkor érkezett levél a moldovai vajdától is, ki írta Mehemet fővezérnek, hogy meghalván Zsigmond lengyel király, a lengyel királyságra ő felsége van kiszemelve. — Itt leírja, hogy NN. ellene a portát lázítani kezdte: a portának azt adván írásban, hogy ő felsége ha Ferdinánd császáron diadalmaskodik, aztán a porta ellen fordul; hogy Rákóczy által Moldovába, Oláhországba zendülést akar támasztani a portától elválás okáért; hogy a tatárokat Cyrill patriarcha által a porta ellen ingerli stb. — Ezeket arabul beadatta a fővezérnek, a muftinak stb.

Ezután a fővezérnél és a többieknél Brandenburg Katalin ügyét hoztam elő, és kieszközlém, hogy a portáról a fővezér, a mufti, és a többi vezérek leveleivel Rákóczyhoz József aga, egy igazságos és okos ember küldetett követségbe, ki a szultán nevével a fejedelem asszony dolgát rendbe hozza, és minden jószágát neki kiadassa. — Junius 24-én a szultánnál bucsu audientian voltam, mely újból a legnagyobb fénnel történt meg, maga Amurád is engem kegyesen fogadott, és 12 káftánnal ajándékozott meg. — Azután a fővezért, a muftit stb. vezéreket látogatván meg, Konstantinápolyból július 12-én indultam ki Erdély felé, Németországon keresztül, melyről sok érdekést irhatnék ugyan, de hogy unalmas ne legyek, elhallgatom, kérvén az Istent, hogy mind a nagy Gusztáv svéd király híré, mind e nemes nemzetnek javát, ezutánra is előmozditsa és örökre megtartsa.

XI.

A DUNA VÖLGYÉNEK LEIRÁSA TÉTÉNYIG,

1500 KÖRÜLI IDŐBŐL.

(Töredék egy régi német földiratból.)

Közli Ráth Károly.

Suntheim László regensburgi születés, I. Miksa német császár udvari történésze, egy kéziratot hagyott hátra, mely a stuttgarti királyi könyvtárban (Cod. hist. fol. Nro. 250.) található. Ebben leírja ő, az 1498—1505 körüli időben, a többek közt a mostani vürtembergi királyság nagy részét, felső Tirolt, Baden és Elsas egy részét s a Dunavölgyet eredetétől Tétényig.

Ezen utóbbi részt kívántam én a t. olvasó előtt megismertetni. magyar fordításban.

Peternell ¹⁾ egy vár ²⁾ és falu, a Krampergeké. ³⁾ Hajdan egy nagy város volt, kis Trója vagy Celectumnak neveztetett. ⁴⁾

Haimburg a római király ⁵⁾ városa és vára, a mellette levő Hainberg nevű hegyen tenyésznek a legjelesebb sólymok és ⁶⁾

Rotenstain egy romvárral, mely a Myssendorffereké volt. ⁷⁾

Dévény egy vár és mezővárossal, a Bazini grófoké ⁸⁾, a Morva folyó itt esik a Dunába.

¹⁾ A mai Petronell.

²⁾ Schloss.

³⁾ A Kramperg családé.

⁴⁾ Helyesebben Carnuntumnak, ekkor itt sokkal több romfal állhatott, most csak az egyetlen városkaput láthatni a szántóföldek közepén.

⁵⁾ Miksa német császár és austriai főherceg értetik alatta.

⁶⁾ Da nischen die pesten falcken und plafues.

⁷⁾ Most is látható a Duna mellett Dévény áttellenében.

⁸⁾ A hires bazini és szent-györgyi Gróf zászlós magyar családot érti.

Wottenburg egy vár, a Schnaitpegkheké.⁹⁾

Pozsony város és vár a Duna mellett, a magyar királyoké, a szent Márton tiszteletére épített parochialis templomban van egy cseh királyné eltemetve, születésére nézve bajor hercegnő, Zsófia nevű, Vencel cseh király háziasszonya ¹⁰⁾; itt jó bor terem.

Oroszvár, vár és vám.

Köpesény¹¹⁾, vár és falu.

Óvár, vár és falu, a Baziniaké.

Győr, város, vár és püspökség, a Duna és Rába mellett fekszik. ¹²⁾

Komárom ¹³⁾, vár és mezőváros, a magyar királyoké; itt esik a Vág a Dunába; itt rendkívül sok viza és tokhal ¹⁴⁾ halászható, egyszerre száznál többet is fognak, ezeket Bécs felé és más országokba is elviszik; a Duna folyam itt igen nagy és széles. ¹⁵⁾

Nyerges-Ujfalu ¹⁶⁾ egy várral.

Dömösön ¹⁷⁾ egy prépostság van a Duna és a Vértes hegyének nevezett erdő mellett.

Esztergom ¹⁸⁾ város és egy királyi fellegvár, érsekséggel, a városban számos apáca- és barát-kolostor van; itt jó bor terem; a várteremben a magyar királyok mind le vannak festve.

Visegrád ¹⁹⁾ mezőváros és fellegvár, ez utóbbiban őriz-

⁹⁾ Ez alighanem Austriában volt, Magyarországon semmi nyoma.

¹⁰⁾ Azaz neje, hajdan a németek így mondták, a magyarok pedig gazdasszonynak.

¹¹⁾ Kötzo.

¹²⁾ Ekkor is még a mosonyi Dunán utaztak, mint I. Endre király idejében, lásd Chronicon Budense 108. l.

¹³⁾ Gumarn.

¹⁴⁾ Hausen und dügkh.

¹⁵⁾ Weit und breit.

¹⁶⁾ Newnaugen (?)

¹⁷⁾ Zum Tumisch.

¹⁸⁾ Esztergomot a leiró hibásan tette Dömös után.

¹⁹⁾ Plindenburg.

tetik a szent korona, melylyel a magyar királyokat megkoronázzák; erős hely.

Kackat ²⁰⁾ egy nagy mezőváros Esztergom és Visegrád között.

Freynstättl ²¹⁾ egy nagy mezőváros.

Vác, város, püspökséggel; itt tüzes ²²⁾ bor terem.

Szent-András egy kolostorral.

Szántó egy kolostorral.

Ó-Buda ²³⁾ város és vár, Attila ²⁴⁾ király építé, az, ki Kölnben a 11,000 szüzet megöleté; ezelőtt Sicambriának neveztetett; egy mértföld volt széle és hossza; itt apáca- és barátkolostorok vannak.

Buda, németül Ofen, a Duna mellett, mely itt igen nagy és széles, város, és egy császári vár egy hegyen, a hegy alatt van egy Alsó-hegynek ²⁵⁾ nevezett város. A parochialis templom szüz Mária tiszteletére van építve; a városban számos apáca- és barát-kolostor, s a magyaroknak egy szent Mária Magdolna tiszteletére épített különös parochialis templomjuk van. ²⁶⁾

Esztergomban és Budán meleg fürdők vannak, itt van egy langyos vizü tó, melyben élő halak uszkálnak; itt vannak továbbá a királynak fürdő és mosakodó helyei, a ló- és sárfürdő; ²⁷⁾ azonkívül meleg források vannak a Dunában. Buda körül erős meszes bor terem²⁸⁾ melyből menél többet iszik valaki, annál jobban szomjazik. Budán a vizet venni kell mind az emberek, mind a barmok számára.

Pest városa Budához átellenben; itt sok a templom és zárda; itt igen jó fehér és veres sümegi (?) ²⁹⁾ bor van. Itt kez-

²⁰⁾ Tán Marót, vagy egy a törökök által elpusztított hely.

²¹⁾ Nagy-Maros vagy Veröce német neve, nem tudjuk.

²²⁾ Frisch wein.

²³⁾ Etzelburg.

²⁴⁾ Etzel.

²⁵⁾ Undermberg.

²⁶⁾ Ain sundere pharkirchen.

²⁷⁾ Da gent lembdig visch inn, da sind des künigs pad oder labat, das Rosslabat und Sawlabat.

²⁸⁾ Die feintlich tern (?)

²⁹⁾ Vagy somogyi, vagy tán inkább szerémi, Symicher vein.

dődik egy szép nagy róna a Rákos, németül a rákok mezeje, a Krewssénfeld, a magyarok itt tartják mindég gyűléseiket.

Csepel ³) egy várral.

Szent-Margit, prédikátor-rendü apáca-kolostorral, Budához átellenben, a nyulakról nevezett szigetben; itt fekszik szent Margit, ugyanezen rend apácája, egyik magyar király ³¹⁾ leánya. E szigeten van még a praemonstrati rendnek egy prépostsága.

Küedorf (?) falu, itt egy olyan orgona van, melyet 24 ökör tipor. ³²⁾

Tétény ³³⁾, ezelőtt nagy városnak kellett lenni, egy mért-földnyi széles és hosszú, Potentiának nevezték. E helyen hajdan Attila fiai közt nagy véres harc folyt; itt a Duna két részre szakad; a Duna melletti nagy térségen van Attila király pogány módon eltemetve, ki 124 éves volt és serege mindég tizszer százezer emberből állott. Utolsó neje volt a szép Kreimhilt. A menyekző alkalmával mindenki agyonütetett négy egyénen kívül s ezek voltak: a vőfél és menyasszony, Perni Diethreich és az öreg Hiltprant. ³⁴⁾ (Eddig terjed az, mit a német utazó hazánkról ir.)

Jahrbuch für vaterländische Geschichte I. Jahrgang, Wien, 1861. 294—297-dik lapjáról.

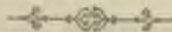
³⁰⁾ Thöppel.

³¹⁾ IV. Béla, 1235—1270.

³²⁾ Melyik falu volt ez? s miféle orgona lehetett az?

³³⁾ Tättu und Tehen.

³⁴⁾ Die schön Kreimhilt war sein letzte gemähel. Auf der Hochzeit wart jedermann erslagen bis an vier menschen: praut und prautgam, Diethreich von Pern und der alt Hiltprant.

XII.

KONKOLY-THEGE CSALÁD OKLEVELEI.

(Közli: Nagy Iván.)

Folytatás.

VI.

1417-ben az esztergami káptalan Zsigmond király megkereső parancsára Gyallai László és Konkoli Tege Balás részére átírja az esztergami káptalannak itt I. szám alatt közlött, 1306-ban kelt okmányát.

CAPITULUM Ecclesie Strigoniensis Omnibus Christi Fidelibus presentibus pariter et futuris Presens scriptum inspecturis. Salutem in Salutis largitore. Ad universorum notitiam harum serie volumus pervenire, Quod nos literas Serenissimi Principis et domini Sigismundi dei gracia romanorum regis semper augusti ac Hungarie etc. regis, domini nostri naturalis, Sigillo suo mediocri consignatas sumpma cum reverencia recepimus in hec verba: Sigismundus dei gracia romanorum rex semper augustus ac hungarie etc. rex, fidelibus suis Capitulo Ecclesie Strigoniensis Salutem et gratiam. Dicitur nobis in personis Ladislai de Gyalla et Blasy Tege de Konkol, quod quedam literalia ipsorum Instrumenta factum possessionis Gyalla et Konkol predicta ac Aba vocata in Comitatu Kamariensi existentium ipsos tangentium concernentia ab ipsis casualiter alienata et deperdita extitissent, quorum paria in vestra Sacristia seu conservatorio ecclesie vestre more solito reposita haberentur, que nunc pro defensione et execucione Jurium ipsorum eisdem forent necessaria. Super quo fidelitati vestre firmiter precipiendo mandamas, quatenus predicta paria literalium Instrumentorum in annotata vestra Sacristia seu conservatorio Ecclesie diligenter requiri, et reinveniri faciatis, requisitorum et reinventorum tenorem si ipsos rite et racionabiliter tangerent, agnoscentes extunc in trans-

scripto, literarum vestrarum eisdem concedatis ad cautelam caventes tamen, ne fraus vel dolus eveniat in hac parte aliquis. Secus non facturi. Datum Bude octava die festi passee domini Anno ejusdem Millesimo Quadringentesimo decimo Septimo. Nos igitur mandatis regys humiliter ut tenemur semper obtemperare cupientes prescripta paria annotatarum literalium Instrumentorum in dicta nostra sacristia seu conservatorio ecclesie nostre diligenter requiri facientes reperimus quedam paria literalium nostrorum Instrumentorum factum prescripte possessionis Konkol nuncupate tangentia alphabeto intercisa hunc tenorem continentia: Universis presentes literas inspecturis Theophilus Prepositus et Capitulum Ecclesie Strigoniensis salutem in domino sempiternam Ad universorum noticiam tam presencium quam futurorum harum serie volumus pervenire. Quod Andreas Comes filius Barnabe, nobilis de Konkol, iuxta fluvium Sytva ex una parte, et Thomas filius Emerici de Hynd sororius seu Sponsus ejusdem ex altera coram nobis personaliter constituti, idem Andreas Comes terram seu possessionem suam Conkol nominatam, scilicet a prefato patre suo, hereditario jure sibi relictam, cum suis utilitatibus et pertinencijs universis eidem Thome de Hynd et per eum suis heredibus, heredumque suorum successoribus intuitu cognationis et indissolubilis propingvitas ob respectum ex permissione cognatorum seu cometaneorum suorum, ac beneplacito vicinorum de consensu et specialiter Comitis Pauli filii Pardan videlicet fratris ipsius ex licencia dixit confessus est se dedisse et donasse sub antiquis metis et terminis perpetuo possidendam et tenendam. In cuius rei memoriam et perpetuam firmitatem presentes ad instantem petitionem Andree Comitis antedicti Thome de Hynd prenotato, sigilli nostri appensione dedimus communitas. Datum per manus discreti viri magistri Johannis ecclesie nostre lectoris. Anno Domini Millesimo Trecentesimo Sexto. Octavo Idus May. Nos itaque mandatis regijs ut premittitur obediens prescripta paria annotatorum literalium Instrumentorum in ipsa Sacristia nostra sue Conservatorio Ecclesie nostre requisita et reinventa de verbo ad verbum, nil addendo nilque diminuendo presentibus literis nostris privilegialibus Sigilli

nostri maioris autentici appensione consignatis inseri et inscribi faciendo, eorundem tenorem dicto Blasio Tege de Konkol duximus concedendas, eadem paria seu originalia rursus in dictâ nostra Sacristia seu conservatorio Ecclesie nostre more solito reponentes. Datum permanus honorabilis viri domini Stephani Frank lectoris ejusdem Ecclesie nostre socii et canonici nostri In festo Inventionis Sancte Crusis Anno Domini Millesimo Quadringentesimo decimo septimo. Supradicto presentibus honorabilibus viris Gregorio cantore, Abraham Custode dominis Item Johanne de Buda Borsiensi, Andrea Komaromiensi, Jacobo Swmyriensi, Ladislao Sos Neugradiensi et Johanne Lorandi Zoliehnsi Archidiaconis et canonicis prescripte ecclesie nostre fratribus nostris in dei Ecclesia predicta regi iugiter famulantibus Sempiterno.

A Konkolyi Thege nemzetség hártýára irt eredeti példányáról, melynek felhajtott széléből zöld félselyem zsinórról függ a káptalan megrongált pecséte. Az oklevél hártýájának hossza 15', szélessége 9 1/4'. — Néhol az idő már megviselte.

VII.

1438-ban Albert király konkoli Thege Balás fiainak Györgynek és Orbánnak a már őseik által is birt komárommegyei Konkoli birtokot és Abapusztát adományozza.

Comissio propria Domini Regis.

Nos Albertus dei gracia Rex Hungarie, Dalmacie, Croacie etc. Austrieque et Stirie dux, necnon Marchio Moravie etc. Memorie commendamus tenore presencium significantes quibus expedit universis. Quod nos attentis et consideratis fidelitatibus et fidelium servitiorum meritis fidelium nostrorum Georgii et Urbani filiorum Blasii dicti Thege de Konkol familiaris fidelis nostri, devoti dilecti Reverendissimi in Christo patris domini Georgij Archiepi Ecclesie Strigoniensis, Summi Cancellarii nostre Majestatis per eos primum quidem excellentissimo principi Domino Sigismundo Romanorum Imperatori ac Hungarie etc. Regi patri et socero nostro carissimo laudande memorie, locis debitis et temporibus opportunis iuxta

possibilitatem eorum exigentiam ad nutum sue Majestatis exhibitis, et demum nobis post felicium nostrarum electionis et coronationis in Regem Hungarie laudabiliter impensis, pretextu quorum cupientes eum alicuius regie munificentie dono ad presens consolari pretactam possessionem Konkol vocatam et quoddam predium Aba apellatum in Comitatu Komaromiensi existentem et habitum, in quarum pacifico dominio ydem Georgius et Urbanus ipsorum progenitores perstitisse, seque ipsos persistere asserunt etiam de presenti, simulcum cunctis earundem utilitatibus et pertinencijs quibuslibet, Terris scilicet arabilibus cultis et incultis, sylvis, nemoribus, rubetis montibus, vallibus, campis, pascuis, vineis, vinearumque promontorijs, piscinis, piscaturis, aquis, aquarumque decursibus, molendinis et molendinorum locis et generaliter quarumlibet utilitatum earundem integritatibus quovis nominis vocabulo vocitatis ad eadem et Idem de jure spectantibus et pertinere debentibus sub suis veris metis et antiquis limitibus ex certa nostre maiestatis sciencia et animo deliberato de consensuque et beneplacita voluntate serenissime principis domine Elizabeth Regine conthoralis nostre carissime filie scilicet dicti quondam domini Sigismundi Imperatoris premissis sic uti nostre exposita sunt et narrata majestati, stantibus et se habentibus nove nostre Donationis titulo et omni eo Jure quo nostre rite incumbit collacioni, prefato Georgio et Urbano, ipsorumque heredibus et posteritatibus universis dedimus donavimus et contulimus imo damus donamus et conferimus iure et perpetuo et irrevocabiliter possidendas, tenendas pariter et habendas. Salvo jure alieno, harum nostrarum vigore et testimonio literarum mediante, Quas in formam nostri privilegii redigi faciemus, dum nobis in specie fuerint reportate. Datum Bude in festo kathedre beati Petri Apostoli Anno Domini Milesimo Quadringentesimo Tricesimo octavo. (L. S.)

A Konkoly-Thege nemzetség hártýára irt eredeti példányáról, melynek hossza 13 hüv., szélessége 7 1/2 hüv. Az okmány alá vörös viasz fölé nyomott pecsétnek csak helye és a pecsét alatt rejtett „Co. ppria D. Regis“ szavak olvashatók.

VIII.

1438. Az esztergami káptalan Albert király igató parancsa folytán konkoli Thege Balás fiait Györgyöt és Orbánt a Konkoli birtok és Aba pusztia birtokába ellentmondás nélkül beigtatta.

Omnibus Christi fidelibus tam presentibus quam futuris presencium noticiam habituris Capitulum Ecclesie Strigoniensis Salutem in Salutis largitore. Universa, que geruntur in tempore, ne sequantur naturam temporis, externari debent munimine literarum. Proinde ad universorum noticiam harum serie volumus pervenire, Quod nos literas serenissimi Principis domini nostri domini Alberti dei gracia Regis Hungarie, Dalmacie, Croacie, etc. Austrieque et Stirie Ducis, nec non Marchionis Moravie etc. Introductorias et Statutorias nobis preceptorie directas, summa cum reverencia et obediencia recepimus in hec verba: Albertus dei gracia Rex Hungarie Dalmacie Croacie, etc. Austrieque et Stirie Dux, necnon Marchio Moravie etc. Fidelibus suis Capitulo Ecclesie Strigoniensis, Salutem et gratiam. Cum nos pro fidelitatibus et fidelium servitiorum meritis fidelium nostrorum Georgy et Urbani filiorum Blasij dicti Thege de Konkol familiarium fidelis nostri Reverendissimi in Christo Patris domini Georgii Archi Episcopi Ecclesie Strigoniensis, Summique Cancellarii nostre majestatis per eos primum quondam Excellentissimo Principi domino Sigismundo Romanorum Imperatori ac Hungarie etc. Regi, patri et socero nostro carissimo iuxta possibilitatis eorum exigentiam exhibitis et demum nobis post felicium nostrarum electionis et coronacionis in regem Hungarie laudabiliter impensis pretactam possessionem Konkol vocatam ac quoddam predium Aba appellatum in Comitatu Komaromiensi existentem et habitum in quorum pacifico dominio idem Georgius et Urbanus ipsorum progenitores perstitisse seque ipsos persistere asserunt eciam de presenti, Simulcum cunctis earundem utilitatibus et pertinenciis quibuslibet, premissis sic, uti nostre superius exposita sunt et narrata, majestati, stantibus et se habentibus, vigore aliarum literarum donacionalium exinde confectarum, prefatis Georgio et Urbano ipsorumque heredibus et posteritatibus universis in

perpetuum duxerimus conferendum, velimusque eosdem per nostrum et vestrum homines in dominium eorundem legitime facere introduci. Igitur fidelitati vestre firmiter precipiendo mandamus quatenus vestrum mittatis hominem pro testimonio fide dignum, quo presente ladislaus de Gyalla, vel Blasius de Saythwan, neve Paulus de Verth, an Stephanus de Chuz aliis absentibus homo noster ad facies predictarum possessionis Konkol ac predii Aba vicinis et commetaneis ejusdem universis inibi legitime convocatis et presentibus accedendo introducat prefatos Georgium et Urbanum in dominium earundem, statuaturque easdem eidem premissis nostre donationis titulo eis incumbenti perpetuo possidendas, si non fuerit contradictum, contradictores vero siqui fuerint, evocet ipsos contra antefatos Georgium et Urbanum nostram in presentiam ad terminum competentem, rationem contradictionis eorundem reddituros. Et post hec ipsarum Introductionis et Statutionis seriem cum contradictorum et evocatorum, si qui fuerint, vicinorumque et commetaneorum, qui eidem statucioni intererunt, nominibus ac termino assignato nobis fideliter rescribatis. Datum Bude in festo kathedre beati Petri Apostoli Anno Domini Millesimo Quadringentesimo Tricesimo octavo. Nos igitur mandatis ejusdem domini nostri Regis in omnibus fideliter obedire cupientes ut tenemur, iuxta earundem literarum continentiam unacum prefato Blasio de Sarthwan homine regio, hominem nostrum videlicet discretum virum Barnabam presbyterum, chori ecclesie nostre prebendarium, ad premissa mandata fideliter exequenda, nostro pro testimonio transmissimus fide dignum, Qui tandem ad nos reversi nobis concorderet retulerunt, Quod ipsi Sabbatho proximo post festum beati Gregorii pape proxime preteritum, ad facies prefatarum possessionis Konkol ac predii Aba vocatarum, vicinis et commetaneis earundem universis signanter autem Nicolao Posár de Marchelháza, Paulo filio Benedicti et Georgio Harcha dictis filio Johannis de Wek, supradicto Ladislao de Gyalla, predicto altero Ladislao familiari Johannis, Georgii et Jacobi filiorum Dominici de Kawa, et quampluribus Jobagionibus Archiepiscopalibus in villis Marthos. Ymee et nandor vocatis commorantibus in dominorum suorum personis inibi legitime

convocatis et presentibus accendendo introduxissent prefatos Georgium et Urbanum in dominium earundem statuissent eadem eisdem simulcum cunctis earundem utilitatibus et pertinencijs quibuslibet premisse nove ipsius domini nostri Regis donacionis titulo perpetuo possidendas, tenendas, pariter et habendas, tribus diebus continuis in facie earundem permanentibus nullo penitus inibi nec demum coram nobis contradictore apparente. In cuius rei memoriam firmitatemque perpetuam presentes literas nostras privilegiales eisdem concessimus pendentis et autentici sigilli nostri maioris munimine roboratas. Datum quintadecima die diei possessionarie Introductionis et statucionis prenotatarum. Anno Domini supradicto.

A Konkoly-Thege nemzetség hártján kelt eredeti példányáról, melynek h. 18^{1/2}’, sz. 13’, még igen olvasható állapotban; hanem az alól felhajtott okmány széléről a violaszin és zöld selyem zsinórról függött pecsét már hiányzik.

IX.

1451. Hunyadi János M. ország kormányzója Komárommegyében fekvő Vörös János földje nevű pusztát Konkoli Balás fiának és általa testvérénck Orbánnak és ennek fiainak adományozza.

Nos Johannes de Hwnyad Regni Hungarie Gubernator etc. Memorie commendamus tenore presencium significantes quibus expedit universis, quod nos consideratis et diligenter attentis multi modis fidelitatibus et fidelium servitiorum gratuitis meritis nobilis Georgii filii Blasij de Konkol primum Sacre Regni Hungarie Corone et ex post nobis sub nonnullorum locorum et temporum varietatibus non parcendo persone, rebusque et bonis suis quibusvis, diversis casibus fortune se submittendo iuxta exigentiam sue possibilitatis cum summa diligentia et constancia fidelitatis exhibitis et impensis. Intuitu quorum volentes eidem nostram exhibere benevolentiam favorosam, predium weres Janus felde Rewede ¹⁾ vocatam, in Comitatu Kamaromiensi existens, in cuius pacifico dominio progenitores suos adudum perstitisse, seque ipsum persistere asserit de presenti, Item totum et omne Jus regium, si quod Regia Majestas in eodem haberet, ac sacram eius privilegijs,

¹⁾ E szó a sorok közé van írva.

causis, modis et rationibus concerneret coronam predictam, Simulcum cum cunctis suis utilitatibus, et pertinentiis quibuslibet, terris scilicet arabilibus, cultis et incultis, agris, pratis, pascuis, fenetis, Rubetis, nemoribus, silvis, aquis, piscinis, piscaturis, aquarumque decursibus, necnon molendinis, molendinorumque locis, Item montibus, vallibus, vineis, vinearumque promontoriis, et generaliter quarumlibet utilitatum et pertinentiarum ejusdem quovis nominis vocabulo vocitatis et integritatibus eidem Georgio filio Blasii de Konkol et per eum Urbano fratri suo carnali, Bartholomeo, Clementi et Petro filijs ejusdem Urbani, ipsorumque heredibus et posteritatibus universis auctoritate nostre Gubernacionis, in quantum ad id de jure et Regni consuetudine admittimur, nove nostre donacionis titulo dedimus et contulimus, imo damus et conferimus Jure perpetuo et irrevocabiliter tenendas, possidendas, pariter et habendas, Salvo jure alieno. Harum nostrarum vigore et testimonio litterarum mediante. Que dum nobis in specie reportate fuerint, in formam nostri privilegii redigi faciemus. Datum Bude feria secunda proxima ante festum exaltationis sancte crucis. Anno Domini millesimo quadringentesimo quinquagesimo primo. (L. S.)

A Konkoly-Thege család hártýára irt eredetiéből alúl a vörös viaszba nyomott (mintegy 1 hüvelyknyi átmérőü) pecsétnek nyomai még a köriratban látszanak.

X.

1451-ben Komáromvármegye előtt Konkoly Orbán, testvére György, valamint ennek neje Dorotya, Gyallai Miklós leánya nevében is Bodok Miklóst és több megnevezett személyt komárommegyei Felső-Harsán, Kőkeltő-erdő, Kőthfe-erdő, és Folkus-haraszti nevű erdők használatától tiltja.

Nos Ladislaus de Padwcy vice Comes et Judices nobilium Comitatus Komaromiensis, memorie commendamus, quod Urbanus de Konkol sua et Georgii fratris sui carnalis et nobilis domine Dorothee vocate, consortis ejusdem Georgii, filie videlicet condam Nicolai de Gylla, in personis ad nostram personaliter venientes presentiam Nicolaum Bodok, hic coram nobis facie ad faciem personaliter repertum et dominam Ad-

vigam vocatam, consortem ejusdem, nec non alteram dominam relictam quondam Ladislai de Gylla predicta, et Michaellem Martinum et Osvaldum filios prefati Nicolai Bodok, Item Demetrium Zewdi unacum domina conjuge sua Anko vocata et alios quoslibet tamquam absentes, ab occupatione detentione usurpatione et alio quovis colore ipsis apropiacione quibusdam silvis ffelseharsan, kwkelthew erdew, kwthfeerdeo et folchusharast vocatis omnino in dicto Comitatu Komaromiensi existentibus fructuumque et quarumlibet utilitatum earundem perceptione et percipi faccione usque ad divisionem inter ipsos faciendam prohibuit coram nobis, lege regni requirente et testimonio presencium mediante. Datum Komarom feria tertia proxima most festum beate marie virginis Anno Dni M.CCCC-quinquagesimo primo. (L. S.) (L. S.) (L. S.) (L. S.)

A Konkoly-Thege nemzetség papirosra irt eredeti példányáról, melynek h. 8 1/4, sz. 5'. Az oklevél alatt egy zöld és három barna viaszba nyomott gyűrűpecsét helye látszik,

XI.

1457-ben a pannonhegyi sz. mártoni Convent V. László királynak iktató parancsa folytán Gyallay Miklósnak fiait Albertet és Kelement, és leányát Gyallay Dorottyát Konkoly Györgynek nejét, valamint Gyallay László leányát Hedviget, bucsáni Bodok Miklós nejét, ez utóbbiakat fiúsítás folytán, komárommegyei Gyallai birtokba és Ikladi birtok-részbe ellentmondás nélkül beiktatja.

Conuentus Monasterij sancti Martini Sacrimontis Pannonie. Omnibus christifidelibus presentibus et futuris presencium noticiam habituris. Salutem in salutis omnium largitore, ad vniuersorum, tam presencium, quam futurorum noticiam, harum serie volumus peruenire. Quod nos literas Introductorias et Statutorias, Serenissimi principis et domini domini Ladislai dei gracia Hungarie, Bohemie, Dalmacie, Croacie etc. Regis, Austrieque et Stirie ducis necnon Marchionis Moraue etc. pro parte Nobilium Alberti et Clementis filiorum condam Nicolai de Gyalla, ac Nobilium dominarum dorothee Consortis Georgij filij Blasij de Konkol, filie videlicet eiusdem condam Nicolai de eadem Gyalla, ac heduigis consortis alterius Ni-

colai Bodook de Bwchan filie condam Ladizlai de dicta Gyalla nobis preceptorie loquentes, debita cum reuerencia, sumpmaque cum obediencia recepimus in hec verba Ladislaus dei gracia hungarie Bohemie Dalmacie, Croacie etc. Rex, Austrieque et Stirie dux, nec non Marchio Morauię etc. fidelibus nostris Conuentui Ecclesie sancti Martini Sacrimontis Pannonie, Salutem et gratiam. Cum nos tum ad humilime supplicationis instanciam fidelis nostri, Magnifici Reynoldi de Rozgon Comitum Siculorum, per eum pro parte fidelium nostrorum Alberti et Clementis filiorum condam Nicolai de Gyalla, ac Nobilium dominarum dorothee consortis Georgij filij Blasy de Konkol, filie videlicet eiusdem condam Nicolai de eadem Gyalla, ac heduigis consortis alterius Nicolai Bodook de Bwchan, filie condam ladislai de dicta Gyalla, nostre propterea porrecte Maiestati Tum et eius per intercessionem ad id iducti fragilitatique sexus muliebris visceribus misericordie compaciendo, ne ipsas dominas temporum cum eventu subtectis diuagari contingat alienis, easdem in possessione Gyalla predicta ac porcione possessionaria in possessione Iklad vocata omnino in Comitatu Komaromiensi existenti habita Juribus scilicet prefatorum Nicolai ipsius domine Dorothee et Ladislai dicte domine heduigis patrum, earundem in veros heredes et successores masculinos prefecimus dictasque possessionem, porcionem possessionariam prefatorum Nicolai et ladislai memoratis dominabus dorothee heduigi earundemque heredibus et posteritatibus vniuersis sexus scilicet vtiusque in perpetuum as... prefecimus hereditatem Et nichilominus totum et omne Jus nostrum Regium si quod in eisdem possessione et porcione possessionaria eciam alias qualitercunque hactenus, aut nostram ex quibuscunque causis modis et rationibus concerneret maiestatem simulcum cunctis ipsarum vtilitatibus et pertinentiis quibuslibet premissis sic stantibus animo deliberato et ex certo nostre maiestatis Georgio de Konkol ac Nicolao Bodok de Bwchan ipsorumque heredibus et posteritatibus vniuersis, vigore aliarum literarum nostrarum donacionalium exinde confectarum in perpetuum contulimus, velimusque eosdem in dominium earundem possessionis ac porcionum possessionariarum consequenterque Juris nostri Regy in eisdem habiti per

nostrum et vestrum homines legitime facere Introduci, fidelitati igitur vestre firmiter precipiendo mandamus, quatenus vestrum mittatis hominem pro testimonio fidedignum, quo presente Ladislaus de Cheb vel Johannes harcha, ac Paulus Kezeg de Nek sin Emericus de eadem Nek seu Urbanus de Konkol, siue Michael de eadem, neue Johannes de Path, an Stephanus de Mok, alijs absentibus, homo noster ad facies predictarum possessionis Gyalla, ac porcionis possessionarie in possessione Iklad predicta habite, consequenterque Juris nostri Regij in eisdem habiti vicinis et commeteneis earundem et ipsius inibi legitime conuocatis et presentibus accedendo Introducat prefatas Albertum et Clementem, ac dominas dorotheam et heduigem necnon annotatos Georgium et Nicolaum in dominium earundem et eiusdem Statuatque easdem et Idem eisdem premisse nostre donacionis titulo ipsos incumbenti perpetuo possidendas, si non fuerit contradictum, Contradictores vero si qui fuerint Enocet ipsos contra Annotatos Albertum et Clementem, dominas Dorotheam et heduigem necnon Georgium et Nicolaum nostram personalem in presenciam ad terminum competentem racionem contradictionis eorum reddituros, Et posthec huiusmodi Introductionis et Statucionis seriem, cum contradictorum et Euocatorum, si qui fuerint vicinorumque et commetaneorum, qui premisse Statuconi intererunt, nominibus et termino Assignato, eidem personali nostre presencie fideliter rescribatis. Datum Bude feria quarta proxima post festum beati Marcy Evangeliste Anno domini Millesimo quadringentesimo Quinquagesimo Septimo, Regnorum autem nostrorum Anno hungarie etc. decimo septimo, Bohemie vero quarto. — Nos itaque mandatis ipsius domini nostri Regis obedire cupientes vt tenemur, unacum prefato Stephano de Mok homine eiusdem domini nostri Regis, nostrum hominem videlicet Religiosum fratrem Egidium Sacerdotem socium nostrum Conuentualem, ad premissam Introductionem et Statucionem faciendam nostro pro testimonio fidedignum duximus destinandum. Qui tandem exinde ad nos reuersi nobis vniformiter retulerunt, Quod Ipsi in festo beati Marci Euangeliste proxime preterito, ac alijs diebus ad Idaptis et sufficientibus ad facies predictae possessionis Gyalla

et porcionis possessionarie — Iklad in dicto Comitatu Komariensi existentis habite, que possessio aut porcio possessionaria, prefatorum condam Nicolai et ladislai prefuisset, Juxta Regni consuetudinem et ad Sacram Coronam eiusdem Regni consequenterque Regiam Serenitatem legitime deuoluta existeret, presentibus Paulo Kezeg, Johanne harcza de Nek, Urbani de Konkol, Dionisy de Hethen Inibi conuocatis accessissent, et ipsum Albertum et Clementem filiorum condam Nicolai de Gyalla, ac Nobiles donimas dorotheam consortem Georgy filij Blasii de Konkol filiam videlicet eiusdem condam Nicolai de eadem Gyalla, ac heduigem consortem Alterius Nicolai Bodook de Bwchan filiam condam Ladislai de dicta Gyalla in dominium eiusdem possessionis et porcionis possessionarie predictorum Introduxisset Statuissetque easdem eisdem, cum cunctis ipsorum vtilitatibus et pertinentijs premissis Regie donationis titulo sibique Incumbenti perpetuo possidendas, Nullo contradictore protunc penitus inibi et neque tantem in nostra presencia apparente, et legitimis tandem diebus et horis ibidem in facie predictae possessionie Gyalla et porcionis possessionarie Iklad habite, et suarum vtilitatum moram continuam faciendo. In cuius rei memoriam firmitatemque perpetuam presentes literas nostras pendentis et autentici Sigilli nostri munimine roboratas, eisdem duximus concedendas. Datum Sedecimo die diei Introduccionis et Statucionis predictorum, Anno domini supradicto, presentibus Venerabilibus et Religiosis viris Petro Custode, Sebastiano priore, Emerico Cantore, ceterisque fratribus et dominis Annotatis in dei Ecclesia Regi Jugiter famulantibus sempiterno.

A Konkoly-Thege család hártýára irt eredetiéról a pecsét zöld s barna violaszin selyem zsinórról függött.

(Vége következik.)

XIII.

ADATOK A CORVIN KÖNYVTÁRBÓL HAZÁNKBAN FENNMARADT CODEXEKHEZ. 1)

(Rómer Flóristól.)

Hollós Mátyás királyunk könyvtára mindegyik maradványa iránt legnagyobb kegyelettel viseltetik minden igaz magyar. Nem tudom győzelmei tették-e ezen királyt inkább nemzetünk büszkeségévé, vagy a művészet és tudományok korát előző pártolása. Vitéz királyi foglalkók, hódítók valának mások is, de a tudományban — tán Könyves Kálmánt kivéve — egy sem emelkedett Mátyás király színvonalára. És evvel méltán dicsekszünk, okokkal bizonyítván azt is, hogy ezen tudós fejedelem alatt honunk a szomszédokkal győzőleg versenyzett. Innen a büszkeség, melylyel e vitéz királyra hivatkozunk, innen azon kegyelet, melylyel minden reánk maradt emlékére mutatunk.

Tudom, mily parlagi a könyvészet mezeje, még tudósabb köreinkben is, tudom hogy számtalan töredéke heverhet ismeretlenül könyvházainkban, és azért lépek ismét azon térre, mely soknak haszontalannak, untatónak fog látszani — nekem pedig újra ösztönül szolgál ritkább kincseink tüzetesb leírásában — mert csak így lehetséges előttünk nem fekvő munkákban az összehasonlítás és határozás.

A nemzeti muzeumban őrzött codexeket vizsgálva feltűnt egy, mely nem csak cimerére nézve Corvinfélének tetszett, hanem a győrihez annyira hasonlít — hogy még ugyan

1) Lásd Győri Történelmi és Régészeti Füzetek I. köt. 8—14. lapját.

azon írásra is reá ismertem, sőt mivel a nemzeti muzeumé így végződik: *E scripsit florentiae petrus cenninius Anno Dnj, 1467, vij. idus aprilis* azon következést hozhatjuk ki ezen zárszóból, miszerint a győri codexnek is ugyanaz a leírója.

Ime ez a pontos leírás, vizsgálás haszna! Remélem, hogy mások is inkább figyelvén ilyenmü kincseinkre, a lap-pangó codexeket velem közleni fogják, miszerint a belső jellegből határozottabban ítélhessek, és szemvizsga után ismer-tethessem.

Nem akarom t. olvasóimat untatni azok ismétlésével, miket fennidézett cikkemben felhoztam. Itt csak a különbségeket említem meg, melyek a két társkönyv közt léteznek.

A muzeumi codex 9" 3'''-nyi magasságú — 7"-nyi szélességű; belső keret első vonala 1", a második 3'''-nyival belebb van; a külső a könyv arany metszésétől 1" 11''' és és második szinte 3'''-nyival belebb esik; az első írott sor felülről 1" 5'''-nyira — alul 2" 7'''-nyira esik. Az egyes fércetek 10 levélből állanak, minden lapon — van pedig 148 lap — 29 sor.

Mit említett füzetünk 10. lapján a diszes kezdőrül, diszitményről és cimerről mondunk, annyiban áll egész kiterjedésben ezen munkáról is, miszerint nem csak egy kéztől eredettnek, hanem e korszakra nézve jellemzőnek is kell nyilvánítanom¹⁾. Csak az egy különbség észrevehető, hogy a tökélesen megegyező királyi cimert, az ezen korban felkapott, vörös szárnyú, meztelen angyalok ketteje tartja.

A munka így kezdődik:

1) Nem kétkedem, hogy ha majd szerény példám által ösztönözve érdekesb kéziratainkat mások is fogják ismertetni, elérjük azon időpontot, melyben ép oiy határozottan — mint a költészet, építészet, festészet egyes korszakait — jellemezhetjük az írási, kicsided festési és lombozati epochákat, és fogjuk határozhatni nem csak a külön századokra, hanem külön országokra nézve is, mi a könyvészet parlagon heverő tágas terén nem csekély jutalmú munkásságra gerjeszthet mindenkit, kinek szíven fekszik őseink művészeti és irodalmi állapontjáról magának tiszta fogalmat szerezni, és a magyar középkori műveltségről méltányosb véleményt terjeszteni.

Q. CVRTII RVFFI HISTORiarVM
ALEXANDRI MAGNI LIBER SECVNDVS
(ez utolsó szó kitörölve, helyette az oldalon tertius)
INCIPIT, LEGE FOELICITER.

Vége pedig így hangzik: Q. CVRTII RVFFI DE GESTIS
ALEXANDRI LIBER. XII. ET VLTIMVS EXPLICIT.

Igy tehát megvan a két első hiányával — melyet később Freinshemius J., Laruis Farkas bécsi könyvtárából kiegészített — Curtius egész munkája de rebus Gestis Alexandri Regis Macedonum, épen és egészen a legdiszesb kiállításban.

A kötés bár nem egészen egyenlő a györi káptalanéval, mégis hasonló némely részletekben. A vörös damask kapcsok hiányzanak, egyedül a sárgaréz maradványok láthatók. Egy széles S-ekből összeállított és váltogatva aranyozott karikákból álló négyszögü keret közepén áll az arany vonalokból és karikákból szerkesztett paizs közepén Corvin Mátyás cimere, de a közép paizsocska nélkül, fölötte a keskeny magas, három lilimtól párkányzott korona. A cimer körül és a keret szögleteiben arany lombozat áll. Hátsó, egészen egyenlő részén felül nagy aranybetűkkel ez áll: QVINTVS: CVRTIVS.

Ezen munkát mint tulajdonát ismerteté Jankovich Miklós 1825. Budán „Angeli Decembris de conditionibus pacis inter Alexandrum M. et Darium Regem sat. című munkájában, melynek XI. lapján ez áll, hogy e kézirat első levelén a király saját kezével irtt ezen magyar szavak olvastatnak: „Mentem közep Podebradeban.“

Ezen szavakra Mátray Gábor ur, az országos könyvtár érdemdús öre, ezen észrevételt tévé a kötethez mellékelt lapon: A criticus vizsgáló ítélje-meg, valljon helyesnek lehet-e e szók olvasása Jankovich szerint, s lehet-e az érintett írást, mely inkább a XVI-ik századbelinek látszik lenni, Mátyás király saját kézvonásának vallani?

Nem egyszer láttam dicső királyunk aláírását különféle okmányokon, hanem az ő szép férfias majd szögletes vonásait, kéziratunk elején létező folyó gömbölyded karakterekkel sohasem tudtam volna összezavarni. Csodálom, hogy Jankovich ur, kinek a haza különben annyit köszönhet sok becses tárgy megmentése miatt, előre fogamzott véleményből, főleg

talán azért, hogy bebizonyítsa, hogy Mátyás király magyarul is irt, olyasmit állított, mit csak azért is kell cáfolnunk, nehogy utána mások hibás állítását terjeszszék, vagy belőle következéseket vonjanak.

Hogy az érintett irás Mátyás királyé nem lehet, először azért állítom, mert nem — mint Jankovich ur írja — első levelén állnak e szavak, hanem azon hártya-lapon, mely a könyv külső táblájára volt ragasztva, s később — tán kevesebb gond fordítván reá — onnan elvált. Már ki fogja azt gondolni, hogy e fényt és fenséget szerető király, ki évenként az aranyok ezreit küldi Olaszhonba a másolók számára, túrt volna vakításig pompás könyvtárában oly Curtiust — melyet ő valószínűleg maga is forgathatott — melynek eleje a gondatlanság bélyegétől szennyeztetett! és hogy épen erre lett volna kedve minden összefüggés nélkül azt jegyezgetnie: Mentem közep Podebradban(?!)

Nehogy azonban történészeink valaha fejeiket törjék, mikor mehetett Mátyás királyunk Podiebradba, és még tollharcra kerüljön a dolog, im a titokteljes szók magyarázata:

A Mátyás király idejében még bizonyosan a táblára ragasztva volt, később tán pinczébeni heverés után levált lap felső részén ez áll:

Franc Massarij

Praeficae dicuntur, mulieres ad aliquod funus deplorandum pecunia (?) conductae

Fab 197

Mentum kozen podbradek.

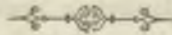
Ime Mátyás király magyar jegyzete!

Maszar (Mészáros) Ferenc a praefica, és mentum szavak értelmét jegyzé fel magának, mi egyébiránt számtalanszor kerül elé a régi könyvek üres levelcin. Mentum: áll, szláv nyelven kecske-áll, mit podbradek szó maga is jelent. Igaz hogy a kozen szóban az n első vonása igen le van húzva úgy, hogy p-hez hasonló; de a jegyzetben többször előforduló p-ktől mégis egészen különbözik.

Óvakodjunk tehát, mint eldödeink gyakran tettek, minden szigorubb ítézet nélkül, valamibe előlegesen ked-

velt eszmét belefektetni, nehogy mint a fennidézett példában láthatjuk, igazi **absurdumot** hozzunk létre, mely annál kárhózasb, mennél nagyobb tekintélytől ered, és annál könnyebben terjeszthető, mennél nagyobb személyről állittatik.

Lássunk minden előítélet nélkül — saját szemekkel, — és hol szükséges, igazítsuk meg tartózkodás nélkül mind azon balvéleményeket, melyek a valódi ítészet szigorát ki nem állják.

XXIV.

MOSONYMEGYEI REGESTÁK A VEGYES HÁZAKBÓLI KIRÁLYOK KORÁBÓL.

(Közli Ráth Károly.)

(Vége.)

XXX. 1303. János — Henrik bán fia — sopronyi és mosonyi főispán Szent-Mária-hegyi cisztercieknek Zadan nevű possessiót adományoz. Apátin dec. 21. (1844 Tudománytár XV. k. 192. 193. l.)

XXXI. 1313. A győri káptalan bizonyítja, hogy Ágnes özvegy királyné, III. Endre király neje, részint alkalmas papok, részint saját levele által is őket meggyőzte, hogy az ő, részint jegyajándék, részint részbeni összevásárlás által szerzett Szumbothel, másképp Neusiedel mosonymegyei birtokát férje s saját lelke üdveért az esztergomi anyaszentegyháznak adományozta. Junius 14. (Fejér C. D. VI. 2. 333—335. l. és C. D. VIII. 1. 520. 521. l.)

XXXII. 1317. I. Károly király austriai Szent-Kereszt monostorának pozsonyi és Lita (Lajta) melletti királyi udvarházát, továbbá új pusztákat, más névvel Neweygent (Fertő tava mellett) és Wynden falut — szinte a Fertő mellett fekvőt — minden adó, gyűjtélék, átaljában bármi tehertől mentté teszi. Oct. 8. (Fejér C. D. VIII. 2. 53—56. l.)

XXXIII. 1320. I. Károly király Ikel, Mikee, Woytan és Jakab Biki nemesektől hűtlenségökért Pomogh sopronmegyei birtokot elvévén, Nagy-Mártoni Pál — Simon fiának —, és András — Mihály fiának — adományozza. Budán julius 10. (U. o. 246. 247. l.)

XXXIV. 1322. Ágnes özvegy királynő bizonyítja, hogy a Fertő mellett fekvő Nézsider (Neusiedel, másképp Zee-Zumbothel) az esztergomi érsek és káptalanjának ajándékozta. Künsfeldi kolostorban január 19. (Ugyanott 366. 367. l.)

XXXV. 1323. I. Károly király Nagy-Martoni Pált megerősíti Pomogh birtokában, átírván e helység adományozásáról szóló 1320-ik évben kiadott oklevelét. Julius 20. (U. o. 449 és 450. l.)

XXXVI. 1324. I. Károly király a Sár (Lajta) vize melletti s tulajdonosától a határ megrontásával Pahamar és Wyhchi osztrák polgároknak átadott Alramus földét Pál és Lőrinc mesterek — Simon fiainak, — Nykel és Dénes — Nagy-Martoni Mihály fiainak — adományozza. (Ugyanott 535 és 536. l.)

XXXVII. 1324. XXII. János pápa sürgeti I. Károly királyt, hogy Ágnes özvegy királyné által az esztergomi szentegyháznak ajándékozott Nézsider helységét engedje át. Avenione november 10. (U. o. 567. 568. l.)

XXXIX. 1329. János pápa inti I. Károly királyt, hogy az Ágnes özvegy királyné által az esztergomi anyaszentegyháznak adományozott Nézsider helységét bocsássa ki kezéből. Avenione november 10. (Cod. Dipl. VIII. 3. 370. 371. l.)

XL. 1332. XXII. János pápa megerősíti az esztergomi egyházat a néki Ágnes özvegy királynétól adott Nézsider másképp Zumbothel birtokában. Avenione november 29. (Cod. Dipl. VIII. 3. 629. 630. l.)

XLI. 1335. Drugeth Vilmos nádor Pozsony- s Mosony-megyék özszes nemességével nagy-gyűlést tart Pozsonyban július hó 26-tól 29-ig. (Eredetie a pannonhalmi házi levéltárban.)

XLII. 1339. I. Károly király Lőrinc, János és Miklós mosonymegyei Katali (Gáta) határőröket (Spiculatores) és nemzetségeket ősi jogaikban megerősíti s meghagyja nekik, hogy jó lovakon, fegyverrel őrködjének az osztrák határokon. Pozsony, június 26. (Cod. Dipl. VIII. 4. 375. 376. l.)

XLIII. 1348. He gy e s h a l o m felosztásáról szóló osztály-

levél. (Találtatik a gróf Szapáry-család vasmegyei mura-szombati levéltárában DD. csomag, 38. száma alatt.)

XLIV. 1358. Kont Miklós nádor Pozsony- és Moson-
megyék öszszes nemességével Pozsonyban nagy-gyü-
lést tart september 17—22-ig. (Eredetie a pannonhalmi házi
levéltárban.)

XLV. 1359. Konth Miklós Magyarhon nádora, kunok
birája Pozsony városában september hó 16-án Pozsony- és
Mosonmegyékkel nádori gyűlést tart. (Gróf Teleky
József: Hunyadiak kora Magyarországon X. k. 441. l.)

XLVI. 1383. I. Mária királyné Budán martius hó 29-én
kelt levelében megtiltja az óvári harmincadosoknak,
hogy az erdélyországi nagy-szebeni kereskedőket szokatlan
fizetés- és áruik felbontásával terhelni ne merészeljék. (Fejér
C. D. T. X. V. 8. 116. 117.)

XLVII. 1412. Garai Miklós nádor s kunok birája Po-
zsony városa mellett 1412 január hó 4—15-ig Pozsony- és
Mosonmegyék öszszes nemességével nagy-gyűlést tart.
(Fejér: C. D. T. X. V. 5. 352—354 l.)

XLVIII. 1418. october 28. A győri káptalan egy be-
valló levélben említi Mecheri (Mecséri) Jánosnak György fiát.
(Fejér C. D. T. X. V. 6. p. 156.)

XLIX. 1421. (Pozsony, julius 20.) Zsigmond király
ítéletlevele, melyben a székesfehérvári polgárok kérelmére
megtiltja Vereskői Volfart özvegye, a székesfehérvári kápta-
lan és pilisi apátnak, hogy Óvárrott és Pozsonyban azoktól
vámot szédni ne merészeljenek, megerősítvén őket vámmen-
tes szabadságaikban. (U. o. 376—380.)

L. 1426. Zsigmond király Kaplircz Péter Pozsony vára
kapitánya özvegyének Valpurgisnak és János, Péter, Mar-
git, Borbála és Orsolya gyermekeinek a Keczi (Kittse, Köp-
csény) várat és városkát, Pammerni (Körtvélyes,
Pama) pusztát és Kedendorff (Gattendorf, Gáta) helység
felét, mely birtokok már elébb 2000 arany forintban elzáló-
gosítottak, újra 4500 arany forintot vevén reá, más 2000 arany
forint általok a köpcsényi vár kijavítására fordítat-
ván, neje és a honnagyk megegyeztével minden hozzá-
tartozandóságok és használatokkal, a köpcsényi dunai

vámmal együtt 8500 arany forintban elzalogítja a nevezett özvegy és gyermekeinek visszaváltás idejéig. Pozsony február 5. 1426. (U. o. 803—806. l.)

LI. 1426. február 14. Pozsonyban. Zsigmond király bevezető parancsa a pozsonyi káptalanhoz, miszerint oroszvári Thombeh János, vagy Karthafalvy Groff Péter vagy Groff János király emberei közül egyet maga mellé vévén, özvegy Kaplirz Péternét és gyermekeit a fentemlített köpcsényi vár és hozzátartozandóságaiba vezesse be. (U. o. 806—808. l.)

LII. 1426. A pozsonyi káptalan értesíti Zsigmond királyt, hogy Pozsonyban február 14-én kelt bevezető parancsa következtében kiküldé Márton pap és kanonok társukat, ki maga mellé vévén Karthafalvy Hermant, özvegy Kaplircz Péterné és gyermekeit február 15-én bevezeté a köpcsényi vár és hozzá tartozó birtokokba, ellenmondó nem találkozáván. Február 20-án 1426.

LIII. 1426. Zsigmond király a fentebbi saját zálog- és a pozsonyi káptalan iktató-levelét Kaplircz Péterné és gyermekei részére a köpcsényi vár és hozzátartozandósági iránt átírja. (Fejér C. D. X. r. 6. k. 801—809. l.)

LIV. 1430. Zsigmond király Pozsonyban martius hó 6-án kelt levelében megparancsolja, hogy Mosony megyékben úgy Óvár (alias Altenburg,) Neusiedel városokban nullus alter audeat, seu presumat argentum, et florenos auri, nec non Monetas quascunque emere, seu cambire quoquomodo, sub poena ablationis eorundem, nisi cives nostri (a pozsonyiak) ad praescriptam Cameram nostrae Maiestatis. (Fejér C. D. X. 7. 199.)

Ugyanezt mondja Zsigmond király egy ezen 1430-ik évi Kökcsén junius 23-án (tán Köpcsény) kelt levelében, melyben civium Posoniensium gratuita subsidia celebrat, ac facultate cudendae monetae remuneratur (u. o. X. 8. 626—630.)

LV. 1430. Zsigmond király honvédelmi szabályzata szerint Mosonymegye is 25 lovassal a németek és a hussiták elleni vonalba állítatott. (Fejér C. D. X. 7. 260. 267.)

LVI. 1436. Zsigmond király Bécsben május hó 23-án kelt levelében Albert herceg vejének tőle kölcsönzött 3000

arany forint, és 1500 font fillérért Hegyeshalom helységét Mosony megyében a Lajta mellett, továbbá Csákányt (Német-Fehéregyháznál [Dundolskirchen]) és Feketevárost (Purbach) Sopronmegyében elzálogosítja. (Fejér C. D. X. 7. 926.)

LVII. 1437. Zsigmond király Prágában september hó 30-án kelt levelében meghagyja a Visegrád vára alatti, nesz-mélyi, szönyi, komáromi, kocsi, bánhidai, bicskei, rajkai, óvári, banai, bőnyi, pázmáni, igari, ondódi és móri vámosainak, hogy a budai kereskedőket, ha magok saját áruikkal utaznak, megvámolni büntetés alatt ne merészeljék. (Fejér C. D. X. 7. 874—876.)

LVIII. 1439. Albert király január 10-én kelt levelében megparancsolja Pozsony városának, hogy az oroszvári harmincadosok által a lőcsei polgárkereskedők irányában elkövetett réz és higany (notabili quantitatem cupri et mercurii) kereskedelmi cikkek elvétele iránt nyomozást tegyen s eléje felterjeszse. (Fejér C. D. XI. 213—215. l.)

LIX. Erzsébet királyné Praitendorfer Márton pozsonyi polgárt hű szolgálatai jutalmául egy zarándfalvi curiával ajándékozza meg a benn rejthető királyi joggal együtt. Pozsony 1440. augusztus 16.

Commissio propria domine Regine.

Nos Elisabeth dei gracia, Regina, Hungarie, Dalmacie, Croacie etc. Austrieque et Stirie. Ducissa, necnon Marchionissa Morauie etc. Memorie commendamus, tenore presencium significantes, quibus expedit vniuersis, Quod nos tum ad humilime supplicacionis instanciam, nonnullorum fidelium nostrorum propterea nostre Maiestati porrecte, tum eciam consideratis fidelitatibus et fidelium obsequiorum meritis, fidelis nostri Circumspecti viri Martini dicti Praytendorffer, Cuius Ciuitatis nostre Posoniensis, per eum nostre Maiestati exhibitis et impensis, Quandam Curiam seu fundum Curie, in villa Czuren-dorff alias Zaran vocata, in vicinitatibus fundorum seu Curiarum Johannis Czonth ab orientali, et Jacobi Carnificis ab occidentali, partibus, situatam et existentem, in cuius pacifico dominio ipse, et progenitores sui hactenus prestitissent, et eandem possedissent, persisteretque et possideret eciam de presenti, cum particulis Siluarum, utraque Schretberinfeld

nuncupatarum, ac totum et omne Jus nostrum Regium, si quod in eisdem habuissimus aut haberemus, seu habere possemus, quoquomodo, cum cunctis vtilitatibus eiusdem et pertinencijs quibuslibet, terris suis arabilibus. cultis et incultis, Agris. pratis. Siluis. Nemoribus fenetis pas-cuis vineis et vinearum promontorijs, Aquis. fluuijs piscinis piscaturis, Et generaliter quarumlibet vtilitatum integritatibus, quocunq; nomine vocitatis, ad eundem fundum Curie, et Jus nostrum Regium, de Jure et ab antiquo spectantibus et pertinere debentibus sub suis veris metis et antiquis limitibus, quibus hactenus eadem Curia tenta extitit et possessa, ex certa nostre Maiestatis scientia, et animo deliberato, praefato Martino, et per eum suis heredibus, heredumque suorum successoribus ac posteritatibus vniuersis, denuo et ex nouo dedimus. donauimus et contulimus ymmo damus donamus et conferimus, Jure perpetuo et irreuocabiliter possidendam tenendam pariter et habendam, Saluo Jure alieno, harum nostrarum vigore et testimonio literarum mediante, Datum Posonij predicta secundo die festi Assumpcionis beate Marie virginis gloriose, Anno domini M^oCCCC^o quadragesimo.

(P. H.)

Veres viaszba nyomott 1" 3'" átmerőjü teljesen ép pecsét, mely pergamen szalaggal van megerősítve. Gót betűs körirata: „S. Elisabeth. dei. gracia. regin. Hungarie etc.“ Belkörében két paizs látható, a bal félen levőben 3 folyó, a jobb oldalán levőben egy folyó szemlélfhető, ezek felett 3 virág, alól ezek kötése cifrázattal. Az oklevél hártján s a legjobb állapotban van tekintetes Bach (most Pataki) Fábían Győr városa volt polgármesterénél.. Hátul az oklevélen egy nagy R látható, a mellé irt két „ta“ kis betűkkel.

Ezen curia oldalagos örökösödés utján Czeglédy, majd a Nunkovics családra szállt, — 1763-ban Nunkovics András királyi tanácsos királyi megegyezés mellett elcserélte a magyar-óvári urodalomhoz tartozó Óvár városi Spadihof nevű kurivával.

LX. 1445. Az országos tanács a pozsonyi polgárok panaszára, meghagyja köpcesényi Kapler Jánosnak, hogy

e polgároktól Köpcsényben vámot szedni ne merészeljen, mint ez eddig tevő jogszerűen, miután e polgárok a vámfizetéstől királyi kiváltság-levelek által felmentvék. Pest, május 13. (Knauz Nándor: Az országos tanács és ország-gyűlések története 1445—52. 28. 29. l.) Ujra irnak ez érdemben 1446. márt. 14. (u. o. 39. l.), ismét jun. 14-én (u. o. 45. l.)

LXI. 1448. Szent-miklósi Pongrácz maga s guti Ország Mihály és örökösök névén Köpcsényben augusztus hó 26-án kelt levélben kötelezi magát, hogy azon ítélet következtében, melyet közöttök és Fridrik római király között a pápai hibornokkövet és Ulrik Cillei gróf Pozsonyban a minap hozott, minden Fridrik királytól nyert régibb leveleit visszaadni tartozik. (A cs. k. titkos levéltárból közlé gróf Teleky Huny. kora X. k. 237. 238. l.)

LXII. 1449. Az országos tanács a pozsonyi község és Kapler János köpcsényi kapitány közti többször említett ügyet akép dönti el, hogy Kapler a Haimburg és Kerhenburg másképp Oroszvár felé utazó pozsonyi kereskedőket Köpcsényben minden vánnélkül engedje átmenni, ellenben joga legyen a pozsonyiakkal menő más község vagy városbeliektől e vámot követelni. Budán június 25. 1449. (Knauz Nándor az orsz. tanács és orsz. gyűl. tört. 1445—52-ig, 93. l.)

LXIII. 1450. Hunyadi János kormányzó Püspökiben october hó 6-án kelt levelében Csire Barabás és Szilvai Miklós pozsonyi várnagyoknak megparancsolja, hogy miután ő a pozsonyi harmincadot, az ahhoz tartozó oroszvári és más fiók harmincadokkal Pozsony városa közönségének adta által, ezen harmincadokban az említett várost, valahányszor általa felszólítatnak, minden törvénytelen megtámadók ellen védjék és oltalmazzák. (Gr. Teleky Huny. kora M. X. 275. l.)

LXIV. 1450. Hunyadi János kormányzó Budán december hó 2-án kelt levelében Nagy László és Sós György pozsonyi ispányoknak és várnagyoknak megparancsolja, hogy a pozsonyi polgárokat a nézsideri harmincad birtokában, az azt jelenleg bíró Hanuskó kirekesztésével, igtassák be s abban őket minden törvénytelen megtámadók ellen oltalmazzák. (Gr. Teleky Huny. kora X. k. 274. l.)

LXV. 1451. Hunyadi János kormányzó Terenyén augusztus hó 26-án kelt levelében felszólítja Sopron városát, hogy a helybeli és nézsideri harmincadokat, mellyeket ő gutori Nagy László és sóvári Sós György pozsonyi várnagyok és ispányok által lefoglaltatni és Pozsony városának kézbesitetni rendelt, annak idejében lefoglaltatni s azokban a harmincadot a pozsonyiak által szedetni engedje meg. (Gr. Teleky Huny. kora M. X. k. 316.)

LXVI. 1453. Hunyady László örökös beszercei gróf, Dalmát- és Horvátország bánja, Györött in die parasceue kelt levelében tudósítja Pozsony városát, hogy kívánságához képest atyja Kothvitz nevű házi emberét 6 lovassal Nézsiderbe átküldötte az ottani szekér őrzésére, mire nézve felszólítja a mondott várost, hogy azon fegyvereseket jól fogadja, és zsolddal ellássa. (Gr. Teleky Huny. kora M. X. k. 381. l.)

LXVII. 1453. Hunyady László örökös beszercei gróf, Dalmát- és Horvátország bánja Nagy-Szombatban április 30-án kelt levelében tudósítja Pozsony városát, hogy ő ugyan kívánságukra megigérte volt, miként addig, míg atyjával találkozhat, a Nézsiderbe küldött Gothvitz zsoldját ki fogja fizetni, miután azonban most közelebbről atyja által úgy értesitetett, miszerint ezen zsold fizetése a várost illetné, felszólítja, hogy jövendőre ezt tegye meg, igérvén, hogy Giskrával a nézsideri harmincad iránt felmerült ügyét barátságosan kívánja elintézni, mihelyt a királyhoz személyesen felmehet. (Gr. Teleky Huny. kora M. X. k. 383. l.)

LXVIII. 1453. Hunyady László beszercei örökös gróf, Nagy-Szombatban május hó 3-án kelt levelében Ulrik, Cillei grófot barátságosan megkeresi, hogy miután atyja a nézsideri harmincadot több másokkal az ő tudtával és egyetértésével adta Pozsony városának hasznobérbe, most pedig brandisi Giskra János az iránt a király előtt többféle kérdéseket támasztana, ügyekeznek a dolgot oda vezérleni, miként Giskra alaptalan követeléseivel elmozdítván, Pozsony városa tovább is megmaradjon a kérdéses harmincad birtokában. (Gr. Teleky Huny. kora M. X. k. 384. 385. l.)

LXIX. 1459. Hunyady Mátyás király Budán december hó 28-án kelt levelében meghagyja Pozsony városának, hogy

nézsideri Hanuskónak, kit némely dolgok elintézése végett hozzá küldött, mindenben teljes hitelt adjon. (Gr. Teleky Huny. kora M. O. X. k. 635. l.)

LXX. 1480. Mátyás király Zágrábban october 11-én kelt levelében Csitvándi Ferenc és Kapucsi Benedek pápai várnagyok részére a győri káptalannak 1479-dik évi levelét, melyben bizonyóságot tesz arról, hogy az említettek előtte megjelenvén s az utóbbi fiainak terhét is magára vállalván, vallották, miszerint Csitvándi Ferenc azon elzálogosítást, mely által néhai atyja László, Kapucsi Benedek, Ferenc veje részére Csitvándot (ma Csikvánd) Győr, másik Csitvándot Mosony, Serkét Veszprém- és Nagyhegy helységbeli birtokát szinte Győrmegyében eladta, maga részéről megerősítette, átírja, sőt mindkét fél hű szolgálataiért a bennök lappangható királyi jogot is nekik adományozza. Eredetie Győrmegye levéltárában, honnét közlé Gr. Teleky Hunyadiak kora M. O. 12. 137—140.

LXXI. II. Ulászló király megparancsolja a pannonhalmi gyülekezetnek, hogy egy király emberét kiküldendő szerzetes társok magok mellé vévén, a győri káptalan kértére ennek Csitvánd nevü Mosony megyei pusztájokat határolják meg. Buda december hó 4. 1502.

..... Dei Gratia Rex Hungariae, Bohemiae . .
 fidelibus nostris Conuentui Ecclesiae Sancti Martini, Sacri Montis Pannoniae salutem et gratiam. Dicitur nobis in personis fidelium nostrorum Honorabilis Capituli Ecclesiae Jauriensis quomodo ipsi in dominium cuiusdam Praedij Chytwand vocati in Comitatu Mosoniensi existentis habiti, ipsos exponentes omnis juris titulo concernen. legitime vellet introire. Super quo fidelitati Vestrae firmiter praeciendo mandamus, quatenus vestrum mittatis hominem pro testimonio fide dignum, quo praesente Antonius Pausar de Bank, vel Paulus similiter Pausar de Gatha, aut Wolfgangus de Bezene, sin Emericus Konth de Rajka, seu Christophorus Saxanlondor de Orozwar, alijs absentibus homo noster ad facies praescripti praedij Chytwand vocati, vicinis et commetaneis ejusdem universis inibi convocatis et praesentibus accedendo introducat praefatos in dominium

ejusdem, statuatque idem eisdem simul cum cunctis ejusdem utilitatibus et pertinentijs quibuslibet praemisso titulo ipsis incumbenti perpetuo possidendam, si non fuerit contradictum, contradictores vero si qui fuerint, evocet eosdem contra annotatos exponentes nostram personalem in praesentiam ad terminum competentem, rationem contradictionis eorum reddituros. Et post haec hujusmodi Introductionis et statutionis seriem cum contradictorum et evocatorum, si qui fuerint, vicinorumque et commetaneorum, qui praemissae statutioni intererunt, nominibus terminoque assignato, ut fuerit expediens, eidem personali nostrae praesentiae fideliter rescribatis. Datum Budae in festo beatae Barbarae Virginis.¹⁾ Anno domini 1502.

Executio facta est in die Cathedrae Sancti Petri anni 1503-tio homo regius Emericus Konth, testimonium Conventus Sancti Martini frater Nicolaus sacerdos et socius noster conventualis, contradictores Dionysius Fintha, Udalricus judex, Laurentius Magelh, Wolfgangus Hebenner et Michael Fogollar jobbagiones Magnifici Thomae Groff Comitis de Bozin, et de Sancto Georgio, in oppido ejusdem Neusiedel appellato, commorantes, qui quidem Thomas Groff ibidem et eadem die ad octavas festi sancti Georgij Martyris²⁾ tunc venturi extitit evocatus. Datum sexto die etc.

A pannonhalmi gyülekezetnek 1771-dik évi hiteles átíráta után, mely a györi káptalan levéltárában, 18-ik fiók, I. csomag, 35-dik száma alatt fellelhető.

LXXII. 1524. Amade István volt a magyar-óvári királyi kapitány, kinek egy eredeti levele Sopron városa levéltárában őriztetik.

LXXIII. 1526. Amade István Mária özvegy királyné magyar-óvári kapitánya. (Jászay Pál: A magyar nemzet napjai a mohácsi vész után I. 366. l.)

¹⁾ Febr. 22. ²⁾ Máj. 1. 1503.

XV.

ADATOK LESSENYEI NAGY FERENC ÉLETIRATÁHOZ.

(Közl. Ráth Károly.)

Lessenyi Nagy Ferenc, kinek a kínpadon tett vallomásai alapján, a kormány a Wesselényi-féle összeesküvés elágazásának szálaihoz jutott, mint egyik alább közlendő okmányunk tanusítja, Nyitra városi birtokos volt. 1664-ben nádori ítélőmester volt, a mikor Wesselényi Ferenc nádor egyiket őt rendelte a megyei portás gyalogság felett Bajmócnál szemlét tartani. ¹⁾

A nádornak 1667-ben martius 28-kán történt halála után Nagy Ferenc megmaradt annak özvegye Széchy Máriánál, mint praefectus, de a kormány őt céljainak megnyervén, az ő biztatása s lotharingeni Károly herceg kegyelemigéretei által Széchy Mária reábiratott, hogy az osztrák seregeknek sokáig dacolt Murány vára a német őrséget befogadta 1670-ben. A várban talált gazdag martalék közt legtöbbször becsültettek az összeesküvésre vonatkozó irományok, ²⁾ mellyek alapján Nagy Ferenc előbb Löcsére, majd Bécsbe hurcoltatott s a kínpadon tett vallomásai által számtalan urat veszélybe ejtett. A tőle nyert felfedezések, mellyek az egész összeesküvés szálait a kormány kezébe adák, a kormány által tekintetbe vétetvén I. Lipót király neki megkegyelmezett.

De lássuk az okmányokat, melyek eredetiei méltóságos Nagy István ur levéltárában feltalálhatók.

¹⁾ Magyar történelmi tár X. 148. lap.

²⁾ Horváth Mihály: Magyar orsz. tört. IV. 73. 74. l.

I.

Csató Mihály, Wesselényi Ferenc nádor özvegyének Széchy Mária murányi várnagyának eskü-levelé. Murányi várban, 1670. ápril 16.

En Csato Mihaly Eskuszöm az én keresztyén hitemre, az Atya Fiu Szent Haromsag egy Istenre Boldog Aszonyra, és minden Szentekre Hogy én fel vévén és magamra vállalvan, néhay méltóságos Tekintetes Groff Hadady Vesselény Ferencz Ur, Magyar Orszag Palatinussa meghagyott Eözvegye. Meltóságos Tekintetes Ngos Groff Rimaszecsy Szecsy Anna Maria kegyelmes Aszonyom eö Naga hozzam erdemetlen szolgálajahoz mutatott kegyelmes ió voltából — s— kegyes gratiajaból az eö Nagysága Murányi Várának gondviselését — s— Kapitányságát, az alab meg irt punctumokra való kötélességemet szentül és igazan megtartom.

Primo. Hogy eö Nagához, Meltóságos Groff Rimaszecsy Szecsy Szechy Anna Maria kglmes Aszonyunkhoz, valameddig teczik, — s— kivanya eö Nga Szolgalatomat, ha egéz eltembenis, meg lévén a ki adott Conventiom szerint való fizetéssem, nem kötölezem mashoz senkihez magamat, hanem eö Ngához tartom, hivatalom szerint valo igaz Szolgai hívségemet — s— kötélességemet szentül és igazan.

Secundo. Hogy nevezet Murányi Várat emletet Méltóságos Palatinusné kglmes Aszonyom eö Naga szamara változhatatlan hívségben, minden akar mi nével nevezendeö ellenségek és praejudiciosus Impetitorok ellen, valamig feiem fenál, életemnek és véremnek, ha ugy kívántatik ki adasaval is, igazan és nagy hiven meg tartom az eö Nagysága halála utan peniglen (kit Isten sokaigh tavoztasson) az eö Nga Praefectusához nemzetes, Lessenyey Nagy Ferencz Uramhoz (kitől egyibarant az eö Naga eleteben is, eö Nagysága Meltóságos Szemelye utan dependentiam lészen) a vagy ha akar mi okból változnék az eö kegyelme mostani hivatalya az eö kglme Tisztiben való Successorához, a vagy arra rendelendeö kglmes Aszonyom eö Naga emberéhez, hívségemet — s— kötélességemet, ugy meg tartom, és megtartatni tartozzom, mint szinten eltében kegyelmes Aszonyomhoz eö Nagysagához, mind addig valameddig eö kegyelme, vagy Tisztibe való Successora

az eö Nagysaga méltóságos dispositiója szerint valamely eö Nagysaga 'Successoranak a vagy Legatariusinak nem resignaltatya vedeni a Várat.

Tertio. Hogy se titkon se nyilván, sem kegyelmes Ászo-nyom élteben, sem penig halala utan, a mig a felyeb meg irt mod szerint resignaltatik a Vár se igéretért, sem ajandekért, se semi mod, és fel található Szin alat, az eö Nagysaga Meltósaga, neve, hévsége es Vára ellen, leg kisseb karavalis, senkivel nem practikalok és practikalni nem akarok: Sött valamit eszembe vehetek (kire vigyazni is nagy Szorgalmatossaggal tartozom) azokról eö Nagysagat tudositani, és utolso tehetsegemmel ellene allani akarok.

Quarto. Hogy az eö Nagysaga ellenségének ellensige lenni, és Jó akaroinak, jo akarattal Szolgálni akarók és kivanok.

Quinto. Hogy kötélessegem — s— Tiszttem — s— hivatalomra nezendő mindennemű dolgokat utolsó tehetsegemigh változhatatlan igazsaggal, és meg tantorithatatlan igazságos kötélességgel valahol — s— valamikor a Szükség kivanya, hívséggemmel, hitemmel életemmel, és Véremel akarom bizonítani és pecsételni, Isten engem ugy segelyen. Datum in Arce Murán die Decima sexta Mensis Aprilis Ano Millesimo Sexcentesimo Septuagesimo Csato Mihály m. k. (P. H.)

II.

I. Lipót király Lessenyei Nagy Ferenc Jánosnak megkegyelmez, mivel ez Lőcsén és Bécsben a királyi biztosok előtt a Zrinyi Péter és Nádasdy Ferenc-féle összeesküvést elbeszélte. Bécs, 1672, január 3.

Leopoldus Divina Favente Clementia Electus Romanorum Imperator semper Augustus, Germaniae, Hungariae, Bohemiae, Dalmatiae, Croatiae, Slavoniae etc. Rex, Archidux Austriae, Dux Burgundiae, Styriae, Carinthiae, Carnioliae et Würtembergae, Comes Tyrolis et Goritiae etc. etc. Memoriae commendamus Tenore praesentium significantes, quibus expedit Vniuersis. Etsi Joannes Franciscus Nagy de Lesseney, occasione Seditiosae conspirationis, nuper in Regno Nostro Hungariae a Petro Zrinió, Francisco de Nadast, alijsq. non

nullis factiosis contra Thronum, dignitatem, et Diadema nostrum Regium susceptae, grauer contra nos peccaverit, ac certis quoque perniciosis conuenticulis, Legibus regni vetitis tam iuxta proprias suas, quam aliorum fassiones et attestations superinde collectas interesse; imo et detestandis contra Nos machinationibus consilium et operam suam impendere ueritus non fuerit, adeoque contra Eum processus institutus continuari, ac ad finalem condemnatoriam sententiam procedi potuisset; quia tamen ipse tempore detectae hujus conspirationis Commissarijs Nostris Caesareis ac Regijs tam Leutschouiae ea de causa tum existentibus, quam hic Viennae Eum examinantibus, rem totam enarrauit fideliter, nec non seria facti poenitentia ductus fidelitatem ac deuotionem suam nobis in posterum ac perpetuum integre et inuolabiliter seruandam, fidelissima que Seruitia nobis ac Regno Nostro Hungariae praestanda promisit, ac spondit. Idcirco rem pio et mansueto Principe dignam esse existimauius, ut Eidem Francisco Nagy sese recognoscenti, taliterque poenitenti, et fidelitatem spondenti, simulque gratiam et Clementiam Nostram humillime imploranti intuitu intercessionum quoque pro eius parte ad nos factarum, nos gratiosum benignumque exhibeamus. Quapropter tum ipsius Francisci Nagy emendatione ac poenitudine considerata, tum uero nolentes in eos seuerius animaduertere, quos meliori in posterum mente praeditos, nobis et Christiana Reipublicae proficuos fore confidimus, supramemoratum processum eatenus abolemus, ut ex carcere, in quo positus fuit, liberetur, ad sententiam condemnatoriam non procedatur, eique libera facultas hic Viennae commorandi concedatur, eique bona tam mobilia quam immobilia per Fiscum nostrum Regium, aut alios quoscunque occupata et apprehensa (exceptis tamen fructibus medio tempore perceptis) tamdiu quamdiu nobis clementissime placuerit, vtenda, fruenda, relinquuntur; prout abolemus, condonamus, ac restituius modo mox enarrato per praesentes; Ita tamen, ut praerepetitus Franciscus Nagy de Lesseney nullis aduersariis nostris a modo in posterum adhaerere, aut factionibus, et conspirationibus quorumcunque contra nos et Authoritatem ac dignitatem nostram insurgentibus, molientibusque, uel in minimo palam aut occulte, directe aut indirecte, opera siue Consilio

adesse et consentire praesumat, neque sine Licentia aut Venia nostra alio se conferat, aut proficiscatur: et in omnibus iuxta Literas reuersales nobis de futura sua fidelitate, modis et Conditionibus ibidem uberius expressis illibate seruanda datas, se rectum et obedientem exhibeat et si quos in futurum quoque praeteritae illius, uel alicuius alterius huiusmodi perniciosae Seditionis et factionis Authores, uel complices rescuerit, eos nobis indicare, manifestareque teneatur: alioquin poenam in praememoratis literis suis Reuersalibus et obligatoriis sibi praescriptam, ipso facto incurrat, atque haec abolitionis gratia nostra in nullo ei valeat suffragari. Idcirco Omnibus et Singulis Nostris et Regni nostri Hungariae Fidelibus ac Subditis, has praesentes uisuris Lecturis, aut legi auditoris, cuiuscunque Status, gradus, conditionis, uel dignitatis existant, harum serie firmiter praecipientes committimus, et mandamus, quatenus soepefatum Franciscum Nagy de Lessenicy in persona, honore, rebusque et bonis, ejusdem quibusuis ratione praerecensiti Excessus et poenae exinde promeritae ad cuiusuis instantiam nusquam et nequaquam impedire aut molestare praesumat, quin potius Eundem in praemissa abolitionis, Condonationis, et restitutionis nostrae gratia manutenere conseruareque debeant, ac teneantur: Secus non facturi: Praesentibus perlectis Exhibenti restituti. Datum in Ciuitate Nostra Vienna, Tertia January Anno Millesimo, Sexcentesimo, Septuagesimo Secundo; Regnorum Nostrorum Romani decimo quarto, Hungarici Decimo Septimo, et Bohemici decimo Sexto. Leopoldus m. k. Joann. Paol. Hochr. L. B. m. k. Ad mandatum Sacrae Caes. Maiestatis proprium Christophorus De Abele m. k. (p. h.)

III.

Szécsy Mária Anna, Vesselényi Ferenc nádor özvegye elismeri, hogy jószágai praefectusának Lessenyei Nagy Ferencnek negyedfél ezer forinttal adóssa maradt. Bécs, 1672. december 6.

En ez álab megh ért vallom ez levelemben, hogy Nemzetes Lessenyei Nagy Ferencz Ur negjet fél Esztendeigh Jozzagimnak Praefectussa lévén, tartosztam volna minden Esztendeöben ezzer ezzer forinttal eö Kegyelmenek Conventiojara,

mellyet eö Kegyelme számos adosságimra nézve, nalam hagjót arra nézve marattam ádossá eö Kegyelmének negyETFél ezzer forintal kiröl mint valloszághos adossaghrol attam bizonyszagara ezzen recognitiomat. Béczben 6. xbris 1672. Anna Maria Schechy m. k.

IV.

Lessenyei Nagy Ferencz nyitrai telkét Koczur Endre szakacsáni bírónak 38 forintért bevallja. Nyitra-szeg 1677. február 15.

Ego Franciscus Nagy Lessenyei assumptis primum, et in me Levatis, tam Consortis meae qvam Prolium iam natorum ac ex post DEi beneficio nascendorum, similiter Fratrum Sororum, Affinium, et reliquorum Consangvineorum, et Successorum meorum, quos videlicet infrascriptum negotium tangeret, et concerneret, tangereve, et concernere posset, qvomolibet nunc et in futurum, oneribus et gravaminibus, fateor et recognosco per praesentes, me fundum illum desertum in Libera Civitate superiori Nitriensi, habitum, qui inter Venerabilis ejusdem Capituli Custodis residentiam ab una parte vero ab altera inter residentiam defuncti qvondam Domini Gregorii Bakay in contiguitate adiacet, et quem ego a Rndmo quondam Domino Joanne Szászi apud qvem ex inscriptione Rvdmi quondam Domini Matthiae Tarnoczy, alias Fratris mei uterini, in pignore haesit redemi, una cum certis terris arabilibus et pratis cesserim et per manus tradiderim Prudenti ac Circumspecto Dno Andreae Koczur, alias Illmi ac Rvdmi Dni Thomae Palfy ab Erdöd Eppi Nitriensi Oppidi Szakacsán Judici, eiusdemque haeredibus et posteritatibus utriusque sexus universis, in et pro triginta octo flor per eundem numerata, ac per me Levata flor. summa, cuius quidem fundi deserti sufficientem et Legalem in me, et quorum onera in me Levavi, evictionem assumo eundemque et haeredes, ac posteritates utriusque sexus eiusdem universas, in pacifico et quieto dicti fundi Dominio et usu contra omnes Legitimos Impetitores, Causidicos, et Actores, propriis meis

expensis fatigijs et laboribus conservatorum sub amissione aequivalentium Bonorum meorum sancte et inviolabiliter compromitto. In cuius firmitatem et Robur, hasce meas Fassionales, dicto Andreae Koczur, haeredibusque et posteritatibus, nec non Legatarijs utriusque sexus universis pro futura eiusdem cautela necessarias extradandas duxi et concedendas, ac in loco quoque aliquo Authentico si eidem ita visum fuerit, me praesentem fassionem authenticaturum obligo. Harum mearum vigore et Testimonio literarum mediante. Datum in Nittraszegh 15. Febr. Ao 1677. Franciscus Nagy Lesseney m. p. (L. S.)

XVI.

ADALÉK A BOSZORKÁNYPEREKHEZ.

(Közli Rómer Flóris.)

(Folytatás.)

74. Tano. h. u. a u. hogj azt tugja hogj az Varro Aszonj teiet kert töle egiczer mondotta hogj im ennel töb ennekem nintsen ekkor s — ekkor feitem — monda arra hogj ne ad mert. ha. erőuel adnad is. en el nem uinnem mert. nagioib meregh nem lehetne, mint az fele tei. akit azon nap feinek, mint mikor ezt fejted. latta hogj sirkat tsinalt, mire ualo uolt nem tugia.

75. Tano Kertesz Mihalj. h. u. a. v. hogj Iuan Andras-tol hallotta hogj az Varro Aszonj uezstette megh kire rea esküszik.

76. Tano. Kertesz Mihalne, Bari Peterne, Abraham Lőrincz, Varga Janos — h. u. semmit sem tud.

80. Tot Marton, h. u. a. u. hallotta azt hogj tsepi Andrasra az Apja rea hatta az mesterseget, egiebet nem tud.

81. Tano. Girinczi, Mate, h. u. a. u. hogj tud az Varro Aszonj. de mit eő nem tugja. az feleségeis semmit nem tud.

82. Szölös Istuan szolgálja. Horuat Istuan egiebet nem tud hanem. miuel hogj nagj kinban uolt. hallotta hogj Kosa Matene megh tudna giogittanj. Kente es megh giogiult.

83. Szölös Istuan, Dekan Jakabne, Barat Bollobas, Barat Bollobasne, Barat Lőrincz, Barat Lőrinczne, Szabados Andrasne h. u. semmit sem tud.

90. Tano Racz Istvan szolgálja m. e. h. u. az vallja szemit nem tud.

91. Szemlje benedek szolgálja m. e. h. u. azt vallja, Az hallotta tud az Varro Aszon.

Estet elfelejtettek ez tanok ugj mint Kertes Mihalj hajjat kertek (az Varro asson, oldalt irva) töle adot nekj szirt (tötul sajt) czinalt belöle a kiuel kentek az feleseget.

92. Szemlje Benedekne m. e. h. u. a. v. ha fizetnel tehat megh giogiettanna az feiedet, az Varro Asson mondotta.

93. Barbelj Janosne m. e. h. u. a. v. a czaplar ambrusne ablakaban szoret otton Vertek öttet, az Varrot Assont.

94. Tano Ivan Peterne, Barna Tamas m. e. h. u. a. v. nem tud.

96. Tano Barna Tamasne m. e. h. u. a. u. Gaspar Tamas-tol hallotta hogy az Varro Asson rostalta uolna megh.

97. Tano Szabo Benedek m. e. h. u. a. u. szemit nem tud.

98. Tano Szabo Benedekne m. e. h. u. a. u. maga szajabol hallotta az Varro Assontol ime nem hit az babasagra de megh köllöttem uolna ott.

99. Tano szemeljenenek az Annja m. e. h. u. a. v. magatol hallotta az Varro Assontol hogj mondotta uolna az leanianak Kurva nő ha attal uolna valamit eddig megh giogiultal volna.

1. (100.) Tano Barna Janossne m. e. h. u. a. v. hogj az Varro assonj rostalta volna megh az Gaspar Tamasnet.

2. Tano Ivan palne, Horuat Peterne, Iuan Pal, Meszaros Myklos, Szabo Gaspar, Varga Janos, m. e. h. u. a. v. szemmit nem tud.

8. Tano Mesaros Miklosne m. e. h. u. a. v. hogj eczer igen niaualiasol uolt dolga azt hallotta maga saiabol az Varro Assontol adigh megh nem giogiul az szemed valamigh egik szemed ki nem ves mint Pataknenak, magan mutogatotkeket mondotta Te miatad szenvedem,

9. Tano Czirok Andras, Takacs Gergelne, Szölös Istvanne m. e. h. u. a. v. szemmit nem tud.

12. Tano Takacz Gergöl m. e. h. u. a. v. ezt tudgia hogj mind az giermeken mind felesegen a Verhas volt Horuat Janosne adot Innya az felesegenek megh giogiult, ez az leania megh holt de nem tudgia ha attol holte megh auagi nem.

13. Tano Szendi Andrasne, Czölle Görgne, Czirokne, Czölle Giörgi, Horuat Peter, Varga Martonne, Varga Marton, Nagj Lukacz m. e. h. u. a. v. szemmit nem tud.

22. Tano Dunaj Istuan m. e. h. u. a. v. miuel hogj eczer

felszögorettottak uolt az labat Kosa matene giogietta az labat, hejaba akarhova menielis de hejaba senki megh nem giogietthat, de it vagiom azon doctorot Megieren hiszem tudod ki dolga az kit szolgalt arra gianakodot miuel hogi el hatta volt feniegette az Juhasne hogi nem ment teged Isten Koldus Keniertol de ha hazamhoz jönnel is, hazamtul is ki vernelek En Kossa Matene mikor egi heten giogietnak mas heten el rontnak Bestia hires kurua fi.

23. Tano. Borsaj Istvanne m. e. h. u., szemmit nem tud.

24. Tano Takacz Janos. m. e. h. u. a. v. hogj mikor az felesegenek igen nehezen uolt dolga tehat az Varro Asson Azt mondotta im megh nem fizettek de az utulso Nagiob leszen az elsőnel Juhas Andrasne fiatol hallottak volna azt mondotta hogj mikor az en aniam tejet nem fejhet mingiarast az téhenre ül elég tejet add.

Ugjan ezen Tano Dunaj Istuan, eztis el felejtette uolt megh mondani hogj azt mondotta Kosa Mathene im megh az bestie Kurva fi az Dunaj egi forentommal uolna ados megh nem adgia de tiz annit rontok erte.

25. Tano Barat Andras m. e. h. u. a. v. szemmit nem tud. Ugjan azon Tano Takacz Janos el felejtette uolt Kosanének ualami niaualaia eset uolna mondotta, ezt en te miattad szenuettem, Takacz Janosne.

26. Tano. Iuanj Andras m. e. h. u. a. v. hogi azt tugia. hogj egikor Vizuari peter kert uolna. 1. merő buzat töle költsön nem adot, es miuel hogj ot az Varro Aszoni Arolt, bort. es ő nekj hogj nem uolt szabad aban az borban inia elsőben azert haragut rea az Varro Aszonj, azutan osztan egikor az Vra uezset eősze az meszaros Marton szolgaiaual. el taszigalta az Aszonnak az Vrat az legenireöl. egi hetel azutan mingiarast megh uezstettek. olian forman. hogi estve giertia giuitat kor uezstegh allot az agi feienel. az agira haituan az feiet ketten ket felöl tapasztaltak megh az niakat es az Vallatis ki miat azonal nem birthatta magat azonban be uittek az giertiat, es egiebet nem latot. hanem ket Vörös matskat latot, hogj ki ment az Ablakon. hiuatta hoza Kosa Matenet, hogj be kösse neki, azt mondotta hogj eők nem merik. predikator Vram miat giogitanj mert felnek ualamitöl. de az

nem meniüles hanem ugyan embertől való ueztes, mert mi szinten meg hógithatnánk is tegedet felénk. hogi mi szinten ebben iutnánk a kibén te uági. Annak utanna. 13. het múlva föl hóguit ualamennire, és azután ismég Kemenien meg szidogatta és ismég annira meg uezstettek hogi mastis ollian niaualasul uagion Azt is mongia hogi azután Szabo Mihali előtt meg feniegette az Varro Aszonj monduan hogi ha egiebképen nem arthatokis neki, de az Nömös földön bizonj egi dardauális által uerem.

27. Tano Kouacz Gergelj m. e. h. u. a. v. szemmit nem tud.

28. Vizuarj Mihalne szolgálja m. e. h. u. a. u. hogi egi kor Dienes Gasparral egiot uolt uolna az ökröket ki hajtottak uolna hajnalba az pastor eljbe, lattak azt hogi kis Böröcz Janosne egy korsoba valamit hozot és az szerhere földöntötte ismég alaja tartotta ismég földöntötte ismét alaja tartotta, és ottan be ment.

29. Tano Bedi Benedek m. e. h. u. azt vallja szemit nem tud.

Gyüresy Matenel felejtette uolt Marazdon uolt egikor ottan azt hallotta uolt hogi Takacz Ferencznek Varro Asson vestette uolna meg az szeme.

30. Tano Kouacz Mihalj, Kettes martonne, Dalos, m. e. h. u. a. v. nem tud.

33. Tano Bedje Benedekne m. e. h. u. a. v. Masoktól hallottam mielő hógi az apamat meg feniegette uolt ezen Varro Asson melj után megis vestettek uolt.

34. Tano Kouacz Mihalne, Varga Andras, Kettes Martonj m. e. h. u. a. v. sem tud.

37. Tano Takacz Janosne m. e. h. u. a. v. hogj mikor Germeke akara lenni eczer és oda nem hitak az Varro Assont babanak Tehat masok előtt az beselőtte im nem hiuat oda, de örömet hiuatna ha hiuathatna, annak utanna meg vestettek és oda hitak hógieitotta és eczer oda hajtotta az fülehez a fejet azt mondotta teneked az feied veleyeis ninczen helen, kente de nem tugia ha hasznalte auagi nem im meg nem fizete takacz Janos addig meg nem hógiul valamigh meg nem fizetnek, Kosaneis kötötte kente azt mondotta

nekj nagj kint latok miattad mert mi rad ualo haragokban az földhöz uerenek, szemit nem.

38. Tano. Vizuarj Mihalne m. e. h. u. a. v. hogj ez előtt mint egi tiz esztendouel, let uolt egi kis fiatskaia kiuel giermekagi fekteben egiczter föl uette melleie az giermeket, es az balogh tssetsit szaiaban aduan. azonban harman tsak be-mentenek az hazban az kik ezek uoltanak, ugimint Kouats Benedek. az Ven ember, mellette Nagj Gergeline. az mellet, Matias Kouatsnak az napa Takats Christofne, kik mondottak nekj miért uetted föl az giermeket. es ismegh mondottanak no io szerentsed hogj föl uetted. de töbször föl ne uegied mert megh banod. ugimond. Azt is mongia hogi az Vra halala utan egiczter nagj sokan mentenek be es körül uettek az agiat, kik közeöl. egyiket esmerte megh ugimint Kosa Matenet. köniörgeöt az Istennek, es nem banthattak külömben, hanem. tsak az feie teteien az haiat egiczter rantottak megh, ez az utan ualo telenis ismegh megh rantottak. ki miat osztan igen fait az feie.

39. Szabo Györgjne m. e. h. u. a. v. hogj egikor mikor Vizuarj peterne lakot uolna ki ment az uczara es mikor be ment uolna es az ura melle fekutt uolna senkjt nem latot, de az fejet kemenien meg rastak es az Varro Assonnak az szauat megh Ismerte az ki az mondotta megin massor ki haiadon fölvel, szabodot nekj monduan, Jaj ne bancz es mingiarast el hatta nem rasta ostan mas nap regel oda ment az Varro Asson mondotta ez Tano, monduan Jay edes Assoniom miért razatok megh az ejel az fejemet mondotta Tanos massor nem megj ki hajadon feuel, Azt is mongia hogi mikor az eötse. Horuat Pal el uette uolt. Gaspar Tamasnet, mondotta ezen tanonak. Tot Janosne hogj ifjabat illetet uolna az eötسد: megh mondotta az Aszonnak, monduan, hogi ezt .s. ezt mongia felöled. Tot Janosne. masnap osztan talalta elől ez tano eötsenek az felesege. ez tot Janosnet es mondotta neki. hogi mi gondod en ream edes Aszoniom, hogj azt mondottad hogj en nalamnal Ifjabat is megh erdemlet uolna az en Vram. ha en eöregh ember uagiokis. de jambor uagiok. az utan tsak hamar. rea ment ez tanonak az eötse othon nem leuen. es mint szinten az buzat ugi megh rostalta az feleseget. kit megis eös-

mert az Aszonj. Annak utanna hogj rea fogtak es megh mondottak. hogj az predikatornak. hire tesz. megh köniebeitet nekj. Osztan es mikor az tano Vizuari peternel lakot uolna menten ment reaia es sok szitokal gialazuan szoleitotta az leania moeduan. hogi Oh Ania hogi nem hacz beket az Aszonnak. lam senkinek nem uet, bizonj mikor fogua uoltal megh akkor megh erdemletted uolna te az tuzet.

Azt is felelte uolt Takacs Janosne hogj mikor először be kötötte az Varro Aszonj es el ment onnal. nem tarthatta raita: hanem el uetette rola: masnak mondotta az Varro Aszonj hogyj megh tsak haza sem mehetek adigh el uete rola de bizoni megh az utolso nehezeb leszen az elsőnel.

40. Tano Bolgar Ambrusne m. e. h. u. a. v. szemit nem tud.

41. Tano Nagy Janos uram h. u. a. v. Szendy Andras mikor hat vagj het esztendő uolt ezelöt megh holt volna öszel, tahat egikor mikor az kertesz Martonnal egiüt kereskettének uolna: es az Varas hazanal. penzt uettenek uolna föl. azonban. ment oda az Varro egi rostas lepent uit. es mikor italalkinaltak uolna: azt mondotta. hallom. te Nagy Janos hogi az Aszoniodat el akarod el uennj. de ha te azt el veszed. soha egh allat niomorultab ember nem leszen. mint te. Annak utanna meni haborual. egiüt eltenek legien niluan uagion. Annak utanna egi időuel. talalt. elől Istuan Deakal benünket ezen aszonj. es az mondotta hogj mit tsinaltok. Istuan Deak. ugj mond. hogi nem kerestek megh engemet, mert en azt tselekednem. hogj ezutan szeretnek egjmast. Istuan Deak azt mondotta arra. hogj. Vay ha az lehetne. arra azt mondotta. hogj ma immar keső, de holnap megh tselekeszi masnap megh kerdettek. teőle. ha megh tselekettei auagj nem: arra azt mondotta. hogj. regen. megh hainalban. ot uoltam es megh tselekedtem en azt, Annak utanna. az köztök ualo haboru es Viszalkodas le tsendesedet. hihetőb hogj Isten által hogj sem mint eő általa: Az kötözes korban. mondotta hogj hiszem nagi dologh megieriek. hogj ennalammal nagiob eördögöt nem foghattatok megh. azt is hallotta az Varro Aszontol. hogj ha it köl maradnom. bizonj harmat hozatok megh mellem.

Kerdette töle kitsodak lennenek azok. monda hogj az ket Kosane. az eöregb bereczk Janosne.

42. Tano Steföl Janosne, kertes Gergölne, Acz Janosne m. e. h. u. a. v. szemit nem tud.

45. Tano Nagi Gergölne m. e. h. u. a. v. hogj az Vra az mint tugia az kik Horuat Mihalnet kinozzak az Urra megh tugia mondani es az szolgália.

46. Tano Acz Andrasne m. e. h. u. a. v. „hogi az elöt harom vagj negi Nappal az elöt mentenek Bedi hazahaz es mikor ot hoztak volna ez mostani bü bajosok allapottjat, mondotta Horuat Mihal hogj a felesege rea mer esküdni ezekre ugi mint Szalaj Görgnere, Juhas Andrasnera, Kosa Mathenera, Tot Janosnera a Varro Asszonis hogi ötet czigassak ugi mint az feleseget.

Nagi Gergölne eztis el felejtötte uolt hogi Szigmond Andrasnenak az öczetöl. az hallottam, mikor kouacz palnak törüenie uolt uolna, mert nem megj az en Nenemhöz igen tud az törüenhoz Giörkenetis az szabadettotta megh.

47. Tano Balogh Györgne m. e. h. u. e. v. Horuat Mihalne mondotta hogj. Juhas Andrasne mint lat betegseget.

48. Mike Istuane m. e. h. u. a. v. hogi tudgia Czepi Dömiötör tudot mesterseget de nem tudgia kire hatta, Szimon Ferenczne felöl hallotta hogj tudna olljan mesterseget, . . . eztet hallotta Varro Asszontol mikor Török Jakabnal Juot uolna kosa Mathene azt mondotta am ot Isik az kurua mert ez ejel mint egi assangon jart immar most bort iszik rea.

49. Tano Nagi Gergöl m. e. h. u. a. v, Egik Szalaj Görgne Tot Janosne Varro Aszon, Kosa Mathene Rusane hatodik Juhasne Vizuari Mihalne.

50. Tano Szemes Marton m. e. h. u. a. v, az szerent vallja az mint Nagj Gergöll, az Ura.

51. Acz Pal m. e. h. u. a. v. Matyas Kouacztól hallotta hogi az Germeket ki szettek uolna belöle.

52. Ta Kertes Gergölne m. e. h. u. a. Vallotta mikor megh vestettek volna Vizuari Giorgiot egik keczke-meje Tot Janosne Juhas andrasne Kosa Mathene.

53. Tano Kertes Ferencz m. e. h. u. a. v. szemmit nem tud.

54. Tano Mike Istvan m. e. h. u. a. v. Varro Asson mondotta', az Kosanenak addigh bagzot kurva az aszagon niuksik utanna.

55. Tano Nemet Tamasne m. e. h. u. a. v. nem tud.

56. Tano Szöcz Istvan m. e. h. u. a. valla Czeh mihaltol kert uolt egy hold buzat es az Varro Asszon megh feniegette az eleseget ügi annira hogi az fel keze nem igen jól uolt, ez azutan oda jot megh giogiettotta.

57. Acz Janos, Bacz Mihal, Tot Jakab, Salaj Tamasne, m. e. h. u. a. v. nem tud szemmit.

61. Tano Balogh Benedekre m. e. h. u. vallja mikor az Padon ülök uala jöue oda a Varro Assoni monda min szomorkodol, azon szomorkodom nem tudom az Uram dolgat mire velni monda az Varro Asszoni Nagi eb dolga uagion de uagion ualami szomorussaga azonban masnap meg iot, czak azon hamargiaban Kert egi icze bort mondek eregj az leani oda vagion ad, monda az Kosane ha nem ad az az Kurvano mondek em magam adgi. azon ejel ugyi let dolga hogj majt ket hetig nem birt az kezeuel az utan ismegh ő maga gioget-totta megh,

62. Tano Kouacz Gergölne, Bacz Mihalne, Kouacz Istvanne, Tot Jakabne m. e. h. u. a. v. nem tud.

66. Tano Horuat Mihalne m. e. h. u. a. v. hogj ezel mult Szent gieörgi nap estin. eyel el vittek es az erdő Aganal ugi tetczet hogj egi nagj magas hegire uittek uolna: Juhas Andrasne, Szalai Gieörgine. az Varro Asszonj, es Kosa Matene, es erőltettek hogi az tehenire föl ülliön, nem akart. de erőuel föl ültettek es alatta megh feitek az tehenet, es arczul eöitettek az teiel az többit nem esmerhette megh. hanem osztan reguel talalt rea. Istuan Deak. es Forian Gieörgiöt Kültek osztan erette es az hozta haza.

67. Tano Horuat Mihalj. hiti azt uallia: ualamint az felesege uallia eöis az szerent tugja.

68. Tano Kouacz Istvan m. e. h. u. a. v. nem tud szemmit.

(Folytatjuk.)

XVII.

RÖVID KRÓNKA A MOHÁCSI VÉSZ UTÁNI ÉVEK ESEMÉNYEIRŐL.

A magyar tud. akademia kéziratárában levő eredetiről

(közli Véghelyi Dezső.)

Mohachy uezedelem után valo szép emlekezetre ualo dologh, melliet (tentával kitorölve az író neve) irtam le.

1526. Lajjos királj Mohachijon az zuliman chijazar nepetwl 29 Aug. megh weretek, es ot megh hala. Bornemisza Janos az Budaj porkolab es wduarbiro, Poson Varmegijenek fw Ispannia vala. Poson varat Bornemisza (Bor^{za}) Janos vtan tarthija vala Aczel Istwan. Aczel Istwan az Mohachij hadba ment vala, ki vgian ot vesze. Hatta vala Poson varaba Newsijth Mihalt porkolabwl. Aczel Petert hatta vala Dewen varaba porkolabwl. Ezeknek erossen megh parancholta vala, hogij Borne misza (ezután mindég igy iratott Bor^{za}) Janosnak az varakot tartanajjok. Mikor Bornemisza János Buda varaba beteghen fekwennek, hir lwn Augustusnak vtolso napian, hogij Lajjos kiralt megh vertek volna, hamar sietwe kezde rakodni. Az kiralij kinchyét 12 öregh ladaban, es szent Janos Elemosinari us testet az haiokra vitete, Olasz Simon deakot az w tarnokat, es Mynw (üres) az kiralij vice Tarnakijat, (az czech wala) (oldaljegyzés: chijeh ugyan e kéztől) az haijokon fel bochata, es megh hagija nekik hogij Posonra siessenek. — Bornemisza János Septembernek masodik napian, Budabol zekeren beteghen ki indula, mene Szambwkra, mert azis öwe wala, ot nem kesek mene Tataba, onnat komaromba. It mikor volna, iuta megh Zalaj Janos az Mohachij hadbol mint

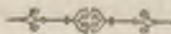
150 lwwal. Bornemisza Janos mikor latta wolna nagij örömbe lwn, es wtet hatra bochijata az haijok eleibe. Az haijot az marhawal hozak Komaromba. Onnat vitete Zalaj Janos Bodakra. Bornemisza Janos Komarombol el indula es iöwe Sijwlbe ot szekereket hamar szerzete, es az kiralij marhaijat egijetembe Zent Janos testewel az szekerre rakata. Hire lwn Posonba Maria (oldaljegyzetben: Maria, ki laijos kiraly felesége, es Ferdinand herczegh huga vala) kiralne aszonnak, es hogij Bornemisza Janos az kiralj marhaijat szekerre rakatta volna, es Poson varaba witetne. Hagija megh thitkon Maria kiralne asszonij Somogij Ferencznek, ki w szolgaija volt 200 lwwal, hogij Bornemisza Janosra vigiazna, hogij mikor az pispeki rewen az marhawal keöltöznek, mind marhawal egijetembe Poson varosaba teritene. Bornemisza János mint Betegh ember estwe Sywlbol az marhawal el indula, es eczaka az pispeki rewen az marhawal el keölthöznek es verradwa Poson varaba be mene. Somogij Ferencz az w nepewel akkor indula ki Poson városabol, mikor immar Bornemisza Janos az varba volna. Maria kiralne asszonij ezt megh erte, hogij Somogij Ferencz nem vigiazot volna az Bornemisza Janos ieöwetelire. Ighen reaija haragwek es bwchijwt ada neki: Bornemisza Janos mikor Poson varaba volna betegen, Jambor zolgaijt hiwata, Vasonij horwat Matkot, Zalaj Janost, Thasij Ferenczet, Iwanchij Janost, Neosydery Mihaly porkolabot, Aczel Petert az dewenij porkolabot, Simon deakot az w tharnakiját, Bernard deakot Secretariussat, es az w safarat Dienes deakot. Vala Bornemisza Janosnak harom komornikija Saghij Imreh, Zerdahelij Gergel, Kewesdy Peter deak, ezekis ot alnak vala előtte. Ezt monda nekik: Lattijatok hogij ven ember vagijok es ighen betegh. kiraliwnk elveszet. Azert te Iwanchy Janos, es the Mihaliy porcolab, az Poson varat örizzetek, eijel az var kulchijat te Iwanchij Janos tarchijad: The horwat Matko es Zalaj Janos, es Thasy Ferencz az en dolgomat, szolgaimnakis gongijat wiselljtek. ha ennekem halalom teörtenik, az varat mind ez kirchijel egijetembe, Anna asszonnak az Laijos kiraliy nennijenek, es az w vranak Ferdinandus herczegnek aggijatok. Maria kiralyne aszont az varba be ne bochijassatok. Te pedigh Aczel Peter, az dewen varat cörizd,

es valamit Zalaj Janos, horwat Mathko, Thasy Ferencz mond-
nak az téwő legij. Az szo vtan mindennek kezét foga, es
előle el bochijata. 20 napian Septemembernek Bathori Istuan
Nadrspan, * (oldaljegyzés: Tamas neue ide ala) pispék Ves-
primij, es Turzo Elek iöwenek Bornemisza Janoshoz Maria
kiralne aszontul: kéreti vala hogij az varba chijak zolgalo
leanijwal bochijatana be: de Bornemisza Janos illijen valasz-
szal bochijata el ez megh mondot vrakot kiralne aszonhoz,
hogy w felsige maraggion Poson varosaba, mert az varba
nem volna hellije. Azok el iöwenek eleöle. Az utan Ismet
keczer bochijattatanak kiralne aszontul ez megh mondot vrak,
de nem bochata be Bornemisza Janos az varba. Thowabba
hagija megh Bornemisza Janos; hogijha holta teörtinik beteg-
sigébe, fogaras varat Sarwary Miklos es Tomori Leorincz,
Anna aszonnak az Lajos kiralij Nennijenek tarchijak: Mert
Fogaras varosa is Bornemisza Janose vala, es Sarwarij Miklos
es Tomori Leörincz hitesek valanak Bornemisza Janosnak.
7 napian Octobernek Bornemisza Janos megh hala Poson va-
raba. Mikor megh holt volna, iöwe Nadasdy Tamas az varba,
es tanachijkozanak Zalaj Janossal. Titkon bochijatak Maijlad
Istwanis, (ki Lajos kiralnak komornijkia es Safara vala) Ber-
zencze varaba, es lewelet iratanak Bernard deakkal az Bor-
nemisza Secretariussawal Istwan deaknak; ki Berzenczen por-
kolab es wdwarbiro wala: Az lewelet iratak Bornemisza Janos
newére. Az lewelnek continentiaia ez vala, hogij Maijlad Ist-
want tarsul bochijatta volna Berzenczere, és Istwan deak
Maijladot tarsul melleije vegije. Istwan deak azt miwelte, az
mit az Bornemisza Janos lewele continealt. Mikor Maijlad
Istuan Berzencze varaba volna, Istwan deak megijen hazahoz.
Mikor onnat megh tert volna, Maijlad Istwan nem bochata be
az varba. Azutan igij iara Iwanchij Janos is, Mert hogij wtet
hatta vala Bornemisza Janos fw porkolabul Posonba, illijen
modot talalanak Nadasdy Tamas, es Zalaj Janos, hogij Ve-
lenczebe bochijatanak, onnat Iwanchy Janos penz veröket es
pattantiusokat hozna: Iwanchij Janos azon örömost lwn, mert
io Olaz vala: bw keölchiggel el bochijatak. Mikor megh iutot
volna wdö mwlwa egij Pattantiussal: (az penzveröket el fog-
dostak vala mellöle Nadasdy Tamas akarattijabol) az Pattan-

tiust az varba be bochijatak, Iwanchij Janost ki rekeztek. Bornemisza Janosnak halalat titkoltak. Minden nap kecczer főztek neki: Azt az w komornijki ötték megh, esztendeigh es egij holnapigh titkoltak. Azutan mikor Ferdinandus Herczegh iöwe az koronazatra, vgij wiwek Posonbol Bornemisza Janost temetni, Remete zent Palhoz Bwdan felwl, az w felesige Chijapi Ilona melle. — Mikor Ferdinandus herczeget Feijerwarath megh coronasztak volna, az tizteket mind el ozta Esztergomba letebe. Nadasdy Tamasnak ada az Budajj porkolabsagot, tarsul ada melle Fekete Mihalt: Budajj vduarbirowa tewe Pemffinger Istwant: kenchtartowa Gerendi Miklost, az Erdelij pispeksigetis neki ada: Egri pispeksiget ada Tamas pispeknek az Wespriminek az Cancellariussagotis: mert hogij Lajjos kiralj tette vala Batori Istwant Nadrispanna, vgian nala hagija, Turzo Eleket Iudex Curiaewa tewe, Varday Palnak ada az Esztergomi Erseksiget: Batori Andrasnak ada az Tarnok mestersiget. Az Posony Ispansagot Zalay Janosnak, az Themeswari Ispansagot Theörök Balintnak. Mikor Zalay Janos az koronazat othan Poson varaba iöt volna, ferdinandus kiralj kwlde Hermerstan Sigmondot es Marcus Peket Poson varaba, ezek wönek az kiraltul egij parancholatot: continentiai az parancholatnak ez vala, hogij az Laios kiraly kénchét, kit Bornemisza Janos fel hozot volna Budarul, ezek kezebe adna. Zalaj Janos oda ada mertek szerint az ezwst miwet, es aranj miwet, Nasfaknak, ¹⁾ dragaköweknek soksagat, arany lanczokat, mind kezekbe ada, es Poson varabol Bechbe wiwek. Akkor

1) Násfa, Molnár szótárában Inauris; Georgius Sirmiensis pedig Mon. Hist. Hungarica. I. köt. 255. lapján mondja: posuerunt . . . in manus adolescenti unum nasfa id est armilla; a karperec tehát násfának és nem nyásfának neveztetett, mint ezt kutató veteránunk Podhraczký József ur a nyársardói templom (lásd Magyar Történelmi Tár IX. köt. 244. lap) leirt sírkőről magyarázza; mert nem akarom azt tagadni, hogy a lágyabb nyás, bis, hárs — nyárs, birs, hárs, helyett használtattak, csak arról van itt szó, hogy három régiebb idézetben, melyhez alkalmasint még többet is lehetne régi nyelvmélekeinkben találni — nem nyásfának iratik az inauris függő, hanem násfának. Különben is különös lenne a násfát az egyenes nyársból származtatni

kezdek bwwön az xij kraiczaros, es hat krajczaros penzt verni Bechbe, Azutan 1529 eztendöbe Zalaj Janost Ferdinandus kirali kirekeztete Poson varabol, es w neki soha megh nem ada. Jollehet Poson var tartomanijat egijetembe az Posonij Ispansaggal, vgian mind holtigh nala hagija. Ewel halala megh Zalaj Janosnak hiw zolgalattijat Ferdinandus kirali.

akarni, midön akár armilla — karperecz, akár inauris fülbevaló értelemben vegyük, mindig kerék ékességet jelent.

Igaz ugyan, hogy eddig sem a magyarban, sem a magyarral rokon nyelvekben nem sikerült ezen szó gyökét találnunk; de ki fogja azért nem használni? vagy ki gondolja, hogy eddig már minden magyar gyököt ismerünk?

R ó m e r.

XVIII.

A BÁRTFAI VARGÁK CZÉHSZABÁLYAI 1499-ből.

(Közli Aigner Lajos.)

Articuli et statuta collegii Sutorum Bartphensium

de anno 1499.

Wir Andreas Rauber dy zeit Richter vnnnd der gantcz Rath der Stadt Bartpha Bekennen mit disem vnnszerm brieff für vnns vnnnd vnnszer nochkommen allen vnnnd itczlichenn den is gebürt zewissen, das wir eintrechtlich mit wolbedochtem mut, noch erforderung vnnnd pillikeith vnnszs Ratampts durch welchs wir vorphlicht seyn, einen gmeinen nutcz zwischenn vnns, vnnnd vnnszernn mitwonerenn allezeit allenthalbenn zw-
süchernn vnnnd zwbesehen, von der vrsach wegen nicht Indert eyn vneynikeith entspringen möcht, noch vnnszerm vermögen aufzuhebenn vnd zustillen, gesetcz vnnnde gewonheit zemachenn fürgenommen habenn, durch welche sich eyn itczlichez noch seinem wesen vnnnd standt wisse zuhalten vnnnd der selbige zubauchenn, willige mühe vnnsz zuzihende, do mit wir ann-
dernn ew vnnnd einikeith machtenn vnnnd also auch mitsampt, In, In löblichem standt vnnnd eintrechtikeit für vnnnd für er-
funden würden Enndlich doch habenn wir hiemit auff stete vnnnde vleisige bethen vnnnd anhaltung auch mit eintrechtli-
cher vorwillung der Erberenn meister der Schuster Czech diser Stadt Bartpha, In zw einem fridlichenn standt, auch gmeinem nutcz gerucht zugebenn vnnnd zuvorleien, yo gebenn vnnnd vorleien auch In crafft diser schrifft, In dise nochge-
schriebene stük vnnnd artikel der sy zwischenn In, ew vnnnd

hiefür allewege vnnnd steticlichenn wüszen zugebrauchenn, vnnnd dy selbigen zubealdenn, an aller ir ader Indert in eyns widerspruch, bey pen vnnnd busz auch hernoch mitsompt den selbigen stükken vnnnd artikelen clerlich begriffenn welcher stük und artikel eyn teil In vormals von vnnszern vorfordern, als wir aws iren Registren erfunden habenn, eyn teil aber iczundt auf eyn news von vnns vorlihen, vnnnd aber wider bestetiget vnnnd beuestigt seyn wurdenn, doch vnns obbemeltenn Richter vnnnd Rath vnnnd vnserenn nochkommen an vnnszern oberkeith vnnnd regiment vmdgriffenn, also ab Indert eyn stük vnnnd artikel ader mer hiernoch begriffenn hinfür ymmer eyn zeit wider vnns vnnszern nochkommen ader einem gmeinen nütcz, ader aber dy bemeltenn Czech merklichenn zeseyn erfunden vnnnd erkennenet werd, den ader dy selbigenn ab zuthwen zumereren ader zumynneren noch vnnszern vnnnd vnnszer nochkommen besserem erkenntnesz, an aller vnnnd nemlichenn der obgenanten Schuster Czech widerrede vnnnd sein dise artikel nochenand' also lautende

1.

Item Czum ersten welcher fremde gesell begert alhy meister zuwerdenn der sal beuor an brengenn brieffliche kuntschafft seiner geburt zubeweisenn das her fromlich vnnnd eelich geboren sey, dernach wil her eyn mitbruder werdenn diser Czech, so sul her einlegenn vnnnd gebenn der Czech gerechtikeit flor. iiij vnnnd acht phunt wachs Inwendig In Sechs wachenn vnuorczaglich

2.

Item eynes meisters son ader thochter sul nicht meher vorpflicht seyn wen halbe Czech gerechtikeit, vnnnd dise beuorteilung sullenn auch habenn dy Stiffkinder gleicherweis als dy naturlichenn vnnnd leiplichen kinder Is sey son ader thochter

3.

Item nach ander Stete lauff, vnnnd gewonheit disz hantwerksz, sul sich keyn gesell vorlügen mit Indert eyner iungfrawen oder frawen, her habe den vorhin beweisset seyn meisterschafft, do mit frommer leut kinder vnnnd frawen nicht betrogen wurden vnnnd ander vngemach doraus möchten entstehen

4.

Item ab eyn fremder meister von anderswo hiher keme vnnnd wolde seyn hantwerg alhy wben, der sul brengenn brieffe wy her sich vorhin durt gehaldenn hette, vnnnd der Czech gerechtikeit eynlegenn, vnnnd dy meisterschafft beweisenn

5.

Item welcher gesell dy meisterschafft wirt sullenn beweisenn, dem seyn dy meister der Czech phlichtig zukauffen eyn raw leder, dasz selbig sul her selbs wurchenn, vnnnd doraus machenn drey par stiffeleenn, dy den meisternn wolgefallenn, das eyne par sul seyn mit einem sparenfalcz aufgemacht vnnnd gefuttert mit stranen, ader eyn ander par nach gewonheit vnnnd lauff der zeit, dy andernn zwey ader als man sy phlegt auff den markt zumachenn

6.

Item der eyn Gerber ist der sal dise bruderschaft gewinnen, dem sullen dy meister kauffen drey leder, dy selbenn sul her wurchenn also, das sy allen meistern wolgefallen, her sal auch einen kürpel schneidenn, auch eyn schuster

7.

Item dy viermeister mitsampt den eldstenn meisternn diser Czech sullenn habenn crafft vnnnd macht zubesen den gebrauch der Czechenn, vnd was sy den also eintrechtig mitenander erkennen, das sul eyn stadt habenn, also das sy

von den üngsten meisterenn nicht gestrofft wurden, ab dy sachenn aber etwas trefflich werenn, das sullenn sy allenthalbenn thwen mit willenn vnnd wissenn der Ratherenn.

8.

Item eyn itzlicher meister zwischenn den fleischbenken an einem markt tag, sul nicht meher kowffenn wen zwey leder, ader zehen fell, also das her zwischenn disen zweien kauffen eynnen erwele, vnnd den anderenn hinderstellig lasse, wer aber meher kewffte vnnd wider disz thete, der sal vorfallenn seyn von itzlichem leder eyn phunt, desgleichenn von vier felen eyn phunt wachs In dy Czech, an alle widerrede.

9.

Item eyn itzlicher meister sul frey seyn auff dem Schelm markt zwkeuffen so vil als her vormag, ausgenomen vnnder den Thoren vnnd In gassen, man sul alle phemerth frey auff den markt lassen kommen zw angesicht, vnnd keiner den anderenn an seinem kauff hindernn sull, wirt ymant anndersz erfunden der sul gebüst werdenn nach der ganzenn Czechen erkentnes

10.

Item welch' meister eynen leriungen auff wil nemen der sal In vordingen vor der viermeister eyn, auff vier Jar, vnnd der selbige sul der Czech gerechtheith gebenn als zwey phunt wachs, vnnd so her dy vier Jar ausgestandenn hot, ist Im seyn meister schuldig zugebenn eynen gorlicz Ruk, vnnd eyn par stiffeleenn So aber eyn sulchenn leriungen dy zeit dünket lang zuseyn vnnd swere, so dyne her seinem meister zwei Jar, vnnd gebe Im zwen ¹⁾ guldenn vnnd der Czechenn Ire gerechtheit als oben berait zwei phunt wachs, sunder seyn meister Im denn nichts wirt vorpflicht seyn zugebenn

11.

Item eyn itzlicher meister der es vormag, sul frey seyn zwen gesellenn vnnd eyn lerknabenn zuhaldenn, Esz were

¹⁾ E szóra később nyolczas iratott.

den ab Indert eyn fremder gesell her köme, vnnd ein meister vorhin ein gesellenn hette, vnnd den selbigenn auch wold aufnehmen, vnnd ein annder meister der keinen hette, auch bedörfft, so sal man eyn sulchenn gesellenn lassen zusteem dem selbenn meister, der seiner bedorffende ist

12.

Item eyn meister sul einem gesellenn nicht meher gebenn wen von acht wochenn ein gulden, souer diss eyn sulcher gesell getrawet zuvordinen, welcher aber meister meher gebenn wurd der sul gestrafft werden nach dem als dy Czech erkennet

13.

Item welcher meister einem annderenn seyn gesinde entpfrempt vnnd dor Inn erfunden wurd, der werd auch gebusset noch der Czeche erkenthesz

14.

Item keyn Schuknecht sul Indert eyn Schw h machenn zwmarkt, zuverkauffenn, der aber da wider thete, ader seyn meister Im eyn sulchs gestattet ein itzlicher ist vorfallenn eyn phunt wachs

15.

Item keyn meister sul Indert eyn gelt gebenn, auff Indert eyn gelider auff den kreis, thut ymant dorwider der werde gebusset von itzlichem leder mit einem phünt wachs, vnnd von vier felen auch mit einem phunt vnnd so eyn meister wüsset, das ein annder disz thete vnd her das der Czechenn nicht offenbart, der selbig sul auch dy nemlich itcz genanten busz vorfallenn seyn

16.

Item so eyn meister eyenn gesellenn auffnympt, der sal In haldenn bisz auff das czil, als ein virtel Jar, In disem

czil. sul der gesell keinem anderenn meister erbeitenn, man sul es Im auch nicht gestaten Ab sich aber begeben das eyn sulcher geselle, In disem czil weg züge vnnde enwenig In einem far wider her köme, sul her seinem vorigenn meister allenthalbenn das zil ausstehenn

17.

Item eyn itczlicher meister sull mit seinem gesellenn noch vierzehenn tagenn eyn rechnung haldenn, gefelt es In beiden, so mag der gesell bleibenn bisz auff das zil, gefelt is aber Indert eynn teil nicht, so neme der gesell seyn gereth vnnd gehe do mit In dy herberg, vnnd erbeit einem anderenn meister, souer is Im zugesprochen wirt

18.

Item ab Indert eyn gesell seinem meister, zumutrum feyerenn wold auff das her In durch des willen sulde lassenn von Im gehen, den sal man bey keinem meister furdernn.

19.

Item dy meister sullenn habenn zustraffen Ir gesinde öm ir vngefuge Es weren den etliche merkliche ding dy ein gerecht antreten, dy sullenn auch Im gerycht gestrafft werden

Item dasz llo das hiher zumarkt bracht wirt, sull kein fremder kewffenn, allein dy meister bedorfftenn des selbige nicht So aber ymant wider Iren willenn disz kewffet so mügen Im es dy meister nemmen doch mit der Herenn wissenn

20.

Item dasz ein meister nicht meher an einem markttag wen zwey kübel lo keuffenn sal, bey pen so vil eyn kübel llo gelt Es were denn das es blibe stehen bisz noch dem markt so man des fenel eyn zeucht so ist man es frey zukeuffenn. Ausgenommen vor den Thoren vnnd In den gassen, man sal es frey auff denn markt lassenn kommen.

21.

Item ab Indert eyn meister wbertret mit Indert eynem frefel ader der gleichenn, vnnd nemlich so einer den andern lügenstraffen wurd Im zoren der selbige sull gebusset vnnd gestrafft werdenn noch der meister vnnd der Czech erkentnes

22.

Item welcher meister In eynem hawsz leder wurde kewffenn vnnder eynn vierteil der sul vorfallenn seyn von itzlichen leder eyn phunt wachs, des gleichenn der In den hewssernn fele kewffet, also das dy selbigenn nicht auff einen freien markt kömen der sull auch gebenn von vier felen eyn phunt wachs

23.

Item so eyn meister kewffte öm asche, vnnde eyn annder dar zw köme vnnd sulcher asch auch bedorffende were, vnnd der erste wolde Im nicht mit teil gebenn, der sull gebusset werdenn so vil was eyn kübel aschenn dy zeit gilt

24.

Item welcher meister an einem Czechtage an treffliche vrsachenn do mit her sich billich entschuldigenn möcht, nicht In dy Czeche köme der sull busz gebenn drey phennige

25.

Item welcher meister frefflich vorzüg, vnnd In Sechs wachenn In dy Czech nicht wolde kommen, der sull dy Czech vnnd meisterschaft verloren habenn, vnnde müsset dy selbenn wider auff eynn newes gewinnen an alle widerrede Ausgenommen denn, her were nicht einheimisch gewesen ader crank, ader mit sulchenn andernn erhafftigenn vnnd redlichenn vrsachenn sich des mocht recht fertigenn das her ein sulchs In keinem freuel hette gethon

26.

Item, so ymant ausz diser Czech ader bruderschafft stirbet, welcher bruder nicht do bey wirt seyn, vnnd dy betrubten person wider hinheim helffenn beleitenn der sul gebenn busz eyn viertel phünt wachs

27.

Item, so man das Czeichenn ömschikt von wegenn einer leichenn ader annder vrsach halbenn, so sal ein yederman dem nochkommen vnnd dasz Czeichenn nicht bey Im vordaldenn, der aber annders thut, der sull gestraffet werdenn nach erkentnes der Czeche

28.

Item eyn itzlicher meister sull nicht meher denn Sechs par stiffelen vnnd sechs par Schwhwzmarkt tragenn, hat her aber nicht stiffeleenn, so mag her auftragenn zwelff par Schwhw Auch sal frey seyn einem itzlichenn meister dornebenn disenn 12 par kinderschwh aufzuhengenn

29.

Item kein meister sull Indert einem pawerenn leder wurchenn

30.

Item nymant sull alhy dy Schuster mit Stiffeleenn oder mit Schwen wberfüren

31.

Item kein fremder sull alhye Indert eyn gelider frey seyn zw kewffenn

32.

Item das gelider das alhye auff den kreis gefelt, vnnd hiher zw markt kömpt vnnd auch zw kwrenn, das sull zuuoran bey der Stadt bleibenn, sunder was anderswo her brocht wirt, das mag man wegfüren, ader thwen do mit was man will,

doch dennoch der Czech vorhin angeben do mit der Stadt nicht Indert eyn abganng geschee mit gelider.

33.

Item ab eyn meister weg Zwge von der Stadt, man sal Im der Czech gerechtikeit fürhaltenn Jar vnnd tag vnnd nicht lennger Bleibet her aber hy bey der Stadt, so sull man Im dy Czech stete vorhaldenn vnnd so lanng, dy weil her der Czechenn gerechtikeith einlegt als annder bruder

34.

Item so eyn gesell sein meisterschafft beweisenn sull dem sullenn dy viermeister bescheiden zw ir eyynn, dornoch denn aundernn zwm annderenn, den dritten zwm dritten ꝛ, also das dy beweisung sulcher meisterschafft, nicht alleweg bey einem meister geschee.

35.

Item dy meister noch ire hausfrawen sullenn sich nicht zwischenn einandert eyynn ernst zw der zeit gotes leichnamz tag krügenn, dy das aber thwen wurden dy sullenn gestrafft vnnd gebusset werdenn, als dy Czeche erfinden wirt

36.

Item so es sich gebürth ausz geboth Richter vnnde Bürger, das dy Czeche ein itczlich gesellenn Indert hin, ader zw hüt der Thorenn aufrichtenn müssen, das sullenn thwen dy Jinngstenn meister dy zw sulchenn dingenn geschikt seyn, sunder dy Czeche sull In dorinne gnug thwen

37.

Item der Jüngste meister sul alle zeit phlichtig sein personlich dy kerczenn zw zunden vnnd wider auszuleschen zw seiner zeit noch dem es Im In der Czeche befolhenn wirt, vnnd der kirchenn gewonheit ist, sunder wer her nicht doheim,

denn sull In In disem vortragenn der nechst Jungste meister vor Im, so oft aber Indert einer disz vorsaumen wurd der sal vorfallenn seyn eyn firtel phunt wachs

38.

Item dy vier meister sullen disz mit allem vnnd sunderm vleisz gar wol besehen, das sy selbst, vnnd eyn ander itzlicher meister gutte war gelider schuch vnnd stiffeleenn auff dy Jarmarkt vnnde annder merckt machtenn vnnd fürten welcher aber In disem begriffenn vnnd erfundenn wurd, dem sullen dy benanten vier meister sulche war nemen, hy ader anderswo, vnnd der selbenn ir recht thwen, als den dy Czech erkennen wurd, ab sich aber yemant In disem, zw seinem mererenn beswernes wolde widerseczenn, so sullenn sy das Recht zw hülffe nemen wberal

39.

Item dy Rimer sullenn keyn gelider murchenn, sunder das selbig frey seyn zwkauffen von den brudernn diser Czech, es sey aws dem asscher ader aws dem llo volkömlich ausgewurcht, doch also, das sy sulch gelider, ader sulchs geliders abgang nicht verner yemanden vorkaufftenn, do mit disem hantwerg ader brudernn nicht Indert eyn schaden bekommen möcht

40.

Item kein meister sul offembarenn der Czechenn heimlichkeit bey pen vnnde busz acht phunt wachsz

Diser aller obgeschribenn stük vnnde artikel zw vrkunt merer sicherheit yo vnnd euigenn gedechnes, habenn wir obgenannten Richter vnnde Rath dise vnnszer brieff, mit vnnszer Stadt hiervnnder anhengendem Insigel gerucht zube festigenn Gebenn am Freitag nechstenn noch der heiligenn Osterlichenn feier Im Jar Christi vnnszs liebenn herenn so man zelt Tausent vierhundert newnvnnde newnczig

Im Tausent fünff hundert vnnnd Sybentzigisten Jar
 am diennstag vor Simonis Judae, Sein vmb guttes
 gemach wegen, mit Eines gantzen Ersamen Ratts
 vnnnd Beyder der Erbern Schuester vnnnd Ry-
 mer zech verwilligung, Die nachfolgenden
 Artickhel herzugesezt, vnnnd so Be-
 khrefftiget vnnnd Bestettiget
 worden:

1.

Die Schuester zech soll noch, wie vormals den Rymer
 leder yns lo ziehen, vnnnd von einem leder zu vier pfenig
 nemen, von der zeytt an aber nu hinffort ymmer zu denn
 Rymern ein gewisse Stell verordnen, da sie mit yrem gelyder
 mögen genügsam gefürdert, vnnnd nicht von ein schuester zumb
 andern gewisen vnnnd an yrer Arbeytt versaumet werden: —

ij.

Wenn die schuester denn Rymern yr gelyder nicht wie
 es sein soll, ausarbeytten, oder verworlosen, Sollen sich die
 schuester mit denn Rymern, so am gelyder Schaden erlütten,
 freuntlich vergleihen, den Schaden Erstatten vnnnd bezalen: —

ijj

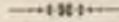
Am Sonabent Ehe man das fedel abnimbt, soll es, wie
 einem ydem Schuester, nach yren Artickel, also auch einem
 ydem Rymer, nach diesem Newen Artickhel, Entweder zway
 leder oder zehen feel zuekhauffen frey sein, vnnnd mer nicht.
 Wenn mans fedel aber abgenumen hatt, soll einem yden ge-
 lyder zuekhauffen, wie vil er will:

iiij

Die weiber aber Beyder zechen sollen sonst zu kheiner
 zeytt frey haben gelyder zuekhauffen, allein wenn yre menner
 Entweder khranckh, oder ja nicht daheim sein: —

V.

Die Beyttler sollen vnttern fleischbenckhen khein feel khauffen Ausserhalb aber mögen sie khauffen wie viel sie bedörffen.

Actum Anno post natum Christum supra millesimum 60j^o.

die 14. Decembris in Curia Barttphensis Judice. K.

Demnach Im Jhar 1570 die am nechsten blat gesetzten artikhel durch Eines Ersamen Raths consens vnd verwilligung, aus ein helligem consens beider Erbaren Zechen der Schuester vndt Riemer wegen wichtigen vrsachen, Vornemlich aber lieb Einigkheit vnd freundschaft zwischen ihnen zuerhalten gemacht worden: Vndaber Ihm Jhar 1600 sich zugetragen das derselbigen etlich oder maistes Theil von einer vnd der anderen Zechen seint uiolirt vnd gebrochen worden. Derowegen den hernach die Schuester Zechen Vor einem Ersamen Rath erschinen vnd khlagweis Vorgebracht erstlich das die Riemer das gelider vertheüren, den sie dasselb nit laut des gemachten artikhels in benkh sundern maistes Theils auff dem Viehe khauffen. Daheren den khumt das die schuester entweder khein grob leder bekhummen khönnen oder ia theur genug zhalen müssen. Darnach auch das die Riemer wider den artikhel selbsten alles gelider ins loh machen: Darauff die Riemer zech zur antwort geben das ob vileicht einer oder der ander vnter ihren maistern das gelider auf dem Vihe vnd nit in benkh gekhaufft so haben doch das nemlich etlich vnter den Schuestern auch gethan. Darzu, das sie das gelieder selbsten ins lohe machen, seint die Schuester allein schuldig daran die ihnen in vergangener Sterbens leufft vnd hohen Teüren Zeit eins theils ins lohe nit machen wollen, ia selbsten etlichen ihren Maistern loh iauchen geben, ein theils aber wider die gemachten artikhel zu 15 ⁹ Von einem leders ins lohe zumachen genummen. Auff welches Richter vndt Rath erkhand das von ihnen beiden Vnrecht geschehen den wie sie die artikhel nit von ihnen selbsten haben, also haben sie auch nit macht ohn vor wissen eines Ersamen Raths dieselben

im geringsten zubrechen oder zu endern. Weil sies aber von beiden Theilen gethan ist ihnen billiche straff auff erliget worden. Ihnen aber auffer ligt sich vnter einander also zuuergleichen das es ein bestandt habe. Welche sich mit einander vergleichen vnd vor ein Ersamen Rath gebracht Welche Richter vnd also gebilliget vnd bekhreffiget das hin füro zu ewigen Zeiten derselben kheiner ein geringstes zu endern vnd zubrechen ohne verwilligung der Obrigkheit macht habe dieselben aber lauten also

1.

Kheiner weder schuster noch Riemer soll einig gelider auff dem Viehe oder auch sunsten beim fleisch Im haus, sundern wie breüchlich in benkhen bis auff 12 Uhr ieder Zwaj, noch 12 aber wie uil er bekhummen khan zukhauffen macht habe, bei straff souil geldes, als das leder khaufft worden. —

2.

Khein Riemer soll ihm selbst ins lohe machen, sundern die schuster, Welche an einen gewissen ort sie fürdern vnd vleissig machen schuldig, vnd auff diszmal zu 5 ₧, da aber das loh abschlagen wirdt 4 ₧, wie vor keinen.

3.

Da auch im lohe ein leder zugebracht wirdt, sollens die schuster besehen, vnd nach dem sies befinden zu zhalen schuldig sein.

Eredetie a magyar tud. akademia levéltárában.

XIX.

LIPPAY GYÖRGY ESZTERGOMI ÉRSEK MAGYAR LEVELEI.

Közli Lichner Pál,

tanár s magyar tud. akad. tag.

I.

Lippay György esztergomi érsek levele gróf Erdődy Gábor urhoz, melyben a többek közt Szelepchény portai működéséről értesíti. Nagy-szombat 1644.

Január 2.

Illustrissimae Comes Domine obseruandissime
Salute et Seruitij commen. praemissa.

Istentől kegyelmének minden yot, es szerenchés vy esztendeőt kiuanok. Az mi az vy hyreket illety, seőt volt olyan hyre Palfi Janos Vramnak Sampasz Vramtol, és Pisky Vramnak Vrménytöl, hogy az Succusokat ruinalta volna az eő Feölsege hada, de miuel az Datumban sem concordalnak, es egyéb aránt Bechbeöll sem jeőt arrol semmy hyreönk, kétes vagyok benne ha igaze, auagy nem. Budarol penigh azt iriak, hogy iollehet Rakoczy sollicitalta az Teöreöket, hogy annuallyon hogy reank yeöien, es Segétséget adgyon melleie; de azt Szelepcheny Vram az Portan impediaalta, es igy az Feiedelemis immár megh cheökkent es ky nem mér yeönny.

Kegyelmetet kerem minek eleötte Palatinus Vramhoz mennyen, teryen be hozzam. Ezzel Isten eltesse io egeseghben kegyelmetet. Tyrnauiae 2 Januarij 1644.

Illustrissimae D. Vestrse

Ad seruiendum paratissimus

Georgius Lippay

El. Archiepiscopus Strigoniensis mk.

II.

Lippay György esztergomi érsek monyorókeréki gróf Erdődy Gábor urat tudósítja a birodalomban levő császári sereg állásáról. P o z s o n y 1647. Oct. 10.

Illustrissimo Comiti domino Gabrieli Erdeődy de Monyorókerék, Comiti perpetuo Montis Claudij, ac Sacratissimae Caesariae Regiaeque Maiestatis Consiliario etc. Domino Affini obseruandissimo. (p. h.)

Illustrissime Comes Domine Affinis obseruandissime.

Salute et seruitij commendatione praemissa.

Áldgya megh Isten kegyelmedet minden jokkal. Mar ednehány napia az kegyelmed egessége feleöl semmit nem hallok, tudóséchon kegyelmed, arrolis, uolté kegyelmednél Pálffy Miklós Uram és uégezetté kegyelmeddel.

Onnan fellyül Istennek hálá jo hireink uadnak, miuel a Bauarus már tellyességgel eő Felségehez adta magát, és mindgyárt küldöt 7. ezer Louast és 3. három ezer gyalogot az ő Felsége segítségére, és ellene mondot az ellenségh Neutralitasságánakis, ezt haluán az ellenségh, leghottan mindgyárt ki ment Cheh Országbol, a mieink nem mentek utánnok mindgyárt, váruán hozzájok a Bauariai segítséget Tiz ezer embert ki még el nem érkezet volt ackor, midön megh indult az ellenségh, ennekis érkezuén segítségé 3. ezer ember; Imár egybe menuén az Bauariai had tiz ezer ember az ó Felsége hadaiual, azon lésznek hogy megh indulluán az ellenségh után, vagy megh ronttchiak, vagy pedigh ó Felségeis Taborba szaluán, az ő Felsége haereditaria Prouinciai kiüül légyen Quartiriok más helyekben az ő Felsége Hadainak e télen. Eő Felsége declaralta magát, hogy fiát e jöüő Nyáron bé küldi Spanyol Országban, hogy abbannis az kiralisagban successioto uegien. ¹⁾ Ezek után Isten tarcha megh kegyelmedet kéuánatos egességben. P os o n i j 10 Octobris. 1647.

Illustrissimae Dominationis Vestrae

Seruitor addictissimus

Archiepiscopus Strigoniensis m. k.

¹⁾ Ezen utolsó öt szót és az aláírást az érsek saját kezével írta.

III.

Lippay György esztergomi érsek sajátkezűleg irt levele méltóságos monyorókeréki gróf Erdődy Gábor urhoz, melyben kéri, hogy mivel beteg s a hal megártana, ne bőjtöljön, hanem egyék hust. Nagy-szombat Martius 14. 1648.

Illustrissimo Comiti Domino Gabrieli Erdödi de Monyorókerék, Comiti perpetuo Montis Claudij, Sacrae Caesareae Regiaeque Maiestatis Consiliario s a t. domino Affini obseruandissimo. (Kis 8 szegletü gyürüpecsét.)

Szolgalok kegyelmednek edes Sogor Vram, es keuanok Istentül minden iot. Az Doctor ioue hozzam, nagy panaszal kegyelmed ellen, hogy kegyelmed sine graui periculo, nem continualhattia az böitön az hal etelt, hanem hust kell enni, es kegyelmed megis nem akaria megh chelekedni. Kerem azert enis kegyelmedet, edes Sogor Vram, sött ugian imponalomis, hogy kegyelmed hust egiek, mert bizon nagy galibat szerezheth maganak az hal etellel. Ennekemis, noha hala Istennek iol birom magamat, az doctor es confessariusom impositioiabol az el mult heten, megh kellett egyszer ennem, ez öüo heten töbszöris. Melior est obedientia quam uictima. Hugom Aszonnak szolgálatomat, főzesse megh ő kegyelme az Hust, es kerie kegyelmedet, egie megh per modum medicinae, Az emberek mind itt mind masutt igen halnak mast az Apoplexiaban. Tarchia es eltesse Isten kegyelmedet edes Sogor Vram io egesseghben. Tyrnauiæ. die 14 Martij. 1648.

Illustrissimæ D. Vestrae

Seruitor addictissimus

Archiepiscopus Strigoniensis m. k.

IV.

Lippay György esztergomi érsek sajátkezűleg irt levele méltóságos Gróf Erdődy Gábor urhoz, melyben a pozsonyi gyűlés és a német csatatérről ijságokat beszéli el. Pozsony, 1648, Augustus 26.

Szolgalok kegyelmednek edes Sogor Vram es keuanok Istentül minden iot. En lattia Isten, mastan sem tudom sze-

reuel se, mit uegeztek ezek az Vrak, se michoda paranchio-
lattiok uolt ő Felsegetül, hallottam azt, hogy Palfy Pal Vram
hozott credentialist nekiek, Es az mellett mindeniktül kért
louasokat pro uiribus, igertek hiszem nemelliek in uniuersum
niolcz szaze uagy ezer louasigh harom holnapra. Adgia Isten
uallianak tisztesseget uele, ne mint egiebha, Ennekem se in-
timatiot nem tett ő Felsege felöle, se nem kert, Inkabb akarom,
kegyelmedis ne törödgiek semmitis raita. Joszagokatis uasar-
lottak az Eszterhasy Vrak, Kismarton Varosat es Varat örökben,
Hatuan ött ezer forinton azon felliul, Zolymot, örökben Husz
ezer forinton. Arultak Köszegetis nem talalkozott ugy hiszem
neuöije pro hac uice. Az Illieshaziak dolgatis elöl uettek uolt
de abban semmit nem uegezhettek. Ez uolt. en tudtomra az
Posony conuentusnak summaia. Mely el uegezöduen, hozzam
iött Palfy Vram nagy baratsagossan en hozzamis, de semmit
azokrul nem említett, En sem tudakoztam.

Pragat az Oo Varast nem uettek megh, Pucham sem
ueszett el, hanem mind kett felöl oltalmazsak magokat ualtigh.
Az bekesegh bizoniossan el uegezödött az Suecusokkal, De
nem akariak addigh subscribalni, ualamigh az Gallusokkalis
elnem uegezik, ki igen nehez conditio, Az mi hadunk közel
uan az Suecusokhoz, Landau tayian az Iser vize mellett, min-
den nap erös chiatakat bochiatanak egy masra, Nem regen
utolszor hatt oraigh uittak egi husomban, egyik resz sem
uesztette el derekassan, de niertesebbek uoltak az mieink.
Az Spaniolokat megh uertek formaliter Olasz orszaghban, es
minden taborokat algiuioikat el niertek, Az Herczegis uisza
tert Belgiumban, Cancellarius Vram itt uagion nalam. Tarchia
es eltesse Isten kegyelmedet edes Sogor Vram, sok eszten-
deigh io egesseghben. Posonij die 26 Augusti 1648.

Illustrissimae D. Vestrae

Seruus addictissimus
Archiepiscopus Strigoniensis mk.

Ezen levelek eredetiei a pozsonyi ág. evang. gyülekezet
levéltárában vannak.

XX.

II. RÁKÓCZY GYÖRGY ERDÉLYI FEJEDELEM MOZSARA ÉS A LEGRÉGIBB GYÖRI GYÓGYSZERTÁRRÓL.

(Közli Ráth Károly.)

Draskovits György györi püspök behozván a Jezsuitákat Győr városába a XVII-ik század harmadik tizedében, azok lassankint telket szereztek, majd házat építettek, iskolát nyitottak. Ezen zárda azonban — melyet most a Bence szerzetesek laknak — csak 1667-dik évben készült el Széchényi György kalocsai érsek s györi püspök adakozása folytán, mit a kapu feletti felírás is bizonyít, mely így hangzik: „GEORGIVS SZECZENYI ARCHIEPISCOVVS COLOCENSIS COLLEGIVM HOC SOCIETATI IESV.“ s ezen felirattól balra a portale oszlopán ANNO, jobb félen 1667. Így lassanként meggyökeresedvén, a törököknek e tájról az 1683-dik évben történt kiűzetése után, gyógyszertárt nyitottak ezen kolostori házokban. E gyógyszertár azon szeglet-teremeket foglalta el, hol jelenleg Bordás Antal vasáros urnak boltja van, mely boltnak mennyezetén, valamint a kolostor fölépcsőzetének oldalain ezen korbeli festéseket láthatni.

Ezen gyógyszertárt mikor nyitották meg, bizonyosan meghatározni nem lehet, annyi azonban bizonyos, hogy 1689-ben már állott. E korból még néhány extractusos bődönke maradt fen, melyek finom cin-öntvények, s levehető, szinte cinből készült feliratos táblácskával vannak ellátva, például:

1689.

EX.

PVRG.

DRAS. s mi több ezen bődönkében

még az azonkori gyógyszerek is tökéletesen megvannak száraz alakban, például Extractum Croci és Extractum Catholicum.

A helyiség még a Jezsuiták alatt a Mányoki házba tetetett át, mely jelenleg tekintetes Balogh Kálmán földbirtokos ur tulajdona. Ezen gyógyszertárt Schrottenbach József vette meg a Jezsuitáktól a XVIII-dik század végén; Pasperger Antal gyógyszerész ur ezen családba beházasodván 1854-ig annak tulajdonosa volt, ekkor Némethi Pál ur vette bérbe 6 évre, 1860-ban azonban ezen utóbb nevezett ur új gyógyszer-tárra kapván engedélyt, helyén maradt s az eredeti jogbirtokos pedig a rézsut átellenben fekvő apátúrházba (most kis seminarium) költözködött.

A későbbi időkből, a XVIII-dik századból több darab (mintegy 10) gyógyszertári eszköz található itt, u. m.: egy orvosi olajprés „1752“ évszámmal, — ennek réztála „1744“ évszámmal, és egy kisebb, egy arasz magasságu rézmozsár „Anno 1762“ felirattal, azonban legnevezetesebb darab a nagy mozsár, melynek oldalkörirata: „GEORGIVS· RAKOCI· D· G· PRIN· TRANS· PAR· REG· HVNG· DNS· ET· SIC· COMES· A· D· 1647.“ (azaz: Rákóci György Isten kegyelméből erdélyi fejedelem, Magyarhon részeinek ura és a Székelyek ispánja, az ur 1647-dik évében.)

Hogy kerülhetett ide ezen mozsár Rákóci György fejedelem gyógyszertára, vagy tán inkább fejedelmi konyhájából, erre a feleletet tán eltalálhatjuk. Ugyanis unokáját Ferencet a címzetes fejedelmet anyja Bátori Zsófia áttérítvén a helvét hitvallásról a római catholicus vallásra s így a Jezsuiták nagy kedvencévé lévén, hihető, hogy ajándékozta a Jezsuitáknak, kik annak jó hasznát vették Győrött a gyógyszertárban.

Volt itt még egy egyiptomi mumia is, mely most is látható a győri főgymnasium muzeumában, ezt Pasperger Antal ur ajándékozta oda, hol azt egy nagy sárga ládában maig is szemlélhetni.

XXXI.

E G Y V E L E G.

A győri főegyház kincstára 1738-ban.

Groll Adolf püspök látogatási jegyzőkönyvéből kitűnik, miszerint idejében a főegyház kincstára még gazdagabb volt a manapinál. Mi fogyasztotta? a háborukhoz való adakozások, melyek a püspökségek és káptalanok kincstárait gyakran igénybe vették, s természetesen a régészet legnagyobb kárára a hasztalan, elavult idomú készletekből tétettek, vagy az önkénytes átöntés-e? ki fogja e kényes kérdést eldönteni.

Itt csak azokat hozom fel, melyek leírásából kitűnik, hogy valóban régiek; legnagyobb örömmel venném, ha régiebb inventariummal szolgálhatnék.

Reliquiae, quae in Ecclia Cathedrali asservantur.

1-mo. Caput argenteum in quo Cranium S. Ladislai Regis Hungariae, Corona argentea sed inaurata, variisque distincta lapidibus redimitum, e cuius collo ad pectos dependet torques aureus, et Numisma itidem aureum cum effigie Sigismundi III. Poloniae Regis, oblatum a Dno condam Thelekesy Canonico Jaurinensi et dein Eppo Agriensi anno 1714. Appensa praeter haec reperitur pixis argentea, cum cornu argenteo.

2-do. Reliquiarium argenteum formam Ciborii referens cooperculo argenteo et cruce insignitum.

3-io. Reliquiarium argenteum deauratum dictum Corporis Christi.

4-to. Reliquiarium ex argento et lapide cum operculo aquilino, dictum Poculum S. Joannis Evangelistae.

5-to. Reliquiarium argenteum deauratum quadriangulare cum turricula et cruce.

6-to Reliquiarium argenteum deauratum ex lapide Jaspide cum cooperculo argenteo.

7-o Brachia argentea duo cum reliquiis SS. Martyrum.

8-vó. Reliquiaria lignea duo cum capitibus S. Basilidis unum, et aliud S. Ursulae Martyris, quae sunt in ara S. Stephani Protho-Martyris.

9-o Duo Pedes lignei deaurati cum Reliquiis SS. Martyrum in ara magna. . . .

11-o. Item quaedam lignea cum circulis cupreis deauratis.

Praeter supra recensita habet Ecclesia haec sequentia:

Előszámláltatik több ezüst lemezből vert kép, melyek régiségéről semmi bizonyos támaszpont.

Item Ostensoria, Ciboria, Pixides et Pocula.

1-mo. Monstrantias quatuor Tertiam antiquam argenteam variis lapidibus exornatam.

2-do. Item Monstrantiam antiquam argenteam figuris argenteis exornatam.

3-tio. Aliam Monstrantiam argenteam deauratam turritam Chrystallino globo exornatam.

.

9-no. Poculum argenteum pro Vino communicantium.

Calices et Patenae.

Calices argenteos communes habet 32, Patenas autem 31, una namque extradata est per Dnum Defunctum Custodem ad Eccliam Korontsoiensem. Item habet calicem unum pretiosorem cum patena. Item Calicem Tarrodianum et Nadasdianum, utrunque cum sua patella.

.

Reliqua sacra supellex argentea: . . .

4-to. Pulpitum argenteum pro Missali. . . .

9-no. Unqvis Grypheus unus, et Cornua argento deaurato exornata quatuor. . . .

Moneta Aurea:

Aurei Kremnicienses majori numero, Rakocziani 83. Item unus magnus ponderans aureos 64 Sigismundi III. Regis Poloniae. Item unus ponderans Aureos 5 Eppi Olomucensis.

Infulae.

Infula Pauli Abstemy alias Bőjtős unionibus et lapidibus exornata. Item duae aliae, una itidem variis lapidibus et unionibus, altera unionibus solis ornata, sed hae pro usu non adhibentur. . . . Rómer.

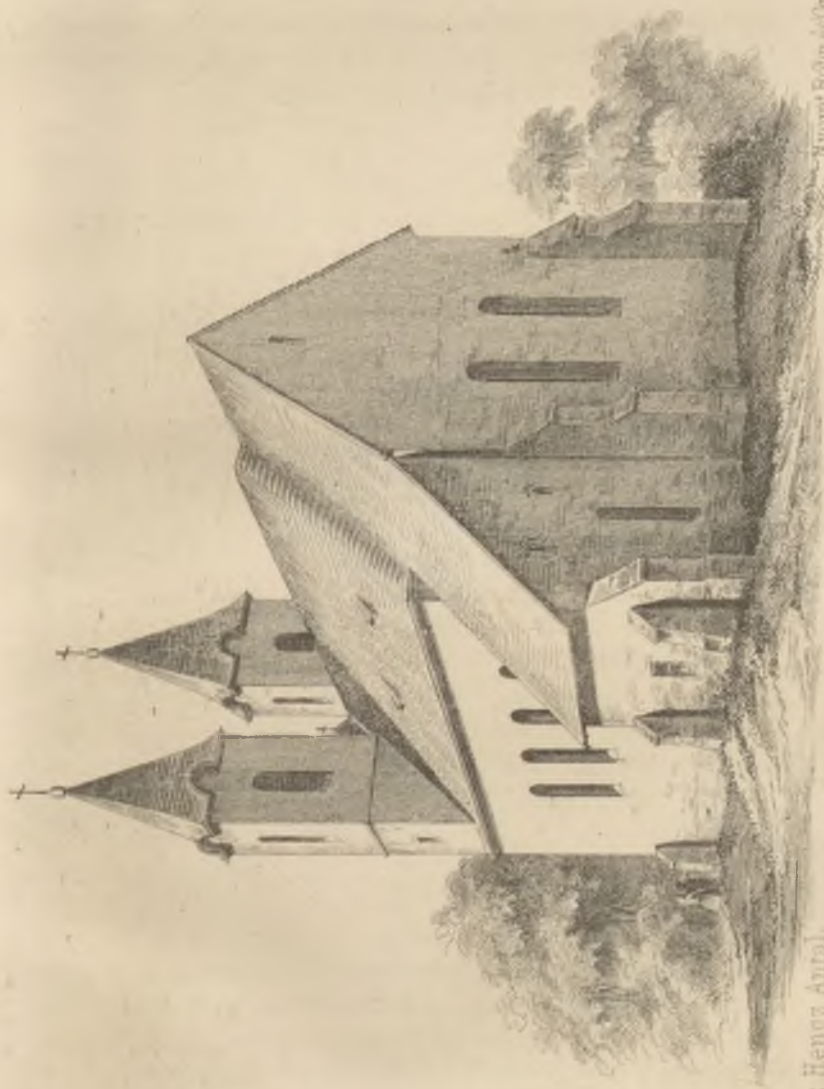
Balony helység lakói, mint a győri főegyház harangozói.

A harangozás hajdan kiváltságos állásnak és oly mesterségnek tekintetett, melyet céhszerűen üzni kell, a miért is régi okmányainkban gyakran találunk helységeket, melyek valamely főegyháznak harangozói minőségben rótták le urbéri tartozásukat. Ezen tisztre köteleztettek István kir. 1270-ki, László király 1284-ki és Hunyadi János 1453-ki okmányaikban a balonyiak a győri főegyház irányában. De mivel minden héten Györbe jöni és hivatalukat teljesíteni, főleg téli időben a veszélyes átjárás miatt és Duna kiöntése, zajlása végett sok nehézséggel járt, nem tudni mikor, és írásban vagy élő szóval egyezkedtek, hogy a győri sekrestyésnek 100 fnyi dijt fizetnek, és így a harangozási kötelezettségtől fölmentetnek. Jelenleg Balony helység jövedelme a győri káptalan örökönökjárt illeti, ki is a fennebbi kötelmek teljesítésére felügyelni taztozik. Rómer.

Vincze mester krakói püspök lengyel krónikája.

(Figyelem gerjesztésül.)

Ezen nevezetes művet, mely XIII-dik század elejéig terjed, gróf Przezdziecki Sándor adta ki 1862-ben, még pedig a bécsi császári könyvtárban levő eredetiről; ebben az előbbi kiadásokban becsuszott hibák is ki vannak javítva. A 62-dik lapon előadja, mint segíté a lengyel király László herceget Salamon ellen, a 106. l. Kálmán király levelét Boleslavhoz, 131. l. mint foglalta el egy magyar Wiszlicz várát a lengyelektől, a 134. és 136. l. egyéb eseményeket említ fel, a 192. és 193-dik lapon bőven előadatik Béla királynak Galiczia megszerzése miatti küzdelmei, melyről Szalay László is csak Boguphal után ír, (I. 265. l.) a 200-dik lapon létrejött békéről, sat. Ezen krónika a kötet második felében lengyel nyelven is ki van adva. Ráth Károly.

Rajza Henoz Antal.

Nyomatott Roóán és Óriginal. Pest 1852.

ÁRPÁS.

Győri Tört. és Régész. Füv. II. köt.

MESENYI
ÁRPÁS

X.

GRÓF ZRÍNYI MIKLÓS, A KÖLTŐ, LEVELEI.

(Közli Ráth Károly.)

A nagy, és nevezetes egyéniségek magán levelei, melyeket bizalmas barátjokhoz intéznek, hogy mennyire fontosak, azt bőven magyaráznom felesleges. Ugy hiszem, miszerint ma is egy uralkodó, minister magán leveléből több tünne ki, mint bármily hosszú diplomatiái körleveleik-, jegyzékeikből, s egy ily levél olvasása felérne egy, sőt több hónapi ujság-olvasásnál.

Az ily bizalmas levelek más tekintetben is fontosak; ezekben a cikornyás s hosszadalmas irály rendesen ki van kerülve, s röviden, többnyire gunyorosan vágva az illetőket, szerkesztvék. Ezen tekintetek, de különben is nagy hazánkfia Zrinyi Miklós a költőnek minden egyes sora úgy hiszem kedves levén a két testvér-nemzetnek, nem késem azokat a tisztelt olvasó közönség elé terjeszteni.

Nem kísérem azokat terjedelmes magyarázatokkal, a történetben kevésbé jártas is fel fogja fogni szavainak súlyát. E levelek Ruchich Jánoshoz intézvék, kiről csak azt az egyet tudjuk, hogy Zrinyihez méltó derék becsületes hazafi volt.

Latinul nem értő olvasóink kedveért ezeket magyar fordításban is adjuk.

I.

Gróf Zrinyi Miklós Horvátország bánja, Slavonia Kulpa-vidéki fő-, a légrádi őrség s egész Muraköz szigetének örökös kapitánya, Szala- és Somogy-megyék főispánja, kir. titkos tanácsos, kamarás s főlovázmester, latin nyelven írja Ruchich János barátjának, hogy hozzáküldött fő-kapitányjának teljes hitelt adjon, s azt mire kéri, minél előbb cselekedje meg; végre látogatására hívja meg Rákócza. Csáktornya, (1658), Január 6.

Generose Domine: Amice Nobis observandissime.

Salute, et Servitiorum meorum Commendatione praemissa. De qua re Capitaneum meum principalem ad Dominationem vestram expeditur, intelliget ab eodem oretenus, cui in omnibus, tanquam mihi ipsi fidem adhibeat rogo. Negotium de quo ager, patitur quidem moram, sed quanto citius, tanto melius. Ideo rogo Suam Dominationem: Laborem non recuset, offero me in Majoribus, si vivam Suae Dominationi servitorem. Necessitas me urget, et fides data Inimico, quod ita effrons molestem homines, uberius a supradicto Capitaneo sua Dominatio est perceptura. Suam Dominationem Annos Nestoreos vivere foeliciter exopto, me recomendo ei al fine le ba le man. (?) ¹⁾

Generosae Dominationis Vestrae

Servitor effectivus et Amicus

Comes Nicol: a Zrin.

Chaktorniae in festo 3 Regum. (1658.)

Absolutis quibusdam negotijs me in Rakocz ²⁾ conferam, spero visurum suam Dominationem, cum qua verbis plus, quod agam, habeo.

II.

Gróf Zrínyi Miklós bán, Légrad és Muraköz szigetének kapitányja, Szala- s Somogy megyék főispányja, és főlovászmester levele Ruchich János barátjához, melyben sajnálja az erdélyi állapotokat, és belőle hazája vesztét jövődéli. nincs megelégedve a kormányhoz közel állókkal; fájlalja, hogy így el kell fonnyadnia, de azt a század hibájának tulajdonítja; ír továbbá a Martianci javak megszerzésének mibenlétéről; a kanizsai törököknek katonái által tett megrablásáról; Ibrahim aga elfogatásáról, kivel az öreg Bocskait váltak ki, stb. (1658.)

Generose Domine Amice singularissime et charissime!

Ago gratias Curiositati Vestrae Dominationis, inde enim accipio Consolationem suarum Literarum. Quaerit ex me ve-

¹⁾ Tán végre leteszem kezemet, azaz bevégzem leveletem.

²⁾ Rakovecz helység van Körösmegyében, Toplica alatt, tán ezt érti. Rakóczot sehol sem találtam.

I.

Nemzetes ur! nagyrabecsült barátom!

Fogadja mindenekelőtt üdvözetemet és kész szolgálattim felajánlását. Hogy miért küldtem főkapitányomat uraságodhoz, ugyanattól élő szóból megtudandja, kinek, hogy mindenben, mint enmagamnak, teljes hitelt adjon, kérem. Az ügy, melyről szóland, elhalasztható ugyan; de mentől előbb fog megtörténni, annál jobb. Azért kérem uraságodat, hogy ne sajnálja fáradságát, ha élek, megszolgálom uraságodnak nagyobb dolgokban. Hogy szükség és ellenemnek adott szavam kényszerit, ily tolakodó s alkalmatlannak lennem; főnemlített főkapitányomtól bővebben értesülend uraságod. Kivánom, hogy uraságod Nestori éveket érjen szerencsésen, s magamat ajánlva leteszem tollamat.

Nemzetes urnak

valóságos szolgálja és barátja
Gr. Zrínyi Miklós.

Csáktornyán, 3 királyok ünnepén. (1658.)

Némely ügyeimet végezve Rákóczra rándulok, hol reménylem, hogy láthatom uraságodat, akkor szóval többet.

II.

Nemzetes ur! különösen kedves barátom!

Köszönet uraságod ujságvágyának, mert az oka, hogy vigasztaló sorait vehetém. Tőlem kérde az ujságok igaz voltát, én meg másoktól; egyikünk sem leend mostanra kielégítve; mert amily keveset tudok, ép oly keveset irhatok és semmit határozottan. Ez órában vettem testvérem levelét, melyet menyem-asszonyomnak küldök, s azért zártam ide, hogy olvassa át, s újra bepöcsételve továbbvitel végett adja vissza hozójának. Nem csoda, ha a töröknek oly nagy vágya jött, Erdélyt leigázni, mert a gyermekek is összefutnak szelektől ledöntölt fának fölszedni ágait, valóban, ha Isten egyszer suj-

ritatem Novalium, ego identidem ex alijs; Neuter nostrum pro nunc contentabitur. Nam ut parum scio, sic parum scribere possum, et nihil affirmare. Hac hora Domini mei Fratris ¹⁾ Litteras accipio, quas Dominae meae Nurui mitto, ideo inclusas hic, ut perlegat, et lateri sigillatas ulterius portandas reddat. Non mirum est Barbaro crevisse crevisse ²⁾ desiderium opprimendi Transylvaniam, nam ad ventis dejectam Arborem, et Pueri concurrunt collectum ramos, semel profecto premere felices, Deus, cum coepit, urget. Sed miror quod Duo Bella Turca assumat, quod nec annales ipsorum unquam dicunt, nec Religio permittit, nec Bona ratio Status svadet, nisi forte hoc Transylvanicum non vocet Bellum, suamque ambitionem ludibunde et sine periculo finire aut speret, aut praesumat. Vezerius Budensis adhuc ibi est ad Szolnok, caput Principis referre in Mandatis habet. Prudentiores tamen facilem Compositionem hujus Disturbij dicunt, si offam Cerbero det Rakoczius, sive illa sit aurata, sive fortalitorum. Sed heu quam proximus ardet Ucalegon, et misere res agitur nostra. Utinam Dano vota non uovissemus, vel promissa reddidissemus, nunc immaculata fidei reputatione fulciremus hanc ruituram Transylvaniae Arborem, quae et Nos in ruinam trahet. Jam vero quomodo credi Nobis desideramus. Succurrat miraculo Nobis Divorum aliquis, alias certe actum Nobiscum est. Arma nostra valde exigua forte 5. Millia militum, includunt se Danubio, in Insula Comaromiensi, et estne hoc Bellum vitare? estne succurrere? Dubito certe, quod hac imbecillitatis Confessione aperientur oculi, vanum timorem de nostris viribus inimico habenti. Prudenter certe ille, qui pacem cupienti Bellum ostendendum dixit. Sed ne abeam ultra crepitam (igy) Regum facta perstringens, gemam tacendo. Res Impery videbit ex Fratris literis, illa est substantia. Melita insula ³⁾ dicitur terrae motu tota conquassata; si verum est, nescio an Nostra Theologia attinget, cur rapiant mala fata bonos. Togatorum illorum Censorum, ante Hannibalem Ducem, judicium facile fero, nam

¹⁾ Gróf Zrínyi Péter.

²⁾ Az első crevisse aláhuzva, mi kihagyást jelent.

³⁾ Malta szigete a közép tengerben.

tani kezdte a boldogokat, tovább is sujtja. De csodálom, hogy a török egyszerre két hadat visel, mit sem évkönyvei nem tanusítanak, sem vallása meg nem enged, sem a józan politika nem javal, ha csak ezen erdélyit nem nevezi az egyik hadnak, és dicsvágyát tréfálva s veszély nélkül kielégíthetni nem reméli, vagy épen előre nem sejtí. A budai vezér (basa) még Szolnoknál táboroz és parancsa van a fejedelem fejét megszerezni. Az eszélyesbek szerint azonban könnyű végére járni a viszálynak, ha t. i. Rákóczi falatot ad be a cerberusnak, álljon az akár aranyokból, akár várakból. De ah! mily közel a vész, és mily rosszul állnak szegény ügyeink. Bár csak semmit sem fogadtunk volna a Dánnak, vagy legalább fogadásunkat megtartottak volna, úgy most hivségünk szep-lőtlen tudatával támogathatnánk Erdélynek dőlni készülő fáját, mely minket is veszélybe ránt magával. De most hogyan kívánhatjuk, hogy mások nekünk higyenek? Ha csak az Isten valami csodálatosan ki nem segít bennünket a bajból, bizonyosan végünk lesz. Nagyon csekély, talán öt ezer emberből álló hadseregünk bevette magát a Duna közé a komáromi szigetbe; s mit jelentsen ez? a hadat kerülni? segélyt nyújtani? Igen kétkedem, hogy hatalmunkról féltő elleneink szeméi gyengeségünknek e bevallásától megnyiljanak? Valóban bölcsen mondá valaki, miszerént a békére vágyónak hadkészületeket kell tenni. De nehogy a királyok tetteit rovogatva túlmenjek a határon, hallgatva nyögök. A birodalmi dolgokat testvérem leveléből megértendi, annak tartalma arról szól. Mondják, hogy Málta szigete földingás által egészen összerongáltatott; mi ha igaz, nem tudom, hittanunk el fogja-e találni, hogy miért éri szerencsétlenség a jókat. Ama tógás censorok Hannibál hadvezérre hozott ítéletét könnyen türom: mert ha dicsőtől dicsértetni dicséretes, bizonyára a gyalázatostól dicsértetni nem kívánatos dolog. Én máskép vagyok meggyőződve, mert tudom, hogy nem elfajzott horvát, s még hozzá Zrinyi vagyok. Ember vagyok ugyan s nem is minden gyengeség nélkül, de az ő ítéletük szerint legfőbb hibám az, hogy nem vagyok heliotropium, nap után járó fű, vagy pap után járó fű. Vajha meghallgatna a király engem is, bizonyára kérdés nélkül mondanám neki Ajax szavait: „Minek a szószaporítás,

sicut laudari a laudato laudis est, Certe laudari a vituperioso non desiderabile. [est. ¹⁾] Ego mihi conscius aliter sum, etenim non degenerem me Croatam et quidem Zrinium esse scio. Homo quidem sum, nec sine naevis, verum illorum Judicio illud Maximum habeo, quod non sim Heliotropium, nap utan jaro fii, vel Pap utan jaro fii. Utinam audiret et me Rex meus dicerem certe ipsi sine arrogantia, illud Aiacis: Denique quid verbis opus est, Spectemur agendo. Quod hic marcescam, non mea, sed Saeculi malignitas, et talium Judicium est. Voluisse sat sit, sic et meruisse habebō. Sed o Arborum vanissima simul molestissimaque Tillia, quid tu praeter umbram, Sacram Specie, habes? o Columnae tigridibus bestiisque suffultae, dignae certe alicujus Sampsonis impulsu ut ruerent: Quia non Patriam fulciunt sed gravant, non decorant, sed dedecorant, non Similes Arae, sed gabalo sunt. — Itane loquendum de tua Natione est. Sed hem ego fallor non tu Ungarus es, nec Nos tua Natio. Scio quid sis, dicet tuam Genealogiam et Egregios Avos Bonfinius noster antiqui Testamenti Scriptor folio 552. Numero 20. item 449. Numero 30. Dicet et Novi Testamenti praeclarissimus, veridicusque Scriba Istvanffi fol. 822. Numero 10. Et en quam bene huic quadrabit illud Spiritus Sancti. De Patre impio quaeruntur impii, quoniam propter illum sunt in opprobrio. Autumor risurum D. Ruchich cum haec leget, quod sic invehar. Verum sciat, non solum meam me Causam agere, sed communem. Et si laurus sine strepitu non ardet certe nec Vir bonus impune se calumniari patietur. Sed et sic multum ille mihi debet, de quo sub aenigmate locutus sum, nam Certo meretur pleno ore nominari, et explodi, sed hoc alijs relinqvo. De Bonis Martianez ²⁾ quid mihi Vestra Dominatio scribat, jucunde intellexi, nam veri Amici Consilium, svasionemque agnovi. Non sic certe aliqui his elapsis Diebus mihi svadebant, sed Comitum Emerici Vicinitatem, qui et ipse emere velle Martianez dicebatur, mihi ad terrorem objiciebant. Ego autem illis illud Pelopidae Graeci Ducis responsum dedi, cum enim ille ductaret aliquando, per

¹⁾ e s t aláhuzva, mi kitörlöst jelent itt, mert csakugyan felesleges is.

²⁾ Martianecz Varasdmegye keleti csucsában közel a Drávához.

tettekben nyilatkozunk.“ Hogy itt tétlenségben sinlödöm, nem én okozom, hanem a század s az ilyfélék itélete. Legyen elég, volt akaratom s akkor meglesz érdemem is. De te hársfa, a leghitványabb és legalkalmatlanabb a fákközött, mivel dicsekszel, képzeletben szent árnyékodon kívül? Oh tigrisek s vadaktól támogatott oszlopok, kétségkívül méltók, hogy valami Sámsonnak lökésétől összeroskadjanak. Mert nem támaszai, hanem terhei a hazának, nem ékesítik, hanem becs-telenítik, nem oltárhoz, de akasztófához hasonlók. — Így kell nyilatkozni nemzetedről? De óh csalódom, te nem vagy magyar, s nem is tartozunk nemzetedhez. Tudom ki vagy, elmondja származásodat s dicső őseidet Bonfin, hajdan korunk írója 552. lapon, 20. szám, — valamint 449. lap, 30. szám alatt. Elmondja Istvánfi új korunk jeles s igazán hit-telei írója 822. lapon, 10. szám alatt. És ime, mily jól illik erre a szent Lélek mondata: „A gonosz atyától követelik a gonoszakat, noha miatta gyűlöletesek.“ Gondolom Ruchich uram mosolyogni fog, midőn ezt olvasandja, hogy mennyire elragadtattam. Azonban tudja meg, nem beszélek saját ügyemről, hanem közügyről. És ha a babér nem ég ropogás nélkül, akkor a jó ember sem viselendő békén a rágalalmazást. De ő így is sokkal tartozik nekem, mert megnevezetlenül beszéltem arról, ki megérdemli, hogy fennhangon megnevezzék s kigúnyolják, de ezt másokra bizom. Kedvesen értesültem arról, mit uraságod a Martianezi jószágról irt, mert benne az igazi barát tanácsa-s javallatára ismertem. Másképp javasolt mult napokban né-hány egyén, ők Imre gróf szomszédságával ijesztettek, ki hajlandónak mutatkoznék megvenni a Martianezi uradalmat. De én azoknak Pelopidás görög vezér szavaival válaszoltam, ki midőn szorosok közt vezetné seregét s egy katona sietve terem előtte s hirül hozzá: „Oh Pelopidás, ellenséges kezekbe estünk!“ rendetlenül válaszolt: „Sőt ellenkezőleg, azok estek a mieinkbe.“ Ha tehát ily szomszédság köt össze ben-nünket Imre gróffal, majd kiviláglik, ki kinek kezeibe került. Ismét jószágról értekezem, de több óvatossággal mint ezelőtt, mert ki egyszer megégette kezét, tart jövőben a tüztől; egyébiránt nem a gondatlanság károsított; a király szavát s ígérését birom, ezek kisegítenek abból, nem is szégyenelhetem

certas angustias Exercitum, venit Currens Miles ad illum, dicens: O Pelopida in Inimicos incidimus, respondit ille imperterritus, quoniam imo illi in Nos inciderunt. Si itaque tali vicinitate jungemur cum Comite Emerico, videbimus uter in alterum inciderit. Tracto iterum de Bonis, sed cautius quam antea, ustus enim timet uri; non sum tamen ustus per dementiam; verbum et fides Regia mihi data est, eximunt me ab illa: nec pudere me potest falsum fuisse. Bene hic valeamus mi charissime Domine Ruchich, et hilariter: ar juszto Krat Goszpodin Boghdanamsze Turszke Szramote nagledati. Secunda Die Pentecostes abegerunt Canisiensibus, mei Milites 300. Pecora, et antea etiam aliquot nominatissimos illorum Duces sustulerunt, inter quos Aga Ibrahim, cujus Capite liberatus est noster senex Boczkay. Sed quid dicent nostri Germani? sine dubio Ego Belli causa ero? hic possem multa in Contrarium dicere, sed et sic longus fui. Inclusas Styriaci Consily rogo cum Reverendissimo conferat (quem meo nomine officiosissime salutet) et scribat mihi suam opinionem. Valeat, et amet me, nam sic me Deus amet, ut Ego vos sincerissime amo, et sum

Vestrae Dominationis

Amicus addictissimus
Comes Nicolaus a Zrin.

III.

Gróf Zrínyi Miklós bán levele Ruchich János barátjához, melyben az összehívandó országgyűlés, oda való elmenetele és leveleiről beszél. Csáktornya, (1658) Junius 28.

Generose, et Amantissime Domine.

Desiderium Peccatorum perivit, DEUS non saltem restituit mihi sanitatem, sed adjunxit Consolationem per Turcarum Confusionem. Appropinquat Diaeta Hungarica, cuius substantia, vel subjectum, ni fallor totum in materia Transylvaniae est. Et ecce quae ego scire possum, mitto in inclusis, remittat mature rogo. Pax tantum decantata titubat adhuc, quae jam tanto tempore Solidari potuisset, si libertatis superis tam cura

csalatközösomat. Mi itt jól érezzük magunkat, kedves Ruchich uram s vigadunk: mert vajmi gyakran szemlélteti velünk az Ur Isten a török szemérmességét. Pünkösöd második napján végőr-katonáim a kanizsai törököktől 300 marhát elhajtották, s azelőtt még néhány igen nevezetes vezéröket csipték el, köztük Ibrahim agát, kivel a mi öreg Bocskaynk váltattott ki. De mit mondanak németjeink? Kétségkívül én leszek a háboru okozója. Én az ellenkezöt mondhatnám; de így is hosszadalmas voltam. A steyer tanács végzéseit, kérem, közölje a főtisztelendő urral, kit nevemmel a legmelegebben üdvözöljön s írja meg véleményét. Isten vele, szeressen engemet, mert Isten engem úgy szeressen, a mint én titeket a legöszintébben szeretem, s vagyok

uraságod

legöszintébb barátja
Gróf Zrínyi Miklós.

III.

Igen kedves nemzetes uram.

A bünösök óhajtása nem teljesült, Isten nemcsak visszaadta egészségemet, hanem hozzá még meg is vigasztalt a törökök megzavarodása által. Közelg a magyar országgyűlés, melynek velejét ha nem csalódom, kizárólag Erdély ügyei teendik. És ime, a mennyit én tudhatok, idezárva megküldöm, kérem küldje vissza idején. Az annyira hirelt béke, mely már annyi idő alatt megszilárdulhatott volna, ha az ott fenn levőknek annyi gondjok volna a szabadságra, mint mennyire tetszik nekik a boszu, még csak ingadozik. Én nem határozhatom el magamat a pozsonyi utra, mert ott még mindig sok pénzért vettem meg a bánatot. De elmegyek mégis, ha látom, hogy csak valamicskét is szolgálhatok hazámnak. Légy boldog barátim legkedvesbike és szeress engem, mint én téged, mert vagyok

Csáktornyan, június 28-án (1658.)

Nemzetességednek

leghübb barátja
gróf Zrínyi Miklós.

placeret, quam vindicta placet. Ego non possum me resolvere ad Professionem Posonium, semper enim ibi magno emi poenitere. — Ibo tamen si videro posse me servire Patriae vel tantillum. valeas bene charissime Amicorum et me ames, ut ego te, sum enim

Chaktorniae 28 Junij. (1658.)

Generositatis tuae

addictissimus Amicus
Comes Nicolaus a Zrin.

P. S. Forte ita de meis litteris iudicat Dominatio Vestra: uti Angli de Vino Canariae, quod si vehatur, et revehatur per aequinoctialem lineam perfectissimum evadit, alias ordinario simile est, Ita et de meis literis, quas iterum remitti postulat. Pareo; forte satis aliquid acqvirent toties transeundo Belam. Iterum de termino Diaetae nihil scio, vix tamen putarem tanta industria publicatam evanescere.

IV.

Gróf Zrínyi Miklós bán levele Ruchich János jó barátjához, melyben panaszkodik leánykája halála és fia betegeskedéséről; egy török foglyot küld neki ajándékban, ir továbbá visszavonultságáról s egyébfélekérről. Csáktornya, (1658) Augustus 24.

Generose Domine Amicissime.

Amare egit mecum fortuna, in aequalissimo Concambio, dedit nempe praerogativam contra Turcas, sed abstulit filiam dilectissimam, in filium etiam idem fatum expecto, langvet enim extreme. Quod si haec a Superis ea mente fiunt, ut quod deest Semini, suppleat aeternitas gloriae, nihil lugebo, et liberior ero, et totus ad Servitia DĒi Patriaeque! Ecce autem Amice, ex mamona Iniquitatis tibi munusculum mitto. Est Turca Canisiensis jam ultimo captus, munus quidem levissime, sed adferet aliqua utensilia pro Domestica necessitate. Non fallitur Comes Emericus, sed mentitur, secus enim ipse scit, quam dicit; Litterae illae contra Erdeödianum Familiam non sunt, sed contra Szechianam in negotio Dotis: haec clam

U. I. Bizonyosan úgy vélekedik levelemről uraságod: mint az angolok a kanári borról, mely ha az egyenlítő vonalon át- és visszavitetik, legtökéletesebbé lesz, különben hasonló a közönségeshez. Így az én leveleimről, melyeknek visszaküldetését kívánja. Engedelmeskedem; talán nyerne valamit, ha a Bélán annyiszor átmennek. Az országgyűlés határnapjáról most ismét mitsem tudok, azonban alig hiszem, hogy miután oly nagy zajjal hirdették, elmaradjon.

IV.

Nemzetes ur, leghűbb barátom!

A legegyszerűbb cserében keserűen csalt meg a szerencse, előnyt adott ugyanis a törökök fölött, de elvitte legkedvesebb leányomat, fiam ellen is ezen csapást várom, mert már végtelenül gyengül. De ha ezt az istenek oly szándékból cselekszik, hogy a hiányzó utódokat a dicsőség örökkévalóságával kívánják pótoltatni, nem fogok szomorkodni; mert egyrészt szabadabb leszek, másrészt pedig magamat egészen az Isten és haza szolgálatára szentelhetem! Ime azonban barátom, küldök neked ajándékokskát a hamisság mamonából. Ez egy kanizsai török, ki most utóljára fogatott el, silány ajándék ugyan, de talán a ház körül némileg használhatod.

Imre gróf nem csalódik, hanem hazudik, mert másképp tudja mint mondja; ama levelek nem az Erdődy nemzetség ellen valók, hanem a Széchyek ellen a menyasszonyi hozomány ügyében: ezek titkon nem történhetnek, majd meglátjuk, ki mond közülünk igazat. Nevetséges, hogy én a varasdi kormányzóságra törekszem, tudniillik az erdélyi ügyek oly állapotban vannak, hogy ezen uton lehet segíteni rajtok, vagy én vagyok oly esztelen, hogy mint egészséges a bélpoklosok közé óhajtok vonulni? Erdély bizonyára nagy zajjal el fog esni, és én egyetértek Senecaval a hol mondja, hogy Isten, ha egyszer már elkezdte nyomni a szerencséseket azután azokkal igen siet. Különben Vitnyédit jó embernek

fieri non possunt, videbitur uter Nostrum verum dicit. Ridelicium est Varasini Praefecturam me ambire, scilicet eo loco Transylvaniae res sunt ut juvari hac Via possint, vel ego ita demens sum, ut sanus inter leprosos esse desiderem. Ruit certe cum fragore Transylvania, et ego Senecae assentior ubi dicit, Semel profecto premere foelices Deus, cum coepit urget. Coeterum Vitnedium pro bono viro nosco, et majoris existimo bonae conscientiae Lutheranum, quam malae Catholicum. Ustus timet uri, bonus Comes Emericus veretur iterum akona roszgue nebude puhat. Ego vero hic non pertinaciter mansi, sed DEus immisit calamitatem hanc in Donum meam, debui me absentare a Comitijs, dicant quidquid voluerint invidi. Dominus Comes Generalis Carlostadiensis suppetias a me postulat: Si necessitas urgebit, ipse vadam cum meis fidelissime, non credo tamen hoc anno fore necessitatem, interea quantum potero, ego hic meos Vicinos occupabo. Vale.

Chaktorniae 24. Aug. (1658.)

Generositatis tuae

Addictissimus Amicus
Comes Nicol. a Zrin.

V.

Gróf Zrinyi Miklós levele ugyanazon barátjához magányos ügyeiben, végén azonban külföldi hírekkel kedveskedik, s teszi meg reá észrevételeit. (1658.)

Generose Domine: Amice charissime.

Ut sint acceptiores meae rarius scribo, et hoc a Vestra Dominatione habeo. Uter Nostrum excusabilior est? sed si non ad aliud Podagra, ad Excusationem saltem valebit. Ego autem me aliter non, sed per pigritiam excuso, si servire, si prodesse, si juvare possem, non me illa teneret, et videbit si probam his oblationibus applicare voluerit, nunquam certe in Cassum mihi jubebit. Vult scire quomodo ego valeam? bene, ad pudorem et despectum invidiae; sed adhuc et hoc melius sum contentus. Vestrae etiam Dominationi hanc foelicitatem auguror. Non possum tamen perfectae beatitudinis esse, cum culpent me aliqui Malevoli, et Deum testor Innocentem. Sed

ismerem, és többre becsülöm a jó-lelkiismeretű lutheranost, mint a rossz katolikust. Ki egyszer égett, fél égni, a jó Imre gróf fél ismét, ¹⁾ hogy a nem fog fújni. Én pedig nem makacsságból maradtam itt, hanem Isten házamra mérvén ezt a csapást, távol kelle magamat tartanom a gyűlésektől, mondjanak irigyeim bármit, a mi nekik tetszik. A károlyvárosi generalis gróf ur segítséget kíván tőlem: ha szükséges leendő, magam megyek az enyéimmal a legnagyobb hűséggel, de nem hiszem, hogy erre ezen évben tán szükség legyen, azalatt amennyire tehetem, én itt szomszédaimat fogom elfoglalni. Légy boldog.

Csáktornyan aug. 24-én (1658.)

Nemzetességednek

legragaszkodóbb barátja
gróf Zrínyi Miklós.

V.

Nemzetes uram, legkedvesb barátom!

Ritkábban irok, hogy kapósabbak legyenek soraim, s ezt uraságotól tanultam. Melyik közölünk kimenthetőbb? — de ha nem másra, legalább kimentésre szolgál a köszvény. Én pedig magamat nem mással, hanem restséggel mentem, ha szolgálni, ha használni, ha segíteni tudnék, nem tartóztatna az, és meg fogja látni, hogyha ez adományokkal kísérletet akar tenni, bizonyára soha sem fog hiába parancsolni. Akarja tudni, hogy érzem magamat? jól, a szégyen, és irigység megvetéséig, de még eddig és evvel jobban meg vagyok elégedve. Uraságotnak is ily boldogságot óhajtok. De egészen boldog még sem lehetek, miután néhány rosszakaró bűnről vádol, Isten legyen bizonyosságom, ártatlanul. De történt, hogy egyszer a gondviselés templomába mentek, hálát adni az Istennek, hogy a békák nem haraphatnak, mert különben minden lépésnél kellene harcolni és páncélosan járni. Ez az én vi-

¹⁾ „ako na roszgue nebude puhat“ — hogy a „roszgnera“ nem fog fújni. — A roszgue szó annyira elavultnak látszik, hogy ez most már érthetlen, s az illyr szótárban sincs semmi nyoma.

itum erat semel ad Templum providentiae actum gratias DEo, quod ranae morsu careant, alioquin ad omnem passum pugnandum esset, et in Lorica armatum incedendum. Haec mihi Consolatio, et Ego habeo bonas aures ad audiendum, et in Anima patientiam, et in intellectu discretionem, erupissem utique, si haec me non continuissent. Fert mihi aliquam Legationem Noster Nicolaus Pattachich, non credidissem ipsum tam parum Spiritus habere, ut ad hoc cogi se permittat; hic erat ostendendum, si Amicus erat. Quid fuisset illi mali si totaliter recusasset? non doleo ipsum hoc suscepisse, sed doleo fuisse coactum. Dicit Comitatus esse e suo membro, pro quo se interponit, ego autem dico, quod non sit honorati corporis membrum Pudor; Et semel quaedam mutila Vulpes reliquis persuadere conabatur caudae abscissionem. Post acta Congregationis, meus unus Servitor vapulavit, et vulneratus est: Scilicet vbi tonat ibi et fulgurat. Risibilis certe vindicta, quae Asinum loco Domini percutit; Ecce effectus Congregatorum et Consilij. Hic certe sensati alias hominis Domini Gorup, quem ego ut Amicum colui, actio et consilium me scandalisavit. Sed cui compatiemur, si non Amicorum Errori. Si Vadicz et tales clamant, honori mihi ducam Laudari a malis est malum esse. Ista paucula hic adversa habeo; mitior certe Dei manus, quam grando, quae circum alios contrivit, et licet me intactum non miserit, offero tamen Dominationi Vestrae quibuscunque indigebit meorum Bonorum fructibus. Rogo Vestram Dominationem agat meum nuncium ad Reverendissimum meum Patrem, et dicat meo nomine, quod Quaestionem quam habemus, ratione Metarum libenter dirimam, et non saltem ipsius Sanctam Conscientiam, pro Judice audeo admittere, sed uniuscujusque honorati. Scio tamen si ita edocbitur ut Ego, non jubebit mihi talia servitia, quae Suae Reverendissimae Dominationi parum proderunt, mihi plurimum obsessent, sed nec justum esset; sed ut dixi, refero me ad ipsius Sanctam Conscientiam. Heu quam male a Polonis multatus est Princeps, qui Nomine et omine Cancrum egit: quam Nationis nostrae contemptus hic crevit, facta est Pax illi infamis, restituta Cracovia. Videtur fatum Fungum procreasse cum tanta praeparatione qui et natus, et concidit una nocte.

gasztalásom, hogy jó füleim vannak a hallásra, türelmes lélekkel, világos belátással, bizony előre törtem volna, hogyha mindez vissza nem tartóztat. A mi Pattachich Miklósunk valami megbizással jár hozzám, nem gondoltam volna, hogy oly kevés belátással birjon, mikép magát erre kényszeríteni engedje; most kellett volna bebizonyitnia, hogy barátunk vala. Mi baja történt volna, hogyha ezt egészen visszautasította volna? nem sajnálom őt, hogy ezt elfogadta, de sajnálom, hogy erre kényszerítve volt. Azt mondja a vármegye, hogy kebeléből való, a melyért magát közbeveti; én pedig azt mondom, hogy — elég szégyen! — nem böcsületes testület tagja; valaha egy csonka róka a többit is arra akarta birni, hogy vágassák le farkukat. A gyűlés végzései után egyik szolgám verést kapott és megsebesült: t. i. a hol az ég dörög, ott villámlik is. Nevetséges boszuállás, mely az Ur helyett a szamarat sujtja; lám ez a gyűlésezés és a tanácskozás eredménye. Itt botránkoztatott meg bizonyára Gorup ur, különben értelmes embernek, kit mint barátomat tiszteltem, cselekvése és határozata. Ha Vadicz és olyfélék lármáznak, megtisztelve fogom magamat érezni, mert a rosszaktól dicsértetni is rossz. De mi fölött szánakozzunk, ha nem barátaink hibái fölött? E kevéskéből áll balsorsom; gyengédebb valóban az Isten keze, mint a jégeső, mely másokat köröskörül megkárosított, és jöllehet engem érintetlenül nem hagyott, mégis följánlok uraságodnak természetéből annyit, amennyire szüksége vagyon. Kérem uraságodat, tegye helyettem tiszteletemet főtisztelendő atyámnál, és jelentse ki nevemben, hogy a határköveket illető kérdést örömet oldom meg s nemcsak az ő lelkiismeretét merem biróul fölhívni, hanem minden becsületes emberét. Azonban meg vagyok győződve, ha úgy értesülend a dologról, mint én, nem fog tőlem oly szolgálattételeket követelni, melyek főtisztelendőségének keveset használnának, nekem pedig teremre esnek; de nem is volna méltányos, és mint mondám, lelkismeretére hivatkozom. Ah! mennyire lakolt a fejedelem a lengyelektől, nem csak névleg, hanem tetteleg is „rák“-nak bizonyítván magát: mennyire növekedett itt a nemzetünk elleni gyűlölet, gyalázatos békére kényszeríték, Krakót is vissza-

Svevus rabiescit contra Danum et putatur praevaliturus, hinc nobis jam timor. Gallus in Belgio triumphat, non utiqve Mediolani, sed ibi majori momento cum Germaniae immineat. Utinam istorum antecedentium Armorum inundationes, pestes, grandines, non sint portenta magnae alicujus ruinae, quae Nobis etiam minetur oppressionem. Sed quomodo meus et vester Petrus Patachich valet? dicat illi ut valeat et vivat, si vult ut ipsi serviam et amem. Sum jam hic longus quia rarus, hoc et avari faciunt, cum Convivium exhibent, semel pro semper; Ego non sic, scribam et saepius, si quid Novi habuero, et desiderabit. Valeat et me amet, nam et ego amo cordatissime et sum

Generosae Dominationis Vestrae

Amicus Addictissimus et verus
Comes N. a Zrin.

P. S. Immori Mikulich suae malitiae vult, sicut serpens, qui obtrito capite, et cauda venenum spargit, ille mentitur, ecce ostendo.

VI.

Gróf Zrinyi Miklós bán élénken rajzolja a bel- és külállapotokat. (1658.)

Generose Domine Amice singularissime.

Remitto tibi Salutem, et quas affectuosissimis, Comprecationibus impletas ad me misisti, reddo tibi voces tuas: Dives servent, ac salvent Vir Generosissime, Domine Amice charissime. Mihi vero (ut dicam breviter de mea peregrinatione) contigit adire Corinthum. Vidi Regem Novum, ¹⁾ aulam Novam, Novos ministros, denique omnia, primo obtutui nova; Sed juxta sapientis Regis Aphorismum penitius scrutanti; nil certe sub illo sole apparuit novum; diversi quidem homines, diversa nomina, pallia rerum diversa; at mos ibidem, cunctatio eadem, pacis etiam ingloriae cupido eadem, imo otij, ut ita dicam, Idololatria eadem ipsa antiqva manet, et facile a

¹⁾ I. Lipótot.

vevék. Ugy látszik, hogy a sors gombát hozott létre, mert ki oly nagyszerű előkészületek által tünt fel, egy éj alatt megsemmisült. A svéd a dán ellen dühöng s aligha nem győz, ez nekünk már félelmet okoz. A franczia Belgiumban diadalmaskodik, nem ugyan Milánóban, hanem ott nagyobb sulylyal, minthogy Germaniához közeledik. Vajha az előrerohanó fegyverek özöne, a dőghalál és a jégesők ne volnának előhírnöke egy minket is elnyomással fenyegető rombolásnak. De hogy van a mi Patachich Péterünk? mondja meg neki, hogy éljen jó egészségben, ha azt akarja, hogy szolgáljak neki és szeressem. Most hosszadalmas vagyok, mert ritkán irok, ezt teszik a fősvények is, kik egyszer és mindenkorra lakomát adnak; én nem így teszek, többször is írni fogok, ha valami ujságot tudok s kívánja. Isten önnel, szeressen, mint én is egész szívemből szeretem s vagyok

nemzetes uraságodnak

lekötelezett barátja és szolgálja

Gróf Zrínyi Miklós.

U. i. Mikulich gonoszságát sirba akarja magával vinni, mint a kigyó, mely miután feje szétzuzatott, farkából szórja a mérget, ő hazudik, im megmutatom.

VI.

Nemzetes uram, legkedvesb barátom!

Fogadd viszont üdvözetem, s ismételve szavaidat, miket érzelemtel kivánatokkal tele küldtél hozzám, kívánom: az Isten tartson s áldjon meg nemes férfi, kedves uram barátom. Engem pedig (hogy utazásomról röviden szóljak) a szerencse Bécsbe vezérelt. Láttam az új királyt, láttam az új udvart, új ministereket, szóval első tekintetre mindent újat; de a bölcs király mondásaként jobban körülnézván, valóban mi új sem tünt föl ama nap alatt; az emberek ugyan mások, mások a nevek, más a dolog külseje; de a szokás ugyanaz, ugyanaz a késlekedés, a vágy még a bectelen béke után is ugyanaz; sőt a tespedének — hogy úgy mondjam — bálványozása is csak a régi,

prudentibus observatur. Utinam Rex noster praestantissimus sicut in dispositissimo corpore Spiritus heroicos gerit et vere nominis omen habere videtur ¹⁾; ita Ministros etiam Leoninos haberet; forsitan non querebimus nunc cum afflicta Hungaria amisisse Regni brachium, dextram Panoniae, Scutum, imo murum Christianarum Provinciarum Transylvaniam. Voco amisam; quantum enim distat a tali, ibi enim videre est eversas Urbes, et prodita templa, prostitutam Principis dignitatem, degradatos duos Rakoczios Patrem et Filium, subrogatos alios duos Umbratiles, primo Redaium nunc Barchium, Populum in servitute abductum. Sed si (juxta Senecam) non est adhuc ille in summo miser, qui Calamitates numerare possit, certe Transylvania miserrima est, quae habet non numerabiles afflictiones; et si, in infinito daretur ultimum, illud certe esset simul et maximum, quod Spes sit nulla salutis. Est qui morderi velit, si saltem possit; est, qui possit, dum modo velit, qui velit ac possit, nullus certe. Majus dicam: est, qui hac ruina non lamentatur, non luget, in prora sedentem, invisum, ipse in puppi sedens mergi non horret; dicit se perire postea libenter, dum modo alter prius; est qui hoc incendio delectatur, ut calefacere se ad illud possit. Ego certe non loquor somnia, licet paradoxa, nec, calamo, alias communicanda. Num itaque impietatis arguerer, si dicerem illud Lucani? hoc placet o superi cum vobis perdere cuncta, propositum est, nostris erroribus addere crimen. Sed quia curae parvae loquuntur, ingentes silent, hic ego obmutesco; vertam materiam et folium. Pudor ringatur, strepat, declamet, honorem non deturpabit: veritas est filia temporis, pudor mendacij, dabit Deus finem vel funem. Agnosco hanc esse virgam et baculum DEI, quo me pro meis peccatis castigat; tanquam talem honoro, et exosculor, privatus hic meus vermis est, exerceor in illo, quid virtutis et tolerantiae habeam, probor; talis fuit Jonae Prophetae, qui ipsius viridem umbram explicavit. Assiste mihi Deus et da mihi longam et durabilem patientiam, fraenos impone furori meo, ne incidam in iram tuam. Nihil scio de Martianeis quidam scribunt conclusum esse, detur mi-

¹⁾ Bebizonyult, hogy csak videtur.

s kinek esze van, könnyen észreveszi. Vajha dicső királyunk, miként szabályos testben hős lélekkel bír, s nevének megfelelőn látszik, úgy oroszlán ministerekkel is bírna; tán nem panaszkodnánk most a szorongatott Magyarországgal, hogy elvesztettük az ország karját, Pannonia jobbját, a keresztény tartományok paizsát, sőt védbástyáját — Erdélyországot. Elvesztettnek mondom, mert mi kell még hozzá, hogy ilyen legyen? Ime ugyanis ott a városok elpusztulva, a templomok elárulva, a fejedelem méltósága meggyalázva, a két Rákóczi, atya s fiú letéve, más két árnyékfélét, előbb Rédei, most Barcsai helyökbe helyettesítve, a nép rabságba hajtva. De ha (Seneca-ként) még nem a legszerencsétlenebb az, ki bajait meg tudja számlálni, Erdély bizonynyal a legszerencsétlenebb, minthogy számlálhatlan nyomorai vannak; s ha a végetlenben volna legvégső, ez lenne bizonynyal a legnagyobb is, hogy az üdvre semmi remény. Van a ki akarna segíteni, csak tudna; van ki tudna, csak akarna; de a ki akarna is, tudna is, csakugyan nincs senki. Sőt még többet mondok: van, ki e romláson nem siránkozik, nem gyászol; ki a hajó farán ül, nem retteg a hajó orrán ülőnek, kit gyülöl, elmerülésétől; azt mondja, hogy aztán örömet elvész, csak a másik előzze meg; van, ki e tűzvészben gyönyörködik, hogy melegedhessék nála. Én bizonynyal nem álmodom, habár paradoxokat is beszélek, miket különben nem irnék. Valljon hát istentelenségről vádolnának-e, ha mondanám Lucanussal? Istenek, ah, veletek mindent elveszteni kívántok, — tévelyeink hogy bűn terhelje, kimondva fölöttünk? De minthogy csak a csekély gond, beszél, midőn a nagy elnémul, itt elhallgatok, más tárgyra s lapra térek. Boszronkodjék, pattogjon, lármázzon a szégyen, a becsületen csorbát nem ejt: idővel kiderül az igazság s megszégyenül a hazudság, Isten megadja egyiket vagy másikat. Elismerem, hogy ez Isten fenyítő vesszeje, melylyel büneimért sujt, mint ilyet tisztelem s csókolom, ez kinozza bensőm, féregként — edződöm általa, megpróbáltatom, mily erőm s béketűrésem vagyon; ilyen volt Jónás proféta férgé is, mely a zöld árnyéket előle eltünteté. Állj mellettem, Isten, s adj hosszú, kitartó türelmet, fékezd haragomat, nehogy a tiedet vonjam magamra. Mit sem tudok Martianeczről, némelyek azt írják,

hi, reliqui nihil sciunt, sic pro contra, non angar nec tamen desum mihi, sed sine strepitu ago, uti habeam. Ipse nihil de hoc in Aula mentionis feci, nec ullas alias praetensiones vel minimas habui, ergo cum contentatione inde abij. Fui plus, quam alias honoratus, vocatus ad Consilia intima; fumus ignem praecedit, an me iste aliquando calefacturus sit, sub Judice lis est. Annus iste senescit: nulla nova habeo; obsidionem Copenhagae dereliquit Svecus, an timore, an cupidine confligendi cum Hollandis, qui succurrere volunt, nescitur. Est in Transylvania Exercitus Turcicus cum Tartaris, non ad aliud agendum, quam parta, hac hyeme conservandi; ergo concludamus redditurum ingentiolem, qui orditam telam ulterius texat. Vezirius fune perijt Bizantij, et summus illorum Mystes Muffti ad placandum Asiaticum rebellem abiit, sed non deerit per hoc Canis, qui laubat Transylvaniae et Ungariae sanguinem. Sed hem, an et noster Primas ad Transylvanum incendium rubuit, ergo cancer est. Mussitari de hoc audivi, publicum adhuc non fuit. Sit foelix, sit faustus, per me licet, dummodo Cardo stabilis sit, sicut debet esse Ecclesiae; ita et Regni nostri. Conqveror tibi Generose Domine de Fratere, quem tantum amo, nec mihi scribit, scribenti, nec scit me esse; Corripe illum ita Dij te ament. Nam nec ego Sedulus scriptor sum, attamen scribo ipsi frequenter; praeposui istis proximis Natalitjjs festis esse Zagrabiae. Utinam sine turbatione hoc ordinare possem.

Generositatis tuae

(1658, December elején.)

Amicus addictissimus
Comes Nicolaus a Zrin.

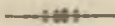
1860-ban a grófnak már két levelét bocsátám közre a magyar történelmi tár VIII. kötetének 251—254. lapjain, melyek közül az egyik magyar, a másik latin volt, s mind a kettőt Györmegye levéltárában találtam. Most oly szerencsés vagyok, hogy 6 levelét közölhetem a pannonhalmi főapátság könyvtárában levő egyik kézirati gyűjteményből. Zrínyi, mikor e leveleket írta, 38 éves volt, a férfiaság teljes korában. Közleményemet egy külföldi német tudósnak Zedler János Henriknek soraival. (Grosses vollständiges Universal-Lexicon. Leipzig und Halle. 1743. XXXVII. kötet, 385-dik lapján, ki őt oly szépen jellemzi, fejezem be: „különben ő egy éles és átható eszű férfiú volt, a veszélyben serény, a csatában hős, a békében szelíd, a vigalmakban mértékletes, a társalgásban igen vig, egyéb esetekben nagylelkű.“

hogy el van határozva, miszerint nékem adományoztassék, a többiek mit sem tudnak, így az ellenkezőről nem aggódom, de azért magamnak sem ártok, hanem zaj nélkül működöm, hogy meglegyen. Én erről az udvarban említést sem tettem, s más legkisebb ürügyeim sem voltak, tehát onnan meglegegedéssel távozám. Jobban megbecsültek, mint máskor, meghívtak a titkos tanácskozásba; füst előzi meg a tüzet, valljon érzem e valamikor ennek melegét, kérdés. Az év vénül, ujat semmit sem tudok; a Svéd felhagyott Kopenhága ostromával, félelemből-e, vagy hogy a Hollandokkal, kik segíteni akarnak, megütközzék, nem tudhatni. Erdélyben török sereg van Tatárokkal, nem egyébbért, mint a megkaparítottak e téleni megtartására; erről hát hallgassunk, mi rettenetesbé teendi azt, ki a kezdetlen beszédfonalat folytatandja. A vezér megszínóztatott Bizanczban, s főpapjuk, a Muffti, az ázsiai lázadók lecsendesítésére indult, de azért nem fog hiányzani a kutya (tatárkutya), ki Erdély- s Magyarországnak vérét szíja. De lám, megvörösült a mi Primásunk is az erdélyi tüznél, — tehát bibornok! Beszélük felöle, de nyilvánosságra még nem jött. Miattam — boldoguljon, csak állandó sarka legyen, mint lennie kell az egyháznak s hazánknak. Panaszom van, nemzetes uram, testvérem ellen, kit annyira szeretek; nem ír, ha írok is, nem is tudja, hogy vagyok, intsd meg őt, az Isten áldjon meg. Mert habár magam sem vagyok szorgalmas az írásban, de azért írok neki gyakran. Szándékom a közelgő karácsont Zágrábban tölteni. Vajha zavar nélkül rendezhetném.

Nemzetes uramnak

(1658, December elején.)

leghűbb barátja
gróf Zrínyi Miklós.

XX.

A TUDOMÁNYOK ÁLLAPOTA HAZÁNKBAN AZ ÁRPÁDOK ALATT. 1)

(Frankl Vilmostól.)

Ha mind azt, mit a középkor tudományosságáról az idők viszontagságaival dacolt emlékekben elszórva találunk, összefoglaljuk; ha ezen századoknak elmeszüleményeit komoly lélekkel vizsgáljuk, az okozatokat okaikra visszavezetni igyekezve: egy három pontban formulázható eredményt nyerünk.

Először is meggyőződni fogunk, hogy azon tárgyat, melylyel azon kor tudományos férfiai kiválólag és majdnem kizárólag foglalkoztak az egyház nyújtotta, miután a hittudomány az egyes tudományágak között nem csak az első és legkitünőbb helyet foglalá el, hanem minden tudományos vizsgálódás céljának tekintetvén, a tudományok egyéb ágai annak eszközökként alárendelve valának.

Másodszor, az anyag földolgozására szükséges eszközöket is az egyháztól nyerték; és

Harmadszor, a befolyását minden tekintetben érvényesítő katolikus egyház új szellemet lehelt az ókor classicus tudományosságába: a kereszténység szellemét.

Azon állítás, hogy a nyugot-római imperium kimulta következtében, nyugoti Európában minden tudományos műveltség kihalt, ép annyi igazat mint hamisat tartalmaz. Kiemelendő e tekintetben minden előtt az, hogy még mielőtt a herulok vitéz királya Odoaker győzelmes kardjával a nyugot-római birodalomnak sirját megásta: a tudományosság már megszűnt a népesség minden rétegeinek közös birtoka lenni: mi-

1) Különös tekintettel a középkori tudományosság állására a külföldön.

alatt egyszersmind ugyanakkor a roskadózó réginek romjain új gondolkozás- és előadás-modor fejlődött ki. Az ókor mindinkább hanyatlásnak indult tudományossága, ékesszólása és költészete helyébe egy új, keresztény tudományosság, ékesszólás és költészet lépett, — melyek művelői ritka kivétellel egyháziak voltak. A tudományok keresztény jelmezt vettek föl, vagy jobban mondva a tudományoknak egyedül csak a vallással és hittudománynyal viszony- és összefüggésben levő részei műveltettek. A tudomány az elharapódzott bárdolatlanság és a népvándorlások harci zaja elől az egyház alapította intézetek falai mögé vonult vissza, hol annak művelői ugyanazok voltak, kik az egyház hitének is buzgó ápolói és védői valának.

Igaz ugyan, hogy azon korban, p. o. nagy Gergely pápa még a püspököknek is megtiltotta a pogány classicus írók olvasását, azonban egy Arator nevű alszerpap életirátának fennmaradott töredékeiből tudjuk, hogy ez az apostolok történetét megéneklő eposát Romának „S. Petri ad Vincula“ című egyházában négy ízben olvasta föl nagyszámú hallgatóság jelenlétében a tetszés gyakran kitörő nyilatkozatai között; mi annak fényes bizonyossága, hogy ha a költészeti elmeszülemények megválogatása és megítélésében az izlés és irány megváltozott is, de a vonzalom aziránt soha sem szűnt meg.

Voltak, meglehet, ezen a tudományok fejlődése és fölvirágoztatására döntő hatást gyakorló körülményeknek talán némi tekintetben hátrányos eredményei is: azonban tagadhatatlan, hogy következményeik és kifolyásuk általán előnyös volt.

Ha áttérve ezen általános értékű megjegyzések után a tudományok egyes ágainak tárgyalására, a hittudományokról szólunk első helyen, a középkor nézponjtára helyezük át magunkat, mely az iskolákban ép úgy, mint az életben, ezekre fordítá főfigyelmét.

A keresztény hitigazságok lényegükre nézve nem változnak ugyan s nincsenek alávetve az idők változékony viszonyainak, hanem változatlanok mint minden igazság. Azonban másrésről a hittudományok alakja és előadási modora

ép úgy változik, fejlődik, tökéletesedik, mint a tudományok bármely más ága.

És egy ily nagyobb horderejű átalakuláson ment át a hittudomány a keresztény időszámítás második ezredének hajnalán.

Kik az első évezred hittudományi termékeit birálati szempontból vizsgálták, azon nézetet állapíták meg, hogy ezen korszak hittudósainak célja is és forrása is: az egyház hite volt; ugyannyira, hogy minden, mi ezen kívül esett, ha figyelmüket egészen el nem is kerülhette, annak mindenkor alárendelve volt; a philosophiai tudományok is csak annyiban használtatván föl, a mennyiben az egyes hitágazatok világosabb előadására előnyösen befolytak.

A XI-ik század vége felé azonban a hittudományok művelői már két táborra kezdtek oszolni; az egyik az elődök nyomdokaitól eltérni nem tartotta még tanácsosnak: míg a másik az alakra nézve legalább Aristoteles doctrináit tartotta szem előtt; mely azonban keletkezésének már első éveiben ismét két pártra szakadt; az egyik párt követői realisták, a másikei pedig nominalistáknak nevezettek, általában pedig mindazok, kik az észnek és a bölcsészetnek a hittudományokra befolyását támogatták, scholastikusok nevét nyertek.

Nem lehet céлом e helyen egy canterburyi Anselm, egy Abälard, Petrus lombardus, aquinói Tamás vagy Bacó Rogernek egy bölcsészeti hittudományrendszer föllállítása körül szerzett érdemeit tüzetesen méltányolni, sem egyes állításaikat vagy egész irányukat birálási bonckés alá venni; vagy pedig a nominalisták és realisták, a scholastikusok és mystikusok vitatkozásait figyelemmel kísérni; ez föladatomhoz nem tartozik, hol csak általánosan kívánom a középkori tudományokon átlengő szellemet körvonalozni.

A külalak, melyben a középkoron át a hittudományok tudományos munkákban és az iskolákban előadattak, kétféle volt. Voltak ugyanis olyanok, kik megelégedtek a szent atyák véleményeinek összehordásával, számos idézet-részből egy egészet összeállítván. Ezeknek élén áll a híres párisi püspök novárai Péter, közönséges nevén Petrus lombardus „Sententiarum Magister,” kinek „IV. Libri Sententiarum” című

munkája oly elterjedés és hirnek örvendezett, hogy állítólag kétszázötven egykoru és későbbi hittudós irt hozzá Commentárokat.

Mások ellenben, kik erőt éreztek önmagukban önálló föllépésre, más, ha nem is ellentétes, irányt követtek; t. i. a szent irást vették föl alapul és azután az ész világa mellett boncolgatták az egyes hitigazságokat; így igyekeztek fölláttani a hittudomány rendszeres épületét. Ezek azonban azon korban igen sok ellenséggel birtak, mert nem csekély volt azok száma, kik föltetlen anathemat dörögtek azokra, kik Petrus Cellensis szavaival élve „Aristoteles erdejével kivánták körülvenni az ur oltárát.“

Ha már a külföldön is ekkép ingadozott a hittudomány a különböző rendszerek és elméletek között, mi kétségkívül annak önálló fölvirágozását tetemesen megakadályozta, épen nem meglepő, ha honunkban, hol a kereszténység csak azon időben kezdte még meggyökeredzni, rendszeres hittudománynak csak zsenge kezdeményeit találjuk föl; habár kétségtelen, hogy a pápák, zsinatok és főpapok rendeletei és erélyes sürgetései következtében, az egyházi pályára lépni készülő hazai és külföldi tanodákban kiművelve, a magyar papság soraiban számra és tudományra nézve a hittudósok tekintélyes koszoruját birta.

Általán lehetetlen ugyan, miután ezen korbéli hazai hittudósaink munkáit birhatni nem vagyunk szerencsések, magunknak nézeteik, rendszerük és irányukról biztos tájékozást szerezni, annyit azonban kétségkívül bizton föltenni lehet, hogy az egyház tanításához mindenkor és mindenben híven ragaszkodtak. Ennek következtében sem a fölebb említett rendszerek tulzásai, sem annálkevésbbé eretnekek és szakadárrok tévállításai soraikban követőkre épen nem találtak; és ha ilyen talán találkozott volna is, mint például a XIII-ik század közepe táján élt Jakab mester „Capitaneus Sectae Pastorum apostata Cisterciensis“¹⁾ kénytelenek voltak igyekezeteiknek sikertelenségéről meggyőződve kedvezőbb mezőt keresni.²⁾

¹⁾ Chronicon S. Aegidii Leibnitz Scriptorum Rer. German. III. 589. 1.

²⁾ Czech m. akad. évkönyvei. Buda 1835. II. k. 232. lap.

Ismerünk azonban ennek dacára több hittudományi író is, habár kétségtelen hogy ezek csak egy kis részét képezik azon nagy számnak, kiknek emlékét történeti emlékeink lapjai föl nem jegyezték; vagy jobban mondva, kiknek neveit följegyzett lapokat történelmünk könyvéből a mult idők viszontagsági szerencsétlenségünkre kitepték.

Első helyen említjük ezek között sz. Gellért csanádi püspököt, ki velencei származású volt, s hazánkba vetődván István fia Imre nevelését bizta reá; és a csanádi hirneves iskola fölállítása által a tudományosságnak és műveltségnek terjesztése körül hazánkban halhatatlan érdemeket szerzett. Tudvalevő, hogy az I. András trónraléptét megelőző vallási zavarokban mint vértanu mult ki.

Következetten lehet életének ismert részleteiből, hogy sokoldalú irodalmi tevékenységének számos nevezetes gyümölcse volt. Munkáiból azonban csak egy maradt fön: „*Deliberatio Gerardi Moresanae ecclesiae Episcopi supra hymnum trium puerorum ad Isigrinum liberalem*,” 8 fejezetben. Említetik ezenkívül azonban még szent Pál a zsidókhoz intézett leveléhez általa irt magyarázata; továbbá egy „*de divino patrimonio*” című munka, melyet bizonyos Endre nevű szerzetesnek ajánlott; valamint végre több egyházi beszéd is, nevezetesen: „*Super verbis hi sunt viri misericordiae*,” „*mulier amicta sole*,” és „*de cursu seculi*,” mely utóbbi történeti tekintetben is nevezetes, miután abban Abának kegyetlenkedését korholja.

Szent Gellértnek első helyen említett munkáját, életrajzával, s hittana és bölcsészetének bírálati ismertetésével közétette a tudós erdélyi püspök gróf Battyányi Ignác.¹⁾

A XI. század közepétájt élt bizonyos Pál nevű hazánk-fia két könyvet irt „a világ megvetéséről és a szüzességről,” mely két munka azonban elveszett.²⁾

Kiemeljük továbbá az olasz születésű Bernátot, ki tanulmányait Olaszországban végezvén ott egy ideig mint tanár működött. Mint pápai követ későbbben gyakran megfordulván

¹⁾ S. Gerardi Scripta et acta. Kfehervár 1790. 40.

²⁾ Bibliotheca Patrum Köln 1618. 12. kötetben.

III. Béla király udvarában, annak kegyét annyira sikerült megnyernie, hogy előbb ugyan fiának Imre hercegnek nevelésével bízta meg, később pedig e téren szerzett érdemeit a spalatói érsekséggel jutalmazta meg. Meghalt 1271-ben. Bernát több jeles egyházi beszédnek volt szerzője s azonkívül irt egy nagyobb munkát az akkor hazánkban is terjedő eretnekek ellen. ¹⁾

Mellözve a „Lataituc feleym“ és „Ritus explorandae veritatis“ című művek szerzőit, valamint azon zsoltárok, imádságok, lytániák és naptár íróját, kinek ezen munkáit egy codexbe füzve szent Erzsébet használta és Bertold kalocsai érsek tanácsa folytán a foroiuliai káptalannak — hol ez mai napig őriztetik — ajándékozta ²⁾; de „kiket — mint Toldy F. helyesen megjegyzi — a tudomány és irodalom körébe vonni nem lehet;“ ³⁾ mellözve ezeket emlithetjük még Ágoston atyát, sz. Ágoston szerzetének tagját, ki 1297 körül de „summa trinitate et fide catholica“ irt művét János váradi papnak ajánlotta; ⁴⁾ végre ragusai Gergely domonkos szerzetest, ki III. Endre korában sz. Pál leveleihez irt magyarázatokat. ⁵⁾ Klingsort, kiről alább többször fogunk még megemlékezni, a szent írás magyarázata tudományáról is dicsérik. ^{*})

Ez tehát névszerint ismert hittudományi íróink rövid sora; hazánkban azonban kétségkívül, mint már érintettük, sok más tudományos egyházi férfi is művelte e tért, mit a nevek előtt oly gyakran diszló: „Doctor, Doctor famosus, Magister, sacrae Theologiae Magister, Licentiatu, sacrae paginae Licentiatu“ s hasonló címek is bizonyítanak. ⁶⁾

A hittudományok után közvetlenül a bölcészeti tu-

¹⁾ Fecit quendam Compilationem contra haereticos. Tamás Spalat. fősperes. Historia Salonitana Schwandtnernél S. R. II. III. 568. l.

²⁾ Althan J. De calendariis, lásd Kaprinay Hung. dipl. sub Mathia. I. 227. iap.

³⁾ Magy. irod. történ. I. 64. lap.

⁴⁾ Schier Hist. Ordinis S. Aug. 11. lap.

⁵⁾ Sigism. Ferrarius 442. lap.

⁶⁾ Fehér Cod. dipl. igen számos helyein.

^{*}) „Die heylige Schriefft kennt er gedeute.“ Menken Scriptorum Rer. Germ. II. 2033. lap.

dományokról kell értekeznünk, mint melyek a közép-korban azok után legnagyobb becsülésben részesültek, főleg miután a scholastikusok föllépése következtében a hittudományyal szövetségre léptek s annak mintegy segédtudománnyává váltak.

A bölcsészeti tudomány egyes ágai között az azonkori tudósok kiválólólag a dialektikát művelték, melyet többnyire önálló szaknak tekintettek. Nagyszámú tanár tartott ebből fölolvasásokat s a tanulóknak száma sem volt, kik isteni igékként lesték el tanáraik ajkairól a szavakat és elértnek vélték céljukat, ha azon divatozó, bár művészi, de üres formalismust tették sajátukká.

E tudománynak akkor már irodalma is volt és rendszeres tankönyve, minőt „Adamus a ponte parva“ híres bölcsész irt, „Ars disserendi“ cím alatt.¹⁾

Érintettük már, mily nagy befolyást gyakorolt a bölcsészet a hittudományokra; a jogtudomány sem menekülhetett meg ettől, és az aristotelesi dialektika már annyira nehezedett ólomsúlyként mindkét tudományra, minden szabadabb mozgást megakadályozva: hogy mindkettőnek művelői keserű panaszokra fakadni kényszerültek.

És épen ezen gyakorolt nyomás, ezen nyomasztó befolyás volt oka annak, hogy az egyház oda utasítva látta magát figyelemmel kísérni ezen tudomány fejlődés-mozzanatait, és szárnyát szegni, ha ő határain tulcsapongott.

Helyesen irta IX. Gergely pápa, hiveit a tévirányt követő bölcsészek káros befolyásától óvni kívánván: „azok hallgatóiknak csak leveleket nyujtanak lelki eledelül, nem érett gyümölcsöt, lelkök mintha száraz héjakkal táplálkoznék üres marad, és képtelenné válik a valódi tudományosságban örömet és élvezet találni.“²⁾

Hazánkban a bölcsészet nem tartozott a rendes iskolai tantárgyakhoz, nem csoda tehát, ha honfitársaink közül e korból alig egy kettőt tudunk fölhozni, kik e téren sikerrel és némi eredménnyel munkálkodott, ha mellőzzük a hittudósokat

¹⁾ Joannes Sarerh. Metal. IV. 3.

²⁾ Raumernél Gesch. der Hohenstaufen VI. 481. lap.

mint kik a bölcsészetet a hittudományoknak alárendelve, azt nem cél, hanem eszköznek tekinték.

Az emlékek a más egyéb tekintetben is mint látni fogjuk hirneves Klingsort, mint a bölcséletben is kitünőt említik. ¹⁾ Szent Gellértnek philosophiájáról pedig Battyányi Ignác tüzetesen értekezik. Szerinte Gellért Plátónak volt tanítványa, és különös, rendkívüli szavak és kitélekkel élven — előképe az újabb kor bölcsészeinek! — sok helyütt homályos és érthetlen. Például e helyén: „Etenim in omnibus principia non dubitanda, in primo aethomus, in secunda pronuntiativum, in tertia proloquium, in quarta monas, in quinta punctus, in sexta semitonium, in septima ostentum.“ ²⁾

Egy 1111-ben Zoborhegyén Nyitrán költ oklevél Lőrinc esztergomi érseket „philosophiae rivulis grantanter perfusus“-nak mondja. ³⁾

Végre ha okleveleinket olvassuk, figyelemmel olvassuk, az akkori jegyzők, cancellarok elméje s szellemi kifejtettsége világosan szemlélhető. Mennyi bölcs észrevétel az emberi dolgok menete az ember kilátásai, a világ jelleme, erkölcsök minősége, egyes tulajdoni s érdemei fölött, áll azoknak bevezetésén és szövéken át elhintve. Némelyekben még közvetlenül a rendszerre is ismerhetni, melyhez a jegyző szegődött, például egy késmárkvárosi oklevélben olvasható: „Cum omnia entia tendi habent ad esse primum, cum homo sit rationalis Creatura, mediante autem ratione assimiletur entibus nobilissimis.“ ⁴⁾

Az országlati tudományokra királyaink, főpap-

¹⁾ Scripta et Acta S. Gerardi XXXVII. lap.

²⁾ Habitabat tunc (II. Endre korában) in partibus Hungariae in terra quae Septem Castra vocabatur nobilis quidam et dives Vir philosophus literis et studiis secularibus a primaevae aetatis imbutus Hic magister Clingsor nomine.“

Theodoretii. Vita S. Elisabethae. Canisiusnál Antiquae lectiones című munkájában Tomus IV. pag. 118.

³⁾ Fehér Codex Diplomaticus VII. kötet 4. rész 57. lap.

⁴⁾ Fejér Cod. Diplom. IX. 1. 638. L. Lányi K. magyar Clerus érdemei I. 80. lap.

jaink, a jegyzők, cancellárok és mindazok, kik országos méltóságokat viseltek, vagy a törvényhozásba lényegesen befolytak, kétségkívül különös gondot fordítottak. Bizonyítják ezt árpádkori törvényeink, melyek egyenként és együtt szerzőik elfogulatlansága, fölvilágosodottsága és államférfiúi tapintatának fényes bizonyítványai.

Különösen szent Istvánt nevezheti e tekintetben is méltó büszkeséggel a magyar; ez Imre fiához intézett intelmeiben korát valóban tulszárnyalta magas lelkével és statuspolitikájának abban maradandó emlékelt emelt. Mutasson fel a külföld nekünk fejedelmet ki már azon „sötét századokban“ a királynak a néphezi viszonyát oly helyesen, oly bölcsen fölfogta volna mint épen István, és ki már a XI-ik század hajnalán tisztában volt magával a népfensége iránt. „Oportet esse regem pium — ily arany szavakkal fejezi be munkáját — misericordem et caeteris virtutibus imbutum ac ornatum. Rex enim impietate foedatus incassum sibi vindicat nomen regis, quia tyrannus est dicendus.“¹⁾

Vannak, kik e munkát szent Gellértnek vagy egy más udvari papnak tulajdonítják; mások pedig Vazul bizanti császár hasontartalmú és irányú munkája utánzásának tartják. Az utóbbit a két munka összehasonlítása mutatja ki hamisnak; az előbbiekre nézve pedig szépen megjegyzi Toldy, hogy „megcáfolja ezeket az egész irat szelleme, mely csak atyáé, magyaré és különösen Istváné lehet“²⁾

A jogtudományokra áttérve, ezek közül az egyházi jogot (jus Canonicum) kell első helyen emlitenünk.

A keresztény egyház isteni alapítója által függetlenül és önállólag szervezve, autonomiával fölruházva és a körébe tartozó ügyekre nézve önhatóságára utálva, magának szükségképen külön jogrendszert kelle hogy alkosson, mely az ember erkölcsi természetében gyökeredzván erősebb, szellemi alapokra lenne fektetve mint egyéb positiv törvények.

¹⁾ S. Stephani Decretorum liber I. Corpus juris. Endlicher, Fejér, Katona, Szalay sat.

²⁾ Magy. Irod. I. 64. lap.

Tudvalevő dolog mint virágzott és műveltetett az egyházi jogtudomány a bolognai egyetemen, fölvirágozását előmozdítá még azon körülmény is, hogy a kánoni törvények ismerete s az egyházi jog rendszeres tudása mindazoknak, kik hierarchiai fokozatok elnyerésére vágytak, elkerülhetetlenül szükséges volt.

Az egyházi jogtudomány rendszeres művelésének alapját Gratianus bolognai tanár (megh. 1158) „Corpus decretorumja“ vetette meg, hathatósan előmozdította pedig IX. Gergely pápa (1227—1241), ki pennaforti Raymund domonkosi szerzetes által a kánoni törvényeket rendszeres egészbe összeállította. Ennek alapján készítette a Dante lantja által dicsőített Ostiai Henrik „Summa“-ját, — és ugyanakkor Guilielmus Durandus „Speculum juris“ című munkáját.

Az egyházi jog egyszersmind nem csekély befolyással volt a polgári jogtudomány kifejlődésére is. Különösen a bolognai tanárok igyekeztek fölszóllítva és gyámolítva a császárok által új lendületet adni az elhanyagolt római jognak, mely igyekezeteket a pápák nem legkedvezőbben tekintették; így többi között a párisi egyetemen megtiltatott az egyháziaknak a polgári jog előadásait hallgatni; ¹⁾ ez ugyanis a polgári hatalmat tanítván a jog forrásának, az egyházzal és tanításával természetesen összeütközött.

A bolognai jogtudósok közül kiemelendő: Irnerius és Azzo, kinek „Summa jurisprudentiae“-je valószínűleg a polgári jogtudomány első rendszeres munkája volt, és Accursiust, kinek „Glossa“-ja még újabb időkben is mint remekmű kiváló dicséretekben részesült. ²⁾

A germánoknál csak repkowi Eyke által összeállított „Schwabenspiegel“ és a „Sachsenspiegel“ elnevezések alatt ismeretes törvénygyűjtemények érdemlik meg a megemlítést.

Hazánkban a jog- és törvénytudomány iránt mint napjainkban, ugy a legrégebb időkben is élénk volt a hajlam, nagy a rokonszenv. Nálunk is kivált az egyházi jogot karolta föl a papság; több zsinat kötelességévé tette az egyháziaknak az egyházi jog tanulását; és tudjuk hogy a veszprémi főiskolán

¹⁾ Crevier Histoire de l' Université Paris. I. 3161.

²⁾ Bayle Dictionnaire Histor. Critique m. Accurse.

IV. László korában 15 jogtanár működött. Okleveleink is számos jogtudóst említenek: „Decretorum Doctor,“ „Legum dominus,“ „Licentiatius in Decretis“ és hasonló címek alatt. ¹⁾

A jogtudományi írók közé sorozhatnók Alberik esztergomi kanonokat, ki bár idegen származású volt, Kálmán királynak eredetileg magyar nyelven irt törvénykönyvét Sze-raphin esztergomi érsek fölszóllítása következtében latinra fordította, a fordítást érsekének ajánlván. ²⁾

1198-ban Magister Apollonius, kétségkívül a jogtudománynyal irodalmi szempontból foglalkozván III. Incze pápának bizonyos kétes jogi kérdést tett föl, melyre ez így válaszolt: „Röviddel ezelőtt azon kérdést intézted az apostoli székhez, vajjon ha valaki esküjénél fogva valamely egyház jogainak védelmére köteleztetvén, erre fölszóllítatva ezt tenni vonakodik s az apostoli székhez kíván fölebbezni, hitszegőnek tartassék-e? Erre azt feleljük: hogy azon esetben a föllebbezés az illetőt nem menti ki, sőt ha azon egyház védelmében a körülmények által nem gátoltatnék, hitszegőnek kell tekinteni.“ ³⁾

János IV. Béla korában boszniai püspök a pápák decretálisaihoz magyarázatot irt. ⁴⁾

Megemlíthetjük még ezek után sz. Gellértet, kit szerzete Bonnba küldött, a törvénytudomány alapos megtanulása végett; ⁵⁾ Könyves Kálmán királyt kiről II. Orbán pápa így nyilatkozott: „Scimus strenuitatem tuam, quod potissimum iudiciariam concedet potestatem, sanctorum Canonum pollere scientia;“ ⁶⁾ Béla esztergomi nagyprépostot „qui circa fluentia iuris alios meruit edocere.“ ⁷⁾ s a t. Megjegyezhetjük e helyen azt is, hogy jogtudósaink a frank kapitulareket is, melyből szent János törvénykönyvében egész cikkelyeket találunk átvéve; ⁸⁾ és mint Kolmár állítja, a német gyarmatosoknál a magdeburgi törvény is divatozott. ⁹⁾

1) 1255. Magistri Anthonii Decretorum Doctoris. Fejér C. D. V. 1. 255. 1284 Magister Andreas Prag. Chasmemis Decretorum Doctor V. 3. 279. 1276. Magistri Pauli Domini legum VII. 2. 46. V. Ó. V. 3. 265. V. 3. 269. sat.

2) Alboici Decretum Colomanni Regis Endlichernél Monumenta Arpadiana 360 s kkl. Corpus juris sat.

3) Fehér C. D. II. k. 323. 4. II. ⁴⁾ Sigism. Ferrarius 442. lap.

5) Batthányi 1. m. 306. lap. ⁶⁾ Fehér C. D. II. 13.

7) Roger Carmen miserabile XXX. fej.

8) Kovacsics Vestig. Comitiorum 24. I. Dec. II. Cap. 2.—Capit. V. 182. 813 : 8.

9) De potestate Regum Hung. Circa Sacra 52. lap.

XXX.

AZ ÁRPÁSI SZ. JAKABRÓL CIMZETT PRÉPOSTSÁG.

**Megelőzi: Általános tájékozó eszmék a honi
szerzetek történelméhez.**

(Rómer Flóristól.)

A festő mielőtt történeti vagy tájképeit összeállítja, tanulmányoz. Amazokhoz érdekes, fajjellegző vagy jellemképeket, ruházatot, kelméket, fegyvereket, harci állatokat gyűjt egyenkint, s albumában rejtegeti; — emezekhez változatos vonalú tájakat, egyes feltűnő előtéreket, elődiszitményeket, terebélyes fákat vagy sajátságos csoportokat, regényes tavakat vagy különös festői alaku vízállásokat, tekervényes patakcsákat, szikladúcokat, mély utakat, távolokat; romban heverő várakat, templomokat, gunyhókat, sőt dülőfélben lévő ólokat és sövényeket is vázolgat — és mind ezen valódi — de külön álló — változatos elemekből állítja össze eszményképeit saját magasztos vagy alant járó fogalmihoz képest, melyekig — t. i. a szépnek alapeszméji tanulmányozásában — fel tudott emelkedni, — vagy melyektől saját tehetetlensége és talán bal iránya miatt elmaradozott.

A történeti vagy tájképnek mind ezen elősorolt egyes részei magába véve szépek és érdekesek lehetnek, a menynyire valami ritka eseménynek tárgyalása, vagy színezetük és környékük által szembeszökők; — de az egészbe lelkesítve,

helyesen összeolvasztva, remek módon összeállítva bámulásra ragadandják a nézőt, ki többnyire nem is gyanítja, mily elemekből illesztetett egygyé a csodamű.

Igy jár el a hivatással bíró történetíró is. Maga vagy mások gyűjtik az egyes adatokat dohos levéltárakból, itészetileg bírálják az elszórt hamis állításokat, keresik ezen vagy azon tény a legközelebbi vidékre való kihatását, fürkészik azon változtatásokat, melyeket nevezeteseb események idézőnek elő ezen vagy azon területen, kérdezik mily befolyással birt bizonyos korszakra a vallás, a tudomány, a közművelődés, a szomszéd népek és az általános szellem, a feudális rendszer, a családos életről való fogalmak s a t.; mennyire hatottak ki e tényezők a városi, megyei, országos életre és a szomszéd népekhez való viszonyainkra? — Itt készül egy vár, ott egy kolostornak, itt egy igénytelennek látszó falu — vagy ismeretlen nevű járásnak, vagy épen az egész megyének kimerítő egyedirata; készül pedig azon pontossággal és lelkiismeretességgel, melyet kicsinyesnek lehetne mondani — a szervező történelmi ész, mely alkotói rendeltetéssel bír, mind ezekből magasabb szempontjából csak a kitűnő oldalokat szemlélvén és kiszemelvén, a távolból nem is látható csekélyebb részleteket elhanyagolja; a feltűnőbbek közt a hasonlókat fűzi össze, és von belőlök következtetéseket, az eltérő momentumokat pedig maga helyén kivételképen állítja fel. Világosság és árnyéklat, természetes csoportozás és okadatolt rend egymásután olvasztják a képet egygyé — és előttünk áll egy bizonyos időszaknak vagy egy nemzetnek világos, beszélő, harcias képe, egy nép válságos percének felfogása és megállítása néhány négyszögölnyi falon vagy vásznon; vagy egy elragadó csendéletű tájkép, Istennek egy gyönyörű „nefelejtse,” egy kies paradicsom kicsided keretbe foglalva.

Egyáltalán semmi sem oly csekély, oly parányi a földön, mi történeti remekképeinkre befolyással nem lehetne, s minek, ha helyesen egyénesítetik, az egészre hatással ne lenne.

Ki egyedül száraz adatokat gyűjt, és letenyeszertüleg egybefűz, épen oly élvezhetlenné teszi a történetet, mint az, ki a legnagyobb férfiakat vagy nőket arcképileg hűn ugyan, de mereven szobrok gyanánt egymás mellé állít, az élet, a

mozgás, a tény minden jelei nélkül, — ki így dolgozik, az kézműves; ki az egészbe életet lehel, mely művét önbeszélővé, mindenki által érthetővé teszi, az a művész, kit a kitörő lángész teremtésre készlet, s ki a bámuló nézőt magával elragadja!

A remek műveket megelőzi a szükséges anyag előteremtése; hol ez nincsen, a másik is lehetetlenség:

Ezen szempontból tekintem, és szeretném tekintetni az egyediratokat. — Nem képes mindenki óriás történeti képeket előállítani; arra századokban csak egyesek születnek; — de a műemlékek, történeti adatok gyűjtésére — ezen napszámosféle munkára — találtak alkalmas munkások évtizedekben is; ezek följegyzik az adatokat, hogy legyen a mesternek anyaga, melyből építményét összerakhassa.

* * *

1835-ben, 2-od évi Theologus koromban felhasználtam a szünnapokat arra, hogy az akkor kezeimnél levő kútfők segítségével, idővel készítenő szerzetiráshoz térképet rajzoljak. Ennek majd gyermekes, tökéletlen kivitele nagy örömet okozott — és mutatá azt, hogy csakugyan nem egyedül a középkorban, de mostanában is kihatólag legműveltebb, legnépesebb részei hazánknak azok, hol ős királyaink, nagyjaink, községeink a fejlődő polgárosodásnak, az okszerűbb gazdaszatnak, a vallásos együttlétnek első bölcsőjeit alapíták.

Rajongtam azon eszméért: hogy hazánkban elszórt tengernyi adatokból összeállítsak oly védszerkezetet, mely a mindent gunyoló, gyanusító és rothasztó mérgével beperecskelő irkafirkálók ellen bebizonyítsa azt, hogy azon korban, melyben oly nagy számmal léteztek szerzetes intézeteink — némi botrányos kinövéseiket, túlhatalmaskodásokat levonva — van-e ép, egészséges fa, melyen ilyenek nem volnának? — gyermekkorát élő hazánknak valódi jótévői, isteni áldása voltak.

Egy helyes magyar oktanos szerzetirás lett volna éltem kiválóan kedves, bár tán egy emberéletem túlhaladó, foglalkozásom. Könyv- vagy levéltárnokság volt minden vágyaim tetőpontja, — azon hivatalok, melyekre oly kevesen vágyódnak!

a sors grammatikussá, később természettan és természetrajz tanárává, és ismét grammatikussá avatott; és ahhoz, mit majd gyermekkoromban terveztem — csak éltem derekán túl, és csak mellékesen térhetvén vissza, nincs kilátásom, hogy kedvenc eszmémhez csak a szükséges anyagot is összegyűjt-hessem.

De mit egy ember nem végezhet, végezhetik azt többen, — és hála az újonnan emelkedő egyházas szellemnek, az egyházi történelem iránti buzgalomnak, ez támasztja a „Magyar Siont,“ melyet szives örömmel üdvözlök! E mesterkezektől vezetett egyházi lapunk kitünően magyar egyházi történelemmel foglalkozik, abban fel fog lépni a tetterőben dús ifju egyházi nemzedék, és készülni a harcra, melynek a valódi vallásosság és a mindent mételvező közönyösség közt előbb utóbb ki kell törnie. Örködjünk, és imádkozzunk!

A Magyar Sion lesz tehát azon tár, hová jól kiszemelt, kedvvel kidolgozott anyagunkat lerakhatjuk. Majd ad az Isten a magyar egyháznak oly férfit is, ki abból az üldözött igazságnak a középkori műveltség lábbaltiprott menhelyeinek, a tudományosság megmentőinek emlékoszlopot emel!

Ha az eddig létező, jeles — de sokféle tekintetből a tudomány mostani állásának egészen meg sem felelő gyűjteményes munkákat tekintetbe vesszük, azt kell vallanunk, hogy: egyik maga korának keskeny anyagi készülete, a másik az egyházi és világi nagyokat meg nem bántani akarás miatt; egyik mivel csak egyes és pedig egyedül férfi szerzetesek, másik kiválóan egyházi tekintetből irt, saját vallomásuk szerint is azt nem adhatták, mit adni óhajtottak volna. Egyáltalán szerzetírásaink igaz, de száraz, serkentő, dicsőítő vagy szomorító és néha undort is gerjesztő, merevenen és elkülönítve álló adatok füzerei, a középkor szokásai-, igényei-, szentesített köznézeteknek egyenlítő, simító, vegyítő ecsetével egybe nem forrasztott festékhalmozok, melyek a távolból rakműféle hatást gyakorolnak, de közelebről tekintve mégis csak valódi, benső összefüggés nélküli — bármily nagy értékű — egyes üveg, ékkő, érc vagy márvány darabkák; hasznos, sőt szükséges anyag a nagy egyházi hitélet képéhez, de nem maga azon magasztos remekkép, melyet a világ elébe tartanunk lehetne!

Én úgy szeretném a szerzeteket történelmileg felállítani, hogy ne csak egyedül mint egyházi ima- vagy nyugintézetek, ne csak mint korokban egyedüli művészi tanyákat, iskolákat és leiró műhelyeket, ne csak a keresztény szeretet hidegülésével többé nem is képzelhető vendég- és kórházakat, melyekben az utas, a sinlődő, az elhagyatott — mint maga az üdvözítő fogadtatni szokott — tüntessük fel; hanem hogy egyszersmind a kolostorok viszonyait királyainkhoz, egyházi főnökeinkhez, — kik többnyire a zárdákból léptek a püspöki székekbe — nagyjainkhoz; befolyásukat a törvényhozásba, a vad harcias nemzet megszelidítésében bebizonyítsuk, egy szóval állítsuk fel hiven és igazságosan mint oly intézeteket, melyek békében és háboruban, a nemzet jó és rossz napjaiban, mint keresztények és jeles honpolgárok fölfelé mint korholók, csillapítók és tanácsadók, lefelé főleg a jobbágyság mellett mint védők és gondnokok minden tekintet nélkül üdvösen örködtek, a nyers hatalom nyomása és túlereje ellen védelmezték és védszárnyai alá vevék; szóval mint olyanokat, kik az akkori világnak mindenei mindenben, áldásteljesen az emberiség boldogságát eszközteni törekedtek, kik a középkori zárdákat, csak egyedül mint bünbarlangokat, henyélő vagy dorbérozó dözsölők palotáit szeretnék a világgal ismertetni, szegénységünk dacára, hátrahagyott műveik által cáfoltatnak, melyek igaz: hogy épen úgy emlékei a középkor a fölény iránti magasztos fogalmainak — mint másrészt a műemlékek bárbar rombolása és a földszinről való eltörlése az emberi ész istenítésének gyönyörű kifolyásai. Bamba kertész az, ki egykét perje miatt egész virágos kertjét szemétdombra hányja! és ostoba vagy ördögi gögtől elvakítatott az, ki az emberiség felvilágosodását, jólétét, boldogságát csak azóta keletezi, mióta ő saját képzelményű istenített esze befolyással bír! Kerüljük a nevetséges szelsőségeket, és legyünk méltányosok!

* * *

Tudom, hogy igen sokan nem merik a középkort nyerseségeivel, látszólagos durvaságával és jogellenességeivel, mint azt a történelmi igazságszeretet parancsolja, hiven festeni, nem merik a papság és szerzetesek egy része

feslett életét, a rendszabályok szigorától eltérő kicsapongásait, az eszem-izomban, vadászatban, világias multságokban és ruházkodtatásban talált gyönyörködtetésüket, mik ellen annyi egyházi törvénycikk, mint valóban létezett hiányok ellen hoztattak, érinteni; attól tartván, hogy ez által a papi tekintély megingattatik, és a papság általános lenézése, gúnyolása fogna eszközöltetni!

Én sem vagyok a chami szemtelenségnek barátja, hogy apáink szegényét mintegy gyönyörködve, keresve feltárjam, hogy a világnak gúnyra, megvetésre okot adjak; de ha a középkor ellenei, írásbeli hagyományaiban mind ezek nyomát szerteszét találhatják, sőt keresve keresik, hogy azokat napfényre hozhassák, kérdem okosság-e azokat elnyomni akarni, vagy egyszerűen eltagadni? és nem eszesebb és tanácsosabb-e, mind magunkat azon nézpontra emelni, mind másokat oda vezetni, hogy azon kor saját, a mieinktől sok oknál fogva igen eltérő nézetei szerint a sok hibát menteni, kisebbiteni tanulják. Ezt kegyelettel tennünk kötelesség, de kötelesség az is, hogy elleneink mérges nyilai ellen maga idején védő paizsokról, sőt visszatorló fegyverről is gondoskodjunk.

Ki fogja sz. Gellértnek azon keménységét, melylyel kocsisait megkötözve vérig verette, mint égbe kiáltó barbárságot felhozni, ha azon kor viszonyait ur és szolga vagy rab közt meggondolja. A sz. férfiú heves vérű olasz, gyengélkedő egészsége miatt folytonos izgatott állapotban volt, ki ebbeli hirtelenkedéseit gyakran keservesen megsíratta. Megszünt-e azon egy hibájáért jeles tudós, bölcs tanácsadó, a keresztény vallás buzgó apostola lenni? Született-e ember, ha mindjárt legtökélyesb is — kinél a „ha még ilyen, vagy olyan nem lenne“ nem alkalmazható? —

Ki fogja a kolostoroknak — a béke és imádság helyei- nek — rossz néven venni, hogy magukat védőfalakkal biztosították, fegyveres szolgálkat tartottak, sőt mindenféle hadikészletet bástyájik közt felhalmoztak? Vagy nem kellett-e magukat a kül- és belelenség véletlen rohanásai ellen védeniök, ha az isten oltára előtt nem akartak a vad csoportoktól leöletni? Vagy nem volt-e az a kor szelleme, hogy a várak uraihoz is csak négy—öt—tiz felhuzható hidon át, és jól védett

kapukon keresztül lehetett végre eljutni? hogy még a lakomákra, és a városok piacain sem mertek máskép, mint tetőtől talpig fegyverzetten megjelenni?

Ki fogja a püspököknek, apátoknak, prépostoknak vétkül tulajdonítani és Krisztus szolgálát illő szelidség elleni bűnnek címezni azt, hogy mint jeles honpolgárok, keresztény vitézek a kereszt dicsőítése és megmentésére, a hazának fentartására vivott csatákban tetteleg részt vettek, ¹⁾ midőn egyéb polgári

¹⁾ Furcsa szemérmeteskedés-, és a történelem hiteles adatai elleni szembezállási viselkedésgből eredhetett azon állítás, hogy főpapjaink zászlaikkal Sajónál, Várnánál, Mohácsnál sat. nem mint fegyverhordó honbajnokok, hanem egyedül mint keresztvivők, és evangéliummal buzdító lelkesek vettek volna részt a haza szerencsés és szerencsétlen csatáiban! — Igaz, hogy nem mutathatjuk fel — mint a császári ambrasi gyűjteményben *) az 1540-ik évben meghalt, Augsburgban született wellenbúrgi Láng Máté szalzburgi érsek és hibornok fegyverzetét mutatják — Mátyás és Ugolin esztergami és kalocsai érsekek, Bulzo csanádi, Bene váradi, Bertalan pécsi, György győri. Reinold erdélyi püspökök, Miklós szebeni prépost, Eradius bácsi, Albert mester esztergami főesperesek fegyverzeteit, bár a Carmen miserabile világosan kimondja: hogy maguk em bereivel (XXI. fejezet) nagy seereget gyűjtve (XXVII. fejezet) a királyi hadhoz csatlakoztak (XXVI. fejezet), sőt Miklós prépostról nyilván olvasható: hogy megöletése előtt egyet az előkelők közül véres karddal kivégzett. Ott találjuk a várnai ütközetben (Thwroczi Chron. IV. XLII. fejezet) Julián hibornokot, János váradi, Simon egri püspököket, és sok szerzetest, főleg a cseri (franciscanus) barátok közül; — a mohácsi vész áldozatait nem is említem! Ha nem elég a történetírók bizonyosága, találjuk a fegyverhordási kötelezettség tagadhatatlan nyomait hiteles okmányainkban is. Ha az egyházi lönökök nem köteleztettek népeikkal a király zászlaját követni, mi értelme van ezen okmányoknak, (Cod. Dipl. IV. II. 179. lap) mely 1258-ban kelvén, kivonathban így szól: *Jacobus abbas de Bél quosdam populos de villa Nusztup (alkalmasint rosz olvasás Nuszlup [Noszlup Veszprémmegyében] helyett) pro quodam fidelitatis titulo, cum consensu fratrum et jobbagionum suorum ex priori conditione exiuit, et in ordinem et numerum Nobilium jobbagionum Ecclesiae suae statuit; ita tamen, ut quandocunque Nos vel nostri succes-*

*) Die k. k. Ambrasersammlung in Wien II. lap. 56. ss.

jogaikkal és nemesi kiváltságaikkal a honvédelmi kötelezettség is össze volt kötve?

Azért bizony, ha a hon és vallás védelmét, a királynak a vallás megmentésére való igaz harcba követése az egyházi szellem elleni vétkeknek tekintetnék is némelyek által, soha se piruljunk érte, se ne tagadjuk nagy éleink ilyféle bűneit, vagy hogy az akkori korszellemnek hódolván, ezt vagy azt tették, mi a mai napi illelrőli fogalmainkkal össze nem fér. Ha kellett botlásaik ellen törvényeket alkotni, szabályokat hozni, a fesletteket szigorubb fegyelműekkel fölcserélni, mit tehetünk mi arról? Ha azon időszak jellegét szem elől nem tévesztjük, és a hatalmasak valódi hatalmaskodásaikban való tulcsapongásait, az ugynevezett ököljogot tekintetbe vesszük, mi csoda, ha az egyháziak is néha ilyenekben bünösök voltak. Verekedés, lopás, crőszak napi renden voltak, az ifju pezsgő vérnek, a fékezetlen majd egyedül kifejlett és ápolt testi erőnek kiforrásai voltak ezek, — mig ma mindenféle az elpuhultság, erkölcsrontó fényüzés, az álszemérem, alattomosság, és korlátlan kéjvadászat egyáltalán uralkodik; vétkek, melyek az emberiséget inkább gyalázzák, korcsosítják, lealacsonyítják. A nyersség fatytyúi épen oly kárhozatosak lehetnek, mint az undok pulyaság utálatos fekélyei; de mi azokat mégis türhetőbbekké, tisztesebbekké teszi; azaz erő, bár a nyers erő utógondolatja, mig a mi divatos elfajzásainkból a satnyulás, a poshadás utálatos, émelygést gerjesztő büz az erős gyomruakat is elriasztja.

*s ores ad exercitum regalem ire vel mittere tenebimur, unum ex ipsis cum equo et alio necessario militem cum Domino Abbate vel suo homine mittere tenebuntur; sat. — mit tenne akkor az, mit a pannonhalmi fekete könyv 2584. lapján olvasunk: 1521. évben Matthaeus Abbas S. Martini et Jacobus de Bel a **personali** Insurrectione propter infirmitatem et promovendum cultum divinum a Ludovico Rege dispensantur, substitutis aptis personis pro se. Ezen kötelezettség nyomai maradtak 1848-ig, a banderiumok tartásában, a papi nemesi székek fennállásában, azon adóban, melyet a püspökök és prelatusok a confiniorum custodiatusra és a várak fenntartására fizettek, és némileg talán abban is, hogy a főpapok, midőn a király koronázása alkalmával sz. István kardjával kezében, az ország védelmét fogadja, őt a királydombhoz lóháton kísérték.*

Meghatározván a nézőpontot, melyből indulni akarok, mielőtt az Árpási monostor és templom korrajzához hozzáfognék, szükségesnek tartom, hogy az ismétlések elkerülése végett némi átaláfos nézeteimet közöljem.

Ha akármely régi zárda történetét vesszük, melyről tán egyedül egy pecsétöredéknél, egyes rongyolt okmánynál többet nem birunk, vagy melyről egyik-másik írónk, mintegy esetlegesen említést téssen, előlegesen mondhatjuk, hogy hazánkban alapításától enyészteig e következő korszakokat következetesen keresztül élte:

I. szakba esnek a kolostorok alapításai. Ez az új vallásra áttért ősök ihletettségi korszaka. Első, buzgó királyaink alig találták itt ott a gyökeredző kereszténységnek maradványait, melyeket leginkább vad és harcias őseik elpusztítottak. Azon kevés püspökség és zárda, mely a pogány magyarok kezeibe került, oly ingatag természetű történelemmel bír, hogy többnyire az egyes, kétely homályába burkolt adatokra szoritkozik.

Igy maradt a kereszténységet egész lélekkel terjesztő sz. királynak, és hasonló szándéku utódainak, valamint a vezérekkel rokon, gazdag főuraknak elég tág tér a szent és nemes vetélkedésre.

Az isten házai rendkívüli szabadalmakkal ruháztattak fel, fennállhatásukról számos jószág ajándékozása által lett gondoskodva, a szerzetesek maguk legelső polcokra emeltettek, ők valának a szelidítés, polgáritás főtényezői. Mindenki elszörnyedt a szentséges birtokhoz nyulni, mert a nagy, szent királyok örök átka sujtotta volna a rablót. A templomok és zárdák támadásai, szentségtöréses bántalmi az árpádkori királyaink alatt igen gyéren fordulnak elő. Ez azon kor, melyben a győzelmek a szentek segítségétől váratnak, és azok közbejárásának tulajdonítanak, melyben a csaták kedvező eredményeinek nagyobb része Isten oltárára tétetett; ez azon időszak, melyben a királyok általuk emelt szent falak közt gyakran megfordultak, és imáikat, fohászaikat a szerzetesek zsolozsmái közé elegyítették, melyben az ur háza és szolgálának

hajlékai a királyi palotákkal vetélkedtek, vagy azokat fölülhaladták, melyben egy misekönyv kötése, egy egyházi palást, egy szentségtartó pazar ékitményeivel többet ért, mint jelenleg némely főegyháznak minden szertartási készlete; ez azon szak, melyben a királyok szerzetes ruhában halni érdemnek tartották, leányaikat a kolostorok falai közt növeltették, fiaikat püspökökre bízta — és benn megerősödvén, az ország határait terjesztvén a magyar nevet nagygyá, dicsővé tették. Ezen kör jelszava: mindent Istennek — kiben élünk, mozgunk, vagyunk — legnagyobb dicsőségére!

II. szak. Ebben az alapítások kevesednek; a jószágok a világiak kezeiben mindinkább eldaraboltattak, vagy rossz gazdálkodás következtében idegen kézre kerültek, míg az egyházi birtokok, a szegények és gyámoltalanok öröksége, egyrészt nem csak hogy megmaradtak, hanem egyszerű élet, kevés igény és szükség és okos gazdálkodás mellett szaporodtak is. Feleslege a jövedelemnek a templomok ujjitására, diszitására, pompásabb egyházi készletek szerzésére fordított; ámbár fájdalommal kell megvallanunk, hogy ezen rendben tartott gazdálkodás sok helyt jólétet is idézett elé, mely jólétnek következményei gyakran az előljárok tulságos fényűzése, a szigorú szabályoktól eltérés, a hitéletben való elhanyagulás, elvilágiasodás, közromlás, feslettség, végre a hanyatló rendnek más szigorúabbakkal való fölcserélése.

Egyrészt támadt a gazdagabb rendek iránti irigység, másrészt csökkent, vagy enyészett a szent falak iránti tisztet. Az alapeszmék, melyek a kolostorok lakóit emberfölötti lényeknek tartották, hátrányosan változtak.

Az oligarchia fennhíjázó törekvései nem csak a királyi hatalom ellen irányoztattak, hanem a kizárólagos befolyásu klerust is tönkre kívánták tenni, hogy így egyedül magok kényükkedvük szerint uralkodhassanak.

Innen a támadás, rablás, mely a Romából sürüen szórt egyházi átok dacára, minden egyházi javadalom, leginkább pedig a gyámoltalan szerzetek birtokai ellen intéztetett. Így rontván a birtokszentségi eszméket maguk az urak, alkalmat, példát adtak arra, hogy ezt a fékezetlenségre hajló nép utánozza. Ellenszegült a nép elnyomói ellen, és ezen ellenszegülés végre nyilvános lázadásban tört ki.

A királyok hatalma csonkítván, az egyház tekintete aláértván és birtoka biztossága veszélyeztetvén, és a főurak egymásközi folytonos villongásai, irigykedései, a főhatalom utáni mérsékletlen törekvései, a rendháborgatások és az igazságtalan lefoglalások napról napra való szaporodása idézék elé a nemzet legszerencsétlenebb napját a mohácsi ütközet halottas napját.

Eloszták maguk közt ruháimat, és köntösöm — de az övéké is — kocka alá esett!

III. szak. Az egyházi életnek hosszú borúja után a majd teljes elsötétedés szaka következett. A nemzetnek mintegy saját vétségei és belső felbomlása által előidézett gyásznapján túl fejünkre nőttek elleneink, és ellenségeink gazdagodtak meg birtokainkból.

A fegyverek csörgése mindinkább elterjedt, az egész haza egy nagy táborrá alakult át, előzönlvén a keresztet gyűlölő ozmán e szép országot — mindent irtott, pusztított, mi önkényt fejet nem hajtott. A püspökök, főpapok és szerzetesek elhagyván ezen áldott Kánaán nyílt alföldjét, a több biztosságot nyújtó hegyek alá vonultak.

A zárdák önkényt elhagyatván elrémült, védetlen lakóik által, vagy erőszakosan feldúlattak, vagy lassankint elpusztultak, eltűntek. Jószágaikat elfoglalák vagy a hatalmas szomszéd várak parancsnokai, és őket utóbb maguknak a hálás császároktól családjaik számára adományoztatták; vagy, hogy a török által elfoglalt javadalmakért némileg kártalanitassanak, egyházi főszemélyekre, püspökökre ruháztattak át.

Elnémultak az összhangzatos egyházi dallamák, az ájtatos imák, a szorult keblekből ég felé repdeső szent fohászok! A szökevény szerzetesek találtak ugyan néha más kolostorokban menedéket, de idegen fészkekben nem találván magukat otthonosoknak, mint a saját szokott földjéből átültetett virág elhervadtak, egykori létök emlékével együtt elenyésztek.

Ez a gubernátorok és commendátorok virágzó korszaka; helyeselhető, hol az alapítók szándéka ellen legalább egyháziak birták a zárdák javadalmait, de kárhoztató, hol a világi birtokosok a kolostorok romjain tenyésztek, és a szen-

télynek szánt áldozatot vallás elleni célokra felhasználták. Mult szakban ezen állapot csak kivételesen mutatkozik; ebben a küzdő, de leigázott egyház szomorú viszonyai miatt szabálytá vált, és erős gyökeret vert hazánkban.

Igy a szerzetes házak legtöbbje csak névleg élt, javadalmaikat hatalmas világi és egyházi személyek birták, és a fennemlített címek elégségesek voltak arra, hogy azokat a császárok kegyeiből birván, a más rendeltetésű jószágokat is birhassák.

A magyar egyház ily címek jogosságát, helyességét soha sem ismerte el. Tanuskodnak erről a hitéletet előmozdító, a rendet és jogot visszaállítani törekvő számos zsinatok határozati, melyek a szerzetes birtokok rendezését, és eredeti rendeltetésükre való visszavezetését folytonosan sürgették.

És ha szabad kérdenünk, mivé lettek a hatalmas foglalkozók kezei közt a terjedelmes apátsági és prépostsági birtokok? — Vagy itthon kerültek többnyire idegenek kezeibe, vagy már jó későn a XVIII. és XIX-ik században Olasz-, Frank- és Angolország fővárosaiban szétorlottak!

Ezen szomorú korszakot lehet Budavára visszafoglalásá-
val befejezettnek tekintenünk.

IV. szak. Kiüzetvén tönkre silányított hazánkban a kereszténységet másfél századig hazánk területén zsibbasztó állapotban tartó török — a buzgó uralkodók mindent elkövettek, hogy a zárdák népesítsenek, és a hon felvirágzásában segédkezet nyujtsanak. A hosszú tespedés alatt kihalván a magyar szerzetes rendek utolsó ivadéka is, a külhoni gazdag zárdáknak adattak el a magyar apátságok és prépostságok azon föltétel alatt: hogy fegyelmük alatt az elpusztult javadalmak virágzókká tétessenek, és a török uralom alatt fölötté gyérült lelkészeket saját jószágaikon pótolják. Így került Tihany az altenburgiak, Szala-apáti a gottwiciak, Zirc a szilesiai Henrichau, Csorna a perneki és később gradici, Rátót a zabzdovici zárdák, Telky a bécsi Scotok kezébe.

Itt létök igen szép emlékeit hagyták a külföldi szerzetesek, sőt a zirci apátság legszebb templomait és paplakjait köszönheti a szorgalmas, jó izlésű, honunkat második hazájuknak tekintő szilezita társaknak; de sok helyen és sokszor

volt ezen szerzeteseknek bajuk a néppel, melynek nyelvét nem birták, vagy épen meg nem szokhatván, a más életmódu, alantabbi műveltségű, egészségükre nézve veszedelmes éghajlatu új hazában, vagy csakhamar eladták jószágukat, mint az altenburgiak Tihanyt a pannonhalmi főapátságnak, vagy neveltettek magyar ifjakat a jószágkormányzásra és lelkészi állomásokra, mint a Szalavár, és részben Zirc birtokosai is.

Még inkább meggyült a szerzeteseknek baja a jószágait mindenen körülvéő hatalmas dynasztákkal, kik őket saját birtokukban gyakran csak magára a kolostorra, vagy annak legközelebbi szűk területére szoritották. Bakonybélnek — a hajdan oly terjedelmes birtokú, sz. István alapította apátságnak — alig maradt egykét faluja, pusztája, — Vásonyban örökös háboruban és civódásban voltak a pápai Pálosok a hajdani várkapitányokkal — az Eszterházy grófokkal; az enyingi Törökök folytonosan fosztották és zsarolták az árpási klastrom birtokosait. — Ezek csak egyes, nem keresett esetek; ezekről következtetni lehet a többi főurak nagyobb részére.

Az egy századon át legörvendetesebb virágzásnak indult szerzetes életen, és általuk a vidékre szórt számos áldásokon halálos csapást ejtett József császár kérlelhetlen parancsa.

A tudós, mivelts jesuita szerzet, mely leginkább más, kihalt szerzetek javadalmaival ajándékozott meg, azokat böles kormányzata alatt aranybányákká tudta változtatni, hogy ezeket is még a haza és vallás emelésére feldolgozza, és ezeres kamatjával visszaadja, legelső esett ezen szomorú végzetnek áldozatául. A többi szemlélődő rendet is ugyan egyenlő csapás érte, — és a szerzetesek véres veritékjük, és folytonos jó gazdálkodás által hasznavehetővé lett virágzó birtokukat a kormány vevé át vallási és oktatási céloknak előmozdítására, olyformán, mint a méhéktől a nehéz lépet elvesszük, őket pedig a köpükből vagy kiüzzük vagy bennök irgalmatlanul megfojtjuk.

V. szak. A szerzetesek ujra visszavonultak, nem a pogány török, hanem e hajthatatlan császár parancsa elől; — letévén szerzetes ruhájukat, világi papok öltönyeiben szolgáltak a honnak, az egyháznak; többnyire püspöki székeink, káptalanaink, egyetemünk s egyéb főiskoláink, valamint a

vidéki egyházainknak is valódi diszervé lettek; s mutatták, hogy előbbi szerkezetük, ruhájuk, társas együttlétök alatt is csakis hasznos munkásai valának az álladalomnak.

De a selyem köntös, a vörös öv, a gyémántos kereszt el nem felejteté a durva szőrruha alatt beszítt szerzetes szigor, a társas együttlét előnyeit és a csendes munkásságban rejtett hasznót és gyönyörűséget. Egy sem szégyenlő szerzetes voltát bevallani, s nem titkolá üldözött társai iránti rokonszenvét. Ők voltak leginkább azok, kik rendjeik visszaállítatásáról egy percig sem kételkedtek, azok visszajötte esetére előre intézkedtek, sőt mindent elkövettek magasabb állásuknál, hatalmas befolyásuknál fogva, hogy szeretett anyjaikat újra feltámaszthassák; ők voltak azok, kik bár más módon szolgálták a hazát, a régi fegyelem, tudományosság, vallásosság felélesztésén működtek.

Előmozdítá és érlelé ezen üdvös szándékot a kolostorok eltöröltetése által épen el nem ért végcélt; mert a terjedelmes jószágok a kapzsi bérlők alatt alig hoztak be annyit, mennyit a szerzetesek kezei közt egyes major vagy pusztá jövedelmezett. Igaz, hogy itt ott meggazdagodott egy-egy család szent királyaink adománya után; de ugyan abból él most egy egész szerzet, és ellát számos iskolát jeles tanárokkal, jószágain pedig emelvén a gazdaságot, virágzókká tevé a gyarmatosított pusztákat, hivei, alattvalói lelki üdvéről is gondoskodik alkalmas lelkészek által. Ez a különbség a szerzetes jószágoknak bérlők és saját ős birtokosai kezében léte közt.

Végre kimondá az 1802-ki országgyűlés a birtokos szerzetek visszaállithatását azon kötelezettséggel, hogy a pusztá szemlélődés és lelkipásztorkodáson kívül tanítsanak is — ez a Restauratio korszaka, mely még mai napig is tart, és bizodalmasan mondhatom: nem hiszem, hogy a hazának még nem volt oka megbánnia azt, hogy legalább nehányat állított vissza azon intézetek közül, melyek nevei ős alkotmányunkkal egykoruak, melyek ős lakói a királyok tanácsaiban, vívott számos csatákban, mindig hű szolgák gyanánt oldalaikat támogaták; de melyek legtöbbjei csak pusztá diszcimül szolgálnak, vagy épen annyira elenyésztek, hogy többé helyeiket sem tudjuk határozottan kimutatni.

Ezen szempontból szeretném a honi szerzetirást felkaroltatni, és valódi tanulmánynyá emeltetni. Mivel érdekesebb egy várrom története egy kolostorénál? nem voltak vagy lehettek-e ezen utóbbiak honi történelmünk szakaiban sokszor nagyobb, tartósb, hasznosb befolyásuak mint amazok? vagy nem világosítjuk-e fel még elég homályos helylyel biró történetünket, nem tökélesítjük elég kétes szakokkal és hézaggal biró multunkat, midőn ily befolyásos testületek eseményeit ítészetileg, tüzetesen és hiven leírjuk?

Mennyire voltam képes magam által kitüzött célhoz közeledni, és eszményképemhez közelítőleg jutni, mutassa egyik tekintélyes prépostságunk története.

XIV.

KONKOLY-THEGE CSALÁD OKLEVELEI.

(Közli: Nagy Iván.)

(V é g e.)

XII.

1471-ben Mátyás király Konkoly János részére átírja először a III. számú okmányt, másodszer I. Károly királynak Magyar Pál részére komárom-megyei Mercsa helységről 1329-ben kelt, az esztergami káptalan iktatási levelét is tartalmazó adománylevelét, ugyanazon királynak 1332-ben kelt megerősítésével együtt.

Co. propria dni Regis.

Mathias Dei gracia Hungarie, Bohemie, Dalmacie, Croacie, Rame, Servie, Gallicie, Lodomerie, Comanie, Bulgarieque Rex. Omnibus Christi fidelibus presentibus pariter et futuris presencium noticiam habituris. Salutem in Omnium Salvatore. Ad universorum notitiam harum serie volumus pervenire, quod fidelis noster nobilis Johannes de Konkol exhibuit nobis quasdam duas literas condam Serenissimi Principis domini Karoli Regis Hungarie predecessoris nostri sub sigillo suo dupplici privilegialiter emanatas, Quarum una mediante, que videlicet integrum sigillum habebat, ipse Karolus rex litteras condam Comitum Alexandri Judicis Curie sue, super possessione Konkol prefata in Comitatu komaromiensi existente adjudicatorias, et alia mediante que videlicet parvam particulam sigilli alias literas suas Tenores literarum Capituli Ecclesie Strigoniensis super legitima statutione possessionis Merche vocate in eodem Comitatu Comaromiensi habita emanatas confirmasse dinoscitur tenore infrascriptorum. Supplicavit idem Johannes de Konkol humiliter et devote, ut pretactas literas utrasque dicti condam

Karoli Regis ratas gratas et acceptas habere, literisque nostris privilegialibus de verbo ad verbum inseri facientes, easdem et omnia in eisdem contenta pro prefato Johanne suis heredibus et posteritatibus universis, innovantes perpetuo valituras confirmare dignemur. Quarum quidem literarum primarium Tenor talis est: Karolus Dei gracia (*Lásd itt III. szám alatt.*) Alterarum vero continentia sequitur in hec verba: Karolus dei gracia hungarie, dalmacie, Croacie, Gallicie, Lodomerie, Cumanie, Bulgarieque Rex, Princeps Salernitanus, et honoris montis sancti angeli dominus, Omnibus Christi fidelibus presentibus et futuris presencium noticiam habituris, Salutem in Omnium Salvatore, Cum a nobis petitur, quod justum est et honestum, decet majestatem regiam facilem prebere consensum in hijs precipue, que subiectorum commodis videntur utiliter convenire, proinde ad universorum noticiam harum serie volumus pervenire, quod cum Nos anno domini millesimo CCC^{mo} XXX^{mo} ad visitandam terram nostram Transalpinam, cum quadam particulari gente nostra accessissemus et eam pacifice perambulassemus in exituque abinde Bazarad infidelis noster Transalpinus proconcepta infidelitatis nequitia sub fecte pacis astucia in quodam loco nemoroso et silvoso indagnm desi firmato quandam particulam gentis nostre hostiliter invasisset, in cujus evasionis hostilis insultu magister Endre albensis ecclesie prepositus aule nostre Vice-Cancellarius bone memorie suam vitam nostrumque sigillum perdidisset, Nos tandem aliud sigillum novum pro nobis fecimus reparari, quo facto magister Paulus dictus Magyar Castellanus de Gymus dilectus et fidelis noster ad nostram accedens presenciam, exhibuit nobis quoddam privilegium nostrum sub amisso sigillo nostro super donacione cujusdam possessionis Merche vocate et per nos sibi facta concessum Tenoris infra-scripti, petens nos precibus humillimis ut dictum privilegium ipso novo sigillo nostro dignemur confirmare. Cujusquidem privilegii Tenor talis est: Karolus dei gracia Hungarie, dalmacie, Croacie, Rame, Servie, Gallicie, et Lodomerie Comanie, Bulgarieque Rex, Princeps Salernitanus item honoris montis sancti angeli dominus, Omnibus Christi fidelibus presentibus et futuris presencium noticiam habituris, Salutem in

omnium Salvatore. Quod si universis sibi subjectis providere regia debet Celsitudo, hijs tamen propensiori munificentia evenit subvenire, qui sue domui jugi laborum instancia familiariter obsecuntur; (1gy) proinde ad universorum notitiam harum serie volumus pervenire, Quod cum magister Paulus dictus Magyar Castellanus de Gymus, dilectus et fidelis noster ad nostram accedens presenciam et sue fidelitatis Servitia nobis impensa proponens et declarans quandam possessionem Merche vocatam in Comitatu de Komarun existentem, asserens eam fuisse quondam aucupium nostrorum hominum sine herede decedencium et sic nostre collacioni pertinere, pro suis fidelitatibus a nobis sibi dari et conferri perpetuo postulasset, nosque hujusmodi donaciones ex certa scientia admittere debentes fidelibus nostris Capitulo ecclesie nostre Strigoniensis ut sub ipsorum testimonio Rafael vel Opor aut Stephanus homo noster dictam possessionem vicinis et commetaneis suis convocatis per veras et antiquas metas reambulando, si nostre collationi pertinere inveniretur, statuerent predicto magistro Paulo perpetuo possidendam, dummodo non fieret contradictum, Contradictores vero, si qui fierent, contra eundem ad nostram citarent presenciam ad terminum competentem, et posthec totiusfacti seriem nobis rescriberent, per nostras literas mandassemus, Tandem idem Capitulum, fideles nostri, nobis rescripserunt in hec verba: Excellentissimo domino suo Karolo dei gracia illustri Regi Hungarie Capitulum Ecclesie Strigoniensis oraciones debitas et devotas, vestre Serenitatis literas honore quo decuit nos recepisse noverit in hec verba: KAROLUS dei gracia Rex hungarie, fidelibus suis Capitulo ecclesie Strigoniensis Salutem et gratiam, Noveritis quod magister Paulus dictus Magyar Castellanus de Gymus dilectus et fidelis noster ad nostre Serenitatis accedens presenciam, sueque fidelitatis servicia nostre majestati impensa proponens et declarans quandam possessionem Merche vocatam in Comitatu de Kamarun existentem asserens eam fuisse quondam aucupium nostrorum hominum sine herede decedentium et ex eo jure ad nostram collacionem pertinere pro suis fidelibus Servitiis, et fidelium obsequiorum multimodis meritis a nobis Sibi dari et conferri postulavit, Unde quia de qualitate et

quantitate, ipsius possessionis, et vtrum sit hominum sine herede decedencium et ex eo ad nostram collacionem pertineat merc nobis veritas non constat, fidelitati vestre firmiter precipimus per presentes, quatenus vestrum detis hominem pro testimonio fide dignum, quo presente Rafael de lybag, vel Opor, aut Stephanus filius Karachini altero ipsorum absentibus homo noster accedat ad faciem predictae possessionis Merche et convocatis vicinis et commetaneis suis universis reambulet per veras metas et antiquas, et si invenerit eandem fuisse predictorum aucupum nostrorum hominum sine herede decedencium ad nostram collacionem pertinere cum omni plenitudine sui juris prefato magistro Paulo statuatur perpetuo possidendam, Si non fuerit contradictum; Contradictores autem si qui fuerint, contra eundem magistrum Paulum ad nostram citet presenciam ad terminum competentem et post hec diem citationis locum et terminum simulcum cursibus metarum ac totius facti serie nobis fideliter rescribatis. Datum in Wissegrad dominico die proximo post Quindenae Epiphaniae dni anno ejusdem Millesimo Trecentesimo Vicesimo Nono. Nos igitur vestre preceptis majestatis cupientes obedire ut tenemur, unacum Rafaele homine vestro prenotato, Johannem Sacerdotem chori nostri prebandatum nostrum hominem fidedignum ad predicta exequenda pro testimonio duximus destinandum, Qui post modum ad nos reversi nobis concorditer retulerunt, quod ipsi super facie terre Merche in Comitatu Komariensi existentis accedentes convocatis Vice-Comite et quatuor Judicibus Nobilium ejusdem Comitatus ac commetaneis et vicinis dicte terre nullo contradictore apparente, ipsam per veteres metas reambulassent, quasdam de novo erigendo, et eidem magistro Paulo assignassent perpetuo possidendam cum omnibus suis utilitatibus, terris videlicet arabilibus, fenetis, piscinis ac aliis pertinenciis suis universis, Sed tamen eosdem de hoc, utrum ipsa terra hominum sine herede decedencium fuerit, interrogassent, ydem ipsam terram aucupum fuisse affirmassent, sed si ex eisdem aliquis iam Superstes existat, an non, hoc eis minime constare respondissent, Mete autem sunt eisdem vestro et nostro hominibus referentibus exinde Incipiunt a parte occidentali juxta aquam Sytua et tendunt versus partem

orientem directe usque ad metas terre Endre et Andree filiorum Kwlchar ubi est nemus quoddam wlgariter harazth dictum distinguendo et Separando ipsam terram Merche vocatam ad partem Septemtrionalem terra castri komariensis similiter Merche vocata ad partem meridionalem remanendo, que quidem mete terre decem sunt numero ut dixerunt, de metis autem Endre et Andree predictorum directe versus partem Septemtrionalem eidem terre Merche vocate terra Jacobi Gyalla vocata vicinatur, de quaquidem terra Gyalla vocata versus eandem aquam Sytva procedendo eidem terre Merche a parte Septemtrionali terra Strigoniensis ecclesie ad Archiepiscopum Spectans contiguatur pariter et vicinatur, piscine autem ad eandem pertinentes, prout iidem nobis recitarunt, quator numero existerent, Steker, Steifew, Negyet et Huston, nuncupantur. Datum feria quarta proxima post dominicam Reminiscere, Anno prenotato. Nos itaque ex tenore prescriptarum literarum dicti Capituli fidelium nostrorum de legitima statuione dicte possessionis certitudine qua in donationibus decet maturitatem Regiam recipiendo et habendo consideratis et in memoriam nostram revocatis magnis et multimodis fidelitatibus et fidelium obsequiorum meritis laudedignis quibus idem Magister Paulus ab eo tempore quo culmen regiminis hungarici diuina fauente clementia obtinuimus continue lateri nostro assistendo, beneplacitisque nostris se sincera constantia exponendo in dispositionibusque bonorum regalium de quibus cognita sinceritate sue sollicitudinis studiose sibi plene fuimus confisi fidelissime insudando. Immo ut verius fateamur ut animus noster in ipsius persona conquiesceret, noctes precedenti insompnes studuit complacere et se plurimum reddere gratiosum, cujus fidelitatum et obsequiorum laudabilium intuitu et pretextu licet sibi ampliori de natura occurere decreuimus. Cum hec in conspectu multitudinis et magnitudinis meritorum eius esse minima reputentur tamen in aliqualem recompensationem quam indefesse cupimus et proponimus augmentare predictam possessionem Merche vocatam cum omnibus suis vtilitatibus et pertinentiis uniuersis sub metis suprascriptis ex certa scientia de consilio Prelatorum et Baronum regni nostri eidem Magistro Paulo et suis heredibus heredumque suorum

successoribus dedimus, donavimus et contulimus jure perpetuo et irrevocabiliter possidendam tenendam pariter et habendam. In cuius rei memoriam perpetuamque firmitatem presentes concessimus literas nostras privilegiales duplicis sigilli nostri novi et autentici munimine roboratas. Datum per manus discreti viri Magistri Endre Albensis Ecclesie prepositi, aule nostre vicecancellarii dilecti et fidelis nostri. Anno domini Millesimo Trecentesimo vicesimo nono sexto Kalendas Septembris Regni autem nostri similiter vicesimo nono. Venerabilibus in Christo patribus et dominis Strigoniensi sede vacante fratre Ladislao Archiepiscopo Colocensi aule nostre cancellario, Benedicto Chanadiensi Nicolao Jauriensi, Georgio Sijrmiensi, fratre Petro Bosnensi, Ladislao Quinqueecclesiensi, Andrea Transsilvano, Chanadino Agriensi, Herrico Wespriniensi, Ladislao Zagrabiensi, Meskone Nitriensi, fratre Rodolpho Wachiensis et Andrea Waradiensi Episcopis Ecclesias dei feliciter gubernantibus Magnificis Baronibus Johanne Palatino, Demetrio Magistro Thauarnicorum nostrorum et Comite Threnchiniensi, Thoma Wayuoda Transsilvano, et Comite Zolnok, Mykch Bano totius Slavoniæ, Johanne Bano de Machow et Comite Seriniensi de Wolkow de Bodrweg et de Baranya, Paulo Judice Curie nostre, Dionisio dapiferorum et Stephano Agazonum nostrorum Magistris, Nicolao Comite Psoniensi et aliis quam pluribus regni nostri Comitatus tenentibus et honores. Nos itaque inspecta veritate prescripti privilegii nostri cuius emanationem ex certa nostra scientia processisse veraciter recordamur, idem in nulla sua parte viciatum ad supplicationis eiusdem Magistri Pauli instantiam et juri consonam de verbo ad verbum presentibus insertum acceptamus ratificamus approbamus et super prenominata possessione eidem Magistro Paulo et suis heredibus sub appensione novi sigilli nostri tertii perpetuo valere et inviolabiliter permanere presentis privilegii nostri patrimonio confirmamus. In cuius confirmationis memoriam perpetuamque firmitatem presentes concessimus literas nostras privilegiales dicti sigilli nostri duplicis munimine roboratas. Datum per manus discreti viri Magistri Thathamery Albensis ecclesie prepositi aule nostre vicecancellarii dilecti et fidelis nostri. Anno domini Millesimo trecentesimo tricesimo

secundo, tertio idus Novembris Anno autem regni nostri similiter tricesimo secundo. Venerabilibus in christo patribus et dominis Chanadino Strigoniensi, fratre Ladislao Colocensi aule nostre cancellario Archiepiscopis, item Benedicto Chanadiensi, Nicolao Jauriensi, Georgio Syrmiensi, Ladislao Quinqueecclesiensi, fratre Petro Bosnensi, Herrico Wesprimiensi, aule domine regine cancellario, Andrea Transsilvano, Ladislao Zagradiensi, Meskone Nitriensi, Andrea Waradiensi, Rodolpho Wachiensi et Nicolao Agriensi Ecclesianum Episcopis, Magnificis Baronibus Johanne Palatino, et Judice Comanorum, Demetrio Magistro Thauarnicorum nostrorum, Thoma Wayvoda Transsilvano, Mykch Bano totius Sclavonie, Paulo Judice Curie nostre, Johanne Bano de Machow, Donch Comite de Komarun, Nicolao Comite Psoniensi et aliis quam pluribus Regni nostri Comitatus tenentibus et honores. Nos igitur humillimis supplicationibus prefati Johannis de Konkol nostre Maiestati propterea porrectis, regia benignitate exauditis et clementer admissis, prectas utrasque literas priuilegiales annotati condam domini Karoli regis non abrasas non cancellatas nec in aliqua ipsarum parte suspectas presentibus literis nostris priuilegialibus de verbo ad verbum sine diminutione et augmento aliquali insertas, quo ad omnes earum continentias clausulas et articulos eatenus quatenus eedem rite et legitime existunt emanete, et viribus earum veritas suffragatur, acceptamus, aprobamus et ratificamus et nichilominus consideratis fidelitate et seruitiis eiusdem Johannis per eum nostre Maiestati et deinde Corone regni nostri exhibitis et impensis easdem literas utrasque prefati condam domini Karoli Regis ac omnia in eis contenta pro ipso Johanne suisque heredibus et posteritatibus universis innovantes perpetuo valituras confirmamus presentis scripti nostri patrimonio mediante. Salvis juribus alienis. In cuius rei memoriam perpetuamque firmitatem concessimus literas nostras pendentis et autentici sigilli nostri duplicis munimine roboratas. Datum per manus Reverendissimi in Christo patris Domini Johannis Archiepiscopi Ecclesie Strigoniensis Apostolice sedis legati nati, aule nostre summi et secretarii Cancellarii fidelis nostri dilecti Anno domino Millesimo Quadrin-

gentesimo Septuagesimo primo. Octauo Kalendas Aprilis Regnorum autem nostrorum anno Hungarie quintodecimo, Coronationis septimo, Bohemie vero secundo. Venerabilibus in Christo patribus dominis eodem Johanne Strigoniensi Archiepiscopo, Gabriele electo Colocensi et Bachiensi, Johanne Agriensi Transsilvaniensi et Varadiensi sedibus vacantibus, Oswaldo Zagrabiensi, Johanne Quinqueecclesiensi, Alberto Wesprimiensi, Demetrio Jauriensi Wachiensi, Johanne Chanadiensi, Thoma Nitriensi, Benedicto electo et confirmato Bosnensi, Nicolao de Bathor electo Syrmiensi, altero Nicolao electo et confirmato Tinniniensi, Paulo Segniensi et Nicolao Modrusiensi Ecclesiarum Episcopis Ecclesias Dei feliciter gubernantibus; Item Magnificis Michaeli Orzag de Gwth Regni nostri Hungarie predicti Palatino, Johanne Pangrach de Dengeleg, et Nicolao Chwpor de Monozlo Wayvodis Transsilvanis, Comite Johanne de Rozgon Judice curie nostre, Nicolao de Wylak et Mathijws de Maroth Machowiensi Ac Damiano Horwath Bozne et Slavonie, Blasio Magijar eiusdem Slavonie ac Dalmatie Croatie Regnorum nostrorum predictorum Banis, honore Banatus Zewriniensis vacante, Raynoldo de prefata Rozgon Thavarnicorum, Georgio de Parlag Janitorum Stephano de Losonez Dapiferorum, Bartholomeo de Belthek Pincernarum, Emerico de Palocz Agazonum nostrorum Regalium magistris et Nicolao de Alsolyndwa Comite Poseniensi aliis etiam quam pluribus Regni nostri Comitatus tenentibus et honores.

A Konkoly-Thege nemzetség eredetiéből, mely szép nagy darab hányára van irva, de néhol kissé megrongálva; róla a függő pecsét már hiányzik.

XIII.

1485-ben Báthori István országbíró marcelházi Posár Mihály és társai kérelmekre gyallai Sándor István, és fia Zsigmond, Konkoly Albert, Kelemen és Mihály által a panaszlók és javaik ellen elkövetett erőszakos hatalmaskodások megvizsgálására a szentmártoni conventet kiküldi.

Amicis suis Reverendis Conventui Ecclesie Sancti Martini Sacri montis pannonie Comes Stephanus de Bathor Judex

Curie Serenissimi Principis Domini Mathie dei gracia Regis Hungarie, Bohemie, Dalmacie, Croacie etc. Amiciciam paratam cum honore, dicitur nobis in personis Nobilium Michaelis, Georgii et Gasparis posar dictorum de Marzelhaza, ac Emerici kezeg, Pauli harcha, et Ladislai kyrthy de Wek, Quod in anno, cujus iam tertius vel citra instaret, devoluto, Stephanus Sandor de Gyalla, ac Sigismundus filius eiusdem, Albertus, Clemens et Michael Konkoly, Oswaldus ¹⁾, nec non alter Michael frater eiusdem de dicta Gyalla, ex consilio et voluntate, Nobilium dominarum Elene Stephani Sándor, et Margarethe Alberti, Sophie Clementis consortum, et Dorothee, relicte condam Georgii Konkoly de predicta Gyalla, matris scilicet Michaelis predictorum per quosdam Stephanum Chwla, Johannem alterum Johannem, Petrum, Nicolaum ²⁾ Chender, Stephani Sandor, Fabianum Alberti de Gyalla, Simonem Bogmay Clementis et Stephanum kyral Michaelis prefatorum familiares ignobiles scilicet et Jobagiones in possessione Gyalla predicta commorantes, quoddam pratum seu fenile ipsorum exponentium ³⁾ intra veras metas possessionis Wek a parte pretacte possessionis Gyalla in Comitatu Komaromiensi existentis adjacentis defalcari, fenaque falcata in currus levare, quo ipsorum placuisset voluntati, apportari et per hoc idem pratum prescriptis minus iuste et indebite occupari fecissent, occupatumque tenerent et conservarent etiam modo, Verum tempore in eodem dictus Stephanus Sándor et alii predicti ex consilio et quorum supra per prefatos familiares ignobiles et jobagiones ipsorum certas particulas terrarum arabilium dictorum exponentium ⁴⁾ intra metas prescripte possessionis Wek a parte dicte possessionis Gyalla adjacentium perarare, et seminare et per hoc easdem terras arabiles pro se indebite viaque Juris sine omni, occupari fecissent, occupatamque tenerent easdem etiam de presenti. Et post circa festum assumptionis beate Marie

¹⁾ E név a sor közé van írva.

²⁾ Hasonlóan.

³⁾ A sor közé írva: „ad quinquaginta falcastra se se extendentium.“

⁴⁾ A sorok közé írva: „ad centum jugera se extendentium.“

virginis proxime preteritum prefatus Stephanus Sandor, et alii predicti filii ex consilio et voluntate nobilium dominarum predictarum, assumptis secum familiaribus et jobagionibus ipsorum predictis armatis manibus et potentiariis noctis in silencio ad domos et curias ipsorum exponentium in possessione Wek predicta in predicto Comitatu Komaromiensi existenti habitas irruendo, ibique complures equos equatiales, ac Boves quoque pecudes, et pecora eorundem exponentium curiis eorum in predictis repertos et jumenta tam diris verberibus et vulnerum plagiis affecissent, ut ex huiusce verberibus et vulneribus multe ex eisdem obiissent, ipsos etiam exponentes si domibus et curiis in eisdem invenire valuissent, nece miserabili interemissent. Tandem in anno proxime preterito similiter dictus Stephanus Sándor aliique antedicti modosisimili ex consilio et voluntate dominarum predictarum assummentibus secum prefatos ipsorum familiaribus et Jobagionibus manibus armatis et potentiariis in dictas domos et curias quorumlibet exponentium predictorum invadendo ibique portis curiarum et ostiis domorum destructis et confractis certas literas et literalia instrumenta ipsorum exponentium, factum ipsius possessionis Wek tangentium et concernentium apud manus dictorum Michaelis et Georgii exponentium habitas et existentes nec non alias complures 1) similiter eorundem exponentium tunc domibus et curiis in eisdem repertas 2) abstulissent, et quo ipsorum placuisset voluntati, fecissent, 3) Demum tempore in eodem jamfatus Stephanus Sándor ac alii antedicti consimiliter ex consilio et voluntate qua assumptis secum familiaribus et Jobagionibus eorum predictis modo simili manibus armatis et potentiariis, ad quasdam piscinam Heryod et aquam piscatura Sythwa 4) ipsorum Michaelis, Georgii et Gasparis exponentium intra metas predii Aba nuncupati accedendo, ibique easdem contra annuentiam et voluntatem eorundem exponen-

1) Olvashatlan.

2) Egy szó olvashatlan.

3) Ugy látszik — egy ige (asportari) hiányzik.

4) Olvashatlan.

tium plerisque vicibus per se et per dictos familiares et Jobagiones eorum depiscari fecissent, pisces complures in eisdem piscina et aqua piscatura prehensos, quo voluissent, asportassent, in quibus eisdem exponentibus quadringentorum florenorum auri dampna irrogassent; postremo circa festum beate Margarethe virginis et martyris proxime preteritum sepefatus Stephanus Sandor, et alii predicti consimiliter ex consilio et voluntate dominarum predictarum modosimili assumtis secum familiaribus et Jobagionibus ipsorum sepredictis manibus armatis et potentiariis ad quoddam pratium seu fenile predictorum Michaelis, Georgii et Gasparis exponentium intra dictas metas predicti predii ipsorum Aba vocati adjacentis, accedendo ibique fena in eodem prato germinata per eosdem familiares et Jobagiones ipsorum defalcari, fenaque falcata in curru levando, quo eorum placuisset voluntati, asportari fecissent, Quo mediante eisdem exponentibus trecentorum florenorum auri dampna intulissent, potentia mediante, in prejudicium et dampnum dictorum exponentium valdemagnum, Super quo vestram amicitiam presentibus petimus diligenter, quatenus vestrum mittatis hominem pro testimonio fidedignum, quo presente Stephanus aut Jacobus Galfy, vel Gregorius de Paty, sin alter Gregorius Beles, seu Oswaldus Werthy de Kwrthakezy sive Matheus Werth neve Petrus Bykly, nam Paulus ¹⁾ de Konkoly aliis absentibus homo regius ab omnibus quibus incumbit meram de premissis experiatur certitudinis veritatem, quam tandem dicto domino nostro regi fideliter rescribatis. Datum Bude feria sexta proxima post festum beati Bartholomei Apostoli Anno Domini Millesimo Quadringentesimo Octvagesimo Quinto.

Kivül: Amicis suis Reverendis Conventui Ecclesie Sancti Martini, sacri montis pannonie pro Michaele Posar de Marczelhaza et aliis infrascriptis Inquisitoria.

Papiroson zárt alakban; pecséte már hiányzik. A Konkoly-Thege család eredetiből, mely közepén szúrágástól és a ráragasztott papiros kovász miatt néhol rongálást szenvedett.

¹⁾ A sor közé írva „Was.“

XIV.

1610-ben a nyitrai káptalan előtt Konkoly Péter komárommegyei Aba, F. Konkoly, és Gyalla helységbeli birtok részét 25 évre elzálogítja rokonainak Konkoly Mihálynak és Györgynek.

Nos Capitulum Ecclesiae Nitriensis. Memoriae commendamus tenore praesentium significantes quibus expedit universis. Quod Nobilis Petrus Konkolij coram nobis personaliter constitutus, oneribus et quibuslibet gravaminibus universorum filiorum filiarumque, tam natorum quam etiam in posterum nascendorum, fratrum item, sororum, propinquorum suorum, quos videlicet infrascriptum tangeret et concerneret, tangereve et concernere posset negotium, quomodolibet de praesenti aut in futurum in se in et super se ipsum assumptis et levatis; matura et exacta animi deliberatione intra se praehabita sponte et libere vivae vocis suae ministerio confessus est et retulit tali modo. Qualiter idem fatens certis arduis et inevitabilibus necessitatibus suis ipsum ad praesens summe urgentibus, adactus praesertim cum annis superioribus penes Sac. Caesar. et Regiam Mattem dominum nempe Dominum suum Clementissimum ac per consequens Patriam ipsam Hungariae cum in superioribus et Transsylvaniae tum vero in istis inferioribus Hungariae partibus militando, universis fere bonis suis mobilibus exhaustus et orbatus, diram tandem sustinisset captivitatem et carceres; Totalem et integram suam; dimidiam scilicet portionem seu partem aequalem haereditatis aviticam, totalium praediorum Abba, felső Konkoll, et Gyalla vocatorum in Comitatu Komaromiensi existentium habitam simul cum cunctis eiusdem utilitatibus et pertinentiis quibuslibet; terris scilicet arabilibus cultis et incultis, agris pratis, pascuis, campis, foenetis, sylvis, nemoribus, dumetis, saltibus, montibus, vallibus, vineis, vinearumque promontoriis, aquis, fluviis, piscinis, pisciumque clausuris, et aquarum decursibus, molendinis, et eorum locis; generaliter vero quarumlibet utilitatum et pertinentiarum suarum integritatibus, quovis nominis vocabulo vocitatis, sub suis veris metis, et antiquis limitibus existentibus, ad dictam totalem

portionem suam antelatorum praediorum de jure et ab antiquo spectantibus et pertinere debentibus, in quam quidem portionem suam, idem fatens jam antea a nobilibus Michaeli et Georgio Konkoly una quidem vice nonaginta, et altera quinquaginta, tandem a nobilibus Stephano Ghughi et Melchiore Reketther, Ducentos et quinquaginta (quos praedicti Michael et Georgius Konkoly eidem Stephano Ghughi in integrum deposuerunt, et restituerunt) florenos hungaricales levasset, antelatis Michaeli et Georgio Konkoli fratribus generationalibus ipsorumque haeredibus et posteritatibus utriusque sexus universis in et pro praescriptis, ut praefertur, iam antea et alias, pro nunc coram nobis Centum et decem a praefato Michaeli et Georgio Konkoli perceptis et levatis, Collectione vero et in toto Quingentos florenos hungar. titulo pignoris, a datis praesentium computatis, usque ad revolutionem viginti quinque annorum, nec perse, nec vero per posteritates suas ullo modo redimendas dedisset, inscripsisset, et impignorasset, atque per manus utendas, tenendas, possidendas, pariter et habendas tradidisset et assignasset, prouti coram nobis etiam dedit, inscripsit, et reimpignoravit, tradiditque et assignavit ac totum interim exinde jus et dominii sui proprietatem exemit, Jure penitus irrevocabili; Conditionibus infrascriptis per expressum declaratis; Quod nimirum elapsa a datis presentium computando integra viginti quinque annorum revolutione, dum et quandocunque memoratus fatens vel vero haeredes et posteritates ipsius universi antelati. Michaeli et Georgio Konkoli vel vero haeredibus et posteritatibus ipsorum utriusque sexus, universam praescriptam quingentorum flor. hungar. summam simul et semel in integrum deponere et exsolvere voluerint; extunc predictus Michael et Georgius Konkoli vel vero haeredes et posteritates ipsorum universi, eandem summam ad se levare, ac praescripta bona impignorata redimentibus de facto remittere et restituere debeant et teneantur. Quod si autem temporis in progressu ante et post revolutionem praescriptorum viginti quinque annorum, videlicet ante depositionem praescriptae totalis summae praeallegatorum Quingentorum florenorum hungar. idem fatens vel vero posteritas ejusdem praetitulatos Michaeli et Georgium

Konkoly, sive haeredes et posteritates ipsorum utriusque sexus universos, vel vero in idem praescripta usu fructuario qualitercunque committerent in persona, vel vero pecoribus et quibuslibet bonis et rebus, dolo clam vel manifeste violenter et injuriose turbarent, et inquietarent, vel saltem majorem pecuniae summam ab iisdem minis extorquere praesumerent: Extunc violentiis et injuriis trium saltem hominum fidedigno testimonio comprobatis, praescriptae totales portiones antelatorum trium praediorum dicti fatentis, vigore saltem praesentium jure perpetuo et irrevocabiliter apud manus dictorum Michaelis et Georgii Konkoli, haeredumque et posteritatum eorum utriusque sexus universorum, relinquuntur, maneat, et habeantur; In quae quidem bona iidem, secundum jura statuta et decreta Regni Hung. perennali se se statui curare possint et valeant. Illius praeterea juris possessionarii, quod Egregius Lucas Posar senior familiae Konkolianae ex gratia remiserat, quod praetactus fatens praetendere et habere posset, ac literarum insuper quorundam factum praescriptorum tangentium, quas idem fatens dicti Michaeli et Georgio Konkoli impignoraverat, nullam se imposterum mentionem habere, aut quidquam superius praetendere, sed totum et omne, id Juris possessionarii, in praetacta Quingentorum florenorum hungar. summa apud eosdem Michaelem et Georgium Konkoli, haeredesque ut praefertur, et posteritates ipsorum utriusque sexus universos se relicturum praescripto sub obligamine, idem fatens coram nobis sese obstrinxit, Assumens nihilominus superlatus fatens praenarratos Michaelem et Georgium Konkoli haeredesque et posteritates ipsorum utriusque sexus universos in praetactorum universorum bonorum et jurium suorum possessionariorum impignoratorum intra tempus redemptionis eorum libero quieto et pacifico usu, et dominio et se intertenere velle, et quosvis legitimos vel illegitimos impetitores, turbatores, Causidicos et actores tueri, protegere et defensam conservare, propriis suis curis, laboribus et expensarum media parte. Quod si praestare nollet, non posset, aut non curaret quovismodo: Extunc iidem Michael et Georgius Konkoli haeredesque et posteritates ipsorum utriusque sexus universi habeant autem et plenariam potestatis facultatem medio saltem

unius Judlium et Jurati assessoris Comitatus illius, in quo talia bona recuperanda reperiri poterint, et temporum constitutorum bona eisdem fatentis possessionaria ubicunque intra ambitum istius Regni Hungariae existentia, habita, vigore saltem praesentium, in valore praescriptorum Quingentorum florenorum hungar. occupandi et praescriptis usurpandi, tenendique, possedendi et habendi; Contradictione, Inhibitione, repulsionibus mandato, aut quibusvis juridicis remediis (mod)is, et rationibus in nullo prorsus obstantibus, praesenti fata omnia modo praescripto fassus est, et obstrinxit se coram nobis, fateturque et obstringit harum nostrarum vigore, et testimonio literarum mediante. Datum Sabbatho proximo post festum sancti Georgii Papae et Doctoris. Anno Domini Millesimo Sexcentesimo decimo.

Joannes Santsaki Capituli Jur. notar. m. p.

A Konkoly-Thege nemzetség levéltárában lévő egy ivre irt, és az eredetivel egykorú másolatból.

V.

BETLEN GÁBOR 1619--1621-dik ÉVI TÁBORSZÁLLÁSAI.

**Számos ezen hadjárat alatt eladományozott s beirt
jóságok felemlítésével.**

(Közli Ráth Károly.)

Az 1861-dik évben általam kiadott „Magyar királyok hadjáratai, utazásai és tartózkodási helyei“ című munkám utolsó lapján érintém, hogy az erdélyi fejedelmeket illetőleg hasonnemű munkám készen áll s szándékom a t. olvasó közönség elé bocsátani, de miután annak kiadása továbbra halad, mint magam is gondoltam, ugyan azért abból itt egy kis mutatót közlök.

A főtisztelendő győri káptalan országos levéltárában folytonosan kutatgatva, Dallos Miklós győri püspök s örökös megyei főispánynak — ki mint tudjuk a Betlen Gáborral történt alkudozások alkalmával egyik királyi biztos volt — egynehány csomag irataira {bukkantam; s ezek között a Betlen által első hadjárata alatt beirt jóságokról vezetett lajstrom két darab kivonatára, melyet a fejedelem biztosai egy ízben a nádornak előterjesztettek. Az egyik összeírás hosszasb lévén a másiknál, ezt használtam, s ez terjed az 1619-dik év november hó 19-dikétől az 1621-dik év december 14-dikéig, tehát addig, a mikor már Betlen gyanította, hogy a nikolsburgi alkudozások békére vezetnek. Ezen eladományozott s beirt javak legnagyobb része a catholicus egyházéi voltak, s legtöbb

esetben alvezéreinek adta részint zsold-hátralék, részint hű szolgálataik megjutalmazása fejében, részint pedig pénzt kölcsönző embereknek zálogban. Ezen lajstromban az adományozás éve, napja s helye is feljegyezve lévén, egyéb gyűjtött adatim segélyével meg fogom kísértetni, Betlen Gábor ezen hadjárata alatti táborszállásainak kijelölését.

Azon okokat, melyek Betlen e hadjáratát előidéztek, elősorolni feleslegesnek tartom, azok ugyis mindenki előtt eléggé ismeretesek.

1619.

Az erdélyi fejedelem az év első két hónapjait Gyula-Fehérvárott töltötte. ¹⁾ Mart. 17-kén Kolosvárra érkezett, de már 22-kén innét eltávozott. ²⁾ Május 4-kén Gyulafehérvárott volt. ³⁾ Junius 21-kén Udvarhely városában találjuk. ⁴⁾ Gyulafehérvárott időzött Jul. 9-én. ⁵⁾ Aug. 18-án, ⁶⁾ 25-dikén pedig hadseregével kiindult Magyarország felé, ⁷⁾ Leányvárnál átlépte Erdély határait) s oly gyorsan haladt előre, hogy már a debreceni táborban találjuk öt september hó 10-én ⁸⁾ és 12-dikén. ¹⁰⁾ A Tiszán Kenézlőnél ment át september 17-én, s az nap Sáros-patakra szállott; ¹¹⁾ másnap nyugotra fordulva Erdő-Bényén keresztül ¹²⁾ az Abaujmegye szélén fekvő Szántóra ¹³⁾ érkezett sept. 18. ¹⁴⁾ Két nap mulva Kassa alatt terem s bevonul septemb. 20-án. ¹⁵⁾ Itt időz 21. ¹⁶⁾ és 26-dikán ¹⁷⁾ is, de már 30-án Késmárkon ¹⁸⁾ találjuk. Október

¹⁾ Itt volt jan. 12-dikén (Magyar történelmi tár X. kötet 8. l.), és febr. 12-kén is (Galantai gróf Eszterházy Miklós Magyarország nádora I. köt. 36. l.) ²⁾ Erdélyi történelmi adatok IV. k. 186. l. ³⁾ Horváth M. Magyarország történelme III. 517. l. és galantai gr. Eszterházy M. Magyarország nádora I. 49. ⁴⁾ Pray: Gabriel. Bethlenii Princ. Transsylv. I. 41. ⁵⁾ Mocsáry: Nógrád V. ismertetése IV. 194. ⁶⁾ Pray: Gabr. Bethlenii Princ. Transsylv. I. 53. ⁷⁾ Gr. Mikó: Erdélyi tört. adatok III. 215. ⁸⁾ Ugyanott a 223-dik lapon. ⁹⁾ Horváth: Magyarország történelme III. 525. l. ¹⁰⁾ uo. 526 és Magyar történelmi tár X. 9. ¹¹⁾ ¹²⁾ Gr. Mikó: Erdélyi tört. adatok III. 223. ¹³⁾ uo. 224. ¹⁴⁾ Magyar tudományos értekez. II. 14. l. ¹⁵⁾ ¹⁶⁾ Gr. Mikó: Erdélyi tört. ad. III. 224. ¹⁷⁾ uo. 232. ¹⁸⁾ Wagner: Anal. Scép. II. 66. l.

1-jén Vazecs ben (?) volt, ¹⁾ s oly gyorsan nyomult előre, hogy már 6-dikán Bajmócson ²⁾ találjuk Nyitramegyében. Másnap oct. 7-én Vári helységében, ³⁾ két nap mulva pedig azaz 9-én ⁴⁾ már Nagyszombati táborában találjuk, hol 10. ⁵⁾ és 11-dikén ⁶⁾ is időzött. Innét intézte azon alkudozásokat, melyek őt oct. 19-én Szempezhez, ⁷⁾ 20-dikán Pozsony alá ⁸⁾ és ugyan az nap már a városba ⁹⁾ vezették, hol ő egész a következő november hó 23-dikáig meg is pihent, ¹⁰⁾ a mint általa kiadott okmányok bizonyítják, nevezetesen Pozsonyban találjuk őt october hó 22. ¹¹⁾ 23. ¹²⁾ 30. ¹³⁾ November 4. ¹⁴⁾ 6. ¹⁵⁾ 15. ¹⁶⁾ 19-dikén kezdé meg a catholicus clerus jószágainak zálogba adását a pozsonyi káptalan, melynek prépostja Balásffy Tamás halálos ellene volt, szent László kápolnája, a prépostsági ház (domus praepositurae) és a pannonhalmi főapátság minden és összes birtokainak Pozsony városa részére történt beírásával, mely város neki 10,000 magyar forintot adott kölcsön. ¹⁷⁾ 20-án Máriavölgye (Pozsony fölött) helységét és néhány szállót 1000 forint kölcsön pénzért Sremper Jánosnak írja be. — 23-dikán a pilisi apátsághoz tartozó s Csallóközben fekvő Csákány helységét 600 császári tallérban

¹⁾ Magyar történelmi tár III. 256. ²⁾ Magyar tudom. értekező II. 286.

³⁾ Tán Varin Trencsénmegyében? átaljában ezen két — külföldi ember által leirt — Vazecs és Vári helynévvel nem vagyok tisztában, inkább hiszem, hogy az első Késmárk és Bajmóc, ez pedig Bajmóc és Nagyszombat közti valamelyik helység rosszszul olvasott neve, Magyar tört. emlékek. Okmánytárak IV. 158. ⁴⁾ Horváth: MO. tört. III. 529. ⁵⁾ Uo. 525. és Szalay László: MO. tört. IV. 519, meg galantai gr. Eszterházy M. MO. nádora I. 63. ⁶⁾ Magyar tud. értekező II. 286. ⁷⁾ ⁸⁾ Gr. Mikó: Erdélyi tört. ad. III. 236. ⁹⁾ Magyar tört. tár X. 10. és galantai gr. Eszterházy Miklós magy. orsz. nádora I. 71. ¹⁰⁾ Győri káptalan országos levéltárában 7-dik fiók, 19. csomag, 669. sz. alatt. ¹¹⁾ Dr. Ötvös Ágoston gyűjteményében. ¹²⁾ 1860. Delejti 117. lap. ¹³⁾ Dr. Ötvös Ágoston gyűjtem. ¹⁴⁾ Uj magyar Muzeum 1856. 22. l. ¹⁵⁾ Pray: Gabr. Bethlenii Princ. Transsylv. I. 90. és gr. Eszterházy M. MO. nádora I. 99. ¹⁶⁾ Uo. 71 és Brassói Miller Jakab Ferd.: Epistolae Petri Pázmány I. 27. ¹⁷⁾ Itt egyszer mindenkorra idézzük kulfönket, mely a győri káptalan országos levéltárában 7-dik fiók, 19-dik csomag, 669. sz. a. megtalálható.

ugyan Srempér Jánosnak zálogosítja el. Nov. 24-én ¹⁾ még Pozsonyban, de már másnap 47,000-nyi hadával 25. Schönbrunban volt Bécs alatt, ²⁾ másnap 26-án Schönbrunnál ³⁾ innét Németujbely felé jövén 9 várat vesz meg. ⁴⁾ 30-dikán Sopronban találjuk, ⁵⁾ honnét Pozsonyba indult a már dec. 18-án megnyílt országgyűlésre,

1620.

Betlen Gábor Pozsonyban január 13-dikán a Csallóközben fekvő Alsó- és Felső-Jánok az apácák által birt helységeket Srempér Jánosnak 600 koronás tallérban, ugy Tárnok helységét Fenyér pusztával együtt Pozsonymegyében, Apácaszakállost Komárom-, és Patást Györmegyében Karner Danieltől költsönképen felvett 2000 magyar forintért elzálogítja. Itt mulat még 15. ⁶⁾ 16. ⁷⁾ és 17-dikén ⁸⁾ is, mely nap a pozsonyi apáca szüzek két szöllejét örök joggal Milc Jakab pozsonyi sebésznek adományozta. Innét Kassára utazott.

Kassán február 18-dikán levelet intézett a francia királyhoz, melynek mássát Kollár Ferenc Ádám kézirati gyűjteményében láttam, és 28-án a győri püspökség birtokához tartozó sopronmegyei Rákos helységét az udvarházzal együtt a soproni polgároknak 12,000 magyar forintban, mely öszszegből 5000 forint a kiadásokra beszámítatott, 5000-et leolvastak, 2000-et pedig ajándékban adtak, elzálogítja. (5 in paratis, 5 pro expensis, 2 millia gratis numerati.)

Kassán találjuk öt martius 3., ⁹⁾ és 6-dikán, mely utóbbi napon az egri káptalan Solymos helységét (Hevesmegyében) nagyságos Priny Ferencnek (gratis) 2000 forintban beírja, meg 26-án. ¹⁰⁾

Kassán mulatott april havában is, és pedig 5-dikén, ¹¹⁾ a mikor Katona Tamásnak hű szolgálatiért az egri káptalan

¹⁾ Pray: Gabr. Bethlenii Pr. Trans. I. 77. ²⁾ Szalay László: Magyarország története. IV. 521. ³⁾ Galantai gr. Eszterházy M. MO. nádora. I. 94. ⁴⁾ Magyar történelmi tár IV. 199. ⁵⁾ Szalay: MO. tört. IV. 521. ⁶⁾ Pray: Gabr. Betlen. P. T. I. 107. ⁷⁾ Uo. 120. ⁸⁾ Uo. 124. ⁹⁾ Diplomata Regum Hungariae című kézirati gyűjtemény, ivrében, a gróf Festetics család keszthelyi könyvtárában. ¹⁰⁾ Sárospataki füzetek. 1862. 450. l. ¹¹⁾ Tudományos gyűjtemény 1826. X. 50. l.

birtokához tartozó négy fél jobbágyháztelket adományoz 400 forintban 12. ¹⁾ és 13-dikán. ²⁾

Löcsén volt május 17-én, ³⁾ de már 19. ⁴⁾ és 24-dikén ⁵⁾ ismét Kassán találjuk.

Kassán mulatott június 1. ⁶⁾ és 14-én, ⁷⁾ de már Besztercebányán 16. ⁸⁾ 24. ⁹⁾ és 30-dikán, mely utóbb említett napon a sági prépostsághoz tartozó Pecszenitz, Alsó-Almás, Nádas, Egeg, Ság, Tesmág és Vásáros-Palojta hontmegyei helységeket az általa Póczi Mihálytól kölcsönzött 10,000 forintban beírja. Ugyan

Besztercebányán találjuk öt július hó 14. ¹⁰⁾ 23. ¹¹⁾ és 24-dikén is, mely napon a szepesi káptalan birtokához tartozó abaujmegyei Petri helységét 8000 forintban Korlát Istvánnak a rendek konstantinápolyi követének írja be, hű szolgálatai, sajátjából tett kiadásai és megérdemelt fizetése fejében. Szinte

Besztercebányán töltte az egész augusztus havát, nevezetesen 9. ¹²⁾ 20. ¹³⁾ 25-én magyar királynak kikiáltatik. ¹⁴⁾ 26. a husztapechi perceptoratus tisztét Bornemisza Györgynek adományozza 2000 forintban, mely végre ez 1000 forintot le is fizetett. Továbbá ugyan Bornemisza György és Lukács Jánosnak Boleráz, Pozsony-, mind a két Kolos helységeit Jeskófalvával együtt Nyitramegyében, mely helyek a nyulszigeti apáczákéi voltak, 9000 magyar forint kölcsön adott kész pénzért beírja. — 30. ¹⁵⁾

Szeptember elején Besztercebányáról megindul s Vere-

¹⁾ Galantai gr. Eszterházy M. MO. nádora I. 135. ²⁾ Mocsáry: N. No-grádv. esmeretése IV. 181, és Magyar tud. értekezés II. 289. ³⁾ Pray: Gabr. Bellen P. T. I. 143, Delejtű 1860. 75, és Wagner: Anal. Scep. II. 22. ⁴⁾ Uo. az utóbb felhozott helyen és gyűjteményekben is. ⁵⁾ Hon és külföld. 1841. 242. lap. ⁶⁾ Pray: Epist. Proc. B. Hung. III. 342, és Pray: Gabr. Bellen P. Tr. I. 146. ⁷⁾ Gr. Mikó: Erdélyi tört. adatok II. 284. ⁸⁾ Pray: Epist. Proc. R. H. III. 343, és Pray: Gabr. Bellen P. Tr. I. 150. ⁹⁾ Dr. Ötvös Ágoston gyűjteményében. ¹⁰⁾ Magyar tört. tár IV. 217. ¹¹⁾ Gal. gr. Eszterházy M. MO. nádora I. 140. ¹²⁾ Delejtű 1860. 156. ¹³⁾ Pray: Gabr. Bellen. Pr. Tr. I. 171, Delejtű 1858. 333, gr. Eszterházy M. MO. nád. I. 140. ¹⁴⁾ Pray: Gabr. Betl. P. T. I. 187. ¹⁵⁾ Gr. Mikó: Erd. tört. ad. I. 321.

bélyen keresztül ¹⁾ Érsek-Ujvárába mén, hol őt már 7. ²⁾ és 8-kán ³⁾ találjuk, 9-én ugyan itt táborba száll. ⁴⁾ 17. ⁵⁾ és 18-án ⁶⁾ Nagy-Szombatban időz, 28-dikán seregét Pozsonynál átvezeti a Dunán ⁷⁾ s más nap 29-én Pozsonyban szalamegyei Nyavalád helységét Üky Jánosnak hű szolgálatiért 400 magyar forintért beirván, maga is Haimburg vivására indul. ⁸⁾ 30. ⁹⁾

October 1-sején még a Haimburgot ostromló táborában találjuk, ¹⁰⁾ de ezt abban hagyván Sopronmegyébe tör, itt Lakompakot gróf Eszterházy Miklós várkastélyát beveszi, Vasban Köszeget ostromolja, ¹¹⁾ továbbá Szombathely és Rohoncot elfoglalván, visszafordul s 10-én Sopron városától egy mértföldnyire Nagy-Czenk falunál, ¹²⁾ 12-kén Széleskutnál, ¹³⁾ Sopronmegye legéjszakibb csucsában, 13-dikán pedig már a Lajta mellett ¹⁴⁾ tartá táborzállását, innét Pozsonba robogott, hol őt már 19-én ¹⁵⁾ lenni találjuk. Ugyanitt 22-dikén az apácáknak veszprémmegyei Vásárhely, Lovas, Iszkáz, Kis-szöllös és Csúr helyégeit Lengyel Boldizsár és Hatos Bálintnak hű szolgálatiért 6000 magyar forintban beirja.

Pozsonyban november 3-án ¹⁶⁾ Kenesei Péternek hű szolgálatiért Kenese helységét és a kajári részbirtokot Veszprém megyében 400 magyar forintban beirja. Itt volt 5. ¹⁷⁾ és 12-én, ¹⁸⁾ Bazinban 16-án, ¹⁹⁾ Nagy-Szombatban 18-án, ²⁰⁾ 25-én a veszprémi püspökséghez tartozó Vanyola veszprémmegyei helységet, kölcsönben adott 1000 forintért Zetzer Györgynek elzálogítja. 26. ²¹⁾ 27. ²²⁾

Nagy-Szombatban tölté egész december havát, nevezetesen itt időzött 2. ²³⁾ 8. ²⁴⁾ és 29-dikén. ²⁵⁾

1) Magyar tud. értekező II. 290. 2) Delejti 1860. 156. 3) Uo. 220. 4) 5) Gr. Eszterházy M. MO. nádora I. 141, Pray: Gabr. Betl. P. T. I. 208. Gr. Mikó: Erdélyi tört. ad. I. 327. 6) Uo. az utóbb említett helyen 332. 7) Uo., és Horváth: MO. tört. III. 553. ugy a Magy. tört. tár X. 13. 8) Horváth: MO. tört. III. 553. 9) Uo. 554. 10) Gr. Eszterházy M. MO. nád. III. 149. 11) Gr. Eszterházy M. MO. nád. I. 158. 12) 13) Magyar. tud. társaság évkönyvei III. 65. I. 14) 15) Gr. Eszterházy M. MO. nád. I. 159. 16) Gr. Mikó: Erd. tört. ad. I. 333. 17) Gr. Eszterházy M. MO. nádora I. 166. 18) Gr. Mikó: Erd. tört. ad. I. 335. 19) Pray: Epist. Proc. R. H. III. 370, és Pray Gabr. Betlen. P. T. I. 212. 20) Horváth: MO. tört. III. 557. 21) Másolata gyűjteményben. 22) Gróf Eszterházy M. MO. nádora I. 162. 23) Gr. Mikó: Erdélyi tört. ad. I. 342. 24) Uo. 346. 25) Gr. Eszterházy M. MO. nádora I. 169.

1621.

Nagy-Szombatban volt január 4-dikén, a mikor a veszprémi apácáknak ugyan Veszprém megyében fekvő Padrag helységét hű szolgálatiért Kenesei Péternek beírja 600 magyar forintban. 8. ¹⁾ 21. ²⁾ Ugyan

Nagy-Szombatban időzött február havában is, 10. ³⁾ 25. ⁴⁾

Martius havát 8. ⁵⁾ és 9-dikéig ⁶⁾ Nagy-szombatban tölté, de már Pozsonban találjuk őt 10. ⁷⁾ 15. ⁸⁾ és 20-dikán. ⁹⁾ Ezen hó végén elkezdett hátrálni s

Nagy-Szombatban leljük őt april 1. ¹⁰⁾ és 5-kén, ¹¹⁾ Érsekújváron 19. ¹²⁾ s Szent-kereszt városában 25-én ¹³⁾ (Bars megyében), innét Zólyomon keresztül

Kassára jön, hol őt május 16-dikán ¹⁴⁾ találjuk, 21-dikén borsodmegyei Tapolcsány és hevesmegyei Szent-Erzsébet meg Lelest helységeit néhai Darócy István, Odal Pál és Katona Tamásnak 1500 magyar forintban beírja. 25-én a szádvári várhoz tartozó nemesi udvarházat 10 jobbágygyal hű szolgálatiért Budai Gergelynek elzálogítja 2000 forintban. Szinte

Kassán tölté junius elejét, és pedig 1-jén Jánosi Jánosnak Pálfalva (Miskolc felett), Parnya (?), Tajti (Gömör megye déli csucsában), Alsó- és Felső-Füged Abauj megyében fekvő helységeit Korlát Istvánnak megérdemelt fizetése fejében 2000 forintig beírja. 7-dikén az egi káptalan birtokához tartozó abauj megyei Széplak helységében levő Hoszszuszer nevű birtokrészt, a kassai köházzal együtt Alvincy Pétertől kölcsön felvett 2000 forintban elzálogítja. 10-kén borsodmegyei Várkony helységét, az egi káptalan birtokához tartozót, Vatai István és Tibót Demeternek hű szolgálataikért 2000 magyar

¹⁾ Magyar tudós társaság évkönyvei III. 61. ²⁾ Gr. Eszterházy M. MO. nádora I. 173. ³⁾ Gr. Mikó: Erdélyi tört. ad. I. 359. ⁴⁾ Gr. Eszterházy M. MO. nádora I. 182. ⁵⁾ Uo. 189. ⁶⁾ Szilágyi Sándor gyűjteményében. ⁷⁾ Gr. Mikó: Erd. tört. ad. II. 384. ⁸⁾ Mocsáry: N. Nógrádvárm. esmertetése IV. 183. ⁹⁾ Gr. Mikó: Erd. tört. ad. II. 393. ¹⁰⁾ Pray: Epist. Proc. R. H. III. 377. ¹¹⁾ Pray: Gabriel. Betlen. P. Tr. I. 233, Delejti 1859. 334. ¹²⁾ Gr. Mikó: Erd. tört. ad. II. 400. ¹³⁾ Gr. Eszterházy M. nádor I. 200, credetie gr. Viczay Héder hédervári levéltárában. ¹⁴⁾ Gr. Mikó: Erdélyi tört. ad. I. 276.

forintnyi öszszegben beirja. Kassáról Ecsed várába rándult, azonban e hó végén hadseregével újra előtör s

Julius 6-án már füleki táborában találjuk, hol a nagyváradi püspökséghez tartozó, s Nógrádmegye déli csucsában fekvő Lőrinci helységét Jágoffy Ferencnek hű szolgálatiért 3000 magyar forintban beirja. Innét oly gyorsan haladt előre, hogy már három nap mulva — azaz július 9-én — érsekujvári táborában leljük, hol Gömörpanit, Mohi (Bars m.) és Szinhegy (Szinnye?) helységeit más jogainak fentartásával abosi Bornemisza Jánosnak hű szolgálatiért 2000 forintban elzalogítja. Julius 11-dikén gyarmati táborában ¹⁾ találjuk Bars megyében, de másnap 12-én ismét érsekujvári táborában volt, s ez nap Hethei Endrének borsodmegyei Kaza faluját abosi Bornemisza Jánosnak 1000 forint megérdemelt fizetése fejében beirja. Itt időzött ő még 19-én, a mikor a lövöldi priorsághoz tartozó s Pápához közel fekvő Gecse helységét Szepesi Jánosnak, ki sajátjából 1000 forintot a katonaság fizetésére fordított, 2000 forintban elzalogítja. 20-án a tihanyi apátság öszszes javait Kenesei Péter és Szepesi Jánosnak 2000 forintban beirja, mely öszszvegből 1300 forintot sajátjokból adtak ki, 700-at pedig a fejedelem kegyelmesen nekik adott. 21-én Koháry Péter és Keglevics Ferenc nagyságos urak Bátorkeszi mezővárosát és Ujfalu helységét Esztergom megyében Pogrányi Györgynek adományozza hű szolgálatiért. 25-dikén hires lovassági vezérét Horvát Istvánt megjutalmazandó, miután ez saját erszényéből 5000 forintot a hadsereg fizetésére fordított, 5000 forintot pedig a fejedelemnek kölcsön adott, ehez 6000 forintot toldván hű szolgálatai megjutalmazása fejében, ennek az Érsekujvártól éjszakra fekvő Surányi várat tartozékaival együtt 16,000 forintban zálogban leköti, szinte ekkor nagyságos Apponyi Pálnak Vermecs nevű faluját (Heves m.?) Pogrányi Györgynek adja hű szolgálataiért 4000 forintban. Érsekujvár alól Nagyszombat alá huzódott július 28-án, ²⁾ de már

Augustus 2-án újra az érsekujvári táborban találjuk, hol az Orli urak Gyöngyös, most Szurdok-püspöki helységét, kiérdemelt fizetése fejében, Roith Orbánnak 2500 forintban beirja.

¹⁾ Magyar történ. tár IV. 209. ²⁾ Uo. 220.

13-án Szempe mezővárosánál táborában volt, s itt Galgóci harmincadossá Lukács Jánost kinevezi, melyre az Krauz János bizonyító levele szerint 1000 forintot le is fizetett. Innét felkerekedvén György brandenburg-jägerndorfi hereceggel Pozsont megszállja 17-én,¹⁾ s ezen város alatti táborszállásán augusztus 25-dikén a szepesi káptalanhoz tartozó javakat és nemesi kőudvarházat gróf Thurzó Imrének hű szolgálatai és költségeinek megtérítése fejében 40,000 forintban átírja.

Pozsony alatti táborszállásán volt még september 2.²⁾ és 4-én,³⁾ azonban vivásával felhagyott s alóla elszállván, már 7-én Szempe városánál táborában⁴⁾ találjuk, a hol 19-én egy nebojszai (Galanta mellett) nemesi udvarházat és telket Kassai Mártonnak hű szolgálatiért 300 magyar forintért elzalogít, — még itt tartózkodott 21-én is,⁵⁾ de már 26-dikán Korlátkö váránál,⁶⁾ 28.⁷⁾ és 29-én pedig Szokolcánál ütötte fel táborát,⁸⁾ másnap pedig Morvaországban Sztrasznicnál volt táborszállása.⁹⁾

Sztrasznitzban találjuk őt october hó elsején, hol a füleki fürdőházat Roith Orbánnak fizetése fejében 1000 magyar forintban elzalogítja. Későbbben beljebb Morvaországban Magyarbródban telepedett meg, — így, míg biztosai Nikolsburgban alku-doztak, ő az ellenséges földön tanyázott majd két holnapig, s a következő jószágokat zálogította el, ugymint october hó 18-án a veszprémi püspökséghez tartozó szalamegyei három Rendek (Rendek) helységet Vásárhelyi Andrásnak 600 magyar forintban, — melyből kettőt a katonaságra költött, 400-at pedig jutalom fejében nyert — beírja, 19. a szepesi káptalan birtokához tartozó Kisfalud helységét neki tett hű szolgálatokért Petneházi Istvánnak írja be 4000 forintban; 20. tornamegyei Hidvég-Ardó helységét feje védelméért tett kiadásai (propter capituli sui tuitionem factis expensis) és hű szolgálatiért Zmeskál Jerozlausnak 10,000 magyar forintban elzalogítja. Itt volt 26-án¹⁰⁾ is, sőt az egész következő

November havát is Magyar-Bródban¹¹⁾ töltötte, és pedig 5.¹²⁾ 7-én a lövöldi prioratushoz tartozó györmegyei Pátka pusztát Kántor Bálintnak írja be a katonaságra kiadott 250

¹⁾ Horvát: MO. tört. III. 569. ^{2) 3) 4)} Delejtű 1860. 220. ⁵⁾ Uo. 245.

^{6) 7)} Sárospataki füzetek 1862. 451. ⁸⁾ Delejtű 245. ⁹⁾ Uj magyar muzeum 1859. 201. ¹⁰⁾ Gr. Eszterházy M. MO. nádora I. 217.

¹¹⁾ Okleveleiben Hunnabród áll. ¹²⁾ Magyar tört. tár. IV. 224.

magyar forintért, 11-én a győri püspökséghez tartozó s Pápa mellett fekvő Vaszar helységét Lengyel Boldizsár és Miklósnak 2000 forintban elzalogítja, mely öszvegből 1500 forintot sajátjokból a hadsereg fizetésére fordítottak, 500-at pedig a fejedelem hozzáíratott. 13-án a jászói prépostsághoz tartozó Mindszent helységet Abaujmegyében Zmeskál Jerozlausnak élelmezése fejében 3000 magyar forintban beírja. 17-én nagyságos Forgács Miklós Nádasd helységét Borsodban az udvarházzal együtt Kovacsóci István korlátnokának hű szolgálatiért és megérdemelt fizetése fejében 3500 magyar forintban elzalogítja.

December hava nagy részét is Magyar-bródban tölté, nevezetesen itt 11-én a pápóci prépostsághoz tartozó s Sopron megyében fekvő Pályi helységét 2500 magyar forintban beírja Körmendi Pálnak, ki 2000 forintot saját erszényéből a katonaság zsoldjának fizetésére fordított s 500-at pedig hű szolgálatiért kapott. 14-én szalamegyei Tapolca helységét 3000 magyar forintban Lengyel Miklósnak elzalogítja, mely összeget mivel csak 1000 forintot adott sajátjából a katonának fizetésére, 1000 forint pedig megérdemelt fizetése volt, a fejedelem úgy kerekített ki, hogy a harmadik ezeret hű szolgálati megjutalmazásába tudta be. Ezután visszaszállott Magyarország határraira s december 22-én Szakolcán találjuk,¹⁾ miután bizton hitte, hogy az alkudozások sikerre vezetnek.

1622.

Szakolcán vette a hirt, hogy a biztosok szerződését a király helybenhagyta, itt időzött még január 6-án,²⁾ Nagyszombatban 14-én,³⁾ honnét Nyitra megyén keresztül Trencsin megyébe huzódott s 17-én Belluson⁴⁾ volt, innét a Vág völgyén felfelé, majd éjszaki Turócon, Liptó megyén keresztül szakadatlanul utazván Szepesbe, nevezetesen január 26-án Lőcsére érkezett,⁵⁾ hol két napig 27.⁶⁾ 28-án⁷⁾ pihenve, már

Február 2-dikán Kassán találjuk,⁸⁾ honnét úgy látszik, hogy csak

¹⁾ Gyűjteményemben. ²⁾ Pray: Gabr. Betlen P. Tr. I. 256. ³⁾ Uo. és Delejti 1859. 150. l. ⁴⁾ Uo. 277. és Delejti 1859. 381. ⁵⁾ ⁶⁾ ⁷⁾ Wagner: Anál. Scep. II. 22. 23. l. ⁸⁾ Uj magyar muzeum 1854. 56.

April elején mozdult ki. ¹⁾ Tokajban volt april 12-én ²⁾
s csak

Május 6-án tartá diadalmas bevonulását Kolosvárra ³⁾
nejével Károlyi Zsuzsánnával. A következő

Junius és julius hónapokban Gyulafehérváron ⁴⁾ meg-
pihen, később egy kirándulást tett a kis Erdély közepében,
nevezetesen Udvarhely és Fogarast látogatta meg, de már
november 5-én Gyulafehérvárott ⁵⁾ találjuk.

1623.

Ez év elején egy kissé körültekintett magyarországi birto-
kaiban. Munkácsi várában volt február 10., ⁶⁾ tavasszal Tokaj-
ban martius 22-én. ⁷⁾ Junius 30-án ⁸⁾ Kolosvárott találjuk, majd
némi demonstratiókép Lőrincfalvánál serege fölött szemlét
tartott, mert a király részéről a nikolsburgi béke feltételei
nem egészen teljesítettek. Gyulafehérvárott találjuk julius 26-án,
s II. Ferdinánd ellen újra kiindul Kolosvárról augusztus 14-én,
s miután Nagyváradon 3 hétig tartott betegeskedéséből fel-
gyógyult, hadseregével felkerekedett s september 3-án már
Debrecennél táborozott, hol a Besztercebányán (az ő biztosira)
várakozó királyi commissariusokat, követei el nem indulása
okairól következőleg értesíté:

„Gabriel Dei gratia Sacri Imperij et Transsylvaniae
Princeps, partium Regni Hungariae dominus, Siculorum Comes,
Oppuliacque et Ratiboriae Dux etc.

Reverendissime, Magnifice et Generosi Nobis grate di-
lecti. Salutem et benevolentiam nostram. Császár ő fölsége
Fileki kapitányjának, Kassai kapitányunknak irt leveléből
értjük az kegyelmetek Besztercebányára való érkezését, az
hová mi is bizonyos fő Commissariusinkat immár elkészítvén,

¹⁾ Pray: Gabr. Betlen. I. 281—299. ²⁾ Eredeti levele a hédervári KI.
gyűjteményben. ³⁾ Erdélyi tört. ad. IV. 191. ⁴⁾ Archiv des Vereins
für siebenb. Landeskunde. Neue Folge III. k. II. füz. 271, gr. Esz-
terházy M. nádor I. 314. ⁵⁾ Dr. Ötvös Ágoston gyűjteményében.
⁶⁾ Joan. Basilovits: Brevis not. fundat. Theod. Koriatovits 49.
⁷⁾ Eredeti a hédervári gyűjteményben. ⁸⁾ Pray: Gabr. Betlen. P.
Tr. I. 306, és Delrjtű 1859. 382.

azoknak addig való megtartózásuk felől, noha ezelőtt tizenhat nappal császárt ő fölségét tudósítottuk, melyhez képest itéljük is, hogy annak okát eddig is érthette kegyelmetek, mindazáltal akarván magunk is felölle kegyelmeteket tudósítanunk, hogy egyébnek semminek ne vélje, hanem mivel az commissiónak helye császár ő felsége birodalmában vagy, bizonyos Assecuratio nélkül commissariusinkat ilyen állapotban oda nem bocsáthattuk, holott az ő Fölsége után valók ez előtt is arról bennünköt követek által ugyan praemoneáltak is. Mihelyt azért ő fölségétől az Assecuratio és salvus passus megérkezik, magunkal egygyütt jelen lévén oda rendelt commissariusink, minden késedelem nélkül őket elbocsátjuk. Hogy azért ilyen közönséges jó dologban való várokozások ez kevés ödő alatt nehez ne legyen, az minthogy szükség, úgy annak az mi részönkről való méltó okait értvén, e szerent, hogy ezt kegyelmetek békével szenved, elhittük. Bene valeant. Datum ex Castris nostris ad Oppidum nostrum Debreczen positis die 3. Mensis Septembris. Anno domini 1623.

Gabriel. ¹⁾

Azonban két nappal később September 5-kén szabolcs-megyei Lök helységénél a Tiszán átment s 9-én már Borsod-s Zemplinmegyék szélén Gesztelynél a Hernád mellett táborozott. Itt érte őt a király levele, melyben ez is Besztercebányán levő egyezkedő követinek menevédet kér, noha még ekkor a fejedelem magyarországi megyéiben tartózkodott, mi következő tartalommal ki is szolgáltatott:

Nos Gabriel DEI gratia Sacri Romani Imperij et Transylvaniae PRINCEPS, partium Regni Hungariae Dominus, Siculorum Comes, ac Oppoliae Ratiboriaeque DVX etc. Notum facimus per praesentes, quibus expedit uniuersis; Quod cum Sacra Caesarea Regiaque Majestas, Dominus Ferdinandus Secundus Romanorum Imperator semper Augustus, ac Germaniae, Hungariae, Bohemiae etc. REX. Archidux Austriae, Dux Burgundiae, Styriae, Carinthiae, Carniolae, Marchio Moraviae,

¹⁾ Ezen okmány külzete: „Par literarum Principis Transylvaniae Novissolium ad Commissarios datarum, quas in specie suae Maiestati missimus.“ A győri káptalan országos levéltárában. VII. 24. 931. sz. alatt.

Comes Tyrolis, et Goritiae etc. certos suos Commissarios, Reuerendiss: nimirum Nicolaum Dallos, Episcopum Iauriensem, ac loci eiusdem Comitem, ac Magnificum Stephanum Oztrozt de Giletincz Consiliarios; Egregios item Benedictum Pakai, personalis praesentiae Suae Maiestatis per Hungariam in Judicijs, Locumtenentem, ac Joannem Sandor de Szlawnicza, Propalatinum, pro complanandis, quae forte emergere difficultatibus, circa transactionem cum Sua Majestate Niklspurgi habitam, in Ciuitatem montanam Nouizoliensem, cum nostris quoque eo ablegatis Commissarijs transmissit. De eo nos quoque Suae Maiestatis praedictos Commissarios, vigore praesentium literarum nostrarum Assecuratoriarum, super his certificados, assecuratos, et affidatos uolumus; Quod praefatis personis et deputatis Commissarijs, per nullam viam, modum et quaesitas rationes, per quosuis subditos nostros, et militiae nostrae deditas personas, aut aliter qualitercunque damnum, nocumentum, aut iniuriam inferri concedemus, uel patiemur, Praeterea, quod extra, uel intra Ciuitatem praedictam Nouizoliensem, similiter per nos Eisdem libera tractandi, agendi, proponendi, et concludendi facultas fiet, neque in persona uel rebus, aliqua per nos, aut nostros molestia ijsdem procurabitur, aut causabitur, Super quo mandata nostra, tam Commissarijs nostris, quam etiam interessatis quibusuis, aut a quibus iniuriae alicuius illatis reformidari posset, dabimus. Denique quod Commissionem hanc, siue optatus finis, siue autem aliter sequutus fuerit, nihilominus praedictis Suae Majestatis Commissarijs, tuta iter agendi, et ad sua res uertendi, a nobis facultas permittetur. De quibus omnibus quam ipsam Suam Majestatem Caesaream et Regiam, tam uero dictos Suae Majestatis Commissarios, vigore harum literarum nostrarum Assecuratoriarum, certificamus, affidamus, et assecuramus. Datum ex Castris nostris, ad possessionem Geztely positis die nona Septembris; Anno Domini Millesimo, Sexcentesimo vigesimo tertio.

Gabriel m. k.

(p. h.)

Stephanus Kowachôzy mk.

Cancellarius. ¹⁾

¹⁾ Eredetie a gyôri káptalan orsz. levélt. 6. fiók, 17. csom. 551. sz. a.

Az alkudozások Besztercebányán el is kezdettek, azonban szeptember 23-dikán Bosnyák Tamás füleki kapitány csatázókat bocsátván Betlen tábora felé, azok Gömörmege déli részében vagy Borsodmege nyugoti csucsában a fejedelem zsákmányosait előtalálván, többeket elfogtak s Füleki várába vitték. Erre Betlen Borsodmegejében s így birtoka szélén levő Velezdi táborából (a Sajó mellett Putnok alatt) a következő levelet írta a Besztercén tanácskozó királyi biztosoknak:

Gabriel DEI gratia Sacri Romani Imperij et Transylvaniae Princeps, partium Regni Hungariae Dominus, Siculorum Comes, ac Oppoliae Ratiboriaeque Dux etc.

Reverendissime, Magnifice et Generosi nobis dilecti. Salutem et omne bonum. Az miolta Istennek kegyelmessége velünk lévén, hadainkal megindulni kényszerítvén, az Tiszán által kellett költöznünk, annak is immár elmulván tizennyolczad napja, mind azolta is hadainkat az magunk birodalmában tartóztatván, hiveinknek nem kevés károkkal soholt Császár ő Fölsége birodalmában semmi ellenséges dolgokat cselekedni nem engedünk, és hadainkat úgy tartóztattuk, hogy senki méltán arról itéletet felöllumk mind eddig is nem tehetett, várván attól, hogy ez mostani kegyelmetek elő álló dolgoknak méltó kivánságink szerint mindenből is vége lehessen. De nem tudjuk mi gondolatjából Császár ő Fölsége Füleki kapitánya Bosnyák Tamás immár két rendbeli csatáját is bocsátván táborunk felé, ma zsákmányosinkban be is vitetett Füleki békében, és így mi semmi nyilván való ellenséges cselekedetekre okot nem adván neki, elsőben is az ő Fölsége részéről adattak mind ezekre ellenünk okok. Mű azért erről mind Isten, es ez egész keresztény világ előtt tudományt tévén, akartuk kegyelmeteknek ez dolgokat értésére adni, és tudósítani is felölle, hogy nem az mi részünkről kezdetvén el elsőben az egymás ellen való ellenséges cselekedetekre való okadások, semmivel immár tovább nem tartóznunk, és ha mi dolog ezután az mi részünkről is következniék, ne egyébnek, hanem az Bosnyák Tamás ellenséges cselekedetinek tulajdonítsa. Evvel az Ur Istennek ajánlván kegyelmeteket. Datum ex castris nostris ad Velez positis, die 23 Septembris, Anno 1623. Gabriel.

A királyi biztosok e levelet vévén, lemásoltaták,¹⁾ az eredetit pedig Bécsbe küldék a királyhoz.²⁾

Betlen, ki különben is már a mult évben elhatározá a háborut II. Ferdinánd ellen, szavát beváltá, s szerinte e kis ürügy elég volt arra, hogy miatta kitörjön a harc, ugyanis berontván a királyi birtokokba Fülek alá robogott, s azt hatalmába kerítvén oly gyorsan haladt előre, hogy már october hó 14-dikén Nagy-Szombat városa melletti táborában állott,³⁾ de előbbre nem igen ekkor hatolt.

¹⁾ Ezen másolat a győri káptalan országos levéltárában VIII. 24. 931. sz. alatt maig is fellelhető.

²⁾ Ezen másolaton olvasható kívülől: „Par literarum Principis ad nos Commissarios datarum, quas in specie Viennam misimus. Scribit se ad nihil esse obligatum. Clam rescindit acta Nicklsburgensia.“

³⁾ Pray: Gabr. Betten. Pr. Tr. I. 311.

VI.

LIPPAY GYÖRGY ESZTERGOMI ÉRSEK MAGYAR LEVELEI.

Közli Lichner Pál tanár.

V. 1)

Lippay György esztergomi érsek sajátkezűleg irt levele gróf Csáky László országbiró, római birodalmi lovag, Komárom- és Zólyommegyék főispánja, tatai és lévai kapitány, kir. tanácsos és kamarás édes öcsese urához országos és vallási ügyekben. Érsek-ujvár, 1649, december 9.

Illustrissimo Comiti Domino Ladislao de Chyák, Judici Curia Regiae, Sacri Romani Imperij Equiti, Comitatum Comaroniensis et Zoliensis Supremo Comiti, Praesidiorumque Tatensis et Leuensis Capitaneo, ac Sacrae Caesareae Regiaeque Maiestatis Consiliario, Camerario etc. Domino Fratri observandissimo.

Szolgálók kegyelmednek edes Eochiem Vram. Sok iokkal aldgia megh Isten kegyelmedet. Im irtam Otmannak es sub uolanti kegyelmednek küldöttem. Kinek esetit bizoni igen banom, es az mit erette chelekedhettnem, örömet miuelnem. Erdödy Gabor Vram dolgatis kiualtkeppen az lelkekért kiket az en pasztorsagom alol, el ragad aual az alkalmatossággal az ördögh egynehani ezeret, igen sainalom, adgion szamot rola az perpetuus fautor haereticorum, de bizoni ő felseget sem excusalom mindenestül, kinek nem chiak suppli-

1) Lásd a 184-dik lapon.

caltam az dolgot, de igeretetis uettem. Cancellarius Vram nekem semmit nem irt nekijs tulaidonitok az uetekben. sat. Banom aztis ha el hallad az szam uetel, niaualias Eochiem ki döl ez uilagból, niomorusagot es galibat hadgy giermekinek, attol tartok.

Itt ez az heli igen roszt allapattal uagion. Bizon hatt szaz ianchár elegh uolna neki egy eijel. Chiak muskaterost küldeneis többet ő Felsege, szükségk uolna, Az chiatak igen iarnak, felek hogy az Török derek dolgot ne miuellien el unta az sok raita ualo chipkedesunket, kit kit meghis miuelt uolna Szechenen meli nap, ha Isten nem oltalmazta volna. Hogy kegyelmed ott marad es rea uaria azt az ueszedelem fiat Istentül is ueszi kegyelmed iutalmat, Enis megh szolgalom kegyelmednek. Tarchia Isten kegyelmedet keuanatos io egesseghben. In Vyuar 9 Decembris 1649.

Illustrissimae Dominationis Vestrae

Seruus addictissimus

Archiepiscopus Strigoniensis.

A roppant kis 8 szegletű gyűrűpecsét a kövéset ekkori magas fokon állásának egyik nagyszerű bizonyítványa.

VI.

Szelepcsényi György esztergomi érsek levele gróf Erdődi Györgyhez, melyben a német katonaság által szenvedett kárait panaszolja. Szentgyörgy december 19. 1679.

Illustrissimo Comiti Domino Georgio Erdödy de Monyokerék, Montis Claudij et Comitatum Varasdiensis perpetuo, Arvensis vero supremo Comiti, Arcisque et Bonorum Ejusdem Directori, Sacrae Caesareae Regiaeque Maiestatis Consiliario Camerario, necnon Cubiculariorum Regalium per Hungariam Magistro et Praesidij kis Tapolcsaniensis Supremo ac haereditario Capitaneo etc. Domino Filio observandissimo.

Illustrissime Comes, Domine, et

Fili observandissime.

Vettem az kegyelmed panaszolkodó Levelét, melyből

értem menny, s— minemeő károkat vallott légyen kegyelmed, de mit tehetünk rola, magamis vagyok a féle károokban tor- kigh, mind azon által deákra fordítatván az Inklusával edgyüt, föl küldöttem eő Felségének, lassa eő Felsége maga Vitezy minemeő karokat tesznek, mind magának, mind az Országnak, mintha ugyan eppen csak azért fizetnének nekiek, hogy ká- rokat tégyenek, s— az Országot puszticsák. Verbay Marton Uram még h mind eddigh is nem volt Travné Aszonyomnál, mivel penighlen Illyeshazy Uram oda akarna jönny hozzam pro Tracta, kernem kegyelmedet küldené eo kegyelmet Travné Aszonyomhoz, hogy informatus lévén az dologban hozza kezd- hetnék Illeshazy Urammal a dologhoz, s— Tractához. In re- liquo kívánom, Tarsa, s— eltesse Isten kegyelmedet szeren- cséssen. Datum jn Sz: György. 19. Decembris. 1679.

Illustrissimae Dominationis

Vestrae

Pater ad Seruiendus

addictissimus

Georgius Szelepchény

Archiepiscopus Strigoniensis mk.

VII.

Szelepchény György esztergomi érsek levele monyorókeréki gróf Erdődy György Varasd- és Árvamegyék örökös főispánja, főajtónálló mester és a kis-tapolcsányi őrség fő és örökös kapitányjának Pozsony s Nagy-Szombaton keresztül Gerencsére. Bécs január 24. 1683.

Illustrissime Comes Domine Fili

observandissime.

Vettem kedvessen 15 currentis Szomolánrul irot kegyel- med levelét, mellyben tudosit kegyelmed Aszonyom Leányom Kalastromi Jozságában szerencsés érkezésérul, fris egésségérul, és onnand Zboroi Jozságába fordulásárul, melly eő Kegyelme utazása szerencséjn, és kivaltképpen jo egésségin örvendek, kívánván szerencséssen vissza is térhessen kegyelmedhez, eő kegyelme; Hogy G. Homonnay Sigmond, és Barkoczy Ferencz

Uraimék közöl legyenek magok Jozzagihoz, értem azt is azon kegyelmed levelébül, kívánvan eő kegyelmeknek is, azon Jozzáginak rehabealásat, kegyelmes Urunkhoz eő Fölségéhez hiv kötölösségeknek megh tartásával. A mi, néminémü Porubszky János által lött Templumoknak, Arvában foglalásat, onnand Plebanusok igazétásat, es azok helet Lutheranus Praedicatoroknak helheztetését illeti, volt már azon materiárul minap Consilium, parancsolt is eő Fölsége Vármegyéknek, mi tévük legyenek azarant. Ezeknek Communicatiojat kedvessen vevén kegyelmedtül, kérem tovább is continuállya, én sem mulatom értésére adni kegyelmednek, ha my ollyas communicatioira méltó lészen. In reliqvo tarcsa, és éltesse Isten kegyelmedet sokáigh szerencsésen, és boldogul. Viennae. 24 January. 1683.

Illustrissimae Dominationis Vestrae

Pater servire addictissimus

Georgius Szelepchény

Archiepiscopus Strigoniensis mk.

Ezen levelek eredetiei a pozsonyi ágost. evang. gyülekezet levéltárában találatnak.

WIII.

ADALÉK A BOSZORKÁNYPEREKHEZ.

(Közli Rómer Flóris.)

(Folytatás.)

Takacz Janosne eztis elfelejte Aczadíné arra Tanittota hogj az Tehen megh szarat uolna monda aczadine szegij Czollant arra fejed az tehenet megh jon az hasna.

69. Tano Rosa balasne m. e. h. u. a. v. farkas szőr volt az giermeke szemem ment az Varro Assonhoz, edes assoniom gioyecz megh leaniomat nem hayom heaba es nem fogta fel.

70. Tano Tot Giörgine m. e. h. u. a. vallja hogi eczer veszet uolt el egj kesse kerdette az mondotta ez uolt az az aszoni nem latade, mutata az maga Kesset mint niolcz penzes kis czont uolt vegem bizoni Tot Janosne mondotta nem hiszede bizoni fel szugorettem ám az kezet azert, jo neuem vön-nem töled ha ide hozhatnad az kezét bizoni jo neuem vennem töled kegielmed lassa ha tied,

71. Tano. Nemet Tamas m. e. h. u. a. v.

72. Tano Juhas Andrasne m. e. h. u. a. v. hogi latta az Szalay Giörgne hogi az Tehen farkat meg köttötte nialjas fonaua.

73. Tano M Ferencz pastorne m. e. szemmit nem tud.

74. Rosa balas m. e. h. u. a. v. hogi mikor Ekeczen barmot őrzöt uolna, megh feniegette Heuesj Ferenczne, es mostis nem jo uagion az laba.

75. Tano Balog Benedek, Balogh Mathe, Vizuarj Palne, Benicj Benedekne m. e. h. u. nem tud.

79. Tano Besnej Benedek m. e. h. u. a. v. Juhas an-

drasnet hallotta hogj az Tehenet megh niergelli es ugj fej megh.

80. Tano Vizuari Giörgj m. e. h. u. a. v. hogi egikor az Eketsi pal kerte alat halt az louakal. es azonban. egj Sregh aszonj ment oda kik közeöl ezeket eösmerte megh. ugi mint Juhaz Andrasné, Szalai Gieörgine. harmadik Pinkene, kik egj vörös louat uittenek oda. es eröltettek hogi föl üllieön, de nem akart rea ülnj. egiczer ismegh az egihaz allianal az azok mellet feküt, azon közben latta hogi egj mezeitelen Aszonj az kereztt utra uit ualamit egi safban es ot el eöjtötte es futva haza futot. de nem tugia ki uolt. El feletközöt uolt Vizuarj Giörgi azt mondgia mikor oda ki uittek uolna ötet Pazmarra, szallottak megh Fazokas Janos hazanal, es az Kosane oda ment eö hozzaja niult Kosa matene fius uolt nala azt mondotta Karoczonjg megh nem giogiuls, egy Ferfi embör uolt ottis Kosanenal eszczonton ült szaruajs uolt szöke szakalla uolt.

81. Tano Kötelverö Ferencz m. e. h. u. a. v. nem tud.

82. Tano Böröcz boldizarne m. e. h. u. ezt vallja, azt mondotta az Varro Asson ha ennekem fizetnek meg giogietanalak.

83. Tano Böröncz boldizar m. e. vallja Valamint az leania uallott ezis ugian ezt uallja.

Ezt megh el felette uolt, Juan peterne. Azt mongia hogi az kik megh rostaltak Gaspar Tamasnet, ezek uoltanak. egik az Varro Aszonj. s. az masik Tot Janosne. az Varro Aszoni azt mondotta hogi hiszem tudod. a ki utol ment be az uet az rostaban es az rostalt kemenien megh.

89. (?) Tano. Szani Benedek h. u. semmit sem tud.

90. Tano. Szani Benedeken. azt uallia. hogi azt hallotta az Varro Aszonitol. hogi Sz. Miklos napban akart valami gioltsot az Labady eötsetöl Ferencztöl es hogi ugi nem atta nekj az mint kerte azt mondotta. hogi. no ide adnad megh ha adhatnad.

91. Tano Banko Martonne azt uallia. hogi az Varro aszonitol hallotta hogi azt mondotta, mikor az Meszaros Miklosnenak az szemej faitanak. hogi ha ennekem. egi pintbor arat adna en megh giogitanam az szemet. Azutan ismegh azt mondotta, hogj niaualias Meszarosne Aszoniomnak megh sem

giogiula az szeme. mondtak hoga megh sem. Arra mondtta. hoga ugian sem giogiul az különben megh. hanem egik el uez s. az masik megh giogiul. es ugian ugi lot.

92. Tano. Szabo Mihalne. h. u. a. v: hoga egiczter az Varro Aszonj retek magot kert töle. azt mondtta hoga ugian hazahoz uigie. mert megh bania ha nem ad. maga az giermek agiadat is megh nireded en miattam; az melieis ki fakat uolt.

93. Tano. Nagi Janosne. h. u. a. v. hoga egiczter uolt nalok Pogani Andras. it Megieren. es bort ittanak nalok (?) azon közben be talalkozot az Varro Aszonj kinaltak italal. es kerdette. min agodik kegielmetek. mondtak erre nekj. im Andras Vramnak nagion ualami peöri Tuba Balintnak. mondak hoga Istuan Deak. arra monda hoga. am az Varas hazanal iszik maid arra fordulok es ha megh kerülhetem es az ruhajat megh erhetem semmit se fellien Pogani Andras. ha penigh megh nem erhetnemis az ruhajat. megh ez eijel megh kerüllöm. es tsak egi kis moslekat adhassak megh innia. bar ne felitöle.

94. Tano. Nagi Janos hiti azont uallia mint az felesege az Varro felöl.

95. Tano. Horuat Palne. m. e. h. u. a. v: hoga az Varro Aszoni felöl azt mondhattia. hoga mikor ezen tano leaniat haza adta uolna. az Varro Aszoni leaniais ot földörgeöt az emberek közeöt. mondtta ez tano. hoga Tisztessesgh adassek az io hiuatalos Vendegimnek de az ki hiuatlan egi keuese felre allion az emberek laba elöl. ezt hoga megh ertette az Varro aszonj. megh haragut es azt tselekette ez tanoual. hoga el uette az kezenek ereiet, ugi Annira hoga Sok fizetese es Aiandekiaual. ha ualamennire megh nem kellelhetette uolna: edigh talan. tsak az szaiához sem uihette uolna az kezet. hallotta Delan Istuanne hoga azt mondtta Az Varro Aszoni hoga no Vesztegien tsak. Gaspar Tamasne akarna megh ha tsak az farat megh Vakarejthatnais az kezeuel.

VIII.

ÖREGEBB BETLEN ISTVÁN KIÁLTVÁNYA A HAJDUKHOZ I. RÁKÓCY GYÖRGY ERDÉLYI FEJEDELEM ELLEN.

(Közli Mileoz Szilvester.)

A történetből eléggé ösmeretes, hogy I. Rákócy Györgyöt, miután a fejedelmi széket Betlen István kormányzó segítségével s pártfogása folytán elfoglalta, gyanakodó jelleme s a fejedelmi hatalom mennyi zabolátlanságra ragadá. Itt különösen, mellözve több gyászos következményü tetteit, azon fellépésére szorítkozom, midőn jótévőjét Betlen Istvánt, kinek a méltóságot s a fejedelmi széket köszönheté, üldözni kezdte, s kicsinybe mult, hogy Erdélyt a polgárháboru iszonyaiba nem dönté. Ezen viszályokra nem kis fényt derít az itt alább következő kiáltvány, melyet Betlen István, miután Rákócy fondorlatai következtében elhagyni kényszerült honát és Rákócy ellen sikerült megnyernie a budai pasa segélyét, a Rákos mezejéről, hol körüle összesereglett hiveivel táborozott, a biharmegyei hajdukhöz menesztett, hogy őket pártjára vonhassa. A kiáltvány egész terjedelmében im itt következik. ¹⁾

„Én Iktári Gróff Bethlen István Hunyad és Máramaros Vármegyéknek örökös Fő Ispánnya az Nemes és vitéz Sz-

¹⁾ Ezen manifestum a pannonhalmi könyvtár kézíratai között — több érdekes a XVII. századra vonatkozó történeti feljegyzésekkel együtt — másolatban találtatik, hová az említett történeti feljegyzésekkel együtt székhelyi gr. Majláth Nep János szivességéből jutott. Az eredeti T. Tunyogi József néhai kolosvári ref. jogtanár gyűjteményében van.

lontai, Kabai, Deretskei, Konyári, Bagaméri, Pércsi, Ürögdi, Szent Mártoni, Sasi, Rég . . . y, Bagosi, Tepei, Ujfalvi, Potsai és Bihar Vármegyében több helyeken lakozó Hajdu Kapitányoknak, Hadnagyoknak és minden rendbeli Vitézeknek mint jóakaró Atyám fiainak s barátimnak barátságos szolgálatomat ajánlom és Istentől sok üdvösséges áldásokat kívánok. Sok szót s hoszú írást kívánna ha Klteknek voltaképpen megakarván irni Kedves jó akaró atyámfiainak s vitéz barátim, mely háládatlanul, törvéntelenül és kegyetlenül viselte Rákóczy György Uram magát én hozám gyermekimhez és minden rendekhez, meg szegvén én nékem s országnak adott lütét. Engemet Fiastól ilyen élemedet üdömrre nem tsak kénszerite hazámból kibudosni de életem után is sok mester-séges practikákkal olázkodot, és noha minden módon igyekeztem én ö Kigyelmével az jó egyességet megtartani, sokszor ö Kigyelmét mind külső Förendek s mind Praedikátor Uramék által megtaláltatván, de soha ö Klme tsak arra sem mene hogy a miben találtt engemet gyermekimmal együt abban meg tartson, és az mit nekünk Országostol akkor a mikor Fejedelemmé tevénk erős hittel fogadott azt meg állya, nem hogy egyéb háláadosságát mutatta volna. Az Istenben elnyugut Fejedelemtől az Fejérvári Collegiumnak építésére és tartására Testamentumban hagyott huszan hat ezer forintot sok szép szavaival igeretivel elkérvén kölcsön nagy szükségének idején noha mind Praedikátor Uramék ot ben egész Sinatul s mind ez sokszor kértük, de nem hogy meg atta volna, de még inkább tsak az emlékezetijértis haragut. Ezenképpen az Szegény Fejedelem maga temetésére hagyott s töllem költsön elkért pénztis hét ezer forintot tartot meg, mely mind két dolog nagy szentség törés. Minemü törvéntelen fogata meg, hitlevelével hivatván magához az Vömöt Zolyomi David Urat és mely kegyetlen fogságba tartsa mais, aztis Kltek jól tudgya, Szegény hazánkknak jövedelmit Magyar Országi Váraiban mind hordattya ki, értette Kltek aztis. Az Kltek és Szabolts Vármegyei Hajdu Vitézek segítségével az Fejedelemségre beindulván tudhattya Kltek mint esküvék Kltekkal együvé és az Fejedelemséget kaphatván, ottan hamar mint bele hadgya hiti ellen az Zabolts Vármegyei Hajdu Vitéz Atyánkfiainak, emlékez-

hetik Kltek reá. Aztis bizony szóval irhatom Klteknek, Rákóczy Uramnak maga szájából hallottam Fejérvárat az Kltek közönséges szép szabadságinak megrontásáról való módokról is miképpen beszéllet, mihelt az alkalmatosság adatik hozzá. Innétis pedig eléggé megkináltam én ő Kigyelmét az jó békességgel semmit egyebet ő Kigyelmétől nem kívánván, hanem hogy az mit erős hittel fogadot azt töltsse be nekem és az Országnak, de ő Kigyelme csak egy igével is nem tön választ és nem hogy a békesseget akarta volna, sőt inkább azon szorgalmaztatta sok igiretivel az Nemzetséget hogy engemet hozzám tartozóimmal együt valami Rhodus nevű Tengerszigetben külgyenek örök számkivetésben és rabságban. Igy azért mind Isten s mind ez világ előtt ment ember levén kénszerítetttem a nagy Istennek segítségéből Fejemnek az Nemzetségnél otalmot keresnem és immár magam s gyermekim oltalmára és Rákóczy Uramtól elrontatott házannak szabadsági helyreállítására és az ő Klme nehéz igája aloll való fell szabadítására hatalmas Császár sok számos hadaival im induló félben is vagyok, elhívén hogy Isten ő Felség Hazámnak és magamnak igaz ügyünköt előmozdíttya, Rákóczy Uramat pedig az maga hiti megszegése bünteti meg, magammal is viszem az ő Klme maga kezével titkos petsétt alatt irt erős hittelevelet melynek egy tzikelyében sem felelt meg. Klteknek azért akarám idején ez dolgot értésére adni, holott Rákóczy György Uram sem énnékem sem az országnak adott hitit semmiben meg nem tartotta. Igy az országban senki tovább ő Klmének kötelességgel nem tartozván. Kltek is mingyárt alkalmaztassa magát az Hatalmas Császár és az Tekintetes és Nagyságos Budai Vezér Parantsolattyához és bizonyos értelmes attyafiait Szolnokban avagy idebis külgye elönkben mennél hamarébb kik által bővebben érthessenek minden dolgot, othon pedig oly késséggel legyenek hogy hatalmas Császár hadaival együt közönséges hazánk szolgálattyára mingyárt indulhassanak. Mellyet hogy ha Kltek megtselekeszik, Keresztény hitemre fogadom senkinek semmi bántása nem leszen hanem Feleségestől gyermekestől minden marhájjokkal együt lakóhelyekben tsendesen maradhatnak sőt ha kívántatik minden helyekben kész az Nagyságos Vezér

ótalom leveleket és örzőket rendelni. Ha penig Kltek valaki ingerléséből viszálnkodni akarna minden magok veszedelmének maga Kltek leszen az oka; mert elhidgye Kltek bizonyoson valaki ellenségéve teszi hatalmas Császár hadainak magát, mindgyárást tüzzel vassal rajta leszen az ő hatalmassága hada; Ezt én jó szántombol akarám Klteknek idején értésére adni mint Kltekk jó akaró Attyafia s vére tagja, mert bizonynal hidgye Kltek az mint az Nagyságos Budai Vezérnek parantsolt hatalmas Császár, szintén úgy más felöll az Osz Begler Bégnek és Cantamir Bassának parantsolt hogy minden felöll az mi szegény Hazánkat környülvegyék és ha Rákóczty Urat leteszik, senkit ne bántsanak de valaki ő Kigyelmével tartya, tüzzel vassal rajta légyenek. Isten Klteket vezérellye minden jóra és éltesse sok Esztendeig jó egészségben.

Irattam az Rákos Mezejénlevő Táborban¹⁾
napján Szent Mihály Havának 1636 Esztendőben.

Kltek barátja jó szivvel szolgál Kltekk

Groff Betlen István. mk. (p. h.)

¹⁾ A másolatban hiányzik, talán az eredetiben olvashatlan.

IX.

CÉHBELI SZABÁLYOK KIVONATBAN.

(Közli Ráth Károly.)

Németországban, hol a tudományok minden mellékágaira oly kiváló figyelem fordítatik, a céhszabályok közzé tételére különös gondal vannak, s miért, mert az ipar és mesterségek történetét ezeknek a nyilvánosság elé hozatala nélkül megírni lehetlen.

Hazánkban ez érdemben még igen kevés történt, mert a fő, t. i. pragmaticai történetünk sincs még bőven (40, 50 vastag kötetet értek) kellőleg megírva, így tehát nagyon természetes, hogy a történet mellékágaira majd később kerül a sor.

Megvallom, nagy öröm lepett meg, midőn a nagytudományu Brassai Sámuel által szerkesztett „erdélyi muzeum évkönyvei“ második kötetének I. füzetét kezembe véve, első fócikkül „A kolozsvári ötvös céh szabályai 1473.“ Fináli Henriktől közölve pillantám meg, engemet, ki, valljuk meg, oly félve közlöm e füzetekben a céhszabályokat, mert tudom, hogy azok oly kevesek által méltatnak figyelemre. Mindazonáltal már e füzetek megindításakor elhatároztam, hogy míg tisztelt szerkesztő s tagtársam t. Rómer Flóris a művelődés és felvilágosultság állása történetéhez szükséges boszorkánypereket napvilágra hozza, én a hazai ipar történetéhez okvetlen megkivántató céhszabályokat közlendem. Azért, ha csak közzététele által t. olvasóink nagy részének kedvében nem járhatunk is, bocsássanak meg és vigasztalja őket azon gondolat, hogy eljövend azon kor, a mikor ezen adatok az ipar történet megíróinak becses kutforrásai leendenek.

I. 1385. A szepesi gróf és birák szabályai a posztógyártók számára.

In nomine domini amen Horet ir meyster alle dy do seynt gewantmacher in dem Czyps czu wnsers zelbitz gelübde daz wir gemeynlich gelipt haben zo habe wir Growe Jaco vir vnd czwenzig Richter aus dem lande wer her kompt aus fremder geginheyt in dis lant vnd zich czwischen vns geuenen wil mit tuchmachen, der zal brengin zeyne daz her sich erlichen gehalten habe vnd von wanne her komen ist zo welle wir daz her daz her¹⁾czu dem Jns (assen?) gerecht werde dem Richter vnd den purgern mit eym virdung phunt den meystern in dy Czeche der heyligendreyvaldikeyt 8 virdung vnd vij pfunt habe wir gemenlichen gelipt welche wolleweber eyn tuch macht vnd daz her gewesen zal xxx elen ap is eyn 8 eln czu kurcz habe der ist nicht czureden, vnd zal auch zeyn elin breyt, gebriecht es eynis dawmes breyt dorvmb ist auch me wil es der messen der es kewft des ist her geweldig, Nympt her es vngemessen, wnt is ym czukurcz dornoch von nesse oder von andern vngelücken do von sullen zy nicht bey auch macht eyn falsch tuch daz her obergangen wirt, mit erbern lewtin den zal man brennen mitsampt dem tuche, Auch welle wir haben welcher czwischen vns arbeyt vnd zich wil der zal haben ey eliche frawe vnd nicht eyne herige, Auch welle wir welch knappe zeynen meyster vngetrewe wurde, den zal man richten geleyche eynen dybe. So hab auch daz czu eynen rechte gegeben daz nymant zal wolle noch warffe eynczewgen her künne iz denne vorarketin selber, vnd lerne auch daz hantwerk, vnd gewinne an czeche, welcher meyster eyn knaben lernt, ap zeyn der knabe nicht habe zo zal der meyster geben vor den knaben ij pfunt wachs yndy czeche Czu eynem geczewgnis der zaehen wir vnsers landes Ingesigel an disen priff gehangen. Datum

¹⁾ A második daz her ki van törölve.

in Ciuitate lewscha die Dominica letare Anno domini Mille-simo Tricentesimo lxxxv. ¹⁾)

II. 1462. Debrecenben augusztus hó 24-dikén Szilágyi Erzsébet királyné — Mátyás király édes anyja — a debreceni csapóknak privilegiumat ad. (Bőrhártyára irt 1564-dik évi királyi átirat a nemzeti muzeumban.)

III. 1466. Zágráb, augustus 23. Hunyady Mátyás király a zágrábi szücsök, szij-gyártók és zablakészítőknek szabadalmat ad. (Másolata Vég helyi Dezső gyűjteményében.)

IV. 1498. Budán, január 25. (in festo conversionis beati Pauli Apostoli). Bélthewki Drághfy Bertalan erdélyi vajda és székelyek ispánja Korcsolyás Tamás, Fejr Bálint s Balogh Bálint gyöngyösi mészárosok kérésére a gyöngyösi mészároscéh szabadalmait megerősíti. (Eredeti a muzeum levéltárában, bőrhártyán, az okmány magassága 11'', szélessége 1' 3½'').

V. 1498. Varano, martius 12. (Feria secunda post dominicam Reminiscere.) Rozgonyi István Korcsolás Tamás, Fejr Bálint és Balogh Bálint gyöngyösi lakosok kértére a mészároscéh szabadalmait megerősíti. (Eredeti a muzeum levéltárában, bőrhártyán, az okmány magas. 9'', szél. 1' 8''.

VI. 1513. Debrecenben, junius 15. (Feria quarta proxima festum b. Anthonij Confessoris.) Szapolyai János erdélyi vajda s szepesi főispány Makkos Antal bíró, Zewch Tamás, Scijgyartho Mátyás, Ewrlw Lőrinc, Thoth Máté esküdt polgárok egy részről, más részről Keral Antal csapómester (homokwchában laktak a csapók) kértére átirja Thar Imre debreceni bíró 1458 máj. 2-án (feria tertia proxima ante festum Inuentionis S. Crucis) kelt levelét, mely szerint a tanács Pallo Pál és Gewg Balás csapók (lanifex) kértére megengedi, hogy csak ők possunt scindere griseum cum wlnis et vendere a városban. (Bőrhártyán, eredetie a muzeum levéltárában, az okmány magas. 1' 1''', széles. 1' 4'' 1''').

VII. 1521. Budán, május 4. II. Lajos király a miskolci vargák céhszabályait megerősíti. (Eredetie a magyar tudományos Akademia levéltárában.)

¹⁾ Jécsai A. Lajos ur szíveségéből, ki azt a magyar tud. akademia kéziratárában levő eredetiből közli.

T Á R C A:

I.

A GYŐRI PÜSPÖKÖK RÉGI KEDVES MULATÓ HELYÉRŐL, RÁKOSRÓL.

A Fertő tavának regényes és igen szép fekvésű nyugoti partján áll Rákos helysége, mely nemcsak a mostani, tudományt pártoló, győri megyés püspök Simor János ő méltóságának kedves mulatóhelye, hanem az volt már a XVII-dik században is. Ugyanis e füzetekben több okmányt olvastunk, Széchényi György mint kalocsai érsek s győri püspöktől, mely Rákoson mulatása alatt adatott ki s íme a XIV-dik században egy okmányra akadunk, bizonyított, miszerint itt már ekkor a győri püspököknek rendes palotája és épületei voltak. De szóljon maga az okmány:

Nos magister Nicolaus diuina miseracione per gratiam sumpmi Pontificis in Episcopatu Jauriensi confirmatus. Habentes amministrationem in spiritualibus et temporalibus uniuersis quibus expedit presencium significamus per tenorem. Quod super dirucione seu destructione Pallatij et edificiorum in Rakus que sunt tutres Episcopalis (igy). super quo quidem negocio per nos questio mota fuit contra Judicem et Ciues de Supronio coram Venerabili Patre domino Gentili miseracione diuina Ecclesie Sancti Martini in Montibus Presbytero Cardinali sedis apostolice Legato ad petitionem nobilium et proborum Virorum nec non de consensu fratrum nostrorum Capituli uidelicet Jauriensis, cum dictis Judice et Ciuibus taliter concordauimus. quod ijdem Judex et Ciues pro dictis Dampnis et muralijs nobis soluerent Centum marcas, quas quidem Centum marcas nos soluemus pro debito Ecclesie nostre domino Legato praenotato. Vnde nos eosdem Judicem et Ciues taliter reddimus expeditos et pariter absolutos ne de premissis nec nos nec successores nostri contra eosdem Ciues ualeamus mouere questionem. Datum tercio die post octauas festiuitatis Natiuitatis sancti Johannis Baptiste Anno Domini M^o CCC^o Decimo primo.

Gamauf gyűjteményéből közli
Garády.

II.

SZAPOLYAY JÁNOS KIRÁLY ÁGYUFOGATOT KÉR A BAKONYBÉLI APÁTÓL 1527-ben.

A egyes házából származott három utolsó szegény magyar királyok közt különösen kitűnt János király, ő, kinek roppant magány vagyona volt, mindjárt királysága első holnapjában annyira megszorult, hogy birtokát, a szép Murányi urodalmat, kénytelen volt zálogba vetni Tornallyai Jakab kincstárnokának, midőn pedig 1527-ben Ferdinánd cseh király és austriai főherceg készüléteket tett ellene, ő is igyekezett ugyan, de mily szegényesen, alább felhozandó esetünk bizonyítja. Már június elején 1527-ben felszólítja Jakab bakonybéli apátot, hogy a mostani országos hadjárat szükségéhez ágyuk elé fogható jó lovakat küldjön, de az apát sikerté lett, ugyan azért János király, Budáról június hó 23-kán másodsor is és pedig fenyegetve felszólítja, hogy négy jó lovat küldjön mielőbb, különben öt javadalmától megfosztja. Ezen levél egész tartalmát ime közlendjük:

Külcim:

Venerabili ac Religioso fratri Jacobo. Abbati Ecclesie de Beel. Fideli Nobis sijncere Dilecto.

Beltartalom:

Commissio propria domini Regis.

Joannes dei gracia Rex

Hungarie Dalmacie Croacie etc.

Venerabilis ac Religiose fidelis nobis sijncere dilecte. commiseramus tibi per alias litteras nostras. Superioribus diebus ad te superinde datas. Vt nobis ad presentem nostram et tocius Regni nostri expeditionem atque necessitatem Equos ad Trahendum ingenia mittere deberes. intelligimus tamen te hec mandata nostra penitus obaudisse ac surde hactenus pertransisse, Quod quam difficili animo in hac presenti rerum nostrarum conditionem a te feramus perpendere poteris, presertim cum alij omnes ad quos pro eadem re scripseramus ipsa mandata nostra exequuti sunt. Volumus igitur et fidelitati tue harum serie sub pena infidelitatis et amissione bene-

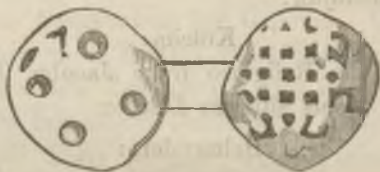
ficij tui firmissime committimus et Mandamus quatinus statim acceptis presentibus alio mandato nostro superinde non expectato, absque omni mora et difficultate quattuor Equos bonos, quos meliores poteris nobis per hunc presencium ostensorem mittere debeas et tener Nam si secus feceris penam premissam non euades et si hac de re homines tuos ad Nos miseris a te animo bono non accipiemus. Secus igitur pena sub premissa facere non presumas. Datum Bude die dominico proximo post festum Sacratissimi corporis christi Anno domini Millesimo Quingentesimo vigesimo Septimo.

Az oklevél hátára a királyi nagy, veres viaszba nyomott zárt pecsét van illesztve; ezen eredeti okmány a pannonhalmi házi levéltár 51. csom., HH. betű alatt feltalálható. R á t h.

III.

ÉREMTANI RITKASÁG.

Csekély éremgyűjteményemből van szerencsém egy — véleményem szerint — igen ritka rézérem hasonmását közleni, melyről mást nem tudok, csakhogy Temesvárott a földben találtatott.

Minthogy ezen érmet semmiféle éremtani munkában nem találtam kiadva, és se bécsi, se pesti tekintélyek helyes felvilágosítást nem adhatának, bátorkodom felkérni azon szakférfiakat, kik tán ismerik, szíveskedjenek ebbeli tapasztalataikat a „Györi füzetek“-ben közzétenni.

Az érem hátlapján lévő négy pont végett néhányan római súlymértéknek nézték, de ezen állítás helytelenségéről meg vagyok győződve. Aigner Lajos.

IV.

ZSIGMOND KIRÁLY GENFEN.

A Genfben e cím alatt: *Fragmens historiques sur Genève avant la Réformation*, 1823-ban megjelent munkában, mely a

városi tanács latin jegyzőkönyveinek egy régi kivonatából, Genf városának történetére s a polgárok az időbeni életmódjára s szokásaikra nézve naplójegyzetek alakjában 1409-től 1536-ig igen érdekes adatokat tartalmaz, s melynek közlését Genfben lakó hazánkfiának Kertbeny Károly M. szivességének köszönjük, Zsigmond királyról a következő adatokat találjuk:

1415. Julius 10. A polgármester néhány tanácsossal a városház csarnoka alatt (sous la halle) egybegyültek, hogy a Lancy felől jött Zsigmond császár megérkezésekor rendelkezést tegyenek.

Azon évi augustus 27. után kelet nélkül: A császár keresztül utazik Genfen, mely alkalommal a város 18 font cukorsütemények és befőzött gyümölcsökért (dragées et confitures) 10 forint 6 sous-t; 24 darab, összesen 69 fontot nyomó viaszfáklyákért 20 fr. 1 sous 6 fillért költött. Továbbá Burdignin Jánosnak fizetett 5 forintot némely kiadásokért, miket a császár keresztül utazása alkalmával tett. A császárnak ezen keresztülutazása a városnak mintegy 300 forintba került, mely költségből 100 a városi áruházak (halles) jövödelméből, 100 forint azon pénzből, mely a városi adószedő kezénél volt, 100 forint pedig rendkívüli adókvetés által lett megfizetve.

. th.

V.

TÖRÖK PORTÁNI KÖVET-KÖLTSÉG.

Az Extra ordinarius Erdelyi követ, Betlen Gabor idejében így költött a Portán, a Feő Vezér kapuján.

A kapucsi Basának külön külön Tall: 3. Kapucsitár Tihájának Tall: 3. A két Bulyuk Basának Tall: 4. A belső ajton álló kapucsiknak Tall: 2. A külsőnek Aur: 1. A Hasznadárnak Aur: 4. Az Icsmekterehnek Zlat (forint): 4. Betlen Gabor F. idejében, a feő követnek járt napjában Tall: 25. Eőt Tallér érő Árpa.

Most a Feő követnek jár napjában csak 1000 Oszpora. Az ezer oszpora tészen nyolcz oroszlyános Tallert és egy Tultot, melly Tult egy oroszlyanos Tallernak harmad része, negyven Oszporat tészen.

Betlen Gabor idejében a Kapikihaknak így gazdálkottak:

Minden hétre kenyérre 280 oszpora. Hét kila Riskása. Most fele jár. Hét oka Vaj. Hét oka méz. Negjed fél oka fa olaj. Hét viasz gjertya. Hét Tyuk. Hét dram bors, 7 drám sáfrán, 7 dram gjömbér, 7 dram fa héj. Két Cseke (csille?) fa; Tizenyolczadfél kila Árpa. Tizét el vonták. Napjában két veder Bor. Hus tizen négy oka, de egész Berbécsül szoktak kiadni. Esztendönkint hatvan három szekér széna, 13 a Tolmácsé volt. A Csausnak minden két juhból egy cselvét (?) attak. Egy hétre két oka Riskását. 1 oka vajjat. Egy oka mézet. Fél oka fa olajt. 2 kila árpát, s ha a kapikiha akarta szokás kívül 1 tyukot, s 1 gyertyát.

Kenyérre nem kellett penzt adni, bor sem jó Töröknek. Ezek most is mind még járnak, a fán, szénán és fűszerszámon kívül. A bor penzben is el vontak a kapikihák fősvénsegek miatt. Fűvelő helyetis szoktak volt adni adigh, a migh azt osztoknak szokott salariumokat a fősvény kapitihák el nem tartották.

Azonkori feljegyzések a magy. tud. akademia levéltárában.

Közli Géresy Kálmán.

VI.

HUN VEZÉR MÁRVÁNY RAVATALA.

(Figyelem gerjesztésül.)

Gróf Wass Ádámné az 1859-dik év második felében tett külföldi utazása alkalmával tett tapasztalatait, az 1860-dik évben „Uti képek“ cím alatt Kolosvárott kiadván, a 85. lapon megemlíti, hogy Milanóban a régi S. Ambrosio temploma, melyet szent Ambrózius 387-ben Minerva egyik dics-csarnokának romjaira kezdett építeni, a legsajátságosabb faragott bálványszobrokkal van diszítve, és itt szép márvány — ravatalban fekszik egy hun — magyar vezér.

Milanóban gyakran fordulnak meg magyar utazóink, kérjük tehát a régészet barátait, hogy ha e ravatalt lefényképeztetnék, s azt körülményesen leírva, kiadás s közlés végett nekünk átadni sziveskednének.

Ráth.

XII

ÁRPÁDKORI OKMÁNYTÁR.

(A szerkesztőktől.)

Második közlemény. ¹⁾

XI.

A győri káptalan bizonyítja, hogy István valdi lakos előtte megjelenvén vallá, miszerint ő a néki ítélt földet Hercenig és Dichere hermani lakosoknak eladta. 1226.

A B C D E

Capitulum geuriensis ecclesie omnibus adquos littere presentes peruenerint. Salutem et oraciones in domino. Uniuersorum noticie significandum duximus. quod Stephanus filius Mod. de villa Vald. ad nos accedens, confessus est se vendidisse Hercenig, et dichere de villa Herman terram que adiudicata est ei, pro morte Esich uterini fratris sui ab hominibus eiusdem uille. Demetrio uidelicet. Omodeo. Micov. Tegech. Iluba. Portol. Jacob. Domous. Domov. Bitoc et duobus filiis Hech. ante Julam palatinum et Supruniensem Comitem. sic eciam quodam. nomine farcasio de Colon, qui se pristaldum in hac causa dicebat, referente audiuius, pro septem marcis argenti, que in eodem instanti, in presencia nostra, eidem uenditori sunt solute. Terra autem sicut idem Stephanus quam pristaldus eius retulerunt, undique metata est. que ex una parte adiacet terre wep. ex altera terre Chomud. ex tercia terre Huda. ex quarta terre eiusdem Stephani. ex quinta terre Beud.

¹⁾ Lásd e folyó-irat I. kötetének 206—215. l.

Vnde litteras sub sigillo nostro ne forum inter eos factum lapsu temporis per eundem Stephanum uel per alios infringi possit. dari fecimus. Anno incarnationis dominice M^o. CCⁱ. XX°. VI°.

Kivül: Carta hercenig de herman. A pecsét hártya szijról függött. Az abc első öt betűje ketté vágva.

Eredetie Békásy család levéltárában.

R--r.

XII.

A czazmai káptalan bizonyítja, hogy Garmanus comes egyrészről, másrészről Pál és Gergely — Ilya fiai — előtte személyesen megjelenvén vallották, miszerint bizonyos kamacsai zálogbirtok kiváltására nézve Ilya fiai a zálogbirtokok úgy egyeztek meg Garmanus comes és fiával, hogy más zálogföldet u. m. 5 ekényit, az Ilya ülést és a kamacsai folyón egy malom-helyet adnak s 10 év befolyása után 20 markáért vissza-váltják. December 6. 1229.

Nos Capitulum Chassmensis Ecclesie memorie commendamus, quod comes Garmanus aparte vna, ab altera autem paulus et Gregorius, ffily Ilya personaliter coram nobis constituti idem comes Garmanus quendam terram in kamacha, ssitam prope ecclesiam beate virginis iuxta aquam kamacha, ad ipsum exparte dicti pauli, pro viginti quinque marcis, ssecundum tenorem litterarum nostrarum titulo pignoris deuolutam, quam idem paulus intermino redempcioni deputato, non redemerat sicut inalyt litteris nostris exprimitur exinde conffectas, ressignauit ac reliquit coram nobis amore cognacionis eidem paulo quinque marcis de propria pecunia, et grauamine quod intererat pro obmissione termini relaxatis, de . . . quidem terra pro ressiduis viginti marcis ijdem paulus et Gregorius ffrater eiusdem, terram ssufficientem ad quinque aratra, cum sessione Ilya penes eorum in monte, et fundo vnus molendini in kamacha, confessi sunt pignori obligassse dominico ffilio ipsius comitis Garmanii adata pressencium videlicet a ffssto beati nicolay, indecima reuolucione anni cum hysdem viginti marcis coram nobis redimendam, Ita uidelicet quod ante ipsum terminum ydem ffily Ilya, quancunque eis possibilitas affuerit, uel proximi eisdem quorum causam interffuerit,

ffacultatem hanc dictam terram cum predicta pecunia coram nobis redimendi, ipsa autem quinque aratra eidem dominico, in montibus ssiluis, nemoribus, et terris arabilibus complere teneretur, ydem ffily Ilya ssicut coram intercessit verum quia predictam terram nunc vacuam esse dixerit, et dessolatam, Interuenit coram nobis, quod vtilitates et edificia quas et que idem dominicus ssuper ffacie terre predicte medio tempore construxerit, post tempus uel terminus redempnacionis eiusdem, ssuper eadem ressidendo usque ad anni reuolucionem, liberam habebit ffacultatem clara luce transsferendi, et uendendi alys, ssi ydem ffily Ilya condigna esstimacione prima comparare nollent uel non possent. obligauerunt inter sse ydem ffily Ilya adexpediendum dictum Dominicum laboribus et expensis ab omnibus a racione dicte terre insurgerent, contra ipsum uel eam molesstare niterentur, datum (ssabbato proximo post ki van törölve) in festo beati Nicolay, anno domini M^o CCⁱ XXIX°.

Kivül: ssuper obligacione terre de kamacha contra comitem Garmanum pro ffily Ilya.

Későbbi kéztől 1229. és Nro 43. A nagy pecsétnek csak nyoma, de az azt tartó kis bőrhártya még meg van. Eredetiéről, mely tek. Lippits László ur családi levéltárában őriztetik, közli

R—h.

XIII.

1233. II. Endre király a szent-mártoni monostor ázon jogát, melynél fogva évenkint három hajó sót kapott a kamarától, megerősíti. (Az eredeti okmányt 1759-ben a Pannonhalmi házi levéltárból az országosba vitték.) A pannonhalmi fekete könyv jegyzéséből közli

R—h.

XIV.

II. András király az urias pannonhalmi apát és jobbágyai, meg népei közt kiültt villongás elhárítása tekintetéből választott birák által ítéletet mondat, melyben először az udvarnokok, lovas szolgák,

19*

oltár-hordók, kovácsok, szücsök, szakácsok, kenyérsütők, vargák és ajtónállók panaszai elésorolatnak, azután kötelességeik általános szabályoztatik; (különösen a Veineki halászkok, Tényőiek, Olupi kápolnahordók, és Torjáni udvarnokok s egyéb helységbeli jobbágyokéi,) ez ítélet az 1233-ik év június 6-án számlálhatlan népség jelenlétében kihirdettetvén, a király által ugyanazon évben mind az apát, mind a jobbágyok kértére megerősített. 1233.

Andreas dei gratia Rex. Hvingarie Vniuersis christi fidelibus presentes litteras inspecturis Salutem et omne bonum. Cvm regie intersit maiestatis de statu omnium ecclesiarum in ambítu regni existencium diligentí sollicitudine uigilare! precipue de earum cura ac prouisione. debet esse sollicitus et attentus, qui ad eius solius personam nullo medio pertinere dinoscuntur- et quicquid de earum statu arbitrorum Sentencia racione preuia ordinat et diffinit! ne processu temporis aliquo casu emergente possit infirmari auctoritatis sue munimine inconcussam eis debet tribuere firmitatem. Ea propter presentis etatis et future posteritatis noticie uolumus elucesscere! quod cum inter Vriam Abbatem Sancti Martini de monte pannonie. ex una parte! et Jobagiones ac populos eiusdem ecclesie ex altera! discordia fuisset suborta! utrisque partibus pro suo grauamine nobis instanter conquirentibus, ut iusticia et ueritas nobis pateret per effectum! uiro sancte conuersacionis magistro. Enoch. fratris uidelicet ordinis predicatorum anobis! et magistro Cognoscenti canonico Strigoniensi capellano domini Jacobi Prenestini electi tunc temporis regni nostri legati ex parte ipsius inquisitoribus super premissis constitutis, prout in ipsos tam ex parte Abbatis. quam Jobagionum et populorum Suorum tamquam in arbitros et compositores extitit compromissum! arbitrium ipsorum iustum et honestum approbantes ac per omnia commendantes. Sicut in litteris eorundem diligenter perlectis contineri inspeximus! auctoritate regia duximus confirmanda. Quarum tenor talis est. Cvm patre nos natus iuuat hic et spiritus (spt) Almus. Suadente humani generis inimico qui propter elacionis concupisscenciam et proteruitatis superciliositatem de ineffabili gloria celestis regionis depulsus! in terris artem nephariam sue iniquitatis maxime inter electos inuicem et diligendos exercet

seminando zizaniam suscitando rixas! odia procreando peiora et pessima perpetrando. Vt qui in hereditatem glorie supradicte non ab illo persuasore sed a christo qui de beatissima uirgine matre nostra tunicam nostre humanitatis assumens! eam Suis fraudibus et decepcionibus uelud clipeum opponens cunctos nos e tartaris eripuit liberans ut a morte! Succedente deberet illos alliciat terrenis uoluptatibus inuoluat! inhamet. alliget eternaliter et occidat! Orta fuit discordia. lis uel litigium inter Jobagiones et populos Sancti Martini de sacro monte Pannonie ex una parte! et dominum Vriam Abbatem eiusdem loci ex altera! et eciam proclamatum fuit adictis Jobagionibus et populis ad dominum Regem et ad dominum Jacobum Prenestinum electum. tunc apostolice Sedis legatum. de qua discordia et letigio faciente domino qui cordium pax est firma! in nos fratrem Enoch ordinis predicatorum et magistrum Cognoscentem legum doctorem canonicum Strigoniensem extat sicut in factis etiam (m) litteris continebatur actenus compromissum. Que talis erat. Petebant namque dicti Jobagiones facti procuratores a populis et Jobagionibus predictis ut grauamina et oppressiones et exactiones indebitas et iniurias ac molestias que omnia ut dicebant inferebat illis iniuste. dictus Abbas remouere! et decetero abstinere ab eis! et super hijs de die in diem libellos uel petitiones querimonias innumerabiles porrexerunt Sed postea a dicto Abbate et prucuratoribus conuentus libellos offerentibus infinitos. quibus cum uiderent partes quod tot libelli uel petitiones cognitionem magni temporis exigebant! ita quod non poterat fieri sine magnis laboribus et expensis omnibus rennunciarunt per consilium et consensum Jobagionum et populorum expresse et dictorum Abbatis et procuratorum conuentus requisito consensu a nobis dictis Arbitris uel amicabilibus compositoribus, Saluo tamen quod de quibusdam querelis Jobagionum et populorum cognosceremus nobis in quadam carta porrectis in hac forma. Nos Bencius, Ibrahim, Mockus, Ambrosius, Albertus, Bencha, Paulus, Martinus, Jacobus. Nicolaus et ceteri nomine nostro et procuratoris nomine populorum et Jobagionum ecclesie sancti Martini de sacro monte Pannonie petimus a uobis frater Enoch et Auobis magister Cognosscens. Arbitris compro-

missarijs et amicabilibus compositoribus. quatenus intuitu Jhesu Christi debeatis pronuciare et facere quod Vrias Abbas sancti Martini cesset a grauaminibus, oppositionibus, iniurijs, molestijs, uexacionibus et exaccionibus que et quas iniuste ac indebite infert nobis populis et Jobagionibus ecclesie sancti Martini. *f* Grauamina Vduornicorum sunt hec. cogit eos soluere filium in uno quoque mense ad unum rete usonis et portare ad monasterium et dare interim panem illis qui parant recia. et soluere decimas et renouare ortum eiusdem ecclesie in pannonia cogit indebite. Grauamina equestrium seruientium sunt ista. quod cum non teneantur dare equum nuncijs Abbatis cogit eos nec dat prebendam equis ipsorum in uia quod facere debet et petunt dari et cum abbas non debeat extra regnum ducere equos eorum recipit tamen ab eis et ducit et semel duxit Romam xxij. equos ipsorum non reddidit. et cum non teneantur metere arundines nec quinque capecias per singulas mansiones nec fenum colligere uel portare! tamen indebite cogit eos. Grauamina uero fabrorum pellipariorum Cocorum. pistorum. Sutorum, Cubiculariorum sunt hec. cum incessanter debitum exerceant officium suum! compellit eos insuper grauia plaustra ducere per totum regnum Vngarie incessanter. Grauamina uero sacriferorum sunt ista, quia cum teneantur dare equum ad portandam Capellam Abbatis. et Abbas postquam reuertitur illum debeat eis reddere hoc non facit sed donat eum cui uult. et quinque equos illorum donauit amicis suis! et quod plus est quolibet anno accipit ab eis duas marcas pro equo indebite. Piscatores uero de uilla Veynek conqueruntur. quia cum pissces dare teneantur et remigare carinam plenam uictualibus usque ad locum qui dicitur Zigetfeu ipse tamen compellit eos usque ad confinia regni Vngarie et compellit eos explere officium nautarum in certo loco stando ducendo currum et victualia, equos et alia ultra et citra danubium, quod non deberet facere. Homines quidem de uilla Teneu conqueruntur, quod cum teneantur portare ecclesie sancti Martini leuem currum uini ad expensam unius diei Abbas facit imponi curribus ipsorum honus importabile Homines nempe de uilla custodum porcorum conque-

runtur quod cum soluant Abbati et conuentui de singulis binis mansionibus unum porcum et. lx. pelles caprinas cum aruina sufficienti et soluant eciam quadringentos Acones optimi tritici. Abbas Vrias compellit eos facere legaciones. parare tu-nellas, portare plaustrum indebite Insuper compellit eos indebite soluere decimas agnorum. edorum. et apum. Jobagiones nempe de Sala. scilicet. homot et proximi consanguinei eius conqueruntur quod Abbas recepit terram eorum et dedit aduenis et quod compellit eos reddere tributa hospitem et explere officium jobagionum. Portitores enim capelle de uilla Olup. conqueruntur quod cum debeant ducere equos, qui portant capellam Abbatis! ipse Abbas recipit equos ipsorum et mittit in legacionem per nuncios suos, uel eciam donat eos alicui. et sic in quinque uicibus, eis abstulit quinque equos. Porro grauamina piscatorum de Sala sunt ista. quod cum teneantur de singulis mansionibus dare unum fertonem pro pissibus uel pissces et portare fructus ad monasterium supradictum ipse abbas super his cogit ipsos ducere oues et boues et portare rotas. quod si non faciant facit eos tondi¹⁾ uel uerberari. Item Jobagiones et officiales monasterii supradicti conqueruntur quod cum teneantur tantum portare decimas ad orreum illius obediencie sancti Martini de quo loco uel in quo loco uel uilla dant decimas et teneantur dare et non portare idriam brasii et annone que datur ad festum sancti Martini ipse abbas cogit eos portare ad monasterium sancti Martini licet ut dicebant predicti Jobagionum procuratores quod dictus Abbas non offendet eos. sed bene faciet eis. Quibus conquestionibus et petitionibus receptis lectis et cognitis auditis confessionibus allegacionibus et racionibus utriusque partis tam jobagionum et populorum tam Abbatis et procuratorum conuentus inspectisque priuilegiis eorum diligenter habito insuper consilio uirorum prudencium et per nos frequenter et plenius deliberato. Nos supradicti frater Enoch. et magister Cognosscens per ea que uidimus et cognouimus pronunciamus. arbitramus. laudamus. precipimus amicabiliter exponentes de parcium uoluntate spontanea et consensu expresso et pro bono

¹⁾ tonderi (megnyiretni) helyett.

pacis quod dictus Abbas non debeat exigere decimas ab Vduornicis sed sit contentus hijs que debent et tenentur sicut continentur in priuilegio uel sententia Nicolai quondam comitis palatini, et quod ipsi Vduornici teneantur in uno quoque mense dare et dent filum ad unum rete usonis et portare ad dictum monasterium. et dare panem interim parantibus recia. quia sic inuenimus scriptum in priuilegio uel sententia predicti comitis ab utraque parte editum uel editam! Item pro bono pacis arbitramur quod seruientes equestres non teneantur dare equum nunciis Abbatis et quod dictus Abbas equis ipsorum det prebendam a festo sancti Martini usque ad carnipriuium si contingeret quod dictus Abbas mitteret eos in legacionem uel secum duceret! in antea det eis prebendam sicut dant Abbates Waradiensis. et Saxardiensis. non debeat ducere equos eorum extra regnum non compellat eos metere arundines! neque quinque capecias, sed teneantur per singulas mansiones et non in capita una die metere, et una die fenum colligere. et una die portare, quia sic inuenimus scriptum in priuilegio predicti comitis Nicolai. Item pronunciamus quod dictus Abbas fabros. pelliparios. Cocos. pistores Sutores. Cubicularios uel mansiones eorum non compellat donec exercent suum debitum Officium et sunt in vice apud monasterium uel Abbatem plaustra ducere, uel aliud simile facere per regnum Hungarie: Item precipimus, quod dictus Abbas equum sacriferorum postquam portauerit capellam eius et reuersus fuerit de itinere! non tollat de hijs sed reddat. nec argentum pro equo ab eisdem recipiat. Item pronunciamus quod piscatores de uilla Veynek dictus Abbas non compellat remigare carinam plenam uictualibus ad confinia regni sed ad plus usque ad locum qui dicitur Zigetfeu! nec teneat eos ultra unam septimanam cum peruenerint ad locum destinatum. nec compellat eos exercere officium nautarum. sed. cum peruenerint ad locum destinatum. non debet eos tenere ad remigandas naues ultra et citra danubium portando currus uictualia. equos vel alia sed ibidem incepta et finita septimana statim eos remittat. Item laudamus quod dictus Abbas non cogat homines de uilla Teneu grauem currum uini ducere uel deferre sed leuem scilicet tantum quod sufficiat ad unum diem Abbati et secum euntibus. et

sequente die primo sublato portet tantumdem et sic de singulis diebus quibus fuerint inuia. Item uolumus et iubemus quod dictus Abbas homines de uillis custodum porcorum non cogat facere legaciones. parare tunellas. nec soluere decimas agnorum uel edorum. sed decimas apum soluant. quia sic inuenimus eos debere. non cogat aliquem illorum portare plaustra, sed inter omnes teneantur portare quinque plaustra de lignis ad tunellas faciendas que uulgo dicuntur Dunga scilicet usque ad molendinum Abbatis de Copus. De terris ecclesie sancti Martini habendis a iobagionibus de Sala sic diffinimus et uolumus éssé firmum quod quilibet Jobagio habeat. xx iugera terre scilicet decem pro officio iobagionatus. et decem pro tributis ecclesie sancti Martini reddendis. Sed si nollet esse tributarius non teneatur sed tunc tantum habeat decem iugera terre. si uero inutilis efficeretur ad officium suum perficiendum! tunc remaneant ei quinque iugera terre prosua sustentacione et reliquum possit recipere Abbas. Item uolumus et pronunciamus quod sex mansiones Vduornicorum de uilla Toryan date asancto rege dicto monasterio, quas Abbas fecerat aratores restituantur officio Vduornicorum si uoluerint. si qui tamen aratores inter Vduornicos sint admissi uel admixti liceat dicto Abbati abstrahere. et sex ponere loco illorum. Item dicimus et laudamus quod dictus Abbas non auferat aliquem equum portitorem capelle uel illorum qui ducunt equos portantes capellas Abbatis. scilicet. de uilla Olup. non mittat in legacionem suam neque donet equos ipsorum. Item pronunciamus et arbitramur probono pacis quod dictus Abbas non cogat piscatores de Sala ducere oues uel boues uel portare rotas. ipsi tamen teneantur dare de singulis mansionibus unum fertonem uel pissces. et teneantur portare fructus ad monasterium. et omnia esculenta uel poculenta que comparantur ibi de fertonibus dandis a predictis piscatoribus loco pisscium predictorum. teneantur portare ad monasterium sancti Martini. Item pronunciamus quod iobagiones et officiales non teneantur portare decimas admonasterium sancti Martini sed ad orreum uille de qua uilla dant decimas. et teneantur dare et non portare idriam brasij et annone que datur ad festum sancti Martini. Hec omnia supradicta nos predicti

compromissarij et Amicabiles compositores ita arbitramur et precipimus uolumus. et laudamus pro bono pacis amicabiliter componentes manere penitus semper illibata sub pena excommunicationis et sub pena centum marcarum argenti soluenda a'parte que uiolaret aliquid de predictis partem (igy parti helyett) fidem seruanti. Et hec ita omnia arbitramur. componimus. laudamus. et precipimus quoque intemerata seruari ne quicquam in fraudem horum fieri abaltera parcium attemptetur. Saluo in cunctis aliis omni debito iure et debitis seruiciis predictis monasterio. Abbati. et conuentui. Et saluo quod possimus arbitrari uel componere de causa Benchy clerici de Sala. de qua fuit pariter compromissum. Prolatum fuit hoc Arbitrium. et pronunciata hec amicabilis compositio adictis arbitratoribus super gradibus Reuerende Strigoniensis ecclesie presentibus partibus scilicet Jobagionibus. et populis. et dicto domino. V. Abbate et Hemerico decano. Lazaro. Vitale. Bernardo. Thoma monachis et procuratoribus conuentus sancti Martini. Que partes omnes unanimiter homologauerunt omnia supradicta dicentes scilicet esse iustissime iudicatum. Et intus fuerunt presentes dominus Ferminus Abbas de Tata. Hysce cantor Strigoniensis. Holgerius Archidiaconus de Kamarun. et infinita multitudo populorum. Actum ab incarnatione domini Millesimo. CC^o. XXX° III°. Die sexto intrante Junio. Indicione VI. Nos igitur tam ad petitionem Abbatis supradicti quam Jobagionum et populorum suorum instancia hanc nostre confirmacionis paginam dupplicis sigilli nostri munimine fecimus communiri Datum Anno ab inCarnacione domini Millesimo ducentesimo XXXIII. Regni autem nostri Anno XXXI.

Eredetie a pannonhalmi házi levéltárban, honnét közli

R—h.

XV.

1235—1370. IV. Béla király Táp és Táp-Szent-Miklós györmegyei helységek lakosai közül többeket udvarnokaivá tesz. (Lásd alább III. Endre király 1292-dik évi oklevelét.)

R—h.

XVI.

IV. László (kun) király a Drugcha-i nemzetségből származott Simont megerősíti az atyja (V. István 1270) és öreg-atyja (IV. Béla 1264) által neki adományozott sümeginegyei Predemeh nevű föld birásában, 1273. martius 1.

Ladizlaus dei gracia Hungarie. Dalmacie. Croacie. Rame. Seruie. Gallicie. Lodomerie Cumanie Bulgarieque Rex. Omnibus xsti fidelibus presentes literas inspecturis salutem in omnium Saluatore. Ad uniuersorum noticiam harum serie uolumus peruenire. Quod Sijmun filius Salomonis de genere Drugcha ad nostram accedens presenciam exhibuit nobis priuilegium karissimi patris nostri Stephani Regis inclite recordacionis, concessum super confirmacione priuilegii, dominis Bele aui nostri clare memorie, continentis collacionem cuiusdam terre Predemeh uocate in comitatu Symigiensi in Chezmicie existentis. Petendo cum instancia ut ipsum priuilegium acceptare, et nostro dignaremur priuilegio confirmare. Cuius tenor talis est. Stephanus dei gracia Hungarie. Dalmacie Croacie. Rame. Seruie Gallicie Lodomerie Cumanieque Rex. omnibus xsti fidelibus presentes litteras inspecturis Salutem in omnium Saluatore. Ad uniuersorum noticiam harum serie uolumus peruenire, quod Symun filius Salomonis de genere Durugcha. ad nostram accedens presenciam exhibuit nobis priuilegium domini Bele felicis recordacionis illustris Regis Hungarie karissimi patris nostri concessum, super donacione cuiusdam terre Predemeh uocate in comitatu Symigiensi in Chezmicie existentis, petens anobis cum instancia, ut idem ratum habere et nostro dignaremur priuilegio confirmare. Cuius quidem priuilegii tenor talis est. Bela dei gracia Hungarie Dalmacie Croacie Rame Seruie Gallicie Lodomerie Cumanieque Rex. Omnibus presens Scriptum inspecturis salutem in omnium saluatore. Ad uniuersorum noticiam tam presencium quam futurorum harum serie uolumus peruenire. Quod Sijmon filius Salomonis ad nostram accedens presenciam, obtulit nobis litteras dilecti et fidelis nostri magistri Moys comitis Symigiensis, et de Bichor ac literas priuilegiales Capituli Chazmensis in quibus uidimus contineri. quod Danych filius Danich, Guruzlou frater eiusdem, et Brasan filius Jurk, iobagiones castri

Symigiensis, de Chezmice quandam terram sitam Premyh uocatam existentem inchezmice Salomoni Hungaro filio Galli pro tribus marcis uendiderint. que quidem terra ipso Salomone filio Galli sine herede decedente, cum ad nostras manus fuisset deuoluta nos eandem tum ad instanciam et petitionem eiusdem magistri Moys dilecti et fidelis nostri, tum promeritorijs seruicijs ipsius Symonis, que nobis impendit et impendere poterit in futurum, eidem Symoni filio Comonis, sub eodem seruicio et in eadem libertate, inqua Danych, Guruzlou et Brasan, iobagiones castri Symigiensis, qui predictam terram dicto Salomoni Hungaro uendidisse dinoscuntur, tenuerunt et possederunt, ex liberalitate Regia duximus conferendam. Cuius mete sicut in eisdem litteris magistri Moys et Capituli antedicti uidimus contineri, hoc ordine distinguntur. Prima meta incipit per unam arborem Bykfa crucesignatam. sub qua est meta terrea iuxta uiam magnam. Transiens ipsam uiam tendit uersus orientem per unam uallem. Deinde procedit ad duas arbores Bykfa, inde uadit superius ad unam Bykfa ubi conmetantur castrenses de Korbonuk. Exinde autem descendit ad aquam Gurbonuk ubi est una arbor Narfa. et per eandem aquam parum superius ueniens transit ipsam aquam per duas arbores Egurfa, et per unum riuulum ascendit superius ad montem uersus meridionalem, et ibi cometatur cuidam vinee Castrensi. Inde descendit ad unam uallem siluosam et per ipsam uallem uenit superius ad magnam uiam et ibi cometatur castrensibus de Musina. Inde per quandam uiam, que uenit ex meridionali descendit iterum ad aquam Gorbonuk et per eandem aquam uadit ad occidentem per longinca ubi sunt dicti Castrenses conmetanei. Et ex inde procedit ad unam uallem Juya nomine ad septemtrionalem. et ibi cometatur terre Voycha. Ex inde superius ueniens ascendit ad magnam uiam ubi est una arbor, Bykfa crucesignata, ubi est meta terrea et ibi cometatur terre Drasmer, et ex inde per eandem uiam ueniens cometatur terre Scebesk. procedens enim per ipsam uiam uenit et cometatur terre magni Tyburcij. Deinde autem per magnam uiam ex orientali ueniente cometatur terre Chopou ubi est prima meta et ibidem terminatur. In cuius rei memoriam

et perpetuam firmitatem dicto Symun presentes concessimus litteras, duplicis sigilli nostri munimine roboratas. Datum per manus magistri Farkasij Electi albensis aule nostre vicecancellarij dilecti et fidelis nostri. Anno domini M^o CC^o LX°. Quarto. Quarto ijdus aprilis. Regni autem nostri anno vicesimo Nono. Nos igitur seruicia eiusdem Symonis que nobis in Bulgaria et Regno tempore eiusdem karissimi patris nostri inpendit fideliter poteratque inpendere in futurum, attendentes collacionem eiusdem karissimi patris nostri terra Predemeh eidem factam ratam habentes et pariter innouantes, auctoritate presencium confirmamus. et ut idem Symun eo fidelius et astriccius nobis et Regno seruire teneatur, quo sibi gracia prestancior inpenditur, de benignitate Regiac concessimus stauentes. vt ipse et eiusdem terre incole more populorum Nobilium aliorum in Causis consuetis, non nisi iudicio ducis, aut bani tocuis Sclauonie quicumque fuerit pro tempore astare teneantur. cum eundem et ipsius populum in terra eadem commemorantem, a iudicio seu iurisdiccione comitis parochiali duxerimus sicut premisimus eximendos. Vt igitur huius nostre confirmacionis et concessionis series robur optineat perpetue firmitatis presentes concessimus litteras duplicis sigilli nostri munimine roboratas. Datum per manus magistri Benedicti Orodienis ecclesie preposito aule nostre vicecancellarij dilecti et fidelis nostri. Anno domini M^o CC^o Septuagesimo Sexto. kal. Junij Regni autem nostri anno primo. Nos igitur priuilegium ipsius karissimi patris nostri super huiusmodi confirmacione priuilegii domini aui nostri confectum non abrasum non cancellatum non interletum. nec aliqua sui parte uiciatum uel insigillo aliquialiter redargutum, ratum habentes et acceptam, et de uerbo ad uerbum presentibus insertum auctoritate presencium duximus confirmandum. duplicis sigilli nostri munimine roborando. Datum per manus magistri Benedicti prepositi ecclesie Orodienis aule nostre vicecancellarij, dilecti et fidelis nostri. Anno dominij M^o CC^o LXX° tercio. In Kal. Marcij. Indiccione prima. Regni autem nostri anno primo. Venerabilibus patribus Nycolao Electo sancte Strigoniensis Ecclesie perpetuoque comite loci eiusdem. aule nostre Cancellario. Stephano Colocensi et Johanne Spalatensi archiepi-

scopis. Lamperto agriensi. Job quinque ecclesiensi, comite Musuniensi. Philippo vaciensi aule domine regine karissime matris nostre Cancellario Comite Neugradiensi. Briccio Chanadiensi. Paulo Vesprimiensi. Tymotheo Zagrabiensi. Lodomerio Varadiensi. Dyonisio Jauriensi et Petro Transsiluano Episcopis ecclesias dei feliciter gubernantibus. Rolando palatino bano de Machou et iudice Cumanorum. Matheo bano totius Selauonie. Nycolao Voyuoda Transsiluano comite de Zounuk. Joachino magistro Tauarnicorum nostrorum Comite de Plijs Alexandro iudice Curie nostre comite de Vrbaz. laurenzio comite Supruniensi. Henrico bano de Vazara et de Sou. Stephano Bano de Bozna. Gregorio bano de Boronch et de Kuchou. Emerico comite Symigiensi. Johanne comite Zaladiensi Omodeo comite Castri ferrey. Vgrino magistro Agasonum nostrorum Comite Syrmiensi. Paulo bano de Zeurino. Renoldo magistro Dapiferorum nostrorum comite Zolgageuriensi Laurencio magistro pincernarum nostrorum comite de Kewe et de Crasou. Salomone comite Albensi. Mychaele comite Nytriensi, et alijs quampluribus comitatus Regni tenentibus et honores. Pecsét nélkül.

Eredetie Rajki család levéltárában található. R—r.

XVII.

IV. László király Buzád nemzetségéből Herbordnak hadi érdemeiért szalamegyei Rajk földét adományozza. 1273. Junius 2.

Ladizlaus dei gracia Hungarie Dalmacie Cracie Seruie, Gallicie, Lodomerie, Cumanie, Bulgarieque Rex. Omnibus presens scriptum inspecturis tam presentibus quam futuris salutem in salutis largitore. Licet regia pietas manum muniticam porrigere debeat vniuersis illos tamen quorum experta probitas laudata est inprosperis et in aduersis! principaliori debet prosequi munere et fauore vt alij eorum exemplis inuitati ad fidelitatis opera fortius accendatur. Aduniuersorum jgitur noticiam harum serie volumus peruenire. quod herbordus filius comitis Lancereth de genere Buzad fidelis noster serenitati nostre deuotissime supplicauit ut ipsius seruitis (?) recensitis quamdam terram Vduornicorum nostrorum Royk vo-

catam iuxta Pliske existentem vacuum et habitatoribus carentem de benignitate Regia sibi conferre dignaremur. Nos igitur ex officio Regalis culminis interne consideracionis affectu plenarie recolentes, qualiter idem, cum Matheo bano tocius sclauonie dilecto et fideli nostro in Styria et Karyntia contra hostes Regni nostri casibus fortune se submittens dimicauerit viriliter sibi potius mortem quam vitam, eligendo. Vbi laudabilem coram eodem bano et alijs quam pluribus cernentibus victoriam obtinuit et triumphum. Volentes jtaque eiusdem Herbordi sudoribus bellicis et fidelitatum perspicuis meritis! que recensere per singula longum esset, ex nostre munificentia maiestatis ex condigno et promeritis respondere licet minima videantur quod ad presens agimus respectu eorum que facere intendimus ut meretur; ipsius petitionibus annuentes terram supradictam cum omnibus vtilitatibus suis iuxta ueteres metas et antiquas prout ijdem Vduornici qui antea eandem terram possidebant! eidem Herbordo dedimus, donauimus atque tradidimus de nostra gracia pleniori perpetuo possidendam. In cuius terre corporalem possessionem ipsum Herbordum per religiosum virum Benedictum abbatem Zaladiensem fidelem nostrum fecimus introduci. nullo penitus contradictore existente. prout in eiusdem litteris nobis constitit euidenter. Mete autem ipsius terre secundum continenciam litterarum eiusdem Abbatis hoc ordine distinguuntur. videlicet Incipit influuio Plyska iuxta terram ipsius Herbordi a parte aquilonis et egreditur de ipso fluuio ad partem occidentis et in quadam ualle sunt due mete terree iuxta magnam viam et eundo similiter ad occidentem incidit in uirgultum in quo sunt due mete in arboribus Ny exeundo de uirgulto uadis ad duas metas, quarum una est in una piro alia in arbore Ilicis. Inde ascendens montem peruenit ad duas metas terreas in quibus descendit ad uallem ad uirgultum q sunt due mete una in arbore ylicis alia terrea et uadit in eodem uirgolto ad duas metas yliceas quarum una est sita vbi separatur a terra predicti Herbordi et conmetatur terris castrensiu de Sy-liter Inde flectitur ad aquilonem et per uallem eundo peruenit ad duas metas, quarum una est in arbore ylicis alia terrea. Inde ascendit ad monticulum et ibi sunt due mete quarum

una est in arbore ylicis alia in arbore Nyrfo vnde uadit ad quandam siluam et in eadem in duabus arboribus cerasarum sunt due mete et in eadem silua eundo in montem et exeundo de eadem descendit et infine ipsius montis sunt due mete indumis tulfa et Nyrfa, vnde vadit similiter ad aquilonem ascendit montem ubi sunt due mete terree iuxta viam posite ubi separatur a terris castrensiu prescriptorum et conmetatur terris Nicolai filij Arnoldi. vnde flectitur ad orientem uadit ad quandam magnam arborem ylicis iuxta quam sunt due mete terree vnde descendit aduallem in qua iuxta arbores Egurfa sunt due mete terree, vnde per ipsas arbores tendit ad fluuium Burnuk et per ipsum fluuium uadit ad fluuium Plyska in quo regirat ad meridiem reuertitur ad metas priores eri eodem fluuio et sic cursus metarum terre supradicte terminantur. Vt igitur huiusmodi collacio robur obtineat perpetue firmitatis, nec per quempiam possit seu ualeat in irritum ctarj. presentes eidem concessimus literas dupplicis sigilli nostri munimine roboratas. Datum per manus magistri Benedicti Orodienis ecclesie prepositi aule nostre vicecancellarij dilecti et fidelis nostri, Anne dominj M^o CC^o LXX° tercio. Quarto Nonas Junij Regni autem nostri anno primo. Venerabilibus patribus Stephano Colocensi et Joanne Spalatensi Archiepiscopis. Lamperto Agriensi Briccio Chendiensi Job Quinqueecclesiensi, Philipo Vaciensi Comite Neugradiensi Paulo Vesprimiensi Tymotheo Zagrabiensi Lodomerio Varadiensi Dionisio Jauriensi et Petro transsiluano episcopis ecclesias dei feliciter gubernantibus. Matheo palatino comite de Bana, Rolando Iudice curie nostre, Henrico Bano tocius Sclauonie Nicolao Voyuoda transsiluano comite de Zownuk Egidie bano de Macho et de Bozna, Paulo bano de Zeurino Joachino magistro tawarnicorum nostrorum Renoldo magistro dapiferorum comite Zolgageuriensi Vgrino magistro agasonum nostrorum Comite Syrmiensi, Laurencio magistro pincernarum nostrorum comite de kewe, et de Karaso, Moys comite Symigiensi, Dedalo Comite Zaladiensi, Michaele comite Nitriensi et alijs quampluribus comitatus Regni tenentibus et honores.

A pecsét világos sárga és szederjes selyem sinórról függött. Eredetie a Rajki-család igen érdekes okmánygyűjteményében őriztetik Felső-Rajkon Szala megyében.

XVIII.

A szalai gyülekezet bizonyítja, hogy előtte Kata asszony — Rajki Mikó özvegye — hitbéréül nyert birtokát István-, Anasztáz- és Csáknak eladta. 1277.

Nos Conuentus Monasterij beati Adrianj de Zala tenore presencium Significamus quibus expedit vniuersis. quod domina Katha relicta Micov de Royk sine herede decedentis abuna parte. et Stephanus filius Martini, Anastasius filius atanasij. pro se et Chak filio Gylianus cognato eorum de eadem ab altera! coram nobis constituti. eadem domina, possessionem predicti Micov mariti sui, que cum siluis fenetis, et terris arabilibus viginti iugera terrarum continere dicitur, et sibi, inractionem dotis, sue deuenerat, presente (Ro)lando fratre suo qui pro se et Nicolao germano suo astitit, eisdem Stephano Anastasio et Chak pro dimidia marca, usque inflios filiorum inperpetuum et irreuocabiliter vendidisse est confessa. quam dimidiam marcam prefata domina asseruit plenarie recepisse ab eisdem. Addito eo et plenius assumpto. quod de cetero nec ipsa domina nec eius agnati super terra prescripta, Stephanum Chak et Anastasium prescriptos! poterunt impetere, nec eciam molestare. Vt igitur hec vendicio robur obtineat perpetue firmitatis. nec perquempiam possit sev valeat in irritum retractari! presentes concessimus literas sigilli nostri munimine communitas. Datum anno domini M. ducesimo LXX°. vij^o. Venerabili viro dominico abbate nostro. Gera decano. Petro custode. ceterisque fratribus salubriter existentibus.

A pecsét, hártya-szalagról lógott.

Eredetie a Rajki-család gazdag okmánytárában.

R—r.

IX.

A vasvári káptalan bizonyítja, hogy Hermani Balduin és Márton a szalóki vár helyét Rubin alvajdának 10 márkért eladták. 1278.

A

B

C

D

Nos Capitulum Ecclesie sancti Michaelis de Castro ferreo. Notum facimus tenore presencium uniuersis. quod Balduinus et Martinus filij Bartholomeij de Herman coram nobis consti-

tuti. Locum castrum situm in terra Zalak¹⁾ cum fossatibus (így) et indaginibus antiquis. pro ut iacent usque magnam portam sitam iuxta magnam viam.²⁾ uendiderunt, pro decem marcis Rubino uiceuoyuada filio comitis hermani. iure hereditario possidendum. heredum in heredes. Quod ut ratum sit presens scriptum contulimus, nostro sigillo comunitum. Magistro Thoma preposito ecclesie nostre. magistro Eguke Cantore. Andrea Custode. Cosma decano existentibus. Anno Domini Millesimo. ducesimo. septuagesimo. octauo.

Kivül: Carta Rubini supra Empeione loci castrum Zalak. A pecsét, hártya-szalagról függött.

Békássy-család levéltárából.

R—r.

XX.

III. András király Fekete Belus, Fridrik mester, János, Mihály, Domokos, Péter és Balázs testvéreknek Szabolcs várához tartozó Vencsellő nevű pusztá földjét adományozza. Budán, január 4. 1293.

Nos Andreas dei gracia Rex hungarie memorie commendantes significamus quibus expedit vniuersis presencium presentem. Quod quia comes Belus niger et magister Fridericus vna cum comite Johanne comite Michaeli Dominico Petro et Blas fratribus suis nobis, et Regno in diuersis negocijs Regni nostri exercitibus videlicet intrinsecis et extrinsecis fidelissimos et gratissimos impenderunt famulatus, nos eisdem respondere cupientes Regio cum fauore quandam terram castrum nostri de Zoboch, Wenchelleu uocatam uacuum et habitatoribus penitus destitutam in uicinitate possessionis ipsorum Zoboch vocate, per nos eisdem primitus date et concessa, existentem, dedimus contulimus et tradidimus, tam dicto comiti Belus et magistro Friderico, ac ipsorum fratribus prenotatis perpetuo possidendam. Datum Bude quarto die post octauas Natiuitatis domini. Anno domini. M^o. CC^o. nonagesimo tercio.

Kivül: Későbbi irás: Nro 44. Donationales Andreae Regis Comiti Belus.

Hártya-szeleten, a hártya-zsinegre nyomtatott pecsét csekély töredékével. Eredetie Bakics János pesti ügyvéd birtokában.

¹⁾ Nemes- és Pór-Szalók Veszprém megyében fekszenek.

²⁾ Ma is a Pápa-Szombathelyi országot keresztülvonul rajta.

XX.

A TUDOMÁNYOK ÁLLAPOTA HAZÁNKBAN, AZ ÁRPÁDOK ALATT.

Frankl Vilmostól.

(Folytatás.)

A gyógytudománynak mind elméleti, mind gyakorlati oldala legelőbb az Arabok által műveltetett, ámbár a Korán a testek fölboncolását tiltván, a bonctan elhanyagolása a gyógytudomány kifejlődésére kedvezőtlenül folyt be. Az Araboktól Afrikából Európába szivárgott át, névszerint Sicilia- és Spanyolországba, hol első ápolóit találta, különösen az első helyen említett országban az 1030-ban alapított salernói orvosi főiskolában virágzott; ennek mintájára azután keletkezett egy hasonló Montpellierben Franciaországban; és a XIII-ik századtól kezdve minden olasz egyetemnél a gyógytudomány is tanítatott.

A mi ezen tudomány irodalmát illeti, Galenus és Hypocrates művei képezték többnyire a forrást, melyből azon korban merítettek; általán elmondható, hogy a gyógyászat egyike azon tudományoknak, melyeket a középkor elhanyagolt, s melyeknek ezen kori irodalma ennek következtében egészen szegény.

Ezen szak írói között corbeilli Egyedet nevezük meg, mint a legkitünőbbek egyikét, ki a Hydroskopiáról irt egy „de iudiciis Urinarum“ című munkát, továbbá egyes értekezéseket az üt-érről és az összetett gyógyszerekről; — azon

körülmény azonban, hogy munkáit versalakban, hexameterekben írta meg, sokat levon tudományos értékéből.¹⁾

A sebészet, az anatomia érintett elhanyagolása következtében, szintén még bölcsőjében volt; miért is II. Fridrich elrendelte a gyakorlati bonctan előadását és az orvosi pályára készülőknek ezen tudománybóli előleges megvizsgáztatását.²⁾

A gyógyszereket többnyire maguk készítették az orvosok, ámbár kivételek sem hiányoznak, mint p. o. Angolországban, hol, mint olvassuk, bizonyos Richardus „Henrici Regis Apothecarius“ volt.³⁾ A titkos öröknek különös befolyást és kiváló gyógyerőt tulajdonítottak, mi az egész tudományra nem legszebb világot vet.

Hazánkban a gyógytudományokat a királyi orvosokon kívül mások alig művelték, s ezek is kevés kivétellel nem voltak egyebek kuruzslóknál, kiknek tudománya legfőlebb néhány általános hatásának vélt szerre terjedett ki és hamar véget ért. Ily esetben nem csudálhatni, ha vakbuzgóság, csillagjóslat, babonaság s mindenféle csodagyógyítások, mint p. o. a magyar királyok keresztjelének gyógyereje ital általi megmérgeztetésekben,⁴⁾ és sok más hasonló főszerepet játszott, mit sok izben egyedüli módnak tartottak az elveszett egészség visszanyerésére.⁵⁾

Hirnevesebb orvosaink ezek voltak: az olasz születésű Draco, Kálmán király udvari orvosa, ki a király füleire erős tapaszt rakván, állítólag halálát okozta.⁶⁾ T a m á s,

1) Histoire littéraire de la France XVI. 95. 506. l.

2) Raumer i. m. II. 521. l.

3) Not. et Extr. V. 567. lap.

4) Chronic. Mellicense auctore Schramb. IV. 281. l.

5) Czech. i. h. 225. lap.

6) Turóczi. Chronicon II. LXII. C. Schvandtner I. 224. Érdekes helyét itt adjuk: „Post haec autem rex caepit aegrotare graviter, et habebat quemdam medicum latinum Draconem cui nimium credebatur; hic apposuit emplastrum super aures regis, qui ex capitis dolore urgebatur, et per concavitates aurium, vis emplastri, non modicam extraxit partem cerebri eius. Remoto autem emplastro, quod diutius tenere non poterat ostendit Othmaro Comiti. Comes Othmarus inspicuens emplastrum vidit in eo Cerebrum extractum, dixitque Regi: domine expedit tibi, ut praepares te ad viaticum.

IV. István királynak udvari orvosa, kit bizanci kutfők arról gyanusítanak, mintha királyi urát, ennek ellenségeitől megvesztegettetve, megmérgezte volna.¹⁾ Péter, III. Béla idejében spalatói érsekről olvassuk: „Vir magnae scientiae erat autem praecipue eruditus in scientia phisicali, ita ut respiciendo in faciem sani hominis, praenosceret quo aegritudinis genere et quo foret tempore invadendus, quoque medelae antidoto posset languoris evitare discrimen.“²⁾ Ide tartoznak még: Sándor II. Endre,³⁾ Gellért IV. Béla, V. István és III. László orvosa,⁴⁾ Mutinus szepesi prépost V. István alatt László herceg orvosa,⁵⁾ Bonaventura szerzetes Adorján bibornoknak, phisicus Capellanus⁶⁾ a 1254 körül.⁶⁾ Gyógyszerészeket ezen korban nem találunk, de igen későbbben 1332-ben már, midőn a pécsi káptalan egyik tagja „Petrus apothecarius“ nevet visel.⁷⁾

A természet-tudományoknak szintén a Spanyolországban lakó Arabok voltak első művelői, kiktől azután Európa többi tartományaiba is átszivárgott. A mit a gyógytudományokról megjegyeztünk, hogy a középkorban általán elhanyagoltatott, áll ezen tudományról is ugyanazon terjedelemben. Okát ennek azon körülményben fogjuk föltalálni, hogy a természetet s annak titkait nem az egyedül célhoz vezető tapasztalati uton, hanem hiu számítások és nevetséges speculatiók segedelmével igyekeztek kifürkészni, minek következménye azután az volt, hogy a középkori természetbúvárok majdnem kivétel nélkül chemia helyett alchi-miával, astronomia helyett pedig astrologiával foglalkoztak, s az egész tudományon az uralkodó babonahit vonul át. De ha például az alchimia tulajdonképeni célját el sem is érte: az arany és később a bölcsek köve készítése módjának fölfödö-

1) Nicetae Choniatis Annales 84. l.

2) Thomas Archidiac. Hist. Salon. XIX. C. 560. l.

3) U. a. u. o. 574. l.

4) Veszprémi Biographiae Medicorum II. Centuria 65. l.

5) U. a. I. Cent. 118. lap.

6) Fehér Cod. Diplom. IV. 2. 256. l.

7) Haas M. Pécs leírása 162. lap.

zését, az ez alkalommal tett különféle kísérletek számos nagyfontosságú fölfödözést eredményeztek.

A mi a természettudományok egyes ágait illeti, az álat-tannak mégis akadt néhány kevés tudományos művelője, így Franciaországban kettő, Németországban pedig a többi között murei Konrád irt egy munkát „de natura animalium.“ Ezen termékek azonban kivétel nélkül e tudományág fejletlenségére és számos balhiedelemről tanuskodnak.¹⁾

Hazánkban a már meg említett Péter spalatói érseket, ki a természetnek titkaiba ugylátszik kitünően beavatva volt, mellözve, sokan azon véleményben vannak, hogy szent László király a növénytudománnyal foglalkozott, s a „herba saxifraga“ nevű növénynek „szent László füve“ elnevezése által ezt megerősítettnek tartják;²⁾ IV. Béláról hasonlóképm említik, hogy gyürüjének saphir-kövének különös sajátságokat vett észre;³⁾ — tehát, így okoskodnak, az ásványtant művelte.

A csillagászati ismeretek első elemeit szintén az Araboknál találjuk és Ptolomaeusnak arab nyelven irt, de később latin nyelvre is lefordított „Almagestis“e képezte e tudománynak mintegy codexét; később nyugoti Európában is elterjedést nyervén, az ép oly sokoldalú mint alapos tudományú Verulami Bácó által karoltattak föl. Mint irtót e szakban megnevezzük navarrai Campano Jánost, ki a többi között Euklides „Elementa“-it is arab eredetiből latin fordításban közlé. A csillagászat fölvirágozását és tudományos művelését az egyház is előmozdítá, miután Bácó által az égi testek járásának figyelemmel kísérése a naptár és az ünnepek elrendezésére befolyást nyert.

Az astronomia általán összezavartatott az astrologiával, és ez amavval együtt rendkívüli előszeretettel műveltetett. Így a többi között Talleyrand auxerrei püspök irt egy „Flos planetarum“ című munkát. Hazánk csillagászai közül, kik kétségkívül szintén számosan voltak, maradandó emléket csak az erdélyi szász születésű, mint költő és tudós ép úgy, mint

¹⁾ Not. et Extract. V. 224. l.

²⁾ Wallaszky Conspectus liter. Hung. 75. l.

³⁾ U. a. u. o. 65. lap.

csillagász kitünő Klingsor korának a külföld előtt is egyik legünnepeltebb ferfia, biztosított. Klingsor a XIII-ik század elején II. Endre király megbízásából leányát szent Erzsébetet kísérte el férje Lajos turingiai herceghez, hol is a külföldi élet kellemei és előnyeitől lebilincselve hazájába többé ugy látszik vissza sem tért, hanem Németországban, hol nagy tisztelet- és becsülésben részesült, élt és halt meg. Dicséretekkel halmozza el őt szent Erzsébetnek egykorú életirója Theodoric, kinek ezen életiratát Canisius ¹⁾ és Pray ²⁾ kiadásában birjuk.

Költeményei egy német gyűjteményben kiadattak, ³⁾ melynek szerkesztője számos érvekkel kivivja, hogy Klingsor valóban magyar volt. Ezen költemények több helye csillagászati ismereteire is vonatkozik, ⁴⁾ mire nézve Erzsébet élet-

1) Antiquae Lectiones Tomus IV.

2) Vita S. Elisabethae Viduae.

3) Sammlung von Minnesängern aus dem schwäbischen Zeitpunkt CXL Dichter enthaltend. Zyrich verlegt Conrad Grell u. Comp. 1758 4-to.

4) Például: Nigromantei erkenne ich gar

Astronomie nem ich aus den

Sternen wahr.

Egy más helyen így énekel:

Ja meisten loose un bas den Naft

Das gibt der Werlte maniger Felden hohe Kraft

Sweres merken will der laszet mange Stünde

Min si was al der Werlte ze tief

E das mir von Ostertingen Henrik rief

Nu wiedest du dü hoche und auch die Gründe

Drütusent mark in Ungerland du han ich von den richen

Welle ich die habe vor die Spare

Wilt du mit mir gegen Siebenbürgen Ware

So muesze Got an felden mir gewichen.

Sammlung. II. 7.

Szent Erzsébet életirója Klingsort így énekl:

Kein man auf diesen Erdreich

Man vuste nirgend seinen gleich

In den sieben freien Kunsten

Des kaemer zu grosen Gunsten

Das in des Königs von Ungernlandt

Er was Meyster Klingsoer genannt,

irójánál olvassuk: „Nigromantiae et Astronomiae Sciententiis nihilominus eruditus.“¹⁾

Annak, ki a középkori tudományosság és a tudományok egyes ágainak akkori állapotját tette vizsgálódásai tárgyává, föltűnő és talán meg nem magyarázhatónak fog látszani, a minden némileg művelt nemzetnél tett azon általános tapasztalás, hogy a hittudományokon kívül a történet volt, mely leginkább műveltetett, melylyel aránylag legtöbben foglalkoztak, s melynek egyedül már azon korban meglehetősen széles körű irodalma volt. Okát ezen körülménynek azon pietásban kell keresnünk, melylyel az egyesek és nemzetek mindenkor az ősök emléke iránt viseltettek; azon kegyeletben, melyet a mult idők örvendetes és szomorú eseményei iránt tanusítani szoktak; és végre azon meggyőződésben, hogy az önkárára tanulást, a tapasztalást csak is a mult idők történeteinek följegyzése által lehet pótolni, azon az emberrel mintegy veleszületett meggyőződésben, hogy a história valóban az „élet mestere.“

Röviden szóllani kívánván az ezen korbéli történeti munkákról, ezeknek kül alakjára nézve általán megjegyezzük: hogy azokban classicus befejezettséget, a tárgynak szorosán objectiv kezelését és a különféle részleteknek egy elválaszthatlan egészzé idomitását hiába keresnök. Bizonyos azután az is, hogy ki a történeti munkákban, mint „sine qua non conditio“-t keresi az ókor nagynevű történetíróinak, egy Tacitus, Caesar, Tukydidés vagy Herodot classicus nyelvét, az a

Das wart Ime des Königs Soldes
 Alle monat ein mark goldes.
 Wen er was ein wunder weise man
 Und nahm sich des Gestirnsehens an
 Und sagte zukunfftige dinke
 Und was man in dem Lande beging
 Wan er kond auch die schwarze Kunst
 Damüt er kriegt viel Gunst
 Des Königs und auch anderer Leute
 Die heylige Schrift kont er gedeute.

Menken II. 2039 l.

¹⁾ Canisius Ant. lect. i. h.

középkori történeti munkákat nem nagy élvezettel fogja lapozni; és a ki hozzászókkott a kellemes előadás, élvezetet nyújtó irányhoz, elfordulni fog a korunk nyelvébe is átszivárgott barbarismusokban dús nyers, de erőteljes nyelvezettől. Pedig azon eredeti őszinteségekben, mely mindent elhisz, azon mesterkéletlen külsőben, mely mindent kimond, van valami elragadó, van valami, mi az olvasót önkénytelenül megnyeri, gyakran lebilincseli.

A történeti munkák nyelve e korban többnyire a keresztény civilizációval uralomra vergődött, latin volt, ámbár voltak már akkor is nemzetek, melynek történet-írói ezen időkbén is a latin mellőzésével, nemzeti nyelven irták meg koruk nevezetes eseményeit; áll ez különösen a francziák-, olaszok- és spanyolokról. Az ut-törő e tekintetben, Jakab arragoniai király volt, ki önéletírását Castilia nyelvén írta meg. Követte példáját Villehardouine Gottfried francia tábornagy, ki a kereszties hadjáratok és Konstantinápolynak flandriai Balduin vezérlete alatti bevételének történetét írta meg; továbbá Joinville szent Lajos király életrajzának írója. Olaszországban Villani János volt az első, ki hona történetét nemzete nyelvén szerkeszté.

A németek és angolok történetírói ellenben, kivétel nélkül, a latin nyelvet használták. Hazánkban pedig, mint látni fogjuk, a latin nyelv minden elterjedettsége dacára, találkozunk hazai nyelven irt történeti munkákkal is, nevezetesen életrajzokkal.

Valamint a tudományok művelői e korban általán, úgy a történeti munkák szerzői is majdnem kivétel nélkül papok és szerzetesek levén, munkáikat keresztény, vallásos és igen gyakran egyházas szellem lengi át; majd minden sorból a történeteket mindenhatón igazgató isteni gondviselésbe helyezett erős hit és az aziránti háladatosság csillámlik ki, mi e kornak főjellemvonását képezi.

Ha ezen kor történeti munkáit egész általánosságban tekintjük, azokat három osztályba helyezhetjük el.

Az első osztályba tartoznak az általános, ugynevezett világtörténetek és korrajzok, mint gembloursi Sigibert és troisfontaini Alberik (Alberikus trium fontium) krónikái, kik elődeik és kortársaik munkáit földolgozták, utalva mindenkor a forrásra, melyből merítették.

A második osztályt képezik a részletes, egyes korszakok vagy tartományra vonatkozó történeti munkák, melyek között Suger saint-denisi apát hires munkája első helyen áll. Kiemeljük azonkívül freisingeni Ottót, toledói Roderikot, lübecki Arnol-dot, tyrusi Vilmost, Falcland Hugót és párisi Mátét.

Vége a harmadik osztályba helyezendők az egyes egyházak és klostromok évkönyvei. Ezek iróinak főadata lett volna ugyan csak az illető egyházat vagy kolostort érdeklő eseményeket följegyezni, de igen gyakran vajmi sok fontos és érdekes esemény és történet leírására talál a bűvár ezen folytatólagosan szerkesztett évkönyvekben. Ez utóbbiak között legérdekesebbek a corvei, fuldai, és szent galleni kolostorok évkönyvei.

A mi pedig az egyes nemzeteket illeti; Angolországban a különben meglehetősen száraz Ingulf mellett az ellenkezőleg igen dagályos nyelvű és föllengző irányú malmerburii Vilmost, és folytatóját newborroughi Vilmost és a már többször említett szent alban szerzetest Matthaëus Parisiensist emeljük ki.

A francia történeti irodalomban csak két férfi érdemli meg különösen a kiemeltetést, mint kik történeti munkáik megírásában nem csak a tudós bűvár, hanem a művelt közönség igényeit is szem előtt tartották. És ezek deuli Odo és tyrusi Vilmos, kiknek érdekes művei minden tekintetben messze maguk után hagyják egy Bigór, Glaber Rudolphus, nangisi Vilmos, gembloursi Sigibert és Robertus de monte száraz évkönyveit.

(Folytatjuk.)

XXX.

ZRINYI PÉTER, FRANGEPÁN FERENC- KRISTÓF ÉS NÁDASDY FERENC GRÓFOK ELLENI TANUVALLATÁS.

Közlé Ráth Károly.

Közleményemhez bevezető sorokat nem szükség irnom. A történet mindenki előtt eléggé ismeretes. Gróf Zrinyi Péter Horvátország s Slavonia bánja és Frangepán Ferenc 1670. april végén Bécsben, gróf Nádasdy Ferenc országbiró pedig Pottendorfon september 3-án elfogattak. A királyi ügyész folyamodására, a király tanu-vallató parancsokat bocsáta a káptalanokhoz. Erre megtörtént az ezer meg ezer tanu vallatása Magyar és a társ-országok, sőt az osztrák és steier hercegségekben is. A győri káptalannak feladatául tüzetett ki a győri, komáromi, pápai és veszprémi végházakban véghezvinni a vallatásokat és tanu-kihallgatásokat. Az eljárásról szóló példányok egyikét szerencsém levén a főtisztelendő győri káptalan országos levéltárában (a IX-dik fiók, 25-dik csomag, 961 száma alatt) felfedezni, azt érdekességénél fogva közleni elhatároztam.

A tanu-kihallgatásokat megrendelő királyi parancsot nem sikerült fel-lelnem, valamint a kérdő-pontokat sem, azonban ezek nem igen lévén lényeges dolgok, (miután az első, a compulsorium mandatum a szokott modorban adatott ki, ezeket pedig a feleletekből a figyelmes olvasó ugyis megtudja), könnyen nélkülözhetjük. Magok a vallomások teszik a főtárgyat, de a melynek eredményéről saját ítéletünket kimondani tartózkodunk.

Az említettem négy fő-végvár: ugymint Győr, Komárom, Veszprém és Pápa legtekintélyesebb lakosai, az egyházi, nemesi, vitézlő és polgári rendből, továbbá Tihany és Vázsony kapitányjai lőnek az 1671-dik év elején kikérdezve; és pedig Pápán és Veszprémben, mint a mozgalomhoz közelebb eső helyeken 107, Győrött 43 és Komáromban 32 tanu, mindössze 184 személy. Ezek között volt az egyházi rendből 1 címzetes püspök, 6 kanonok, 1 főapát, 1 prépost, 1 apát és 1 szerzetes vicarius, továbbá 7 protestans lelkész. A nemesi és vitézlő főrendből 2 (Zichy Pál vázsonyi fő-, és Eszterházy János győri alparancsnok), 5 főtiszt, 15 lovas- 19 gyalogsági tiszt, 2 alispán, városbírák, 7 megyei főbíró, 9 megyei esküdt, 9 városi tanácsos, 5 egyéb megyei tisztviselő, hadbírák, jegyzők, gyalog és lovas vitézek, nemesek és polgárok, két catholicus diák, egy özvegy és két férjes asszony.

Tarczay János Győr megye alispánja volt a király embere, a káptalani kiküldött pedig főtisztelendő Csernátóni Miklós győri kanonok.

A tanu-vallatás február 17-kén kezdődött Pápán, 21-én Győrött, újra megjelentek Pápán martius 5-kén, Veszprémben martius 7- és 8-án voltak, (némi pótlások történtek Győrött martius 17-én), Komáromban april 4-dikén vallattak, 5-én pedig az okmány kiadatott.

* * *

Mint mondám tehát február 17-dikén Pápán kezdődött meg a vallatás s ez alkalommal 45 tanu hallgattatott ki. Ezek között volt az egyházi rendből: 1 apát, 1 szerzetes vicarius, és 1 reformatus pap.

A vitézlők rendjéből: a vár alparancsnoka, 1 lovas alhadnagy, 1 gyalogsági tiszt, 1 ágyu-mester, 13 lovas és 9 gyalog közvitéz.

A megyei tisztviselők közül 1 alispán, 2 főbíró és 1 esküdt.

A városi tisztviselők közül a bíró és 2 tanácsnok — azonkívül a reformatus iskola-mester, a catholicusok egyházfia és orgonistája s még 6 mindenféle rendü lakos.

De térjünk át a vallatásokra.

1. tanu. (A vallató okmányban is 1. szám alatt van.) Nemzetes Horvát Miklós Veszprém megye alispánja, körülbelöl 50 éves, Veszprém megyének tartozó hitére vallja, hogy ő általános közhirképen hallá, miszerint gróf Zrinyi Péter a törököt ellenségeskedésre hívta fel, mely időben? miféle igéreték és rábeszéléssel? ő nem tudja. A többi pontokra semmit sem tud.

2. tanu. (A vallató okmányban is 2. szám alatt van.) Nemzetes Czuzi Pál, a pápai őrség alparancsnoka, körülbelöl 49 éves, hitére és a királynak tett hűségi esküjére vallja: az első pontra, mint a 1. tanu. 2—5-dik kérdő-pontokra: semmit sem tud mondani. A 6-dikra tudja, hogy a helybeli kálvinistáktól Pető Péter zsoldos katona az ország felső vidékeire és Jakabfi István elküldettek, de minő dologban? és mi végre? nem tudja; hallotta, hogy felső Magyarországból bizonyos sánta ember jött a pápai erősségbeli kálvinistákhoz, de mi végre, szinte nem tudja. A 8-ra vallja, miszerint a köznép szájából hallá, hogy Vitnyédi István az említett pontban megnevezett célra a francia követől bizonyos pénzt vett fel; a többire nézve hallá, miszerint az itteni kálvinisták többször, éjjeli időben is összejöveteleket tartottak, pénzt szedtek s azt az ország felső részeibe küldötték, de mi végre? nem tudja.

3. tanu. (A vallató okmányban 4-dik). Nemes Horvát Mihály pápai lovas alhadnagy (vice ductor) körülbelöl 34 éves, megesküdtetvén, kikérdeztetvén, vallotta: tudja, hogy a mult évben bizonyos Erszenyjártó nevű pápai hajdu (e szót gyalog katona értelemben kell venni) a felső vidékekre rándult bizonyos nemzetségi levelek megszerzésének színe alatt; noha arra — nem lévén kéz-műves — szüksége nem volt; ezenkívül közhirképen hallotta, hogy szándékjok volt ő felségét elfogni s Kasza várába ¹⁾ vinni, de kik által? nem tudja.

4. tanu. (A vallatási okmányban 9-dik). Szeliey István, helvét hitvallásu lelkész Pápán, körülbelöl 46 éves, lelki-ismérete tisztaságára megesküdt s kikérdeztetvén vallotta: semmit sem tud, sem semmit ezen zendülési történetről nem hallott.

¹⁾ Trencsin megyében.

5. tanu. (A vallatási okm. 13.) Vitézlő Acsádi Pál, méltóságos gróf Eszterházy Ferenc udvari embere (aulae familiaris), körülbelül 28 éves; — a 2-dikra vallja, hogy ő hallotta, miszerint a pápai kálvinisták Erszényjártó nevű által bizonyos pénzöszeget küldöttek az ország felső-részeibe; s az bizonyos lett volna, miszerint az Pápáról egy darab ideig távol volt; — a 8-dik pontra: szinte hallotta, hogy Vitnyédi István bizonyos pénzöszeget vett fel a franciától, mi végre? ő nem tudja.

6. tanu. (A vallat. okm. 14.) Nemes Furdics Miklós Veszprém megye esküdtje (Juratus assessor), körülbelül 38 éves, megesküdtetve kikérdeztetvén, vallotta a 2-ra: ő Nádasdy befogatásáról csak közhir után értesült.

7. tanu. (A vallat. okm. 15.) Nemes Simonics András a pápai őrség vajdája, (vagyis gyalogsági tisztje, hadnagyja), körülbelül 38 éves, megesküdt. kikérdezt. a 2-ra: az ország felső részeivel levelezést illetőleg vallá: ezelőtt egy évvel, némely ide való katonák, u. m. Pető Péter és Jakabfi István Sáros-Patakra mentek a pápai kálvinisták leveleivel és költéségén s egy egész holnapig kimaradtak, valamint Kovács máskép Szabó János Muraközbe ment, valjon magától-e? vagy más által küldve? előtte nincs tudva, és hogy ott nem merte magát Pápára valónak mondani, hanem Battyány Kristóf szolgájának adta ki magát.

8. tanu. (A v. okm. 16.) Nemes Firer Mihály a pápai őrség ágyu-mestere (tormentorum magister Presidij Papensis), kör. 37 éves, megesk. kikérd. vallá: ő a kikérdezt pontokra semmit sem tud, csak azt, hogy midőn ő szándékát, az Isten egyházába hivatalánál fogva egy zászlót csináltatni, kijelentette volna Kovács Gergely előtt, ez azt felelte Lakatos Mihály, Kovács Mátyás és Nyerges András előtt, hogy arra nem lenne szükség, mivel tavasznyiltával Erdélyből elég zászló fog kihozatni.

9. tanu. (A v. o. 40.) Lakatgyártó Mihály pápai zsoldos gyalog katona, körülb. 36 éves, szinte azt vallotta, mint az előtte való tanu.

10. tanu. (A v. o. 17.) Csizmadia Ádám lovas katona, körülb. 40 éves, megesk. kik. vallá: két pajtást küldöttek

Sáros-Patakra, mesterhozatal végett, a többire semmit sem tud felelni.

11. tanu. (A v. o. 19.) Nemes Szántóházi Ferenc, Veszprém megye főbirája, azon hitre, melylyel megyéjének lekötve van, az elsőre hallotta: Zrínyi Péter és Terzackj grófok felszólíták és bujtották a törököt az ellenségeskedésre; — a másodikra: hallotta azt is, hogy a Pápaiak körülbelöl 600, és a Veszprémiek mintegy 500 tallért küldöttek a felvidékre, de mi végre? ő nem tudja; emlékszik azonban, hogy a pápai kálvinisták gyakran összejöttek és gyüleseztek; melynek okáért megkérdeztetvén, azt felelték: oskola-ügyi gyűlésben voltak; hallotta azt is, midőn Borbély István mondotta: az egyház számára a borbély-céh zászlót készítet, erre Barbély János válaszolta: hadd el most a zászlót, mivel a tavasz nyil-tával anynyi zászlót fogsz látni, melylyel mind a két szemed meglelégedhet.

12. tanu. (A v. o. 22.) Nemes Kovács Szabó János pápai zsoldos, körb. 50 éves, m. k. vallá az 1-ső pontra: hogy a mult tavasszal Zrínyi befogatása előtt Muraközbe ment bizonyos Szabó Jakab nevűvel, ott mintegy 16 törököt látott a többi emberekkel beszélgetni, enni és inni s hazájokba visszaindulni.

13. tanu. (A v. o. 23.) Nemes Kenesei Miklós, körülb. 50 éves, m. k. vallá az elsőre: hallotta, hogy gróf Zrínyi Péter ő felsége ellen a törököt ingerelte, de azt is csak a gróf befogatása után t. i. hallá.

14. tanu. (25.) Nemes Boné máskép Barbély Ádám, kb. 42 éves, m. k. vallá, miszerint ő hallotta: hogy a legközelebb mult tavasszal a kanizsai törökök a Muraközbe mentek s ott voltak.

15. (31.) Pető Péter pápai lovas zsoldos katona, kb. 40 éves, m. k. v. a második pontra: ő Jakabfi Istvánnal a kálvinisták megbízó levelével oskola-mesterért küldettek Sáros-Patakra; hallotta ezenkívül Muraközben, hogy bizonyos pápai lakos 200 katonának vezetője, hadnagya (Ductor) leend.

16. (34.) Főtisztelendő Ujfalusi János, boldogságos szüzről nevezett Zirczi apát, kb. 43 éves, lelkiismerete tisztaságára vallá: hallotta, hogy a pápai kálvinisták a felső részekre

2000 forintot küldöttek, szinte hallá, miszerint a zendülés idejében éjjel itt Pápán a kálvinisták össze voltak gyülekezve imaházukban, de mi okért? és mi végre? nem tudja. Azt tudja bizonyosan, hogy Vitnyédi István a francia követtel levelezést folytatott s Vitnyédi István a követ által kiváló tiszteletben részesítetett.

17. (35.) Főtisztelendő Berzencei Lajos a pápai szent Pál első remetések vicarius, kb. 38 éves, lelkiismeretére vallá: hallotta, hogy Pető Péter a helybeli kálvinistáktól pénzt vitt az ország felső részeibe, valamint hogy bizonyos meghívó leveleket küldöttek Sopron városához és a felső megyékhez, de a kik ezekkel legkevésbé sem egyesültek.

18. (36.) Csabi Gergely pápai lovas zsoldos katona, kb. 44 éves, m. k. vallá az elsöre: hallá, hogy Zrínyi Péter a törököt bujtatta s sürgette, és hogy a pápai kálvinisták pénzt küldöttek a felső részekre, de bizonyosan nem tudja.

19. (38.) Gombkötő Mihály gyalog zsoldos, kb. 32 éves, m. k. vallá: ő jelen volt s hallá, midőn Pető Péter királyi zsoldos szabadságot kért Somogyi Miklós tiszt-urától, hogy a felső vidékekre mehessen, kinek midőn az engedély megtagadtatott volna, válaszolta: inkább szolgálatját elhagyja, mintsem itthon kelljen maradnia, s el is ment. Ezután hallotta: miszerint az itteni Kálvinisták általa bizonyos pénz-öszeveget küldöttek a felső-részekre, de bizonyosan nem tudja. Ezen kívül hallotta azt is, hogy Szabó máskép Kovács János vázsonyi lakosnak a veszprémi káptalan jegyzője Simoncsics Mihály felhányá, hogy a Pápaiak pénzt küldenek a felvidékre és lázadók volnának, kinek ez tagadólag gyalázatos szavakkal felelt.

20. (40.) Horvát máskép Kis Márton gyalog katona, kb. 50 éves, m. k. vallá: hallotta bizonyos Hegedűs Miklós nevütől, hogy igaz, miszerint a Kálvinisták 600 tallért küldöttek a felvidékre.

21. (20.) Nemes Duimovics János pápai vajda (gyalog-sági tiszt) és Veszprém megye főbirája.

22. (42.) Bors János, körülbelöl 55 éves, Pápa városa birája.

23. (43.) Szijártó János, kb. 37 éves, és

24. (45.) Kádártai másképp Szabó Gergely, kb. 60 éves, Pápa városa tanácsnokai.

25. (11.) Szeremlyei Mihály, kb. 24 éves, reformatus iskola-mester.

26. (3.) Szentimrei Miklós, kb. 39 éves, catholicus orgonista.

27. (44.) Csapó Péter, kb. 28 éves, catholicus egyházfia.

28. (12.) Nemes Üki Ferenc, kb. 70 éves,

29. (21.) Cippán Mihály, kb. 52 éves,

30. (32.) Latkó János, kb. 50 éves,

31. (6.) Szücs Gergely, kb. 47 éves,

32. (26.) Eperjesi István, kb. 46 éves,

33. (5.) Somogyi Mihály, kb. 45 éves,

34. (10.) Járó, másképp Szabó János, kb. 45 é.

35. (37.) Bárdi Barbély János, kb. 40 éves,

36. (39.) Kovács Gergely, kb. 35 éves,

37. (30.) Naszvadi András, kb. 23 éves,

38. (27.) Fodor, másképp Barbély András, kb.

47 éves,

39. (8.) Komáromi, másképp Szabó András, kb. 40 éves,

40. (28.) Lakatgyártó Márton, kb. 40 éves,

41. (18.) Dej Mihály, kb. 36 éves,

42. (41.) Csót István, kb. 35 éves,

43. (33.) Nemzetes Botka Ferenc, kb. 62 éves.

44. (7.) Óri, másképp Pordán Miklós, kb. 60 éves — és

45. (24.) Szilvási István, kb. 44 éves, pápai lakosok pedig semmit sem vallottak.

Feltűnő, hogy míg Pető Péter, ki a 2. 7. 16 és 18-dik vallomásokban, és Kovács Szabó János, ki a 7. és 18. szám alattiakban emlegettetik, (a 11. és 14. folyó számok alatt) kikérdeztettek, a 2. és 7. f. sz. a. emlegetett Jakabfi István, a 3. és 5. pont alatti Erszényjártó s 10. alatt felemlített Borbély István tanu pedig ki nem hallgattattak. Hihető, hogy ezek elfogattak s a német törvénszéken vallattattak ki.

(Folytatjuk.)

pápai királyi őrségbeli lovas zsoldos katonák.
ugyan ottani gyalog katonák.

XV.

KORPONA VÁROSÁNAK ISMERTETÉSE.

Csery Józseftől.

(Negyedik közlés.)

Miután Knauz Nándor és Nagy Iván által kiadott Tudományos Értekező, hol ezen Ismertetésnek eleje három közleményben megjelent, egy évi léte után megszűnt; annak folytatását a t. szerkesztők beleegyezttével e helyt fogom közleni.

1604. Lippai Balázs és Német Balázs hajdu kapitányok Kassáról, melynek kapuit elöttök a polgárok önként megnyitották, október utolsó napján körlevélben hirdették a Korponaiaknak, hogy Bocskay a fenyegetett vallási és nemzeti szabadság védelmére fegyvert fogott, s felszólítanak mindenkit, hogy Kassa példáját követve, Bocskay zászlójához csatlakozzanak. ¹⁾

1605. Korpona részéről kívánságuk beteljesedett következő Capitulatio szerint:

„Mi Rédey Ferencz, az Tekentetes és Nagyságos, kiss Mariai Botskaj Istvany Urunknak, Erdélyi ország Fejedelmének, Székelyieknek Fő-Ispánnyának, Magyarországnak nagyobb része Uranak Fő-Kapitánya; és fejenként az Hadnagyok egy rész hadának, addjuk tudására mindeneknek, az kiknek illik, mivelhogy Korponának Várossa, benne való nemes személyekkel, és egész városi renddel, fejet hajtottak az mi kegyelmes

¹⁾ Ezt a körlevelet kiadta Ribini Mem. Aug. Conf. Tom. I. pag. 329.
— Katona Hist. Crit. Tom. XXVIII. pag. 271.

Urunknak és Fejedelmünknek, mi általunk: Hogy az ő Kegyelmeiktől beadatott articulusok szerint, meg tartunk, in Omnibus punctis et clausulis. Mely kívánságokat Urunkkal Ő Nagyságával is meg confirmáltattunk. Mellyek ezek.

Mivelhogy az hit, és az Lelki dolog, jár mindenkor elől, azért első kívánság ez, hogy mindeneiket, kitsintül fogva nagyig, az ő Hitekben megtartunk és abban meg nem háborgattuk.

Második: Hogy mind nemeset, nemtelent, és az egész várost, az községgel, egyetemben: az ő régi szabadságok és igaz privilegiumok szerint, szabadságokban, az régi szent királyoknak privilegioni szerint megtartunk.

Harmadik: Hogy senkit közüllök, kitsintül fogva Nagyig, sem jószágokban, sem marhájokban, sem pedig egyéb majorságokban, meg nem bántunk, és terhes népet nem vetünk reájok: és ha bé jönnének is, negyven vagy ötven lónál fellyeb ne jöjenek: és ha olyak volnának is, kik az várasra neheztelnének; azok boszszut nem állanak rajtok.

Negyedik: Hogy az Hevéreket, és egyéb rendbéli népet, kik az várasnak segítségére küldettettek, avagy másképen jöttek ide, bekével mindenestől, marhástól el bortsáttatnak.

Ötödik: Hogy senki közüllök, az ő régi szokások, és szent királyoknak privilegioni ellen, az hadban ne kényszerítessék menni, hanem ha valaki, vagy fizetésért, vagy pedig maga költségén szabad akarattya szerint el akarna menni. Mert ha ugy lenne, tehát az ő kereskedésekben és majorságokban sok kárt vallanának, és így mind az adóból, mind pedig élések keresésében megfogyatkoznák.

Hatodik: Hogy ugy ne járjanak, ha erő jön: mint némely helyek és szabad városok jártanak: és ne kényszerítessenek ingadozó nádak lenni: bennünket minden módon oltalmazzanak.

Hetedik: Minthogy a nemességnek, kívül való majorságok is volt és vagyon, azonképpen az városbélieknek is, és némellyeknek marhájokat el vitték, és elhajtották, avagy el is vinnék, jószágokat elfoglaltak, és elakarnák foglalni: kívánják, hogy ne bántassanak, és az mit el vittek is, meg térítsék: mert nekik abból semmi vétkek nem volt, mint hogy nem is ott laktanak hanem az városban.

Nyolczadik: Hogy ezekről, az Tekintetes és Nagyságos Botskay Istványtól, nekünk assecuratoriát, avagy hitlevelet hozasson Ő Kegyelmeik, és míg azt meghozzák, magok petsétes hitlevelet, kezek írása alatt adgyák, hogy ezekben az felől megírt articulusokban, igazán meg tartnak mindnyájunkat.

Mi azért, ez fellyől meg irt articulusokban kívánságok szerint fogadjuk igaz emberségünk szerint való hitünkre, hogy mind nemeset, nemtelenet, kitsintül fogva nagyig, kik Korpona várossában laknak, és ezután is lakók lesznek, megtartjuk. Melynek nagyob bizonyosságára attunk az mi petsétes levelünket, kezünk írásival is megerösséttettvén. Actum in Bozok, die 3-a Januarii, Anno salutis 1605. Franciscus Redey p. h., Németj Gergely p. h., Martinus Doboczy p. h., Etsedi Benedek p. h., Ujvári Miklós, Katona Tamás, Olajos Istvany, Nárj Janos p. h., Barajczj Janos p. h., Barbél Ferentz p. h.“

Bocskay megküldi a korponaiaknak a kívánt hitlevelet: „Stephanus Botskay de Kiss-Maria, Divina miseratione Transylvaniae Princeps etc. Generosi, Egregii, Nobiles Prudentes et Circumspecti, Fideles nobis sincere dilecti! Salutem et benevolentiam nostram communiter. Hogy Kegyelmeteknek szivét, az Jó Isten, nemzetünknek közönséges jóvára velünk egyessé tette, azt szivünk szerint örülljük: és kívánnjuk Ő Szent Felségétől, hogy ebben az jó kezdetében, boldog és jó szerentséssen elő mehessen Kegyelmetek: és mi is az Kegyelmetek hozzánk mutatott hűségét mindenkor enlékezetes hála adatossággal megfelelhessünk. Minthogy pedig mi nemzetségünknek régi szabadságának keresésére, kötöttünk fel az ellenség ellen kardunkot; minden rendeket, s többi között Kegyelmeteket is, mind régi szabadságában, s mind mostan ígértékbe, minden tehetségünk szerint megakarjuk oltalmazni. Noha kegyelmeteknek olly panaszolkodását mi nem értettük, de irtuk Redei Ferencz Uramnak kapitányunknak, hogy Kegyelmetekre kiváltképpen gondviselése és vigyázása legyen: hogy se nemes, se városi rend, szabadságában ne romollyanak kiről minden időben vagy leveletek, vagy atyátok fiai által, minket bizvást meg talállyon kegyelmetek: szokot Kegyelmessegünk szerint, mindenkor illendő vigyázásunk leszen Kegyelmetekre. Et bene valeant. Datum ex Arce nostra

Sárospatak, die 24-a mensis Februarii A. D. 1605. Stephanus Botskay. Kathay Cancellarius. Simon Péchy.“

Bocskay a korponaiakat oltalma és gondviselése alá veszi: „Stephanus Dei gratia, Hungariae Transylvaniaeque Princeps, et Siculorum Comes, Universis et singulis, Magnificis, Egregiis, Generosis et nobilibus Dnis Capitaneis, Vice-Capitaneis, Belliductoribus, Centurionibus, Decurionibus, et aliis quibusvis tam equestris quam pedestris ordinis militibus, praesentes nostras visuris, lecturis pariter et auditoris fidelibus nostris sincere dilectis, salutem et gratiam. Mivel hogy . . . megtekéntvén az mi Korponai Városunknak sok külömb külömbféle rendbéli . . . miatt fogyatkozott romlott állapottyát: vettük azért . . . s várost benne lakozó nemes és Egyházi személyeket . . . ő marhájjokkal és majorságokkal egyetemben, az mi kiváltképen való oltalmunk és gondviselésünk alá. Hadgyuk annak okáért . . . nektek, és parantsollyuk erős büntetés alatt, hogy senki közülletek az megnevezett Városunkra haddal ne szálljon . . . Tatárt, se sokat se keveset be ne vigyen, se ne szállítson és az körül ott való híveinknek semminemü . . . secus non facturi. Ultima Aprilis A. Dni 1605. Stephanus.“

Bocskay körlevél által hívja meg a Korponaiakat a táborban tartandó országgyűlésre: „István Isten kegyelméből stb. Okos és gondos, őszintén kedves híveinknek üdvöt és kegyelmet! Megtudhattátok, hogy mi mult tavasz végével, midőn az ellenség üldözésére seregünket felső részekre küldöttük volna: nehéz és elkerülhetetlen okokért Erdélybe távoztunk, hogy ott a hátunk megett lévő ellenséget józanabb észre vezetnénk. Kiket Isten jótéteményéből végtére a béke elfogadására kényszerítve, és akarattunk szerint az erdélyi dolgokat csillapítva, iparkodtunk, hogy első alkalommal ugyanott hozzánk csatolt meg nem vetendő új katonák seregével, hazánk segítségére lehessünk.“

„Visszajövetkor a méltóságos nagyvezér előnkbe küldött követei által szorgalmazta, hogy vele összetalálkozván a leg hatalmasb és győzhetetlen török császárral kötött szerződési feltételek jobban és bizonyosabban megerősítenének: azután fenséges Mátyás Isten kegyelméből austriai főherczeg is előkelő követei által felszólított, hogy mind magunk ő cs. felségével bé-

két kötni, mind a két leghatalmasb császár közt ezen oly sokáig tartó háborut üdvös békével végezni iparkodnánk.“

„Értekezletünk a hív tanácsos uraink egyezéséből mind a két féllel megtörténvén, a törökök részéről mindenekben biztosítva lettünk. Minthogy pedig az ellenség serege a határookban harczkészen áll, a jelen expedícióhoz fogni akként tettük fel magunkban, hogy a béke alkudozására és kötésére, ha kívántatni fog, készek találtassunk, és fegyver legyen kezünknel, nehogy az idő és az alkalom így hozván magával nemzetünkön valami véletlen történhessen.“

„Tetszett tehát nekünk, valamint tanácsos urainknak is, hogy ezen általános expedícióra, melyben az Isten jóságából mi is személyesen részt veszünk, minden akármiféle állásu rendeket, hadi készülettel együtt a köz országgyűlésre, melyet táborban a két leghatalmasb császár közt, a közelgő nehéz hazai dolgok végett tartandunk, összehívni.“

„A rendek sorában Uraságtokat, mint Magyarország nem utolsó tagjait, ezen sorainkkal figyelmeztetjük és felszólítjuk, miszerint látván jelen levelünket bizonyos polgártársukat és városi tanácsnokokat régi szokás szerint teljes és meghatározott utasítással táborunkba küldeni tartozzatok. Minthogy pedig a jelen állapot késedelmet nem szenved, a gyűlésnek határozott napja a dolgok bizonytalansága miatt ki nem jelölhető, és minthogy az Isten segítségével holnap innen elindulván Léva-vár felé folytonosan fogunk utazni: szükséges, hogy követeitek félretevén minden elnapoltatást, és a napnak vagy valamely órának várakozását, mentül előbb jöjjenek oda, hol táborunk leend, és a köz országgyűlésen megjelenjenek; mert ha máskép cselekesznek a köz országgyűlésben a constitutio által kimondott büntetést el nem kerülük. Kelt Sárospataki várunkban, october 23-kán 1605. István. Péchy Simon titoknok.“

Bocskay Korponán tartotta meg az országgyűlést, melyet Bogáti János kassai bíró és az akkori követ így ismert: „Váczról november 14-én indulván két nap mulva Korponára érkeztünk, hol nagy urak, vármegyék s városok követei a fejedelemre várakoztak. Harmad nap mulva jött a császári követ nagyságos Forgách Zsigmond ur, kit a császár

és Mátyás főherczeg többször a békeszerzésben követül használt. A főherczeg nevében, már az előtt a császárnak küldött fejedelmi czikkeire hozott császári resolútiót. November 21-én válogatott magyar követek előtt elolvastattak ezen czikkek és a császári válasz, melyet a fejedelem kapott, hogy azokról vagy határozzon, vagy ő felsége tartsa fen magának a menevéd mellett összehivandó országgyűlésen azokat tárgyaltatni, és az ország köz szavazat után megerősíteni. A császár és a mieink közt történendő fegyverszünet már befejezett tény. Miért is követek választattak, kik Forgách Zsigmond urral Bécsbe menjenek. Ezeknek élén áll tekintetes és nagyságos Illésházy ur, okos és a haza üdvét szerető férfiú, kinek akaratát, — valamint régenten az Athénaiak Solonét, — magyar nemzetünk elfogadni és szavára hallgatni hajlandó. Hiszem, hogy szorgalmának és mérsékletének alkalmas, ohajtott sikere; nekünk pedig és az egész kereszténységnek igen hasznos küldetése leend. Kelt Korponán tartott országgyűlésünk alatt november 26-án 1605.¹⁾

Bocskay észre vévén, hogy ő felsége követei Komáromban a törökökkel a magyarok kizártával béke felett alkudoznának, kéri őket, hogy e dolgról őt tudósítanak, és ő felségének akaratja legyen, hogy ez értekezletben ő is részt vehessen. Kelt Korponán november 26-án 1605.

Bocskay kéri özvegy Máriát austriai főherczeg asszonyt Krakóban, hogy az általa és a magyar nemzet által ő felségével kívánt egyezkedést tekintélyével kegyesen elősegítené. Kelt szinte Korpona városában november 26-án 1605.

Czikket alkottattak. Kelt sz. Korpona városában a magyarországi karok és rendek közgyűlésében december 3-án 1605. — Ezen magyar nyelven írt czikket mutatják, hogy Bocskay mit keresett leginkább fegyverrel, és mily békefeltételeket adott elő Rudolf császárnak.

Bocskay kéri a német birodalmi fejedelmeket, hogy ő felségénél pártfogásukkal és kegyes közbenjárásukkal kieszközölnék, hogy szegény s annyi ütközetet szenvedett, keserűséggel telt hazánk, mely valamennyinek, de leginkább a ha-

¹⁾ Bél: Notitia Tom. II. pag. 485. — Katona Tom. XXVIII. pag. 428.

táros keresztényeknek előbástyája, az igazi vallás szabadságát, törvényei és jogai épségét megnyerje. Kelt Korponán december 9-én 1605. — Ugyanazt kéri a magyarországi karok és rendek is. Kelt Korponán tartott közgyűlésükben december 10-én 1605.

Bocskay hasonló tartalmu levelet küldött a lengyel királyhoz. Kelt Korponán december 10-én 1605. — Ugyanahhoz levelet bocsátottak a magyarországi karok és rendek is, melyben kéri őt, hogy ő felségénél oda hatna, miszerint Bocskaynak nemcsak Erdély, hanem felső Magyarország is átengedessék. Kelt Korponán december 11-én 1605. ¹⁾

Ez évben bíró volt *Rosenauer Pál*. Jegyző *Bajer Ádám*. Német-lelkész *Kleckeus Pál*. Tót-lelkész *Péntek Mihály*. Oskolamester *Timpfelius Erhard*. Bocskay részről várkapitány *Budai Mátyás*.

1606. *Wildt Mátyás* a bíró. *Unverzagt Ábrahám* a jegyző. *Schreiber Mihály* kassai országgyűlésre kiküldött követ, ki a korponaiak folyamodását, melyben a múlt évben az ott tartott országgyűlés alkalmával tett költségek tekintetéből a taksák elengedését kérték, magával vitte. Erre ámbár Bocskay megígérte, hogy megtesz mindent a mit tehet, mégis Illésházy a rendek előtt azt mondotta, hogy senki sincs, ki valami kárt nem szenvedett volna, de azt a hazának ajándékozni, ezen felől a közterheket nem kerülni, hanem igazán viselni kell. Ismételve sem ismételtetett semmit, ez után a tárgyat Rutkainak ajánlotta, de minden siker nélkül. Schreiber érdemessége magát az által, hogy ezen gyűlésnek cselekedeteit leírta, és utódainak tudomásul hagyta. A)

1607. *Vinter János* a bíró. A tanács azt határozta 1) hogy a ki a tanács gyalázóit fel nem adja, 40 ftnyi hódolatban büntetessék meg; 2) a ki halottat a plebániái templomba, 5 ftot; a ki pedig templom melletti temetőbe eltakarítatni akarja, 3 ftot fizessen. — A német tanácsnokok a magyarok és tótok ellenében mindenféle kemény büntetések szabásával védelmezték magokat.

¹⁾ Katona Tom. XXVIII. pag. 432. 433. 436. 453. 455. 475. 477.

A) Schreiber naplóját lásd alább.

Mátyás főherczeg, ő felsége nevében Pogrányi Jánost korponai kapitánynak kinevezi és a város kapukulcsait reá bizza: „Ezekkel kegyesen tudatjuk veletek: hogy mi hív kedves *Pogrányi Jánosunkra*, ezen idő alatt ő felségének és Magyarországnak tett hiv szolgálatai tekintetéből, ő felsége a mi legkegyelmesb urunk és fivérünk nevében, korponai kapitányságot ruháztuk, egyszersmind meghagytuk neki, hogy a fontos okokból reá bizott város kapukulcsait, és a többit is, a mi e város megtartására és biztonságára szolgálhatna, szorgalmatos vigyázat alatt tartana, ne hogy az ő tudta és meg egyezése nélkül valamelyik városi kapu becsukassék vagy kinyitassék. Azért nektek kegyelmesen parancsoljuk, hogy a mondott Pogrányinak azokban, melyeket ő felsége részére a hadi dolgokban nektek meghagyand, engedelmeskedni, iránta illő tekintettel lenni, minden időben ő felsége ellenségei és hűtlenei ellen, a város és korponai kastély őrizetére és oltalmára, ha parancsolni és kérni fog, hív segélyerőt adni tartozzatok. Ő is katonáival együtt a polgárok és odavaló lakók irányában a szerint fogja magát viselni, a mint az általunk neki adott utasításában parancsolva vagyon. Ilyképen kegyes akaratumkat megtevén kegyelmünkkel hajlandók maradunk. Bécs, július 26-án 1607.“

1608. *Treuttler Timotheus* a bíró. — A pozsonyi országgyűlés eleibe a magyarok részéről több panasz adatott be, hogy nekik saját hazájukban, nevezetesen: a sz. kir. bányá, és tótvárosokban házakat venni, és nyilvános hivatalt viselni nem szabad. Ennek következtében határozatott: hogy ezentul minden szabad városban nemzetiség és vallás tekintet nélkül, magyarok, németek, csehek vagy tótok, főbiráknak, tanácsnokoknak, és más akármilyen érdemességre, vegyesen és egymást felváltva választassanak; és a született magyaroknak szabad legyen az ő keblükben ellenmondás nélkül házakat venni és építeni. Ez

1609. a pozsonyi országgyűlésben megújított azon hozzáadással: hogy valahányszor a városbeliek jelen határozat ellen cselekednének; annyiszor a királyi Fiscusnak fizetendő két ezer magyar ftnyi büntetésben marasztaltassanak.

Magochy Ferenc és más Zolyomvár birtokosai a korpo-

naiak által Dobronivától elfoglalt bizonyos területet visszakövetelték, mire a rendek kérték ő felségét, hogy biztosai és a törvénytudó férfiak által ezen pört megvizsgáltatni és bevégeztetni méltóztatnék.

Ez évben *Spiegler Zsigmond* volt a bíró.

1610. A város, kapukulcsait visszakapja, és azokról térítvényt ad: „Mi sz. k. Korpona város birája, hites polgárai, és az egész közönsége valljuk és elismerjük: hogy nekünk fenséges Mátyás, Magyar, Dalmát, Horvát és Tótországok királya, Austria főhercege stb. legkegyelmesb urunk, tekintetes és nagyságos trakostjani Draskovits János ur, kir. tárnokmester, ő felsége hadi tanácsosa, és a bányavárosok előtti határookban főbiztos által, Korpona városunk kulcsait és kormányzását átadni méltóztatott. Keresztény hitünkkel ígérjük és kötelezzük magunkat, hogy mi ezen városunkat ő felségének, és ennek halála után, a mit az Isten távoztasson, törvényes koronás királyunknak hiven megtartani és védelmezni fogjuk; ő felsége barátainak baráti, elleneinek ellenei leszünk; ő felsége elleni értekezletekbe vagy összejövetelekbe követeinket nem küldjük; sőt ha ilyesmit észreveszünk, azt ő felségének feljelentjük; ő felsége biztosainak mindig engedelmeskedni fogunk, őket tiszteségesen bebocsátjuk és illő tisztelettel elfogadjuk. Az Isten minket úgy segítjen és Istennek szent evangeliomi. Kelt sz. k. Korpona városunkban April 8-án 1610. *Unverzagt Ábrahám* jegyző.”

Senensis Mihály káplán a templomi búcsúkor az általa első isteni tisztelet tartásáért 45 denárral megajándékozott; káplánnak történt felavatáskor pedig adott lakomáért 4 ft 88 denár rovatott fel.

A mult pozsonyi országgyűléseken hozott azon határozat, miszerint mindenki vallás és nemzetiség tekintete nélkül a városokban hivatalt viselhessen, nem teljesített. Innen czivodások keletkeztek, és okot adtak a németek ellen Thurzó György nádornál panaszt emelni. E panasznak töredéke így szól:

„Azért Nagyságos Kegyelmes Urunk, ezek mind az mi panaszink az német Tanácsra, mellyet im rend szerént az Nagyságod eleiben számlálni akarunk. Első panaszunk ez Ke-

gyelmes Urunk: hogy az mi régi Praedecessorinktól, az Templomhoz maradtanak, ugymint: sok szép szántó föld, szálló, rétek . . . ezeket ők mind eladták és elvesztegettek: ennek a pénzt hová költötték, senki sem tudja. Ad commune bonum nem convertálták. Második: Az várasnak volt egy szép kőháza, mely megért többet ezer forintnál: azt csak három száz forinton vesztegették el magok között. Harmadszor: a Városnak pohári, ezüst kanalai, ón-tálak, tányérok voltak: ezt is mind elvesztegették: nem tudjuk hova tették? adgyanak okot róla, hova tették? Az orgonára pénzt szedett Rozman Pál, az ő biróságában, és az Thóth szentegyház épületire is pénzt szedett az Községben: azt is maga szükségére convertálta. Kilencedszer: oly tékozlók, hogy immár nappal, előttünk nem merik tékozlani: éjtel setétben akartak az váras pintzeiből az Váras borát ki vonyatni, ha eszünkben nem vettünk volna az Község, ki tudja mennyit vonatták volna ki? Egy Istenfélő Matrona hagyott f. 400, hogy az Ispitált, és az Szentegyházat építsék: csak az Ispitálnak az keréttését sem építették meg. Tizenkettősör: Ilyen betsületünk vagyon az németek előtt: hogy azt mondana: nintsen nektek Magyaroknak és Tótoknak királylótok, nem is leszen soha, nem is érdemlitek, mert úrúlok vagytok. Még azt is mondták, hogyha az német, harmadnapig függ az akasztófán és levágják, s felkölhet, tisztéséges mégis 100 tótnál st. st. Nagyságodnak alazatos szolgálai, Korponán lakozó Magyarok és Tótok.“

1611. Thurzó György közegyezeti biróságot rendel, és erre a Korponaiak közül négy németet, négy magyart, és négy tótot maga elébe idéz: „Okos, gondos, tiszteletre méltó szomszéd urak! Üdvöt és barátságunkat ajánljuk. Panaszképen adatott nekünk elő, hogy Okosságtok, nem tudni honnan indulva, köztetek lakó magyarokat és tótokat mellözve, ezen városban birói és tanácsnoki hivatalokra egyedül németeket mozdítjátok elő. A mi ezen magyaroknak és tótoknak nyilvános lenezésre szolgál. Minthogy pedig az 1609-ki közországgyűlés a 44-iki cikkben azt határozta, hogy a szabad és a bányavárosokban, valamint a privilegiált mezővárosokban a hivatalok nemzetiség különbség nélkül, két ezer m. ft. büntetés alatt, egyformán osztogattassanak; azért Okosság-

toknak meghagyjuk: miszerint látván jelen levelünket, kebletekből cselekvő és határozó teljhatalommal felruházott négy németet, négy magyart, és négy tótot hozzánk küldeni tartoztatok: hogy itt előttünk, ugyanazon tárgyról terjedelmesebben cselekedhessünk, és valami bizonyost határozhassunk. Különben cselekedni ne merészeljete; legyetek jó egészségben. Kelt Bittchei várunkban, január 8-án 1611. Jóakaró barátotok gróf Thurzó György.“

E közegyezeti bíróságnak eredménye következő határozatban foglaltatik: „Mi bethlenfalvi gróf Thurzó György, Magyarország nádora, Kunok kapitánya, Árva örököse, ugyanazon vármegyének fő és örökös ispánja, — fenséges fejedelem II-dik Mátyásnak, Isten kegyelméből Magyar, Dalmát, Horvát, Tót országok st. királyának, Csehország választott királyának, Austria főhercegének, Burgundia, Styria, Karinthia, Karniolia hercegének, Tyrol, Habsburg grófjának — tanácsosa, Magyarország helytartója. Emlékezetébe ajánljuk jelen levelünk rendével jelentvén mindeneknek a kiket illet. Hogy midőn a mult években sz. k. Korpona városában lakozó három nemzet: magyar, német, és tót vagy cseh közt, a bíró, tanácsnokok, és más hivatalnokok választása miatt, czivodások és vetélkedések keletkeztek és tartottak volna; és azok az egyik résznek, (magyarok a tótokkal egyet értvén), az általunk Pozsonyban tartott sz. Lukács ünnep nyolczadi törvényesék előtt is könyörgésére nem döntettek volna el: Azért ugyanazon korponai polgároknak közbékessége és csendességéről gondoskodni akarván, az érintett három nemzetből bizonyos személyeket ezen Bittchei várunkba kihíván: tekintetes és nagyságos Révay Péter ur, Thurócz vármegye főispánja, kir. főudvarnok, ő felsége tanácsosa, korona öre; és vitézlő Syrmienensis Theodosius ur, kir. tábla ülnöke jelenlétökben; meghallgatván a felek panaszait, előterjesztéseit és feleleteit; kihirdetvén az 1609-iki országgyűlésnek 44-iki cikkét is, mely szerint a karok és rendekről köz akarattal határoztatott: hogy a szabad, és bányavárosokban, valamint a privilegiált mezővárosokban bírói és más hivatalok minden vallás és nemzetiség különbség nélkül magyaroknak, németeknek, tótoknak vagy cseheknek egyformán adassanak; ilyen az

érintett nemzetek közt nádori tekintélyünkkel, mellyel teljes joggal élünk, örökké tartandó constitutiót rendeltünk és határoztunk.“

„Hogy t. i. mostantól ezutánra a főbiró mind a három nemzetből álló polgárok községre, nem pedig tanácsnokok által; élőszóval és vokssal, nem pedig levelkéekkel választassék. A tanácsban hat német, három magyar, három tót rendeltessék; ezen tizenkét tanácsnok a biróval együtt egyenlő érdemességgel és tekintéllyel, félreértés, gyűlölet, és vetélkedés nélkül a város dolgait igazgassa. Azonkívül az egész község válasszon mindjárt nyolcz németet, nyolcz magyart, és nyolcz tótot (a magyarok hiányában t. i. a tótokból pótolva mindkét részen) összesen huszonnégy tehetősb polgárokból álló ügyes és alkalmas személyt, kikből, mint mondják, *külső tanács* fog felállítatni, hogy ezekből valamelyik tanácsnok halála esetében, helyette más, ugyanazon nemzetből a tanács által választathassék és pótolthassék. Továbbá: a község által minden nemzetből külön gazdák választassanak, hogy az a három: magyar, német és tót gazda kölcsönös értelemmel és megegyezéssel a város jövedelmeit hiány nélkül kezelje, és a hivatal főnökének városi szokás szerint illő számot adni tartozzék. Végtére a szent beszédek és isteni tiszteletek, mint-hogy a tótoknak szűk egyházuk vagyon, a nagyobb német templomban egymást felváltva, a tótok részére nyolcz óráig, ezentúl pedig a németek részére tartassanak. Ez, az egyvalásuaknál, valamint más helyeken, úgy itt is kényelmesen történhetik.“

„Melyeknek erős, változatlan s örökké való megtartásában a mondott három nemzetnek teljhatalommal hozzánk küldött követei, t. i. magyarok: vitézlő és nemesek Palásthy József, hontmegyei alispán, és Palásthy László, nemkülönbön okos és gondos Borbély Mihály; — németek: Rosenmann Pál, Lejkoff János, Vinter János; — tótok: Klinczur Gergely, Czehovszky Jakab, Leszkovszky Orban, és Hrochodszky Illés, az előhozott Korpona város tanácsa és az egész községe nevében előttünk beleegyeztek; az világosan kijelentve lévén: hogyha valamelyik nemzet az előadattakat, vagy azoknak egy részét megtartani nem akarná, vele nem gon-

dolna, azt akármí módon megszegné, az, az 1609-iki 44-dik cikkben nyilvánított két ezer m. ft. büntetés alá tetteleg esvén, azokban visszavonhatlanul marasztaltatni fog. — A többiben a fenérintett polgárok és az egész község viszonos szeretettel és összhangzással, melyek nélkül országok, tartományok, köztársaságok, városok és községek fen nem állhatnak, egymás iránt viseltessenek, az egyenetlenségeket kerüljék és a köz csendet fentartsák. Melyeknek nagyobb ereje és bizonyága végett, Korpona város tanácsának és választott községének jelen levelünket hites nádori pecsétünkkel erősítve kiadtuk. Kelt Bittchei várban, január 24-én 1611. Gróf Thurzó György. Némethy Menyhért.“

E közegyezeti határozatnak következtében a magyarok részéről vitézlő *Palásthy László* ur választatott bírónak.

A tanítói személyzet ez: *Kleccer Pál* német, *Péntek Mihály* tót-lelkész. *Senensis Mihály* német káplán. *Timpfelius Erhard* oskola mester. *Cardianus György* collega primarius és tót kántor. *Glöckner Jakab* suburbianus. *Trnoczensis István* auditor puerorum. Ezen lelkészeknek és oskolamestereknek egy tisztességes tanácsnok vezetése alatt régi szokás szerint húsvét és pünkösöd ünnepén lakoma adatott. Ez 9 ft. 8 d.; amaz 13 ft. 97 denárba került. A pünkösdi lakomán *Palásthy József* és más tanácsnokok is részt vettek. A hontszéki papság gyűlését itt tartotta, mely alkalommal borral = 1 ft. 78 d., Superintendens pedig 36 denárral tiszteltetett meg.

1612. *Pjatok András* a bíró. — Január 24-én meghalt *Kleccerus Pál* német-lelkész, életének 70-dik évében. E hivatalt Korponán 28 évig viselte. Temetésére megjelent számos lelkészeknek három terített asztalnál tor adatott, mely 10 ft. 79 denárba került. *Schnierer András* jegyző ilyen sírverset készített neki:

*Quod mortale fuit, mortales conditis urna,
Vis animae ad coelos vivida fecit iter.*

November 10-én pedig meghalt *Cardianus György*, collega és tót kántor. Ezt a tótok erővel Rectornak tették, hogy egy széken két Rector legyen; ki azonban e tisztséget el nem fogadta. Temetésére megjelent néhány lelkésznek és má-

soknak szinte tor adatott; ez 7 ft. 24 denárba került. A templom kryptájába temettetett el, és következő sírverset kapott:

Voce pia templum, doctrina tecta Lycaei

Ornarat: modo quid? vermibus esca jacet.

1613. Klecko Mátyás a német, Czabányi Dániel a tót-lelkész. Dulo urnak és Pjatok Andrásnak, midőn ezen új tót-lelkészt Zsámbokrétről hozták, utiköltségre a városi pénztárból 10 ft. adatott. E tót-lelkész hivatalába lépett augusztus 27-én.

1614. Szelényi András és később Augustini Márton a bírák. Wachun Miklós a tót-lelkész. Ez nevezetessé tette magát az által, hogy anyakönyvet kezdett vezetni, melynek ily czímet adott: *Matricula Ecclesiae Carponensis: continens nomina novorum coniugum et Baptisatorum infantium nationis Slavonicae: Fieri curavit sumtibus Reipublice: Nicolaus Wachun Udicens, Ecclesiae ejusdem legitimus Minister, ab anno D. 1614. 19-a Nov. circumspecto et Prudentissimo Dno Martino Augustini Judice, et Prudente Dno Michael Thury Dispensatore existente.* Ez anyakönyvből az a haszon háromlik, hogy belőle a város lakóit meg lehet ismerni, és látni miképen kisebbedett a németek száma.

1615-ben kereszteltetett 54 tót, 23 német; temettetett 38 tót, 8 német; házasult 28 tót, 2 német pár; áldozott 896 tót, 355 német. E tótok közt foglaltatnak magyar nemesek is. Reformatusoknak külön vallási társulatuk volt. Kár, hogy Wachun Miklós halála után ezen anyakönyv megszűnt vezetetni.

1616. Lejkoff János;

1617. Palásthy László;

1618. Pjatok András a bírák.

1619. Bethlen Gábor erdélyi fejedelem szeptember 12-én Debreczen melletti táborából az ország minden részeibe és így Korponára is levelet küld, mely által tudatja, hogy a közszabadság és a vallás oltalmáért fogott fegyvert, és felszólítja valamennyieket, hogy vele tartsanak. Ez idő táján gróf Thurzó Imrét a korponaiak borral = 2 ft. 70 d.; Beniczky Márton alnádort pedig ebéddel = 17 ft. 23 d., tisztelték meg.

1620. Bethlen Beszterczebányán majus 31-től egész augusztus 27-ig országgyűlést tartott. Ez idő alatt Korponán meg-

fordult vendégek a városnak némi költségébe kerültek. Így a hajduknak, kik a zólyomi várban a magyar koronát őrizték, kenyér, hús, ser kétszer adatott, = 1 ft. 60 den. — Petneházy erdélyi birtokos számára, ki Pozsonyból száz lóval jött ide, 3 fnyi, 71 den. költsége volt. Székely, kapitány, ki a fejedelem parancsából két zászlóval jött ide: étel és ital, = 1 ft. 71 den.; ugyanannak, hogy éjjelre ott ne maradjon, négy darab arany. Vattai Istvánnak vacsora, melyben a városi bíró meghívásából Bory, Palásthy Pál és Mihály, és más huszárok vettek részt, = 5 ft. 84 den. — Julius 22-én Prinyi Ferencz tábornoki ezredes és Vattai István kapitány megvendégeltettek. Gróf Thurzó Imre egy putton cseresnyével tiszteltetett meg. Augustus 1-jén a beszterczebányai országgyűlésről visszajött török küldöttségnek reggeli, = 7 ft. 96 den.; egy török-lóra a patkó felütése 6 denár. Augustus 26-án Bethlen Beszterczebányáról azt parancsolja a Korponaiaknak, hogy az erre hazamenő szövetséges országok követei szekerekkel és más szükségeseikkel segítség és őket Váczig szállítsák.

Bethlen Nagyszombatból azt parancsolja a Korponaiaknak, hogy huszonöt gyalogot állítsanak ki: „Gábor, Isten kegyelméből Magyar, Dalmát, Horvát és Tótországok választott királya st. Okos, gondos, kedvelt híveink. Üdvöt és kegyelmet! Minthogy az ágyuk és más hadi eszközöknek azon helyekre, hol szükség leend, bátorságos átszállítására elegendő kíséret kívántatik; azért hívségteknek kegyelmesen meghagyjuk: miszerint látván jelen levelünket, a mondott fedezet használatául jól felfegyverzett huszonöt gyalogot állítsatok ki, és azokat oda, a hova ezen részek tábornoka rendelendí, késedelem nélkül küldjétek el. A kiket pedig eddig tartottatok, azok a további szolgálattól azonnal felmentetteknek nyilvánítani fognak. Másképp nem cselekedvén. A többiben királyi kegyelmünkkel hajlandók maradunk. Kelt sz. k. Nagyszombat városunkban, september 14-én 1620. Gábor. Kraus János.“

Azon kapitánynak, ki Nagyszombatban ezen drabantokra felügyelt, e város községétől három arany adatott; egy aranyat 3 ft. 9 denárral számítva.

Bethlen november 5-én a Korponaiaknak a náluk lévő löport Nyitrára átszállítatni parancsolja.

Gróf Thurzó Szaniszló kerületi ezredes parancsára, Morvay János a bányavárosok határának főirnoka által december 12-én az egész löszertár számba vétetett, és Tauffhoffer Mátyás volt korponai fegyvertárfelügyelő kezeiből *Szelényi András* korponai birónak, *Schabolt Boldizsár* városi jegyző jelenlétében átadatott. B)

Bethlen, Ferdinánd királlyal békét kötni akarván, december 24-én a Korponaiakat felszólítja, hogy az előbb tartandó tanácskozás végett követeket Nagyszombatba küldjék.

Ez évben a hóhérek és szolgáljának a három boszorkány elégetéseért 16 ft. 64 denár fizettetett.

(Folytatjuk.)

W.

GRÓF ESZTERHÁZY PÁL NÁDOR 1682.
AUGUSTUS 25-ÉN KELT ELŐTERJESZT-
VÉNYE I. LIPÓT KIRÁLYHOZ, AZ OR-
SZÁG MEGVÉDÉSE ÉRDEMÉBEN.

(Közli Zsuppanek István.)

Ezen iratot legelőször Szalay László 1857-ben Magyarország története V-dik kötete 233 és 234-dik lapján említi, röviden idézván annak tartalmát. Ugyan öt idézi Horváth Mihály Magyarország története című 1862-ben megjelent művében, a IV. k. 141-dik lapján. A forrás, melyet Szalay használt a nemzeti muzeum kéziratái közt találtak. Miután azonban a pannonhalmi főapátság kéziratárában egy másik azonkori példányát is föllelők, s annak tartalma az azonkori viszonyokat s hazánk állását igen élénk színben tünteti elénk, azt hiszem nem teszünk e füzetek t. olvasóinak ellenére, ha azt hű magyar fordításban közöljük.

B) Lásd lejjebb.

A nádor ezen előterjesztése oly jeles és átgondolt vala, hogy valóban csodáljuk, miszerint a fensőbb körök irtózatosságon, magyar államférfiaink kétségbe nem esve, a házát elborítók karjaiba nem veték magokat.

De olvassuk magát a fontos okiratot.

Noha császári felségednek ezelőtt is elég bőven kifejtettem, hogy gróf Tököly és követőiben nem kell bizni, kik a béke örve alatt majd minden évben Felséged országának hódolatlan részében is felütik téli szállásaikat. Azonközben a töröktől segítséget kérni mindaddig meg nem szüntek, míg nem megnyerték, melynek következtében fájdalom! már eléggé látjuk a keserü gyümölcsöt és vajha ne az egész Magyarország végromlására, hacsak rögtön valamely hatásos gyógyszerrel nem segítünk a súlyos bajban szenvedő hazán.

Midőn tehát legkegyelmesebb császár! a keresztény név ellensége, a török, fölizgatva a nevezett nyugtalan és a közbékét nem szerető egyénektől, Fölséged magyar birodalmát, a kereszténység védfalát, már nem alattomban vagy kétes ürügyök alatt, hanem nyíltan a világ szemeláttára megtámadta, s először Ónodot felső magyarhon erősségét bevette és feladta, s innét tovább haladva Kassát nevezett felső Magyarország első- és fővárosát lövegekkel ostromoltatta s körül táborolván elfoglalta, valamint Eperjest és Lőcsét, ugy felső Magyarhon többi szabad királyi városait is. Ebből világos, hogy a török az áldott békét megszegte és Felségedet nyíltan haddal megtámadta.

Mert ámbár szinleg ugy bánik Tökölyvel, mintha nem akarván a békekötés ellen tenni, csak ennek segélyére volna itt — de ki nem látja, hogy ez az ürügy csalárd és ravasz-sággal teljes, midőn Ónodot Tököly tudta és ennek fegyveres közbenjárása nélkül foglalta el, sőt Kassát is (mint Sappanara¹⁾ uram írja) Tököly akarata ellenére szállotta meg; innét kitünik, hogy a török a maga ügyében fáradozik és Magyarhont nem másnak, hanem a maga számára akarja meghódítani.

Azonban jó! engedjük meg, hogy csupán Tököly akarja

1) Oda való királyi várparancsnok.

segíteni, de még akkor is a békekötés világos föltételei ellen cselekszik, mert ezek tiltják, hogy bármelyik fél a másik alattvalóit védelmezze és annak ellenségeit pártfogolja. Ez pedig meg nem elégedvén az olyan pártfogásfélével, ágyukkal és formaszerű hadsereggel támadja meg Fölséged országát. Azért nem kell tovább kételkedni a békének Felséged legártalmasabb ellenei által való gonosz és jogellenes megszegésében.

Azért, ha Fölséged, mint Magyarország törvényes királya, ezt a rajta elkövetett nagy méltatlanságot jogosan megtorolja, azt józan észszel senki sem fogja Felségednek hibául fölróni, és ez nemcsak Isten és emberek előtt igazságos és méltányos, hanem lelkiismeretileg is kötelezve van Fölséged birodalmát, mint Magyarország királya, védelmezni, és az összes kereszténységnek, mint római császár, segítségére lenni: ha tehát Fölséged! csakugyan jogosan foghat fegyvert ezen vérengző ellenség ellen: két mód látszik nekem leginkább olyannak, melylyel az ellen pusztító dühének elejét vehetjük.

Az első: Ha Kassa felé indul a hadsereg, azt visszaveszi és az ellenséget elüzi. A második: Ha az ellen földére egy becsapás történik, hogy így kénytelen legyen szándékát megváltoztatni.

Mi az első módot illeti; ámbár Fölséged serege oly erős, hogy a törököt elkergethetné, mindazonáltal az végzetlen és majdnem fölülmulhatlan nehézségekkel van összekötve.

És pedig először: Mivel Kassa nem oly erős, hogy hosszas ostromot kiállhatna és már el lévén foglalva, a sereg hiába menne annak segélyére.

Másodszor: Az ut hosszú és az országnak azon része egészen elpusztítva, s így a hadsereg az élelmi szerekben hiányt fogna szenvedni.

Harmadszor: Ha a sereg oda megy, félni lehet, hogy hátulról t. i. a Dunán inneni és tuli részekből az ellenség beüt és mielőtt a rendes hadsereg e részek védelmére jönne, lángba borítja nem csak ezen vidékeket, hanem az örökös tartományoknak is nagy részét.

4. Ha a hadsereg felső Magyarhon felé vonulna, a sze-

gény és elsanyargatott magyar nép még jobban kétségbe esik, ha látja, hogy házát saját védelmezői dulják fel.

5. A nemzet saját védelmére fegyvert nem foghat, ha a háboru színhelye Magyarország lesz, mely még is legnagyobb szolgálatot tenne Fölségednek.

6. A kereszténységnek sem leendene kedve segélyadásra, ha látná, hogy Fölségednek ily nagy tartománya elpusztítatot, nem tudná ugyanis magával elhíttetni, hogy Fölséged az összes kereszténység javára a közös ellenséget még saját országában is megakarja támadni.

7. Minthogy felső Magyarhonban élelem nem található, mennyi költséggel és mily nehézséggel küzködve kellene azt ezen részekből odavitetni, és hol lenne annyi szekér, mely az egész sereg fentartására szükséges élelmi szereket oda szállítaná.

8. Fölséged nagy szolgálatot tenne a töröknek, ha mind a két hadsereg csak Fölséged országát pusztítaná, míg az övé épségben maradna, melynek következtén Magyarhon okvetlenül elveszne, mit pedig nem akar Fölséged.

9. De ha Kassát vissza is foglalnók, azáltal a török mitem vesztene, mivel Fölséged csak a magáét venné vissza, a töröknek sem lenne rövidsége, s így neki alkalom és szabadság adatnék, máskor is megkísérteni azt, mit most szabad tetszésük szerint tesznek Fölséged országainak romlására.

10. Épen nem látom be szükségességét annak, hogy Fölséged a háboru színhelyetül saját országát válaszsza és nem a törökét, ki először támadta meg Fölségedet.

Több okot is lehetne még felhozni, miért nem tanácsos Fölséged hadseregének Magyarhon felső részeibe menni, melyeket rövidség okáért elhallgatok. Mindazonáltal ezekből is kitünik annak nehéz volta, hogy a német sereg annyi költséggel, fáradoalmak, kellemetlenségek közepette, éhség és más számtalan bajokkal küzködve oly messze menjen és talán minden eredmény nélkül, a haza és saját vesztére.

Áttérek azért véleményem második részére azaz: a török birtokbai becsapásra, mely alázatos véleményem szerint az előbbinél hasonlíthatlanul jobb, üdvösebb, czélszerűbb és az egész kereszténységnek sőt Istennek is kedvesebb, és pe-

dig ezen véleményemet, mielőtt okokkal támogatom, így vélem kivihetőnek.

Minthogy a török egész haderejével, melylyel jelenleg Európában rendelkezhetik, felső Magyarhonban van, Fölséged az érintettem török részei becsapást sikeresen intézhetné, ha mind a német, mind a magyar hadak megrohannák Esztergomot és azt ostromzárolnák, mi könnyen eszközölhető a Duna segélyével; bizonyos is vagyok abban, hogy Esztergom ostroma nem csak megzavarná de megis hiúsítaná a török igyekezetét. Így történt Miksa császár idejében, midőn Nyári Pál anyai ágról nagyatyám, váradi tábornok és parancsnok ellenében Mohamed török Szultán Váradot megszállotta, — a magyar hadak Budát megtámadták, és midőn azt ostromolnák, a török is abba hagyta Várad körítését, és kudarcot vallva távozott. Most is ezt kell remélnünk, — és Fölséged óhaja teljesülve lesz.

Következnek már az én legalázatosabb vélekedésem módjai és okai:

Először: Minthogy négy nagy folyó folyik Esztergom felé, u. m. a Duna, Vág, Morva és Rába, e négy folyón mindenféle az ostromhoz szükséges gabonát, hadikészletet, ágyukat, lőport, lehetne minden szekér hozzájárulása nélkül szállítani, és így a szegény köznép nem lenne szekerek kiállítására kényszerítve.

2. Mivel Esztergom, melyet saját szememmel láttam, nem nagy erősség, azon idő alatt, míg a hadsereg innét Kassára érne, bizonyos vagyok, hogy azt Isten kegyelméből bevenné.

3. Mielőtt az ellenséges hadsereg Esztergom felszabadítására jönne, mely hely a Dunán innen vagy on, s annak szükségképen átkell azon jönni, ha megsegíteni akarja, az alatt Isten segélyével az hatalmunkba kerülend.

4. A töröknek a Dunán való átjvetelét igen könnyen meglehet akadályozni, mert egyedül Buda mellett van hidja s az is csak hajóhid, mely nagyobb hajókkal szétroontható és annak rögtöni helyreállítását naszádosaink megakadályozhatják, s azon közben Esztergomot el lehetne foglalni.

5. Így Fölséged a háborut saját birtokából átteszi az el-

lenség földére, mely szinte Fölségedé ugyan, de a török csak mint erőszakos bitorló tartja elfoglalva.

6. Az ut nem hosszú és igen kényelmes, mert a gyalogságot minden nehézség nélkül oda lehet szállítani hajókon, valamint a lovasságnak sem lesz rossz útja, Komáromnál ugyanis vagy Győrnél hidat lehetne verni, melyen könnyen átmehet.

7. Ha a hadsereg oda vonult és az ellenség az örökös tartományokra akarna rontani, onnét, mintegy a szomszédból legalkalmasabban megelőzhető, mert ugyanis Esztergom felső és alsó Magyarhon közepén fekszik; azért ha hajóhiddal bírnunk a Dunán, ennek mindezen, mind a másik részéből elébe mehetünk az ellenségnek, kinek az útja hosszabb, mint a miénk, jobban kifárad, mert alkalmatlan és hegyes utakon kell átjönnie, melyek szinte nem kevés akadályára szolgálnak.

8. A magyar nemzet, ha látja, hogy Fölséged ezen neki már mintegy természetes ellenségét megtámadja és a háborut saját területe helyett a törökébe ülteti át, újra nekibátorodik, örömmel ragad fegyvert s egész serénységgel fog harcolni az ellenség ellen; azért biztosítom Fölségedet, hogyha Esztergomot ostrom alá vesszük, Isten kegyelméből én ott csakhamar 20 ezer magyarral fogok megjelenhetni, mert minden tekintélyes magyar — hacsak betegség nem gátolja — velem tart, így bizonyítván be Fölséged és édes hona iránti hűségét.

9. A keresztény fejedelmek látván Fölségednek buzgalmat, nem kételkedem, hogy az ellenség ellen segítséget fognak küldeni, mint ezt az előbbi török háboruban is tapasztaltuk.

10. Hiszem, hogy a pápa is, mint a kereszténység közös atyja, jelentékeny segítséget ad, ki már különben is állhatatosan és valóban atyához illőleg már régen szorgoskodik a keresztényeknek megszerzendő békességről és a vérengző török elleni háboruról.

11. Ha Fölséged még ez év folytán megtámadná az ellenséget, fontos hadműveleteket tehetnénk, és mielőtt a török haderő Ázsiából idáig jönne, Isten segítségével Esztergomot és Budát hatalmunkba kerithetnők, sőt még több helyet is, s

igy a jövő évben elég teendője lenne a töröknek saját területén, főleg ha látná a keresztények hatalmát.

12. A tél közbejöttével lemehetnénk az eszéki lúdig, hol a mult török háboru alkalmával én is voltam, azt lerontanók s ha ott képesek lennénk álláspontot foglalni, a törökök átjövetelét meggátolhatnánk, azalatt másik hadunk a törökök erősségeit bevehetnék, mi Isten segítségével megtörténhetik.

13. A spanyol király ő felsége miért nem küldhetne Fölségednek valamelyes segedelmet, ha Fölséged e végből megkeresné, mit, hiszem, meg is teend, ha látná, hogy komolyan vétetett a dolog.

14. Ő felségeik a keresztény királyok: az angol, svéd, dán a hollandiaikkal, Velence és Máltaiakkal és az olaszországi fejedelmekkel a Dardanellák szorosából ostrom alá vehetnék a Szultán palotáját, és kétségkívül az Isten ezen, az ő ügyében vivandó, harcban segélyét tőlünk meg nem vonja.

15. Ő felsége a lengyel király beüthetne Podoliába s a moskvai nagy fejedelem foglalkoztathatná a tatárokat, miáltal a török erő igen meg lenne gyengítve.

16. Ha látják ezt a török iga alatt nyögő keresztények, minden esetre fegyvert fognak s a keresztények erejét növelik.

17. A töröktől szorongatott perzsa király, szinte megfelelő feladatának és ha szövetségesül hívnök, nem kétkedem, hogy az ázsiai törökkerő nagy részét foglalkoztatná.

18. Maguk a pártütők, kik a törökhöz szitanak, ha látják Fölséged buzgó ügyekezését, Esztergom ostrom alá vétele után, hiszem, hogy azonnal hozzánk csatlakoznak; ugyanazt teszik az erdélyi, moldvai s oláhországi fejedelmek is, és így Fölséged hadereje tetemesen növekednék.

Fölségednek keresztényies óhaja ugyis az, hogy a tévtanok, mennyire lehet, Magyarországból kiirtassanak — erre nézve pedig — véleményem szerint — hatásosabb eszköz nincs, mint a törökök kiüzése, mert míg ezek szomszédságunkban lesznek, addig a tévtanok alig fognak kiirthatók lenni, melyeknek hirdetői a törökhöz szoknak menekülni, ki őket, hogy rendesen pártfogásába veszi, sirva tapasztaljuk. Ha azért Isten segítségével a pártfogó törököt megsemmisítendjük, azoknak megszűntével a gonosz is elmarad.

Üdvösebbet, jobbat, Istennek s az egész kereszténységnek kedvesebbet nem tehet Fölséged, mintha az Ur nevében a gonosz s keresztény vért szomjuhozó törököt, ki szavát soha meg nem tartja, szomszédain kegyetlenkedik (s ime most is minden törvény és jog ellenére Fölségedet egész erővel megtámadja, Magyarhont dulja, a határokat elfoglalja és pusztítja s már az ország szívéig hatolva Kassát Fölséged tulajdon városát, Fölséged szeme láttára elfoglalta,) viszont megtámadja, s hiszem, hogy Isten áldása leend fegyvereinken. Fölséged kényszerítve volt a háborura, melyre semmi okot sem adott Fölséged a töröknek, hanem ezt vele született zsarnoki dühe készteti a frigy megszegésére és a Fölséged elleni hadakozásra, hogy Magyarországot meghódítván, a többi kereszténységet is elnyomja.

Azért Fölséges Császár! semmi késelem! vannak vitéz hadviselő férfiak, vannak Fölségednek bátor hivei, hadiszerekben nincs hiány, Bécsben, Pozsonyban, Leopoldváron, Győrött, Komáromban, Trencsénben, Pápán, Sárvárott s más helyeken is vannak ágyuk, melyekkel Fölséged tetszése szerint rendelkezhetik; velünk van maga az Isten, ki bizonyára a keresztények ezen igaz és szent ügyét védelmezni fogja és megadja Fölségednek az óhajtott győzelmet s a halhatatlan dicsőséget, főleg, ha Fölséged megparancsolja, hogy a birodalom- s társországainak egyházaiban nyilvános könyörgések tartassanak, és ha fölkéri Fölséged a szent Atyát, hogy azoknak megtartását a többi keresztény államok templomaiban is rendelje meg, hozzá csatolván apostoli áldását is a könyörgésekhez, mert minden tetteinkben szükségünk van az Isten kegyelmére, ki valamint egy szavával teremtette az egész világot, ugy a buzgók ezen ájtatos imájára is megengedi, hogy egyházának gonosz ellenségein a keresztények diadalmaskodhassanak.

De — ha szabad magamat röviden kifejeznem — leginkább szükségesnek tartom azt, hogy Fölséged a keresztény fejedelmekkel lépjen szövetségre, és ha másképp nem lehet, inkább azoknak tegyen valamit Fölséged tetszésükre, mintsem ezen kielégithetlen vad állatnak, ki nem kevesebbre, mint az egész kereszténységnek kiirtására törekszik, s Fölségednek e

tette Isten előtt is kedvesebb leend és áldását is előbb adja reá. Méltóztassék fölséges Uram! megemlékezni arról, hogy a magyar korona segélyével nyerte el Fölséged a császári koronát, és ha azt elveszti, valóban kegyelmes Uram! ez utóbbit is alig fogja megtarthatni, azért Magyarországot minden esetre védelmeznünk kell, mely saját vérével tartja fen a többi keresztény államokat. A római szent birodalom Ucalegonja Magyarhon, mely ha hamuvá leendett, szükségkép amaz is lángba boruland.

Nem kételkedem kegyelmes Uram! fognak lenni olyanok is, kik Fölségednek az ellenkezőt tanácsolják, hogy mi-féle politikai okoknál fogva, azt nem tudom. Én üdvözölve a jobb tanácsot — azt ajánlom, a mit mondtam; ha már egyszer akár a keresztényeknek akár a törököknek, de egyiknek okvetlenül kedveznünk kell, lelkünk üdvössége tekintetéből jobb és hasznosabb a keresztények kedvét keresni, mint a törökökéit, kik pogányok s az Istennek ellenségei; e véleményemet fontos érvekkel tudnám támogatni, de a példák nem lévén kedvesek, nem akarok Fölségednek alkalmatlan lenni, annál is inkább, minthogy az én célom csak az, hogy véleményemet Magyarország jelen állapotát illetőleg Fölségednek nyiltan és őszintén, mint hű alattvalóhoz illik, a legnagyobb alázattal előterjeszsem.

Már idáig értem előterjesztvényemben, midőn ime! ma reggel hozák a hirt, hogy a török Kassa után Eperjest és Lőcsét is elfoglalta, Szendrőt pedig és Füleket most vijja, mely vajha ne esett légyen már eddig a török kezébe, mert Füle — bástyái gyengék lévén — 8 napon tul alig fogja az ostromot kiállhatni, mely két város, ha az ellenség hatalmába kerül, okvetlenül a bányavárosok is egész a Vágig terjedő részekkel együtt, elvesznek. Azért kegyelmes Uram! semmi hallogatás, hanem miúteleőbb, mint főnebb is alázatosan mondom, fogjunk fegyvert, s menjünk az ellenség ellen, mert ha Esztergomot megnem rohanjuk — jó dolog — ha rövid idő mulva az ellenséget Bécs körül nem látjuk! Óvást teszek Isten — Fölséged és az egész világ előtt, hogy senki engem arról ne vádolhasson, mintha én, mint Magyarország nádora

kötelességem és esküm szerint nem figyelmeztettem volna Fölségedet a veszélyre.

Mert én gyakran mondtam, az Istenre kértem, hogy készüljünk, ne higyjünk az ellenségnek, növeljük a belföldi sereget, szaporítsuk a véghadakat és fizessük őket, az ellenséget jó eleve előzzük meg, mert különben elveszünk — de a mai napig mitsem tudtam kieszközölni, sőt a véghadak öregbítését még a mult évben szorgalmaztam, de az egész juliusig elhalasztatott és végre is abba maradt; hasonlókép sürgettem a fizetést is, és erre nézve sem történt semmi, melyek, ha annak idején foganatba vétetnek, Isten segítségével Tökölyt párthiveivel együtt annyira szorongattam volna, hogy vagy elvesztek, vagy Fölségednek meghódoltak volna, s most a török sem pusztitaná az országot. De Sappanara kalmárkodása az én jogos kérelmeimet késleltette és Fölségedet belevezette azon tömkelegbe, melyben jelenleg is vagyunk. A törvénycikkek foganosítását is sürgettem, de mind hiába! Azért Isten és Fölséged előtt ki vagyok mentve, mert mint hű szolgáló kötelességemet megtettem.

Mindazonáltal — bár Magyarország nagy része már elveszett — ha Fölséged a főnebb mondottakat foganatba vétetni méltóztatik, ha a honi hadsereget szaporítja, általános felkelést rendel, a véghadakat növeli és fizeti, a rendes hadsereget az ellenség ellen küldi — még remélhetünk valamelyes jót. Ha ez hamarjában meg nem történik, Magyarország a szomszéd tartományokkal együtt veszve van és Fölséged magas személye s élete is veszélyben forog.

Ezek azok, mikről Fölségedet kötelességszerű hűségemnél fogva értesíteni akartam, a többiben kívánok Fölségednek a török s minden ellenségei fölött dicsőséges győzelmet és a keresztény világnak különösen pedig sokat szenvedett s már-már haldokló hazánknak vigasztalására hosszas uralkodást.

VI.

RÁKÓCZY ERZSÉBET TÖRTÉNETÉHEZ.

(Botka Tivadartól.)

Érdekkel olvastam e kötet 28—37-dik lapjain a Rákóczy Erzsébet életiratára vonatkozó adatokat, annál is inkább, mivel ezen nő különösen érdeklő Bars megyét, melynek fia vagyok, azon megyét, melynek monographiáján régóta dolgozom, ugyanazért e kitünő nő biographiájához — az előbb közlöttek kiigazításául is — több adattal kívánok szolgálni.

Rákóczy Erzsébetnek nagy atyja Pál catholizált. 1635-ben Pethe Anna nejével a mostani lengyel forradalom által oly híressé vált Czenstochau zárdába zarándokolt, hogy első szülöttjük Mária Annáért, (kit bécsi apácának tudunk) az ottani csodaszűzhöz fogadalommal forduljon; 1636, martius 12-kén, 40 éves korában meghalt, s a szepesi székesegyházban eltemtetett. ¹⁾

Rákóczy Pál említett nejével a gazdag Pethe László kamarai elnök, leányával kapta a kis-tapolcsányi, Bars és Nyitra megyékben fekvő urodalmat.

Rákóczy László (Pál fia) 1662-ben esett el Nagy-Várad kapuja előtt, miről többek közt leányának, Rákóczy Erzsébetnek 1698. január 1-ső napján kelt, a kis-tapolcsányi ispótályt illető alapítvány levele így tanuskodik: „Item magam tettem hozzá azon nap, a midőn Istenben elnyugodott édes

¹⁾ A síriron hibásson áll XC. XL helyett. Wagner Analecta Secpsii II. 333. 334. I.

atyám Gróf Rákóczy László 1662. Várad alatt az keresztyén-ségnek természetszerént való ellensége, a török által a keresztyénségért kiontotta vérét és ugyan ottan vitéz módon lőtt halála az ő Nagysága lölkéért Szent László napján adatik nekik (az ispotályos szegényeknek) egy ebéd.⁴ — Ezen alapítványban még feljegyezvék Rákóczy Pál halála napja, Bánffy Erzsébet megtérésének napja, Pethe Anna halála ideje, Rákóczy Borbálának, Erzsébet testvér-öccsének születés napja is.

Rákóczy Erzse atyja halála után Rákóczy Györgyné — Bátori Zsófia — gyámsága alá került. Bars vármegye levéltárában Bátori Zsófiának ezen viszonyból származó néhány eredeti levelei vannak. Különösen egy foglalás adott sok alkalmat a fejedelemné és a vármegye közötti viszonyozásra. A kis-tapolcsányi királyi várkatonák tudniillik főkapitányuk Suskovics és vajdájuk által bátoritva elfoglalták a helybeli kastélyt és ott megfészkeltek magukat. Csak nagy nehezen sikerült hosszabb idő után a kastély visszaadása. Erre célzó egy levele Bátori Zsófiának, melyet Sárosbul 1665-ki november 15-én Bars vármegyéhez intézett, mutatja, hogy ekkor még mint gyám a megyével viszonyban állott, tehát Erzsébet még hajadon volt. Ezen idő után ment férjhez Erdődy Ádámmal, de már 1668-ki február 24-dikén megözvegyült, mikép ennek a szepesi templomban Erzsébet által állított epitaphiuma bizonyítja.¹⁾

Hogy Erzsébet első házassága rövid és boldog volt, azt az említett sirirat bizonyítja, melyből kitünik, miszerint első férjét Erdődy Ádámot, szülei és a haza reménységének, hat nyelv ékes-szóllójának, jeles bátor hadfinak, ki még harmincz évet sem töltött be, vallja Erzsébet, a mi fő pedig, világos szavakkal elismeri, hogy szerelme kötötte hozzá: „quoniam conjugium sanguine fecit amor“ és így méltán siratja és emléket örökíti.

R. E. második házassága valóban boldogtalan volt.

Erdődy György nem sokára (az elmozdított Suskovics utóda Bihary után,) a kis-tapolcsányi erősség főkapitányának és később Bars vármegye főispánjának is kinevezetvén, —

¹⁾ Wagner: Anal. Scep. II. 334.

alkalmat lelt a kis-tapolcsányi özvegy urnóval megösmarkedni, mert ez időben a vármegye állandóan Kis-tapolcsányban gyűlésezett. Ámbátor pedig hidegség és vállás állott be köztük, de mivel Erdődy Györgyöt 1688-tól neje haláláig a Kis-tapolcsányban tartott gyűlések s tisztválasztásokban — a megyei jegyzőkönyvek tanúsága szerint — számtalanszor találom jelen: azt kell hinnem, hogy legalább színre és szemre kiengesztelődtek a házasok, mit Erzsébetnek férje családja temetkezési helyén lett eltakarítatása is gyámolt.

Rákóczy Erzsébet igen szenvedélyes vadász volt. Timon a történetíró, ki személyesen is ismerte, azt írja róla: „faemina sterilis et Dianae studiis nimirum addicta.“ A kis-tapolcsányi régi kastély folyosóin máig is látható fölös szarvas és őzszarvak töle származnak. Az ottani grófi levéltárban, (azon időben, mikor az, a mostani gróf Keglevich István gyámságát viselvén, kezem alatt volt,) nyomaira jöttem egy „Vadásztársulat“-nak, melyet ottan Erzsébet alakított, és különös szabályokkal volt ellátva.

Ha Isten egészségemet vissza-adja, lessenyei Nagy Ferencz, egykori Bars megyei alispánra, és ide való család fiára néző adatokat is fogok közleni.

VII.

SZENT-ERZSÉBETI PÉCSI SIMON ERDÉLYI KANCELLÁRRÓL.

(Milecz Szilvesztertől.)

A XVII. század elején vészteljes fellegek tornyosultak Erdély felől hazánk egére, melyekből nemsokára hatalmas, majdnem egy évtizedig tartó vihar keletkezett, pusztítva dúlva az ugyis eléggé szerencsétlen országot, midőn Bethlen Gábor a

vallási sérelmek ürügye alatt megfuvatta a harci riadót. Ezen hadjáratok kezdetén a Betlenpártnál nem csekély szerepet játszott Pécsi Simon, ki Pesten vagy mások szerint Pécssett, szegény szülőktől (atyja szücs mester volt) vette eredetét.¹⁾ Szülőinek zilált anyagi helyzete, kényszeríté őt, atyja mesteriségének tanulására;²⁾ később azonban jó pártfogója akadván valamely ismeretlenben, ki megsejditvén a gyermekben lapangó nagy észet, nemcsak a hazában, hanem még a külföldön is oskoláztatta.³⁾ Tanulmányai végeztével visszatérvén honába

1) Lehoczky: Stemmographia. T. II. p. 300. Bód Péter: Magyar Athénás. 223. p. Kemény a többi közt írja: „Tsak egy szöts legény paraszt emberségből ment volt nagyra.“ Katona: Hist. Crit. XXX. p. 687.

2) Bód Péternél. p. 223.

3) Sokáig időzött Heidelbergában is, hol még mint tanuló egy könyvet a Talmudból magyarra fordított, ily cím alatt: „A Sz. Atyákból kiszedegetett Tanuságok, Magyarra Sídóból fordítatott mind Magyarázatjával egyetemben, Pétsi Simontól, az Isten Törvényét szerető Atyafiak kedvékért és épuletekért.“ Ezen munka előszavában a következő sorok is állnak: „Primitias operum suorum Auctor Simon Pétsi dono misit Spect. ac Magnifico Francisco Mikó de Hidvége, Affini suo charissimo“, (Horányi: Memoria Hung. T. III. p. 76. 77. Bódnál 224. l.) melyekből Horányi és Bód azt hozzák ki, hogy ez a hatalmas gazdag uri ember, ki Bód szerint: „nagy politikus, kitsiny Theologus, Kintstartó, Tanács Ur, Tábla fija, Tsik, Gyergyó, Kászon Székeknek Fő Kapitányok“ vala, sógora volt Pécsinek.

Állításait különösen az „affinis“ szóra fektetik, melyet igen helytelenül „atyafi“ helyett „sógorra“ értelmeztek. Az „affinis“ atyafi értelemben, a bizalmasabb megszólításoknál, régenten szélteben hosszában használtatott, minden rend s rang különbség nélkül. De még ma is használjuk, azonban már ritkábban, ha nálunknál alsóbb rendűt szólítunk meg. Ily bizalmas hangon szólhatott tehát Pécsi is Mikóhoz, midőn neki, mint „legkedvesebb atyjafiának“ ajánlá munkáinak zsengeit, ki talán egyike is lehetett jótévdőinek, hogy tehát háláját íranta kimutassa, neki ajánlá legelső zsengeművét.

Hogy csakugyan erdélyi urak karolták fel Pécsi ügyét s Erdélyből nyerte kiképeztetését, kitünik saját szavaiból, midőn egy levelében így szól: „ez a föld (Erdély) nevelt engömet ez állapotra . . . inkább azt akarom ez a föld fogadja be testömet, emitt temetödjem, mint hazámban.“ L. Mikó: Erdélyi tört. adatok. III. k. 356. l.

Végre az itt alább közölt levelében Betlen Istvánt is az „affinis mihi semper benignissime“ szóval szólítja meg, melyből szintugy nem le-

egy ideig Bocskay István titoknoka volt.¹⁾ később pedig Betlen Gábor alatt Erdély s a hozzákapcsolt részek korlátnoká lett.

Pécsit ezen fényes polcra különösen nagy tudománya érdemesítette; ő egyike vala kora legtudósabb férfainak, nyolc nyelven folyékonyan beszélt;²⁾ különösen igen nagy jártasságot tanusított a keleti nyelvekben. Hogy őt leginkább Betlen tüntette ki, mutatják Pécsinek saját szavai, midőn egy levelében így ír Betlen Istvánhoz: „Ő felségének ez országban az ő felsége bódog fejedelemségében én voltam egyik creaturája, hogy a mit eddig én rajtam épített volt, azt ő felsége elbontsa, . . . engemet érdemetlennek itilvén, méltónak találta hogy tőlem és gyermekimtől elvegye.“³⁾

Bukását az 1621-diki év elején Hamburgban tartott, de a felek tulságos követelései miatt eredménytelenül szétoszlott gyűlés okozta, hol többekkel a fejedelem képviselőjeként vala jelen, de gyanúba jövé, ⁴⁾ hogy inkább a császár mint Betlen felé hajlik a mi rosztat sem gyanítót Váradon, midőn Erdélybe visszasiet, a fejedelem elfogatván, örökös fogságra ítélte.⁵⁾ Kemény pedig a következő vádat hozza ellene: „Ferdinandussal való tractatusra lévén ablegáltatva, ott igen infeliciter

het következtetni, hogy Betlen István sógora vagy rokona volt, amint az előbbiből Mikót.

¹⁾ Betlen Farkas. *Histor.* T. V. p. 165. Hogy Pécsit Bocskay fejedelem is igen kedvelte az is eléggé bizonyítja, hogy midőn a végrendeletet tette, a következő személyek valának csak jelen u. m.: Alvinczi Péter udvari szónok, Örvendi Pál tanácsos és kincstárnok, végre Pécsi Simon titoknok. Betlen Farkas. T. VI. p. 462.

²⁾ Beszélte a latin, görög, zsidó, arab, török, magyar, német és oláh nyelveket.

³⁾ Mikó. III. 355. l.

⁴⁾ Pécsinek igen sok ellensége vala Erdélyben, kik minden léptére vigyáztak s ezek valának legnagyobb szerencsétlenségének okai. Engel: *Geschichte des Ungrischen Reichs.* 4. Band. 423. l.

⁵⁾ Závodszy Katonánál. XXX. p. 686. Ezen ítéletre Betlent a nagy elkeseredés vihette, mert előbb már többen, a nádor Forgács Zsigmond, Szécsi György és Balassa Zsigmond is elpártoltak tőle. Kazy: *Hist. regni Hung.* p. 191.

és oda faveálva procedált, megvilágosodott penig hogy a tsászartul 40 ezer tallér gratiát vett volt — a virtuosus fejedelem nem szenvedhette, captiváltatván, minden javaitol megfosztatott.“¹⁾

Betlen öt a legszigorúbb felügyelet alatt először Szamosujvárra szállította, hol a kemény bánásmód és a mostoha sors különféle csapásai egészen megtörték a különben is hajlott koru férfiut,²⁾ mig végre Betlen István ezen siralmas helyzetből öt ki nem szabadítja. A fejedelem azonban ujolagos foghelyeül Kővárt rendelte, hol némileg már Betlen István felügyelete alatt levén, sokkal szelídebb bámásmódban részesült, mig egészen szabad lábra nem helyeztetett. Innen irta ő ezen itt alább közlött levelet jótevője Betlen Istvánhoz, melyben a fejedelemnél szabadulása érdekében tett lépéseiért a legnagyobb háláját nyilvánítja s ujlag esküvel erősíti, hogy nem tettei, hanem ellenei ármánykodása következtében jutott ő ezen sanyaru fogságba. A levél így hangzik:³⁾

Illustrissime Comes Domine Domine affinis mihi semper benignissime, demissorum obsequiorum meorum, precumque ad Deum fundendarum humillimam, devotamque oblationem.

Alázatosan és igen nagy háládatossággal vészem Nagyságotól az én keserves rabságomból való szabadulásomra ilyen kegyesen és szorgalmatossággal való gondviselését, és mivel abban való procedálásának modgyaiban, az elsőnek ugymint Nagyságod Méltóságos törekedésének kivanatos exi-

¹⁾ Az ellene hozott vádak alól igen szépen tisztázza magát Pécsi egy levelében. L. Mikó Imre: Erdélyi történelmi adatok. III. köt. 353. 354. l.

²⁾ A nehéz láncok súlya alatt lábai térden felül megdagadtak, járni már képes nem vala; fogsága alatt hunyt el szeretett neje. A legnagyobb fájdalmat azonban a szerencsétlen atyának aprós, árván maradt gyermekeinek szomorú helyzete okozta, mint maga is írja: „annélkül is az Ur megkeserített — édes anyjokért való könyhullatások le sem száradhatott orozájokról gyermekimnek, most anyjokat siratják, magam erős fogságban csak látnom sem szabad őket.“ L. Mikó III. 355. l. Pécsinek Betlen Istvánhoz irt levelét. Tudnivaló, hogy Betlen István a legnagyobb részvétet mutatta a szerencsétlen iránt és rajta könnyíteni igyekezett.

³⁾ A pannonhalmi könyvtár kézíratai között található Gróf Májláth Jánosféle másolat után.

tussát megnem várván Király Urunktól eö Felségétől¹⁾ azonban az ki extremum remedium volna is annak elkészítésében Sogor Urammal Kornis Ferentz Urammal tractálván munkálkodni kezdet volna — Eleitől fogván minden írásimban ugy biztam s támazkottam, az Nagyságod én hozzám és Arváimhoz való kegyes jó akarattyához, hogy tsak azt tehessem Isten után teljes tökéletességgel magamévá és kaptsolhassam magamhoz, nem kételkedtem semmit Király Urunk eö Felsége kegyelmességében, hogy az Nagyságod szive szerént való törekedésére én hozzám minden jó akaratra nem hajlana. — Azért noha az Országbéli igaz jó akaró Uraink és Atyánkfiaink készítése nem ártalmas de kétségnélkül hidjem, és ez bizodalom mellől el sem állok, hogy ha Nagyságod akarja szive szerint, noha más akadályok miat késén kezdte eö Felségével való törekedéséhez, de mindazokat az Atyánkfiainkat arra való költségtől, fáradságtól és mind engemet azokra való szorgalmaztatástól Nagyságod könnyen megmenthet — Eö magában is ez az dolog nekem oljannak lázlik Király Urunk eö Felsége Méltóságára nézve énis eö Felségének méltatlan voltomra belső embere, és mint égyik domesticussa lévén, hogy ez oly külső emberek által tzégéres modon ne tractáltatnék. — Most még az eö Felségének szintén Cassára való bé érkezését nem érthetem, királyné Asszonyunk²⁾ eö Felsége 13-ik December indult Szathmárról Cassára Király Urunk parantsolattyából az mint értém, mivel eö Felsége is oda akart jöni az innepekre, de eljötté nemé, eddig bizonyoson nem értettem, Nagyságod azt én nállamnál, hamaréb és bizonyosban meg fogja érthetni, vagy azonban az mind Nagyságod bizonyoson biztat eö Felségénél Király Urunktól szabadulásom felől Kegyelmes Válaszsa jöhet. — Instructiotis mit tudnék én adni valakinek szabadulásom felől, még ez óráig azt sem tudom bizonyoson mi okáért fogattattam meg. — Mert az mit akkor Kamuthi Balás Uram³⁾ mondot eö Felsége nevével,

¹⁾ Itt Pécsi a „király urunk“ alatt Bethlent érti, miután 1620. aug. 25-én a Besztercén (Zolyom megye) öszszegyült rendek őt királlyá választották. L. bővebben Szalay Magy. Orsz. tört. IV. k. 533. l.

²⁾ Károlyi Zsuzsanna Bethlen Gábor első neje.

³⁾ Kamuthi Balásra volt bizva elfogatása, kiről Kemény János ezeket

hogy az békesség szerzésben nem igazán jártam volna, arról Istent eö Sz. Felségét eö Felségének minden jó akaróit s mind ellenségeit bizonyságul hihatom hogy fogyatkozás nélkül igazán s tökéletesen fáradtam benne erőm szerént, de nem volt Isteni hatalom nállam, hogy se az eö Felsége szivét Ferdinánd Császárral, se az Ferdinánd szivét eö Felségével és Magyar Országgal akkor megegyeztethessem, ha más emberek annak okai voltak, én ártatlan lévén, az más ember vétkeért, miért gyötrettetem és gyaláztatom. — Süt az én állapotomban több Instructio én töllem nem adathatik tsak az egy igaz assertiom, hogy mind eö Felsége, mind hazánk ellen ártatlan vagyok. — El annyira szivbeli igasságot irok Nagyságodnak mivel az Atya mindenható Ur Isten, minden Itéletet az eö Szent Fiának Krisztusnak adot és engedet és annak Széke előtt nem Levelekre sem emberi bizonyságokra, hanem az Sziveknek titkos indulatjára tésznek törvént. — Ez az én igasságom és ártatlanságom, hazám, Nemzetem eö Felsége, és minden confaederatusink között kiket az a tracta¹⁾ illetet. — És azon kívül is akár holmi egyéb dolgaimban, magam viselésében, az Istennek Szent Angyali és Adámtól fogva minden Szent Patriárkák, Királyok, Proféták, Apostolok jelen léteben itiltetnék meg a Sziveknek tisztaságok szerént. Ez az egy dolog fen álván az én részemre tudni illik ártatlanságom, ki mit tselekedet vagy eddig, vagy tselekedik ezután, magam Személyemre nézve mind kitsin vagy semmi, mert az Ur Isten még életemet is (az mikor az Fejedelmi Kegyelmeséget annak el szabadítására lágyítja) nem egyébre hanem apro Árvátskáimnak nevelésére, ez azokal való dajkáldásra rendelte, főképpen mikor imár hazámnak, Nemzetemnek való szolgálatjától ennyire el taszítottam és levettetem, mondom azért Vénségemnek mivel eltöltöt ideje miat gyermekem között imár mint tsak napig való Sellér ugy vagyok, vagy

jegyzí meg: „Kamuthi Balás Tanács úr Doboka Vármegyének Fő Ispánnya Egren (talán Egregyen) lakott s tanult Vitéz Ember Tanácsos, de Termetében és maga viselésében rusnya és igen fortélyos kegyetlen ember is vala.“ L. Rumi II. k. 32. l. „Monum Hung.“

1) T. i. a hamburgi.

irgalmas tselekedett, vagy háborgatás esik rajtunk mind haszna mind kára keservessége, gyermekimé inkább hogy sem mint enyim. — Nagyságod az mint említetté kezesség alatt való szabaduláson, noha az kezesség, rabságnak, és fogságnak mássa, de ha eddig nagy ártatlanul kellet viselnem ez suljos rabságot, arrais ha ugy kénszeritetem Király Urunktol eő Felségétől ugyan reá kel menni. — Mennyivel inkább hogy az féle rabságos állapotban és kételenség alatt való személynek semi közönséges szolgálattal nem illik, hogy terheltessék, hogy inkább gyermekimre való gondviselésben, nyugodalomban lehessenek, Ngnak azért nem szükség kifáraztani az Förendeket, Király Urunknál Méltóságos intercessiojával el végezvén és engemet innem maga mellé bé vitetvén annyit és olyanokat találhatunk kezéseket, kiken mind Király Urunk mind Nagyságod meg nyughatik. Noha mivel nekem más hazám nintsen szerelmes gyermekimnél job kezéseket nem fogok adhatni. Summa szerint Nagyságos Uram semmi én előttem egyéb nintsen se hatalmamban, hanem ezek ártatlanságomnak Assertioji és akárkinék is nem adhatnék egyéb Instructiot annál. Azon kívül mindenek annak hatalmában vadnak, az ki alá az Ur Isten gyermekestől erre az állapotra intézet a kibem vagyok, ki mellet minden kénszergetéseknek elviselésére az mi lehetséges kételenek vagyunk. — De az mint oda fel fel irám térek esmét arra, hogy ha Nagyságod szive szerint való törekedéssel nyul az én dolgomhoz, kétség nélkül hiszem idegen intercessioja nélkül job moddal véghez viheti, holot az Ur Isten mind Király Urunkat eő Felségét, mind Nságodat bölts kegyes Itélettel szeretvén előttök vagyon és lészen mit kíványon efféle dologban az Isten és emberekhez tartozó igazság, mit kíványon az Királyi és Fejedelmi Méltósághoz illendő kegyelmesség, mit kíványon az Atyafiui szeretet, mit kíványon az Arvákhoz és Özvegyekhez mutatandó irgalmasság, kikhez többet is irhatnék de azokat elhalgatom. Várván tsak ezekben az Ngod kegyes jo gondviselését, masoknak ebben való farsatsaga nélkül mind addig meg arra való elegtelenseget Ngod tellyességgel eszében vévén engemetis aláztatos rabját meltoztasson untalan tudositani felölle, főképpen mihelyt Királyi Urunknak eő Felségének Cassára való érkezését tudhatjuk.

— Nagyságod ahoz képest szorgalmatoskodhatik az dologban, Géczi István szabadittasa felöl könyörgöttem vala alázatosan Nságodnak, kire semmit sem ira. Arra valo vétkéét nyilván nekiis nem gondolhatom soha, Nságod ne felejtkezzeék rolla azt ugy hiszem maga Authoritássával is megszabadithatja, hiszem az szolgát ugyan nem bánthatnák úra vétkeéért, lám eö Felsege több szolgaimatis mind el botsátotta, ez se nyomorogjon tovább az suljos rabságban. Minap az mely két Levelére az Fiamnak választ irtam, egyikre sem adott eö Választ, nem tudom hogy ha kezéhez juthattak é vagy nem, Nagyságodat kérem agyon modot benne irjon választ azokra nékem, akár tsak láthassam Levelét meg is könnyebb. — Eltesse az Ur Isten Nagyságodat Kedves jo egészségben sokáig és agyon sok jo Uj Esztendőket nagy boldogul, szerelmesivel egyetemben érne. Ex Kővár die 29 Decembr. 1621.

Illmae Celsitudinis Vestrae

Affinis maestissimus

Captivus

Simon Pechi m. p.

P. S. Haz az ¹⁾ Választásnak és kiküldésnek ugyan meg kellett lenni mind az Ngod méltóságáért az Ország és Statusok tekintetiért, ha oljan Solemnis intercessiot készítnek, az Tanáts Urak közül is rendelne Nságod mivel énis méltatlan voltomra eö Kegyelmekek közül valo voltam, és had lenne az talám szoszollojok is, Kornis Ferentz Uramnakis egyéb tanuságot én nem adhattam, az Ngodnak irt Levelem párját includáltam tsak. — Én az földig meg aláztam alázom is mindenkor eö Felsege elöt és Ngod elöt magamat, aljon eö Felségén mit tselekeszik vélem és gyermekeimmal. Szent Erzsébeten ²⁾ ugy hallom semmi bor nem termet, igen savanyo az, ki ott termet, Nagyságod, Könyörüljön apro gyermekimen, adasson bátor az magamébol valahonnat jo borokat.

* * *

Pécsiről megjegyzendő még, hogy ő volt szerzője és terjesztője Erdélyben a sabbatárius felekezetnek vagy más né-

¹⁾ Ha az helyett.

²⁾ Udvarhely székben, Pécsi Simon birtoka volt.

ven a zsidózóknak, kik a Vasárnap mellőzésével, a zsidószo-
 kás szerént a szombatot ülték meg, disznóhússal nem éltek
 és a sz. háromságot tagadván a fiu és sz. lélek mellőztéve
 egyedül az atyának adák meg az isteni tiszteletet. A judais-
 mus különösen az unitáriusok között talált sok követőkre.
 Pécsi ennek következtében újra sok bajt és nyomort szerzett
 magának, üldöztetett, s I. Rákóczy György fejedelem minden
 javait elvevé ¹⁾ csupán csak Szent Erzsébetet, honnét előnevét
 is irta, ²⁾ Udvarhely székbén, mely 75 ház jobbágyból állott,
 tarthatta meg magának, melynek határából kilépni szigoruan
 meg volt neki tiltva. Itt idejét többnyire a zsidó szent irás
 magyarisásával tölté, mely munkája közepett, mielőtt befejez-
 hette volna, elhunyt a balsorstól élteben annyiszor sujtott fér-
 fiu. ³⁾ Az általa létrehozott zsidózók felekezete pedig a dési
 gyűlésen (1636. Julius hó 12-én) kárhoztatott. ⁴⁾

¹⁾ Vasárnapi ujság 1863. 109. lap.

²⁾ Nagy Iván: Magyar ország családai IX-dik kötetében.

³⁾ Benkő: Transsilvania. T. II. p. 241. 242. Bód P. M. Athénás. p.
 223. Vallaszki Conspectus reipub. littér. in Hung. p. 166. b) nota.

⁴⁾ Benkő: T. II. p. 224.

WXXX.

ÁRPÁS, ÉS A MÓRICZHIDAI SZ. JAKAB- RÓL CZIMZETT PRÉPOSTSÁG. ¹⁾

Rómer Flóristól.

I. Időszak.

Ha a győri egyházmegyének délkeleti részét, mely különben terményi áldásokban oly gazdag, vesszük tekintetbe, nem lehet eléggé csodálnunk, hogy polgári és egyházi régi emlékekben oly annyira szegény, miszerint az ilyenekben bővelkedő Ausztriához községét nem is gyanítanók; de ha ismét azt is meggondoljuk, hogy épen Győr és Pannonhalma voltak azon véd- és sarkpontok, melyek a Törökök szünet nélküli rohamainak ki valának téve; hogy a Török e tájnépén (a pusztai és sokoró-alji járásokban) hosszabb idejig uralgott és a hadjáratok ideje alatt, de kivált midőn a helységek pusztán maradtak, vagy hagyattak, mindent elpusztított, igen természetesnek fogjuk találni azt is, hogy az említett területen inkább elavult gátonyok és várdák neveire vagy nyomaira akadunk, sőt némileg a barbar és római kornak itt-ott több maradványait találjuk, melyeket az archaeologia egyik fő

¹⁾ Minden félreértés elkerülése végett ki kell jelentenem, hogy a m ó r i c z h i d a i prépostságból csak a templom — mely ma az árpási plébánia szentegyháza — maradt régi helyén, az egész m ó r i c z h i d a i község a folytonos áradásokat elkerülni szándékozáván, a Marczal tulsó partján álló dombra költözött át.

védje, a fentartásukra gondoskodó, őket rejtő anyaföld szá- munkra megőrzött, mint a közelebb álló hitbuzgó keresztény- ség nagyszerű műemlékeiből.

Igaz, hogy e tájon — a sopronyi és vasi vidékről, mert védettebb állapota következtében számos feltűnő építmények- kel bir, nem szólok — a pannonhalmi és lébenyi templomok eddig is magukra vonták még a külföldi régiség-buvárok figyelmét; hogy a győri főegyház, az ugynevezett török töm- löcz, a hedervári vár és a családi kápolna, bár mai nap any- nyira átídomitattak, hogy valódi korukat és műbecsüket csak a műértő gyaníthatja, emlékezetesek; de itt alkalmasint már vége a felsorolásnak, mert ha a keresztény maradványokból a még romjaiban is csodálatott, és alaprajza sajátságossága miatt honunkban, de talán azon túl is, egyedülinek mond- ható vértés-kereszturi basilikát, és annak bámulatot gerjesztő szétszórt faragványait, a tápi és száki tornyot, a bánhidi ol- dal kapuzatot a pátkai erdőben levő köhalmazokat és Ravaz- don kívül álló, de egészen átídomított, okmányilag is hirneves Béla kútját, és a Cserép várnak nevezett templom vagy kolostor dűledékeit, a vitháni és gesztesi várnak romjaival, és a tatainak egyes részeivel megemlítettük, alkalmasint fel- hoztunk mindent, mire ezen tekintetből figyelmünket for- díthatnók.

Annyira terjedt az újabb kor rombolási törekvése, ujji- tási és újjászületési viszketege, és a keresztény világnak a remek-kor mezitelen — régi, egyházi értelemben készült szent képeinkkel hasonlítva szégyenpirt előidéző — eszményképekhez való visszatérése, hogy mindent, de mindent mi az ős szigorú kereszténység remekműveire emlékeztethetett volna, lefaragott, bevakolt, simított, vagy ledöntött és művészetrontó kezeit csak ott tartóztatá vissza, hol a tárgy maga figyelmét elke- rülte, vagy annak magassága miatt könnyen hozzá nem fér- hetett, vagy végre elég pénzereje nem volt, hogy azt eredeti jellegéből, tán örökre, kivetköztesse.

*

Hogy engem mint pannonhalmi benzést, ki Bakony- bélben laktam és épen ott az okmánytudományba beavatattam

Árpás és a rábai vagy — mint kutforrásinkban gyakrabban előfordul — a móriczhidai prémontréi prépostság annyira érdekel, senki sem fogja csodálni, ha megmondom, hogy mintegy 200 évvel a prépostság alapítása előtt Árpásnak egy része a bakonybéli apátságához tartozott, és hogy ezen, már sz. István idejében okmányilag ismert hely, kegyuraságával jobb és bal viszonyaiban egész a legujabb időkig sőt mai napig is szorosán volt összekötve.

*

Első szent királyunk alatt alapított monostoraink mind hazánk nyugoti részén fekszenek: a pannonhalmi, pécsváradi, szalavári, zobori, bakonybéli férfi-zárdák, valamint a veszprémi görög apácák kolostora is, ha a sz. mártont közép-pontnak vesszük, egyet kivéve, mely északnak fekszik, majdnem egy vonalban egymás alatt délnek fekszenek, talán azért, mert a foglalt tartományok ezen része miveltebb volt, bizonyosabban mivel közelebb esik a német birodalom keleti részéhez és a hittérítők legelőször érhatték, vagy mivel királyaink osztályrészüket leginkább ezen oldalon vevék ki.¹⁾ — Minden esetre feltűnő, hogy az említett vonalon túl egyedül a csanádi monostor alapítatott, melynek kezdője sz. Gellért vala, és melyet sz. István gazdagon látott el a szűk-ségeseikkel.

Mikor Pannonhalmán az anyakolostor emelkedett, a körülette fekvő terület már némileg miveltebb állapotban volt. Az iparkodó, munkatűrő, tisztaságszerető tót lakosság, szomszédjaik befolyása által ösztönöztetvén és földművelésben, mester-ségekben és művészetekben gyakoroltatván, az élet kellékeit már nem egyedül a vadászat és halászat eredményeiben találta fel, hanem mint legrégebb okmányaink főlemlítik a

¹⁾ Voltak azonban királyainknak az egész országban elszórt birtokaik, melyek a felségsértés és forradalom utáni elkobzások, valamint a szüntelen háborúk miatti magvaszakadások által rendkívül szaporítottak. Így állottak a haza minden megyéjében nagy területek a királyok rendelkezésére, melyeket udvaraikban mint deákok élő és országos hivatalokat viselő papok vagy szerzetesek adományul nyertek.

szántóföldeket, szőlőket gyümölcsösöket mivelék, a marha minden nemeit és a méhéket tenyésztették, és ezekhez minden szükséges szerszámokat és készleteket, sőt, mint ötvöseket és aranyműveseket, még a fény és pazar czikkeit is készítették.

A kellő földekkel ezek is adományoztattak gondviselő fejedelmeinktől a világtól elzárt monostoroknak; mert a közszabály szerint kellett az: ut sit Monasterium ab inquietudine semotum, miért is nem városok- várakban vagy helységekben és közelükben, hanem sziklák tetején, erdők és posványok hozzáférhetetlen közepein tétettek le a fábólók, a szalmagunyhók alapjai — melyek az első templomoknak és zárdáknak kezdeményeiül szolgáltak.

Azon domborok, melyek mint a Kárpát- Vértes- Bakonyi és Lajtha-hegyek közé zárt felső nyugoti tenger egyes zátonyai dél-keletről észak-nyugot felé lassudagon emelkednek, és majd észrevétlenül szétlapulnak, sukorói hegyeknek neveztetnek. Utat nyitván magának mai Esztergom táján a hatalmas Duna, épen úgy hagyta maga után mintegy mintaszerű maradékát a Fertőt kiterjedt Hanjával, mint az alsó nyugoti beltenger után egyedül a Balaton maradt fen a Sárviz lapályival.

A vizek apadása után csakhamar bujálkodott az őserjű növényzet, és kételkedni sem lehet, hogy valamint a lápok, úgy a hegyek is bevonattak legkülönbözőbb füvekkel, cserjékkel és fákkal.

Igy volt ez az ember megjelenése alkalmával; de midőn ez az egész természetet maga szolgájjává tevő, az erdőket irtá és a posványokat lecsapolá és szárítá, hogy állandó lakhelye körül az élet minden kellékeit és kényelmeit lelánczolva szántó- és kenderföldeket, szőlőket és kerteket teremtsen, a föld fölüllete a vadonság jellegét lassankint elveszté és a változatosságnak és lakhatóságnak mosolygóbb arczat ölté.

S így volt ez midőn Arpád azon dombok egyikéről a messzelátható szép országot nézé. Igaz, hogy az alatta elterülő városok fehérlő hosszú házsorai a napban fénylő keresztes tornyokkal nem látszattak; hogy a vagyonos faluk, a sárgálló kalásztengerek, és a szállók rendei közt nem emelkedtek; —

hogy a zöldellő ligetek közt ezüst szalagkint kigyódzó Duna fölött a gőzhajók sötét füstgomolyai el nem vonultak, sem a mosonyi sikon a tüzeskocsik nyilsebességgel nem robogtak; de mégis csak bájosnak kellett azon tájképnek lennie, melyről Béla névtelen jegyzője — mintegy elragadtatva — írja: *Quid ultra? Dux autem Arpad et sui milites, sic eundo juxta montem S. Martini castra metati sunt, et de fonte Sabariae (a ravazdi Béla kútja?) tam ipsi, quam eorum animalia biberunt. Et montem ascendentes et visa pulchritudine terrae Pannoniae nimis laeti facti sunt.* Anonym. Hist. Duc. Hung. L. fejez.

Bizonyosan valamint Árpád elődjei, folytonos szájhagyomány után, hallották őseik által elfoglalt Pannonia kellemeit és termékenységét magasztaltatni, épen úgy tartott ezen vidék iránti előszeretet azon ideig, míg Sz. István győzedelmes örömeiben a pannonthalmi monostort bő javadalmakkal ellátta; s mint emlékeink tanúsítják, nem csak több ízben a szerzetesek ájtatosságában részt vett, hanem a monostor tőszomszédjában saját királyi lakkal is birt.

Ezen időben találtattak már itt néhány házból álló falucskák, és terjedelmes határu majorok; a szivvidámitó szőlők elszórva köríték az áldott halom lábát, melyek majd kizárólag az első és fő monostort uralták.

Az mi maguknak a szerzeteseknek kellett, csekélység volt, s azt mi ruházatukat és ételmüket illeti, vagy sajátkezűleg készíték, vagy majorságikban feltalálták. Mi ára is volt akkor a természetényeknek, az életnek, a bornak, fának, marhának, melyből mindenkinek annya volt, mennyi kellett? egyebet mit is adtak a jobbágyok? azon néhány fillért, a kender és len kepeket, a baromfit és a kézi munkát? Ezeket mind el nem költhették — mert kereskedést nem is üzhettek magányikban — mire fordíták tehát? Isten egyháza terjesztésére, a templomok diszitására és a művészet és tudományosság előmozdítására; szegények ápolására, nyomorúk és bénák kórházokbani ellátására; mi kellett akkor a lelki javak rovására következetesen sanyargatott testnek a nélkülözhetlen durva mezen és a csekély eledelen kívül ott, hol a folytonos ájtatoskodás ihlettsége, a pogány rokonok megtéri-

tése és a keresztény vallás győzedelme volt nemzeti művelődésünk előmunkásai fő foglalkozásuk — egyedüli élvezetük!

Igaz, hogy mi jéghideg, egyedül a veszendő testet bálványozó a lelket többnyire a kételyek kibontakozhatlan tömkelegébe taszító álbölcselkedésünkkel a valódi ájtatosságnak földön fölötti örömeit nem ismerhetjük el; — azok a hitetlennek haszontalan lustálkodás, káros rajongás, nevetséges örütség; — de vonjunk le bár akármennyit abból, mit tán a fellengző irálynak, a tulzó kegyeletnek akarnánk tulajdonítani, azért még elég igaz marad abban, mi a sz. hit dicső bajnokait csodálnunk, tisztelnünk, követnünk készíthet.

Nem csak a zárda legközelebbi környékén nyert a pannonhalmi monostor birtokot; igen jövedelmes pénzforrása volt hajdan a pozsonyi átjárás harmada, de még inkább a sz. király által fogadásból oda ígért, hajdan tekintélyes, utóbbi korban igen leolvadt, somogyi dézsma, melylyel mint valamely püspökség kiváltságosan kiemeltetett.

Ezen gazdag adományozás lehetségessé tévé a szerzetesek nagyobb számmal való illő ellátását, lehetségessé tévé azt is, hogy a megtért, és a zárdában lévő iskolában nevelt és készült magyar fiukból szerteszét a hazában hittérítőket küldhetett, hogy így az apostoli királynak szándéka mennél előbb s mennél biztosabban valósuljon.

Alig mult harmincz év ezen örvendetes kezdet óta, midőn már a pannonhalmi monostor a fáradozások kivánt gyümölcseit hozá, és bejött a szent király meghívására egy a királynéval rokonságban levő férfiú, kinek kedvéért, mivel a világtól egészen elszigetelten akart élni, a fejedelem — a majd véghetetlen terjedelmű bakonyi erdeje kellő közepében, béleben, az istenes szemlélődésre legalkalmas helyen — quia divino cultui videbatur mancipari valde idoneus — mint az alapító okmány mondja, — vagy mint az ebédlő bolthajtása közepén olvasni lehet: locus ad meditandum aptissimus, egy alig néhány ezer lépésnyire öblösödő völgyben alapított kolostort,¹⁾ a bakonybéli apátságot, és azt minden szükségessel el is látta.

¹⁾ Nem csodálatos-e az, hogy itt a vadonok vadonjában, hol csak a

A Bakony akkori képét ki tudná magának hiven képzelni? a mai legsűrűbb erdeinkkel, melyek nagy részt még is ős eredetiségüktől megfosztvák, összehasonlítani nem lehet. De azt sem lehet gondolni, hogy itt akkor időben, midőn tán e magában ember sem lakott, még csak a mindennapi életre szükségesek is termettek volna, mert éghajlata zordonabb, patakjai rakoncátlanabbak voltak; utai pedig — tán az őzök és szarvasok, vadkanok és borzok csapásain és az erdőszéleken található szén- és mészegetők, favágók és vadászok kényelmetlen ösvényein kívül — nem léteztek.

Az egész Bakony akkor a király tulajdona volt és okmányinkban *silva regia* név alatt jön elő, — ebben, a király nevében, az erdőbíró — Comes de Bakon — ennek albirája és a többi tisztviselők tartották fen a rendet, s ezek alkalmatlan beszállásolásaik és egyéb törvénytelen zsarolásaik ellen a lakók királyi levelek által biztosítatnak.

Ezen roppant, de kevés értékű birtokból a fejedelmek legközelebb jutattak feleségeiknek; miért is legtöbbször a király és királyné jószágait egy más mellett találjuk, mindketten eldarabolák azt lassankint rokoniknak, hozzájuk legközelebb álló országos tisztviselőknek, külön hűségű hiveiknek,

legújabb tizedek famunkásai és az erdöket irtó üveghuták kezdék a sűrű hűkkösöket gyériteni, hová a prédaszomjas török martalék hiányában alig ha sokat fáradozott, nem csak a régi monostornak annyira sincs nyoma, hogy helyét meg tudnók biztossággal határozni; de még Sz. Gunther barlangjáról is igen kétes adatokkal birunk. A régi monostort a szájhagyomány a mostani temetőbe helyezi, s ez valószínű; tudjuk, hogy a régi templomokban és mellettük — mint szent földön — temetkeztek őseink legközelebb mult századokig, és sirjaikat gyakran erős falakkal védék; Sz. Gunther barlangját pedig a borostyánkút fölötti dombou mutatják — és annak ottani lételét ismét valószínűvé teszi a nevezett forrás, minthogy a jámbor remeték mindig üde forrásokat kerestek, s azok mellett telepedtek.

A vad Podmaminok, mint gonosz szomszédok rombolták-e le a földig sz. királyunk alapítványát — vagy az irigy restauratio törölte-e le a szentek szentjének minden régi jellegét? — erről tán a néma levéltárak fognak még utóbb felvilágosítást adni; — annyi igaz, hogy a rabló-várnak még állnak ugyan némely romjai, a régi kolostor helyett pedig egy igen csinos egyházban hangoztatik Isten örök dicsősége.

vagy a püspökségek- kolostorok- templomoknak jutalmazására, alapítására, vagy javítására.

Természetes, hogy a legalkalmasb, és legközelebbi részleteket mindig azok kapák, kik az adományozáshoz először hozzá férhettek s így másodlagos alapításoknál szükséges volt, hogy az osztályrészek távolabbi vidékeken jutottak ki; — ott t. i. hol épen esetlegesen valamely birtok az ország főhatalma szabad rendelkezésére megürült, vagy a teljes fölszereléshez tartozó szőlős gazdák, földmivelők, méhészek, szekeresek, halászkok, pinczemesterek, különféle iparosok és művészek, vagy templomi szolgák és harangozók kerültek ki.

Eddig majd biztosan állithatjuk, hogy a legrégebb korból a Bakony bellebb eső vadonjaiban — némely sirhalmot, kőbaltát és czelt bronz-maradványokat kivéve — semmiféle miveltségnek nyomaira nem akadhatni; — de hogy ne is legyenek, az alapító határozott szándéka volt, nehogy a szemlélődő remeték világi zaj által háboritassanak; s innen megint természetes, hogy Bakonybélnek jegyajándéka leginkább távolabban eső hely- és birtok részekből állott.

Legközelebb feküdt az apátsághoz Akol, a mai Ákli puszta, melynek ma is igen használt gyalogutja a vadregényes kerteskői sziklaszoroson, sok helyen alig két lábnyi szélességgel, keresztül vezet — és Koppán, hová az ide oda tekergő gerenczei völgy hegyoldalain a szédelgős magasban futó keskeny, csúszós ösvények és ma is nyaktörős kocsit vezetnek. Kajár, Ponyvád, Árpás, Palaznak, Magas, Szil, Komárom távolabbra vannak; — de még továbbra esnek és Duna- Dráva- és Tiszában levő halászatok: *in dotem contuli... piscinas duas in Drava cum piscatoribus.... in porta Modusa dedi liberam piscationem..... in Zelibb detur septimus piscis Uzonum, et de piscina Nándur in Tisza detur similiter septimus piscis, sive septimus annus ad piscandum* ¹⁾ *Piscinam autem in Tenerere dedi totaliter.*

¹⁾ A fentebbi idézetből mivel Árpásnál csak a portus és nem halászati jog is említetik, az tűnik ki, hogy vagy a rábai és marczali halászat eredménye az apátság szükségleteinek fedezésére elégséges nem volt,

l. Alap. okmány. Ugy hogy csodálni kellene, hogy ezen nagy távolságok mellett, miképen látathatott el a zárda a szükséges halakkal, ha csak magának halas tavai nem lettek volna.

A bakonybéli apátság, mely majd oly kitünő szabadalmakkal, mint maga a pannonhalmi anyazárda ruháztatott fel, és némi világi jogaiban a püspökségek fényes kiváltságaival versenyezhetett, alapítása alkalmával 1030-ban találkozzunk legelőször Árpás²⁾ révvel és ugyan azon nevű helységegcs-

vagy hogy ezen halászat az alapítás idejében már más közbirtokos rendelkezésére állott.

Egyébiránt nem lehet gondolni, hogy a fent ajándékozott 7-ik hal, vagy 7-ik éves halászati áldás oly mesziről természetben hozatott volna a zárdába; ezek bizonyosan haszonbérbe adtak ki, mert már azon gondolat is, hogy tán minden 7 évben elégséges hallal látassanak el a szerzetesek, a többiben pedig csak a fennmaradó folyókban fogottakkal elégedjenek meg, fonáknak fog tetszeni; s azért föl kell tennünk azt, hogy Bakonybélnek magának kellett, hogy halastavai legyenek *) — *clausura episcium* — milyeneket p. a közel fekvő porvai kolostor mellett fellelő gátokból látunk, ámbar ezeknek a bakonybéli határban még a népszáján sem maradtak fenn semminemű nyomai, s bár nehéz gondolni, mikép lehetett volna az akkor még dühösebb Gerenczét gátok közé szorítani.

Pannonhalma körül voltak halastavak; bizonyítják azt a régi okmányokban előforduló Nádasztó, Kacsató, Töltéstava nevei és a kismenyeri tógát. Ily rekeszek, és pedig némely helyen többnek egy más fölötti maradványi megvannak Szenden, Majkon, Zirczen, Városlődön sat.

2) Magától szünik tehát azon kérdés, melyet nyéki Weres Mátyás mint győri káptalani kiküldött, és Dallos János királyi ember 1618. jun. 19-én a nagyszombati apácák ügyében a tanukhoz intézett deutri pontok közt felállítottak: Vtrum tudjiake... hogy Arpas hun vagion, tudjiake hog ott falu nem volt, es mierthog az Apacza aszonioknak arpat vetellenek ott, arrol marat Legien az Arpas new raita. — Eredetije győri kápt. országos ltban XIII. fiók. 37. csom. 1674. sz. alatt.

*) Sz. Benedek szabályaiból tudjuk, hogy a kolostoroknak ugy kellett építenniök, miszerint minden szükséglet: a viz, a malom, a kert, a mosó- és sütő-ház és a különféle mesterségek üzésére alkalmas műhelyek a zárda falai közt legyenek; és ez régenten valóban ugy is volt, valamint — a vizet kivéve, mely a hegy tetején nincsen — a többit Pannonhalmán is látni lehet, és Zirczen jelenleg is, másutt pedig még a romok közt található.

kével, vagy majorsággal; contuli — ezek az alapító okmány szavai — tributa ... de portu Arpas in Raba, és alább: villarum autem sive prediorum nomina sunt... Arpas... Czi-nár Monast. I. 159.

Valószínű, hogy már ekkor Árpás nem tartozott egészen a királyhoz, mert a fejedelem csak azon jobbágyokat ajándékozta, kik hozzá tartoznak: In his villulis sive predijs cuiuscunque conditionis sunt homines ad me pertinentes Sancto Mauritio dedi, qui secundum ordinem conditionis suae ita plane serviant Abbati S. Mauriti, sicut solebant servire Regie maiestati. u. o.

Véleményem szerint nagyon csalatkoznék az, ki az akkori árpási Rábát a maival egyenlő folyásúnak és kiöntési területűnek tartaná. Az erdők — melyek tölgyesei, mint a Bakonynak szélei, egészen a Rábáig, de talán még azon túl is elterjedtek, és e vidéken egyes sarjaikban még némileg fenn is maradtak, — sűrűsége, ¹⁾ a Fertő környékén elterjedő és a laposabb helyeken messze összefüggő posványok majd mindenhol érintkeztek, és jelesen a Lajta — Sár — kiöntvényei Árpás környékével is lehettek a barbacsi és kónyi tó által

Igen érdekes a 23. pont alatti vallomás: „Német András, Zenth Mikloson lakik Giöry pispök Vram jobbagia, Annorum 65 azt vallia hog az Apacza dombiat tudgia mikor el foglaltak, mert elö zör ket holdot kertenek volt borsonak lencsenek, hogy ezzel az vgarlat vizza engedik, de azutan az Ispan Sos Gergel, Lörcincz deak tiztartosagaban, birsagat vetette hog senki Apacza dombianak ne hija, mert megis büntettetik, azutan oztan rea nem bocsattottak öket, hat eztendeigh lakot ott.

A hantai prépostság jobbágyainak mint Hunkár Antal urtól hallám 50 bot alatt tiltatott, a pusztat e néven nevezniök — és a birtoknak új nevet adván a hatalmas fogláló, a régi nevet és birtoki jogot így akarák a földes urak elfelejtetni.

Ugy hiszem több ily példát is lehet a hazában szerte szét a papi jószág ilyenmü elfoglalására találni, ha az ember ily adatokat szándékosan keresne.

¹⁾ Hogy ezen vidék még a törökök uralma alatt sem szenvedett fa szükében, kitünik Ráth Kár. „török magyar viszonyok“ czimü értekezéséből l. Magy. Akad. Értesítő, Phil. Törv. és Tört. o. III. II. 216. l.

közlekedésben, valamint a Rába- és marczalmenti áradásokkal a malomsoki határban és azon még tovább is terjeszkedhettek.

Természetes, hogy ezen viz- és mocsárdús világban csak itt-ott adhattak az emelkedettebb helyek -- mint nedves és kevésbé egészséges szigetek az elszórt faluknak kétes talajt, és hogy az éghajlat eső-bősége a mai szárazsággal bizonyos ellentétben volt.

A görgeteget és iszapot maguk előtt sodró vizek egyike Steierhonban vevén eredetét, és Vas- északi, Sopron- és Györmegye déli részét foglaló lapályokon hálókint elterjedvén, Rába neve alatt tévé a győri várnak egyik fő véd-eszközét.

Evvel majd egyenkezűen folyik a Marczal, mely a Bakony északnyugoti lejtőjén Szalában eredvén, a karokói terjedelmes mocsárokat táplálja. Ez Babót táján a Rábától távozik, hogy a gyirmóti határban vele egészen egyesüljön. Ezen folyót 1251-ben a móríczhidai zárda alapítója csak érnek nevezí: . . . transit quendam venam, que dicitur Morchol. (Czin. Monast. II. 46.)

Igen hihető, hogy Árpás a maga nevét valamely értől vette, mely a Vas és Sopron megyéket választó, egészen keletre irányuló, öreg Rába posványából eredvén, mellékes uton az észak felé menő anyafolyóba visszatért. Ma nincsen Árpás közelében olyan ér, de igenis találunk egyet, mely Árpás és Sobor közt a Sárdos- és Maák-ér-ből egyesülvén a Rábába ömlik. Hogy ily nevű ér 1086-ban létezett, minden kétségen fölül emeli az Árpási Urbarium, melyben ez áll: Quartum predium quod est iuxta fluvium Arpás terminatur ab occidentali parte ad exitum rivuli, quod dicitur veiehtue,¹⁾ et inde vadit per Arpas ad portum qui ducit ad orientem, ubi angulatur praedictus fluvius arpás.

Látszik mily bajos régi hydrographiai térképek nélkül középkori földleiratunkban egy lépést is tenni. Hátha a fluvius Árpás maga a Rába? mert a folyók és patakok nevei közt

¹⁾ Tán veiehtue? révtöve?

ugy tetszik, hogy Árpásunk nem áll egészen elszigetelve, mert Erdélyben is 1223. évben rivulus Árpással találkozunk, Fejér: Cod. dipl. VII. I. 224. l.

Könnyen lehet, hogy midőn még a Rábahid nem állott, Árpás mint révvel bíró telep tekintélyesebb hely volt, ha fel nem tesszük azt, miszerint egyedül a révészek és tán egy vendéglős tanyájával birt, mint ez mai nap is mind a Duna, Tisza, Dráva mentében, mind a Balaton körül tapasztaljuk. Valószínű, hogy ezen révpart vagy kikötő hely, mely Vas északkeleti és Sopron délkeleti részét Győrrel, mint e vidék fővárosával legrövidebb összeköttetésbe hozá, az apátságnak szépen jövedelmezett. De minden esetre föl kell tennünk azt, hogy mind római utja miatt, mely Sobor és Sebes közt fennállván, még akkor időben bizonyosan épebb állapotban volt, és a közlekedés igen tekintélyes előmozdítójául szolgált, mind a poki és tėti ország-utakat fontolóra vevén, bizonyosan oly nevezetes pont volt, melyen lehetetlen, hogy a kora polgárosodás és népesítésnek maradványi fenn nem tartattak, vagy ha csakugyan egy darabig el is tűntek, mihamarább újra ki nem csiráztak volna.

Hogy ezen vidéken a magyarok letelepedése előtt Rómaiak laktak, azt nem csak az árpási határon keresztül vonuló utjok, de egyéb kétségtelen emlékeik is bizonyítják. Az árpási urasági majorságból kijöven délnyugot felé, főleg ott, hol a földek fel vannak szántva, csak hamar reá akadunk a 4—5°-nyi szélességű utra, melynek domborodása messze kivethető, anyaga pedig, t. i. a kavics, az árkokban rétegesen, a földeken pedig az eke által elszórva világosan látható. Ezen vonal jó darabig nyugoti irányban halad az eszterónak¹⁾ nevezett töltésnek északi oldala mellett; a nagy tónak — melynek közepén az apácza-domb emelkedik — északi olda-

¹⁾ Eszterü tó-gát szó régiebb okmányinkban is előfordul: 1256-ki okmányban Eszteruh, mint embernév, Oztewrgatu 1379-ki oklevélben, hol Ozturgatu-nak is neveztetik, mely név Zawa püspöki falunak másik neve volt; és minthogy Bácsa mellett feküdt, szinte viz-elteni töltést jelentett. Előző ezen szó Isztraha, Iszterga alak alatt is, s eléggé látszik bizonyítani, hogy szláv eredetű.

lánál a töltést keresztül hasítván, magában a tóban északnyugoti kerek kanyarodásban délnek indul, míg nyoma a tóban magában elvész. A régi vasmegyei térkép szerint ezen ut, római út neve alatt, Szombathelyről kiindulva Vépen, Bögötön át, hol igen jól kivehető, keletnek Sárvárig terjed, honnan északkeleti irányban Kemenest átszelvén Sopron megyében Ostfi-Asszonfán, Csöngén, Kenyerin, Pápócson áthúzodván — ezen utolsó négy helyben és a nép száján öttevénynek hivatván — a vaaghi erdőben újra tökéletesen látható, és a mi vonalunkkal valószínűleg összekapcsolható lészen.

Ezen utat a majorságtól délkelet felé lehet követni, az ugynevezett Földváron¹⁾ keresztül, azon helyen, mely a bakonybéli apátság malmától egy puska lövésnyire esvén malmombnak neveztetik, átvonul és a római maradványokkal ellepett földeken, és a kőhidnak nevezett helyen át a Marczalt átszeli. Ezen főutnak egyes ágait felkeresni; összeköttetését a Réti és Lébeny közti vonallal, mely alkalmasint Barátföldnél a győr-bécsi — Pahrendorfnál Rohrau és Hollern közt Német-Óvár irányában újra feltünő (lásd Bél Not. R. Hung. Pos. megy. térképet) — vonalba ömlött, kipuhatolni; kitudni azt, merre ment magába Arrabonába Ebenhöch barátom számára, ki nem csak elég tudománytal és tapintattal, de egyszercsmind határozott akaráttal is

¹⁾ Földvárnak nevezett a süppedéseshől emelkedő füzes partján valami régiebb erődítésnek, hídfőnek nyomait nem találhattam. A nép mondja: az itt jelenleg mintegy 12 öles Rábát apjaik lófőn²⁾ száraz lábhal lépték át, és hogy azon árkoeska csak azótn szélesbedett annyira, mióta az eszterók vannak, és a Rába kiöntéseit gátolják. De a parttól mintegy 35 ölnyire emelkedik, sekély ároktól kerített domb, szilfa csemetékkel és igen buja viránynyal. Az egész száz öl hosszú, 70 öl széles lehet; észak-keletnek inkább emelkedik — a többi irányban lelapul.

*) Ugyanezt beszéli a solti nép Pest megyében a nagy Duna elég széles bal ágáról, hogy ezt öregjeik még lófőn átlépték. Vagy tán mértéket kell itt értenünk, milyenek a könyök, láb, ujj, hüvely? Ez lótenyészű nemzetnél éppen nem lenne valami különös! Ajánljuk kegyes olvasóink figyelmébe.

szokott ily dolgokban működni, igen diszes feladás lenne; s reménylem, hogy felszólításomra éremtani érdemeit ezen munkával fogja bővíteni.

A római épület-nyomokat is kell említenem, melyek a bakonybéli apátság malmán túl, nyugotnak mintegy két puskalövésnyire található. Mind a földeken, mind az árkokban találtak számtalan téglá és cserép, valamint terra sigillata darab, melyek temetkező helyre utalnak; a tuffkönek, római kőragasz, mindenhol akadtunk nyomára, ugy annyira, hogy itt nagyobb telepítvény romjai fölött szántanak. Találtak kökopsós is, de nem tudni hová vitették. Mely belföldi római telepnek felelt meg — az adatok bizonytalanságánál fogva ki határozza; — hogy védelemre igen alkalmas volt, senki sem tagadhatja, és nem is lehet gondolni, hogy a körülnéző foglalók azt hasztalanul hagyták volna.

Bögre számra találtak itt a római pénz Julianus, Constantius, Constantinus és Valens, Valentinus stb. korából; bizonyosabban tudnák a pannonhalmi urak határozni, miután igen szeretett tanárom és a római pénzek buzgó gyűjtője és alapos ismerője Takács Bernardin ur épen halála előtt ezek rendezésével és meghatározásával foglalkozott. — Mig az árpási érme teljes lajstromát — talán Czinár Mór urtól — füzeteinkbeni közlés végett megkaphatnám, csak a fennemlített nevei által akartam közelítőleg a Rómaiak itt léte korát meghatározni.

A római utnak itt is kerestem nyomait, de könnyen meglehet, hogy a mostani Rába az ut fölött ömlik, mert szemmel látható, miszerint ezen egész terület beiszapolásnak eredménye, és a dombiföldi (Kis Árpás) korcsmaház udvarában, kutásás alkalmával nem rég, majd 2 ölnyi mélységben, talált csontváz és bronce karperecz, mely üres izekből áll és mozogható, eléggé tanúsítják azt, hogy ezen emberek itt laktában az egész környék mélyebben feküdt.

Azon árok kis Rába, melyen jelenleg a bakonybéli apátság kétkerekű, alulcsapó malma áll, vizét nem vezeté az árpási uraság 3-kerekű malma előtt vissza a Rábába, hanem az árpási templom déli oldalától, mintegy 30 ölnyre, a mostani vak, nádas árokban folyt le a Marczalba, és így a ko-

lostornak is védül szolgált. Ezen ároktól jelenleg elzárja a magas töltés, mely Kis-árpásra vezető utnak használtatik.

Nem követünk el történelem elleni vétket, ha fölteszük azt, hogy a keresztény hitélet előbb a salzburgi érsekek, később a passauai püspökök alatt ha nem is virágzott, bizonyosan tenyészett. Bizonyosat természetesen nem állíthatunk, mert az írásbeli kutfők hiányzanak; de azt mégis sejdíthetjük (a nélkül is, hogy nevetségessé legyünk), hogy pusztá vadonságokból alig keletkeznek mintegy rögtönözve oly helységek, milyenek fel kell tennünk, hogy Árpás akkor volt, midőn azt első királyunk a bakonybéli apátságának ajándékozta; mert ezen hitbuzgó korban királyaink, főleg pedig sz. István nem Kain, hanem Ábel részét áldozá Istennek, s hogy javaiknak épen javát átengedék, a történelem bizonyítja.

Azért egy cseppet sem kétkedem abban, hogy Árpás, melynek léte biztosabb történelmünk kezdetével össze van fonva, mely keresztlevelét egész sz. Istvánig minden ellenvetés nélkül fölviheti — a természetből annyira kedvelt hely, mely egy időre alább szállhat, de soha egészen el nem pusztulhat. Életereje előnyös fekvésében rejlik.

Ha azon szerepet tekintjük, melyet ugyan ezen hely újabb és legújabb hadjáratokban vitt; hogy kellőleg megerősítetvén, a Rábántuli vidéknek ma is előbástyául szolgálhat; ha ezen előnyök a régi korban még előnyösebb voltát szemügyre vesszük, meg kell engednünk azt is, hogy első szent királyunk kimulta után Árpás is ugyanazon szomorú sorsra jutott, mely III-ik Henrik császár alatt Győr vidékét érte; és hogy a császárnak ideiglenesen kénytelenítettvén hódolni, András király által azért pusztítatott, hogy az ellenség eleség hiánya miatt visszavonulásra késztessek.

De a bajoknak mértéke még nem volt tetézve. Alig hogy magát a megye ezen része egy kissé fölszedte, keresztül vonultak a keresztadak előcsapatjai, és mintegy bizonyosat fel lehet venni azt, hogy ezen rendezetlen csöcselék ezen vidéket is pusztítva előzönlötte.

T Á R C A.

Kismartoni római régiségek.

Sopron megyei Kismarton városában 1862-ben, az új katonai növelde építésénél számos római régiségek találtak, melyeket Bilimek Domokos tanár ur szives közbenjárásával vagyok szerencsés közölhetni.

Legérdekesebb egy 2' hosszú és 1½' magas sirkő, következő felirással:

T · FL · CA · IO ·
AN · L · ET ·
· FORTVNA
V · V · FEC · SIB · ET
CON · P ·

Egy másik sirkő felirata már nem vehető ki. Mind a két kő a katonai növeldei kert kerítésfalába, az ajtótól balra van befalazva.

Találtak továbbá egy nagy kő-koporsó, minden ékítés nélkül, igen durván faragva; fedele is hiányzott.

Néhány üveg-edény és könyvtartó, bélyegtelen téglák és több érem, nevezetesen Titus, Gallienus, Constantinus magnus-éi, de nyomtalan eltűnt minden. Szomorú dolog ez minálunk, hogy ha valami régiség találtak, az többnyire szentségtelen kezek által elpusztítatik úgy, miszerint nyomára sem akadhatni.

Aigner Lajos.

Egy ismeretlen erdélyi emlékpénz.

Pótlék „Erdély érmei képatlasszal, közli Érdy János. Pest 1862.” című munkájához, mely Weszerle József munkája

után — bővitve kiadatott, a XXI. lapon 1. szám alatt I. Ferencz és nejének az 1817. évi erdélyi körutjokra vonatkozó egy arany fémérme fordul elő, mely évről szinte olyan nagyságu, de attól sokban különböző ón-fémer van gyűjteményekben, melyet kiegészítés végett közlök:

előlapján, két arczkép szemközt; alatta: C. WURSCHBAUER. F. alább: FELIX. A. A. IN. DACIAM. ADVENTVS. körirat: FRANCISCVS I. AVST. IMP. REX. VNG. M. PRIN. TRANS. CAROLINA AVGVSTA IMPERATRIX.

hátlapján: három ivre emelt diadalkapu; alul három sorban: DEL: CAR: WURSCHBAUER FIL: AERI INCIDIT CAR: EIUS PATER: — Nagyobb körben: PORTA CAROLINA FESTIVO CAROLINAE AVGVSTAE EX IMPERATRICIBVS PRIMAE INGRESSV., a kisebb körben: A. MDCCCXVII. XXVIII. AVG: AVGVSTIOR REDDITA D: D: MATRI POPVLOR: ADORATAE.

Rosos Miklós.

Egy igazi török basás levél.

Kemény János erdélyi fejedelemnek a Szász-nagy-szöllősi csatában 1662. január 23-dikán történt eleste után fia Simon szerette volna a fejedelemséget magának megszerezni s e végre lépéseket is tett, a mint hazánk általános történelmében feljegyezve találjuk. ¹⁾ Közlendő levelünk idejében leveleket irogatott széllyel Erdély országban, melyben természetesen, mint Apaffy és török ellenes pártfőnök ezek ellen lázította a lakosokat. Kucsuk Mehemet basa, az Apaffy mellett levő s Kolosvárt a németekre megszálló táborában tehát következő igazi török basás levéllel tisztelte meg: „Mi hatalmas győzhetetlen császáruk Dunán innen lévő vég házáinak és Erdélyben lévő fényes hadainak igazgatója és gondviselője, Temesvárnak Begler bégje, Boros-jenő várnak főbasája, Nagyságos Kucsuk Mehmet Basa. Tudtodra legyen te nagy ördögnek kis ördög fia, ördög lelke, kutya fele, disznó fele, ke-

¹⁾ Horváth: M. O. tört. 1862. IV. 24. l.

zemhez jutott az te kutya leveled, mit irtál, láttam, miért irsz te Erdély országának, miért ő szegénységének, tudod e azt te eblelkü, Erdély hatalmas császárunk östől maradt ország, fejedelemmé tette kit akart; azért küldött ide Erdélybe engemet, hogy ilyen ördög lelkétől megoltalmazzam; addig nem parancsolsz Erdélyben, elsőben verekedjünk meg ketten, ha engemet te ki kergetsz az országból, akkor parancsolj. Ne fenyegezd hatalmas Császárunk jobbágyit égetéssel s rablással. Te Kemény Simon! az te atyád nagy ördög volt, mind magához hívta az német ördögöket és magyar ördögöket; imádkoztam én az Istennek, hogy lássuk szemben egymást, a mint könyörgöttem meghalgatta. Az te apádat pokolra vezettem, te annak az nagy ördögnek fia vagy, igen akarom, hogy tudgyam meg, hol jársz. Az Istennek most is könyörgök, tudom meghalगतja, megvárlok, te jöjj én hozzám, meg kell látnunk egymást; mert a török nemzetnek igaz vallása tartja, az ilyen ördög lelket, mint te vagy, nem kell várni, eleiben kell menni. Megadja Isten, lator apád után, ördögben, pokolban bocsátom fejedet. Azért rosz ember lészesz, ha meg nem vársz. Hatalmas Császárunk vitézeinek kardját tudod e apád is megkóstolta, ha Isten adja, neked is jut benne. Levelemre tégy választ s várj el. Isten hozzánk. Datum in Castris ad Kolosvár positis, 11 Juny, 1662.“ Kemény Simon ezutáni igyekezeteiről nem olvashatni semmit. Apaffy békésen maradt tőle Erdélyországban. (Jelen okmányunk a magyar tudományos Akademia Cornidesféle „Diplomata“ felirással ellátott kézirati gyűjteményben, az I-ső kötet 366-dik lapján fel-lelhető.)

Ráth Károly.

Ásatás egy régi kápolna alapján, az ujmalomsoki határban.

Uj-Malomsok helység keleti szélső házatól 150 ölnyire a Takácsi felé vezető uton keresztül — a róna határ legmagasabb pontján — vonul valami kőből készült emelkedettség, mely is két felől a szántóföldeken egyenesedik el. A lakosok által e kövonal — itt e kötelen vidéken — régóta gya-

nus szemmel nézetett, és többen elhiszik, hogy rajta át hajtattván, mint valamely üres pincze fölött, dobogást hallottak.

Folyó év febr. 13-kán Ráth Károly ur is jelen lévén, Erdős Tóth János és István testvérek által — mint a kiknek földjeikbe vonul be az említett kövonal — keszői kódarabokat, mészragasz, cserép, és téglá maradványokat találtak. Mikor aztán e felfedezés nyomán tovább tudakolódtam, né mely éltesebbekből értettem, hogy őseik szóhagyomány után emlegettek volna előttük e helyen valamikor fönn állott kápolnát.

Uj-Malomsok Győr megye délnyugoti szögletében, azon ponton, hol Veszprém, Vas, Sopron és Győr megyék találkoznak, a Marczal és Tapolcza itt már egyesült folyam keleti partjára ezelőtt 100 évvel újra települt helység. Száz év előtt pedig egykevéssé beljebb nyugotnak folyamoktól, mocsároktól körülvelt szigetben feküdt. Elhagyta pedig, és kijött a continensre, illetőleg 5000 holdnyi határjával össze függő térre, hogy a hol földje, kenyere, legelésző nyája, ott legyen maga is.

Ha valaki kérdené, mért nem kellett kezdetben is mindjárt a continensre építeni — felelem: a török invasio idejében nyughatatlanított őscink, — mint ezt a Györmegyeiekről a hódoltság történetének megírója eléggé bizonyítja, elhagyták ősi tűzhelyeiket, és ha tehették, folyamok, mocsárok közé költöztek. Ezt tették a Malomsokiak is, régi lakhelyöket elhagyván, vonultak a fönn említett szigetbe. A hol tehát jejenleg hosszan elnyulik — ott már egyszer — igen valószínű, hogy a behódolásig állott volt Malomsok. Sárhajlékaiknak, igaz, hogy semmi nyoma, de ime a pusztán hagyott templomnak kövei kiáltanak.

Szigethy Dániel.

Mayad. Zazloph. Szabó Márton és Örpordány Sopron megyei régi helységekről.

Mayad vagy Mead család a Sopronon fellül éjszakknak fekvő részekben, hogy a XIII-ik században birtokos volt, ki-

tünik nem csak Fej. cod. dipl. Tom. VII. Vol. 3. lap 118 és 119 l. közölt okmányokból (Fejér az itt közölt okmányokat a Kisfaludy család levéltárában létezőknek mondja, Kisfaludyak de genere Chak származnak, tehát talán következtethető, miszerint a Meadok is de genere Chak származnak, azon Chákok, kiktől a Kisfaludyak származnak, birtak Meggyes körül birtokokat a XIII-ik században, erre biztos adataim vannak), hanem 1296-ról egy a Sopron városi levéltárban lemasolt okmányból, (l. kivonatát tört. tár. IX. Horváth Mihály Sopron városi regestái közt,) ebből tehát következtetem, hogy a levélben felsorolt s Kazinczy Gábor ur előtt még ismeretlen helységek, vagy földterületek, szinte Sopron várostól éjszakra a Fertő tava mellett keresendők; tehát

1-ör. Mayad vagy is Mead, hogy a mai Sopronon fellüli Margaretha, Margita, erre csak egy, de azt hiszem biztos adatom van; — a fenemlített Sopron városi levéltárban okmány, így kezdődik: „Nos Ladislaus filius magistri Nycolay bani de Mead“ stb. és így végződik: „Datum in Mead ao dni M. CC. L. XXXXVI. in die margerethe virginis“ (mint ezt Horváth Mihályféle fenemlitem soproni regesták is tanusítják) így még tökéletes sötétségben vagyunk; azonban a véletlen szerencse ezen okmányról függő tökéletesen ép pecsétet tartott fenn, melynek körirata ez: „+S. MGRI: LAS-LAI. DE SCA. MARGARECA.“ Ez biztos adatul vehető.

2-or. Zazloph, ez nem lehet más mint a mai Oszlop helység Margaretha mellett Sopronon fellül.

3-or. Szabo Márton azaz: Zabou Mortunt (nálam Mortun Zabou olvasható a fenemlített okmányban), én a mai Kis-Martonnak tartom, annyi bizonyos, hogy a XIII-ik században Sopronon fellül két helyen tudunk Mortun földet, Mortun helységeket, a mai Nagy-Martont (Mattersdorf, Mertersdorf) már ekkor ezt nagy-martoni grófok birták, kiktől utóbb a fraknoi grófok. — A mai Kis-Marton vidéke is „terra Mortun“-nak iratott, s minthogy egy nevű földnek „terranak“ olykor több birtokosai is voltak, a Meadok által birt Mortunt Zabou Mortunnak is hívhatták.

4-er. Órpondán. Sopron megyében 3 Pordány létezik jelenleg, Rába-Pordány a Rábaközben, ez nem lehet, — Vulka-

Pordány Sopronon fellül, ezt sem hiszem az igazinak, hanem az osztrák határszélen fekvő Lajtha-Pordányt, azon okból, mert a határszélen fekszik, s itten némely helyek öröklőnével jelettettek meg, mint Rőjtökör (Ruhtuker) földje az osztrák határszélen, Bessenyöd (ma Pecsened) mellett, — a mai Pecsenedi határban dél felé mai napig is van egy „Wart“ nevű dülő egy földvárral, továbbá felső Eör, alsó Eör Vas megyében a határszélen, ezek német nevei Ober-Wart, Unter-Wart megegyeznek Rőjtökör jelenlegi német nevével.

Sopron megye felső részén nagyobb részt Besenyők voltak, kik a tatárok által kipusztítottván, az elpusztult vidékek németekkel s utóbb horvátokkal telepítették, kik a magyar nyelvű Besenyők által előbb lakott helyeket német hangzásukra keresztelték; így járt a Mead elnevezés is, melyet a német nyelvű települők a tatárok pusztítása után Margaretha névre változtattak át; — a szövegben megtartja a tatár pusztítás előtt élt atyja nevét László mester így: Banus de Mead, a datum is így hangzik, hanem a valószínűleg német czimervész már német nevét metszi be a helységnek a pecsétnyomóba. — Hogy unalmassá ne váljak, még legyen szabad több Sopronon fellüli elpusztult magyar helyneveket ide írnom: Cseke, Csákány, Zemere, Agyagos, Kövesd, Szerdahely, Dágh, Egres stb. volt faluk, hol keresendők ezek; néhánynak nyomába vagyok, p. o. Csákány a mai Dudolskirchen, Dágh Agendorf, Egered Wandorf, Cseke Winpassig, Agyagos Höflain stb. Vulka vize Selegnek hivatott, Lajtha Sárnak, mind ennek tisztába hozatala sok időmbe kerülend, ha Isten éltet, hozzá fogok s befejezni igyekszem.¹⁾

Szopori Nagy Imre.

Régi magyar orvosi rendeletek.

Fenerul valo.

Papa fü sallia, Rntat, Isop: Ceuntar (?), Tem-ső aleos

¹⁾ Tudtommal megyéjük története tüzetes vizsgálatával és megírásával jelenleg a következő jelesek foglalkoznak: Bolka Tivadar Bars, Nagy

borban Ezeket megh kol főzni az kin el indul, kenny kol vele az sebet; probatum est.

2 Szőr feregh ellen.

Vegied az fenio maghot es torđ özve jól szalanna kö-
uerivel es főzd megh erossen úgy mint deligh: es kösd az
sebre az hol az szőr feregh vagion mentül mentül heueben
el turheti ezt mivelđ megh negy auagy öt nap es mind megh
hálnak ki hulnak belole Probatum est.

3 Puska lovesrul valo őrvossagh.

Vegy spykinan oliat; rosa oliat; egetet bort es Luel
megh haromszor vele szeppen megh tisztittia probatum est.

Ha valakinek mikor akarod eret megh vagni ha
megh nem esmerszik így vöd eleit.

Vegy egy' szem szekfüet vagy ketött vagđ megh es
tarcz szadban es füiad az erre föl mutattia magat uagy kezen
vagy laban, vagy feien, leszen akar hol legien bizonios
dologh ez.

Az kinek az feie Czontia megh törík.

Az Viola oliayban, marcş egy ruhat mossad es azzal
tarcz az feie sebit es szíp pirosan tartia az fekete. segitt el
uesy rola; szep uy leszen kiuel tisteseghed leszen.

4 Gemanna giöker körol ualo.

Pörül eczetben koll megh Innia hat penz niomonit egy
italal megh indul benne.

5 Gomber Czinalasa giomor faiasrul.

Tegy egy medenczeben nad mezet tolcz rosa vizet rea;
Forralđ kemenien, 4 lat szekfü; 4 lat giombert; 4 lat szere-

Imre Sopron, Cs. Komárom, Véghelyi Dezső Veszprém, kik azután tudnak
is mindjárt kielégítő felelettel szolgálni.

czen dio viragott; 4 lat szereczen Diott. erezd bele az porokat, had főön megh kemenien; oztan vizes tanierra meteld ki.

Szv faiasrul.

Rosa viz, soska viz uti fü viz ezeket timporald özue, ves bele törött szekfüet, sandalmot faheiat eget szarvat beczy saphrant törött foenum grecomott Ha nilallik az szive marczy egy darab scarlatot bele ted az szivere.

Colika ellen.

Az feier malvanak az tovet megh kol torny; szek füvel, fodor mentaval egiut kaposztaleben jól hogy az füveknek az ereje ki főön az vtan egy medenczeben üsson ket tiukmorniat len magh oliatt, fel marok sott, azt igen megh kol törny így az utan tolcz rea az levet az meliet az füvekrül le szürsz azt oztan szurd megh igen szeppen az hoiaghban azt adbe ha nagy az ember egy iczet ha penigh kiczin egy meszoltt agy megh neki.

Fekete olay uy sebre jghen is. Az giliztatt azt kol olayban rontany es erossen kol megh főzny es egy gialcs ruha által kol megh szürny es arra ugy kol bannj es azt kottny hol vele az földi gilizta; megh az a porais io meg kol aszalny megh kol szitalny megh kol az sebet vele hinteny.

A magy. t. Akademia egyik régi kéziratából közli

Rómer Flóris.

Betlen Gábor erdélyi fejedelem zálogba veszi Hunyad várát s ahhoz tartozó jószágokat. 1617.

Nos Capitulum Ecclesiae Jauriensis Memoriae commendamus tenore Praesentium Significantes quibus expedit universis. Quod Spectabilis ac Magnificus dominus Stephanus Theörök de Enningh Comes perpetuus Comitatus Huniadiensis ac Sacratissimae Romanorum Imperatoris, et Regiae Majestatis Consiliarius: Nec non praesidij Papensis Supprae-

mus Capitaneus coram Nobis personaliter constitutus, oneribus et quibusuis grauaminibus Uniuersorum haeredum et posteritatum, in posterum nascendorum, Nec non fratrum proximorum et consanguineorum suorum, quos uidelicet infra Scriptum negotium tangere et concernere posset, quomodolibet in futurum, per omnia in se assumptis et leuatis matura etiam exacta animj intra se deliberatione praehabita, sponte et libere oraculo uiuae uocis est confessus et retulit Nobis in hunc modum : Quomodo ipse certis et rationabilibus de causis atque necessitatibus suis compulsus ineuitabilibus, maxime uero ex eo, quod bona et Jura possessionaria sua, in Regno Transylvaniae et partibus Regni Hungariae eidem annexis infra declarandum, Ob locj distantiam gubernare, deffendere et utilitates fructusque quoslibet, ita ut fieri deberet exinde percipere minime posset, Tum uero quod loco eorundem bonorum, alia magis utiliora et conducibilja bona habitationj suae proximiora comparare satageret, Ab Illustrissimo domino Gabriele Bethlen, principe praedicti Regni Transylvaniae, partium Regni Hungariae domino, ut Siculorum Comite, etc., paratis et numeratis in pecunijs, duodecim mille florenos hungaricales, currentis et usualis monetae mutuo et sub spe futurae restitutionis ad se leuasset, et integre recipisset; Volens itaque praefatum dominum Principem Gabrielem Bethlen, suosque haeredes et posteritates, utriusque sexus uniuersos, Nec non legatarios et donatarios de rehabitione praescriptae Summae duodecim millium florenorum securos reddere, totalem ut integram Arcem suam Vajda Hunjad appellatam cum oppido similiter Huniad et altero oppido Haczagh, nec non possessionibus Also Nadasd, Zeuth kiralj, Also Kalan, Mogiarosd, Plop, Telek, Juba, Geles, Bercz, Rhuda, Czeriser, Lelcz, Czerbel, Galosdia, Aranios, Item Praedia, Poijniczathomae, Poijnicza Voijne, Ferecz, Zlaltisor, Onijaza, Frazineth, Brethiaza, Ablo, Magiaro Mezzeö, Toplicz, Runk, Guztaija, Gornije, Paklissa, Lijmperth, omnino in Comitatu Hunjadiensi, Item Castellum Murczina, cum oppido itidem Murczina, et possessionibus Kurtijan, Kosonan nec non Praedijs Vadani, Braniest, Persesth, Ungial, Lunka, Belosest, Toplicz Zolthul Valijero, Farasesth, Baniatul, Bijetroza, Urzul,

Mulgest, Krinnia, Poeni, Thomest, Roghosan, Farkadie, Boeroneſt, Kurliczie Murgest, Zeliſthe, Bunileſt, Item Caſtellum Monothor cum praedijs Remethe, Hirgim, Bunije, Vadanj, Paduranj, Oczekulj, Urzonie, Raka, Ohaba, Alſo-Ohaba, Tijhemereſthi, Prodonieſthij, Czijlnieczethi, Iriczinikull, feólſeó Iriczinikull, Oticze, Telnage, Kladona, Stimikul, Dubeſthi, Uthmareſthi, cum poſſeſſione Topla. Item diſtrictum Buſor cum praedijs Ziged, Zupanieſthi, Œuginul, Kapenull, Buſor, Beije, Kegieſthi, Dejenje, Zecſenj, Œzurdukul, Œzkragina, Buthunieſthi, Brecheſthi, Perna, Klicheſthi, Poganiezthi, Plachineſthi, Timona, Boteſti, Ztoiczethi, Item diſtrictum Furgia cum praedijs Ruczinosa, Bechezthi, Huczezthi, Rumunieſthi, Igikazuł, Bogieſti, Furgie, Mithuikul, Olah drifdia, Purrhi, Dragozineſthi, Baſa, Gadana, Œzjirbi, Prodonieſthi, Valia Lupuluj, Lunka nimlj, Zolthul, Czaramida, Zupunieſthi, Kladanieſthi, Poenil, omnino in Comitatu Theómeóſuarienſi cum omnibus eorundem utilitatibus et pertinentijs quibuslibet Telonijs Tributis, Vectigalibus, Alpibus fodinis ferriobuentionibus terris inſuper arabilibus, ſtb. Ad eandem Arcem Vajda Huniad, ac Caſtrum Murczina et Caſtellum Monothor; nec non oppida Huniad et Haczagh praedicta, in Comitatu Huniadienſi, Regnoque Transjlvaniae partibus et dominijs Regni Hungariae, eidem Regno Transjlvaniae annexis ubilibet et in quibuscunque Comitatibus Regnorum Hungariae et Transjlvaniae, de jureque et ab antiquo eo ſpectantibus et pertinere debentibus ſub ſuis ueris metis et antiquis limitibus exiſtentibus, ac terminis habitis; Memorato domino Gabrielj Bethlen, Principi, ipſiusque haeredibus et poſteritatibus, utriusque ſexus Uniuerſis, Nec non legatariis et Donatariis eiudem, in et pro praescripta duodecim Millium florenorum hungaricalium Summa, pignoris titulo duxiſſet inſcribendum et obligandum, prout inſcripſit et obligauit, tituloquo pignoris tradidit et assignavit, coram nobis, his quae ſequuntur ſub conditionibus. Primo. Quod dum et quandocunque, praefato domino Stephano Theörök fatenti, ipſiusque haeredibus et poſteritatibus, legitimis et Masculini ſexus uniuerſis redimendi facultas et voluntas affuerit, ex tunc deposita ex proprio, et non aljeno aere, praescripta Summa duodecim Millium flore-

norum praefatisque domino Gabriele Bethlen Principe, haeredibusque et posteritatibus eius, utriusque Sexus uniuersis, nec non legatarijs et Donatarijs ipsius domini Principis, eisdemque ex inde omnimode contentatis, praescripta uniuersa bona, et Jura possessionaria, modo praemisso oppignorata plenariam atque omnimodam redimendi pro se, et non pro aljeno quepiam recipiendi habeant potestatem et potestatis facultatem. Idemque dominus Gabriel Bethlen Princeps, ac haeredes et posteritates sui, utriusque sexus uniuersi, Nec non donatarij et legatarij eadem remittere et resignare debeant et teneantur dilatione et litiginario processu sine omni: Deinde. Quoniam praescripta Arx Vajjda Huniad, propter temporis iniuriam et diuersa disturbia, desoluta esse perhibetur, Ideo quicquid in eadem Arce praefatus dominus Gabriel Princeps, aut haeredes et posterij, vel Legatarij et Donatarij sui, praetitulati, restaurauerint, et reaedificauerint, id etiam praehabita legitima Magistrorum Muratorum et Architectorum, aliorumque proborum ad id idoneorum hominum aestimatione una cum praescripta Capitali Summa, redemptores eorundem bonorum tempore redemptionis reddere et restituere debeant, et teneantur. Assumens nihilominus praefatus dominus fatens suo, et haeredum ac posterorum suorum, quorum uidelicet supra onera in te assumpsit; nominibus et in personis, antelatum dominum Gabrielem Bethlen principem, haeredesque et posteritates utriusque sexus uniuersos, et legatarios ac donatarios quoslibet, intra tempus redemptionis praedeclaratorum bonorum, et Jurium possessionariorum, modo praemisso oppignoratorum contra quosvis legitimos impetitores et actores, in dominio earundem bonorum, et Jurium possessionariorum, tuerj protegere, et defensando conseruare, prout inscripsit, obligauit, oneraque praemissa, et evictionem modo praemisso in se assumpsit, coram Nobis. Harum Nostrarum vigore et testimonio literarum mediante. Datum feria Sexta, post festum beati Bartholomaej Apostolj. Anno Dominj. Millesimo Sexingentesimo decimo Septimo.

A győri káptalan VII. sz. eredeti jegyzőkönyve 39—40-dik lapjáról közli Csukási Károly.

A bolognai magyar tanulók társulata.

Nagy öröm lepett meg, midőn a főtisztelendő győri káptalan országos levéltárában (a rendezetlen iratok 57 [belül 50] számmal jegyzett fiókjában) Dvornikovics Mihály váci püspöknek Győrött az 1699-dik év június 23-án kelt eredeti sajátkezüleg irt végrendeletét megtalálva, abban honi miveltségi történetünkhöz egy jeles adatot leltem, mely a bolognai magyar tanulók társulatáról emlékezik.

Dvornikovics Mihály horvát születésű hazánkfia volt s őt a zágrábi káptalan segélyezte, hogy a bolognai egyetemen tanulhasson. A XVII-dik század végén győri kanonok lett s ezen állásában érte őt azon megtiszteltetés, mely szerint váci püspöknek kineveztetett. Mielőtt Győrt elhagyá, hogy püspöki székét elfoglalhassa, a győri káptalannál végrendeletet s 2000 darab aranyat tett le. Ebből ő saját szavai szerint „a főtisztelendő zágrábi káptalannak, nagy pártfogóimnak, kik engem a a bolognai oskolában tanulót nemcsak ingyen tápláltak, hanem költséggel is segítének, hálám kifejezéseül 100 aranyat hagyok“. Továbbá: „a bolognai magyar tanulók társulatának, hol — négy évig tanulva — ösmereteimet gyarapítottam, 100 aranyt hagyok, hogy evvel is gyarapodjék és növekedjék annak alaptőkéje.“

Volt tehát a Bolognában tanuló magyaroknak segélyalapítványa is, a honnét a szegényebbek pénzzel gyámolítva, képesekké tétettek tanulmányaik folytatására. Vajha találkoznék hazánkfiaink közül, ki a helyszínén is kérdést intézve az illetőkhöz, ezen segélyalapítvány történetét, állását kitudva, velünk közölné, hogy azt füzeteinkben közrebocsáthatnánk.¹⁾

Ráth Károly.

¹⁾ Felkérjük a t. lapok szerkesztőit, hogy e rövidke cikket figyelemgerjesztesül vagy egész terjedelmében, vagy kivonathban közölni sziveskedjenek.

